

**ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

EKPSS MEBÖZEL

TÜRKÇE

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Genel Yayın Yönetmeni	Mehmet Nezir GÜL
Editör	Kürşat DULKADİR
Koordinatör	Osman İlker BOBUŞ
Proje Danışmanı	Ali ASLAN
Dijital Medya	Muhittin DELİHASAN
Dijital İçerik Geliştirme	Mehmet Rasim TAŞ Tuğrul ADIYAMAN Oğuzhan UÇAR
Son Okuma	Sevil CANPOLAT Ayşenur ŞAHİN Hatice SERTKAYA
Türkçe Komisyonu	Lütfiye ARSLANTÜRK Şadi ARSLANTÜRK Özgür YILDIR Yusuf AYKUL Serdar TEKELİ
ISBN	978-975-11-5895-6
Genel Yayın Numarası	7753
Dizi Yayın Numarası	1752
Matbaa	Gazi Mesleki Eğitim Merkezi
Tasarım	Aren Tanıtım

Her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü ya da bir bölümü T.C. Millî Eğitim Bakanlığından izin almaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın... belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı;
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

O zaman vecd ile bin secde eder –varsa- taşım;
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

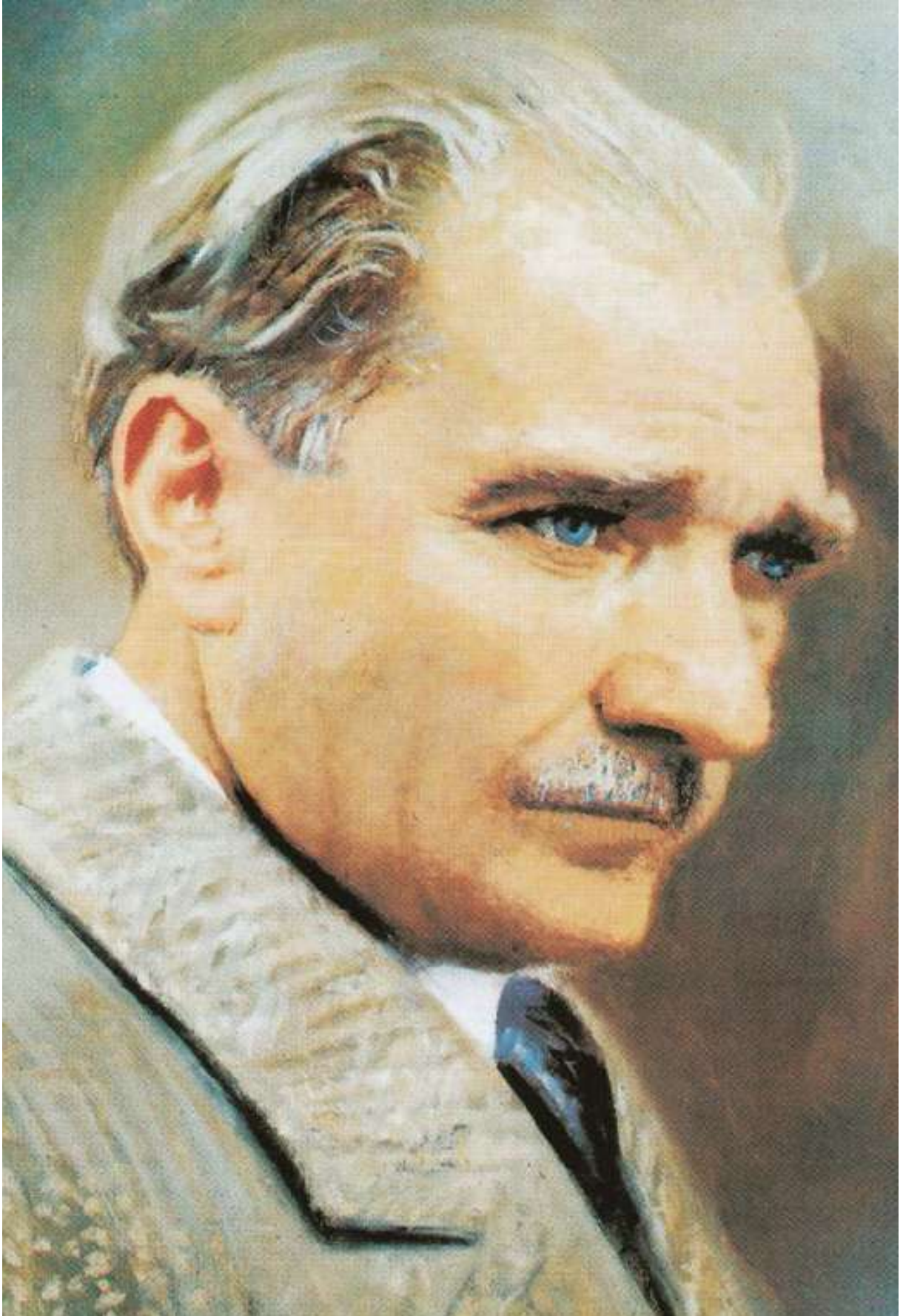
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakruzaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ÖN SÖZ

EKPSS'ye Hazırlanan Değerli Gençler,

Öncelikle ülkemizin geleceğine katkı sağlamak, almış olduğunuz eğitim ve bilgi birikimiyle bu güzel vatanın güzel insanlarına hizmet etmek, ülkemizin ekonomisinde ben de varım demek için çıkmış olduğunuz bu yolculuğun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Ülkemizde, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için her iki yılda bir EKPSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) yapılmaktadır. Bu sınav sonucunda başarılı olan bireyler devlet memuru olarak atanma hakkına ve necip milletimize hizmet etme şerefine sahip olmaktadır.

Sevgili Gençler,

Sizlere hiçbir başarının tesadüf olmadığını hatırlatmak istiyorum. Bir insanın azim ve çaba göstermeden bir şeye sahip olmayı dilemesi sonu hüsrarla bitecek bir hayalden başka bir şey değildir. Sizler bu gerçeğin bilinciyle EKPSS'ye hazırlanıyor, gecenizi gündüzünüze katarak çalışıyor, emek veriyorsunuz. İnşallah, Yüce Allah sizlerin bu emeklerini karşılıksız bırakmayacaktır.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak sizlere hazırlık sürecinizde yardımcı olmak amacıyla “EKPSS Mebözel” uygulaması ile “EKPSS Hazırlık” kitaplarını hazırladık ve kullanımınıza sunduk. İlk olarak 2020 yılında hayata geçirdiğimiz ve 500 binin üzerinde kişinin yararlandığı uygulamayı, sizler için bu yıl özverili ve ciddi bir çalışma sonucunda daha da zenginleştirdik, geliştirdik. Bu kapsamlı çalışma içeriğindeki konu anlatımları, uygulamalar, örnek soru çözümleri, konu sonu ve ünite sonu değerlendirme testleri, deneme sınavları ile sizi sınava tam olarak hazırlayacaktır. Sınav kapsamındaki Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, vatandaşlık ve güncel bilgiler alanındaki içerikler uzmanlarımız tarafından sizlerin öğrenme özellikleri dikkate alınarak hazırlandı. Estetik ve sade tasarımı; basit ara yüzü ile oldukça kullanışlı olan “EKPSS Mebözel” uygulamasının ve “EKPSS Hazırlık” kitaplarının hayırlı olmasını temenni ediyorum. İçeriklerin ekran okuyucu programlar yoluyla seslendirilmesi; okuma programlarının seslendiremediği terimsel ifadelerin mp3 formatında hazırlanarak uygulamaya eklenmesi; şekil, sembol, harita vb. görsellerin betimlenmesi görme engelli kardeşlerimizin sınava en iyi şekilde hazırlanmasını sağlayacaktır. “orgm.meb.gov.tr/ekpssmebozel” internet adresinden, “IOS” ve “Android” platformlarından ücretsiz indirilebilen böylesi değerli ve ihtiyaç duyulan bir çalışmayı sizlerle paylaşmanın mutluluğunu yaşıyor, bu süreçte emeğini esirgemeyen tüm öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ediyor, sınava hakkıyla hazırlanan tüm kardeşlerimizin başarılı olmasını Yüce Allah’tan niyaz ediyorum.

Mehmet Nezir GÜL
Genel Müdür

İÇİNDEKİLER

1. SÖZCÜKTE ANLAM	11
2. CÜMLEDE ANLAM.....	31
3. PARAGRAF BİLGİSİ	57
4. SÖZCÜKTE YAPI	83
5. SES BİLGİSİ	99
6. İSİMLER (ADLAR)	113
7. SIFATLAR	131
8. ZAMİRLER (ADIL)	139
9. ZARF (BELİRTEÇ)	149
10. EDAT BAĞLAÇ ÜNLEM	165
11. FİİL	171
12. FİİLİMSİLER	197
13. FİİLDE ÇATI	209
14. CÜMLENİN ÖGELERİ	217
15. CÜMLE TÜRLERİ.....	237
16. ANLATIM BOZUKLUĞU	255
17. YAZIM KURALLARI	269
18. NOKTALAMA İŞARETLERİ	291
19. SÖZ SANATLARI	313
20. SÖZEL MANTIK	323

SÖZCÜKTE ANLAM

SÖZCÜKTE ANLAM ÖZELLİKLERİ

Harflerin bir araya gelmesiyle sözcükler, sözcüklerin bir araya gelmesiyle de cümleler oluşur. Cümlenin anlamlı en küçük birimine de **sözcük (kelime)** denir. Sözcük, dilin anlamlı en küçük parçasıdır ve bu parçaları anlamlarına uygun olarak bir araya getirerek diğer insanlarla istediğimiz doğrultuda iletişim sağlarız.

Sözcükte anlam konusu **sözcükte anlam özellikleri, sözcükler arası anlam ilişkileri ve söz öbekleri** olmak üzere üç ana başlıkta incelenir:

1. GERÇEK (TEMEL) ANLAM

Gerçek anlam bir kelimenin akla ilk gelen anlamıdır ya da bir diğer deyişle sözlükte yer alan ilk anlamlarıdır. Bu yüzden gerçek anlamın diğer bir adı da **sözlük anlamıdır**. Gerçek anlama **temel anlam** da denir.

Örnek

✦ Trafikte **kör** bir adama yardım ettim.

“kör” kelimesiyle akla “görme duyusunu yitirmiş.” anlamı gelir. Yukarıdaki cümlede “kör” kelimesi akla gelen ilk anlamla kullanıldığı için gerçek anlamdır.

✦ Bütün gece deliksiz **uyudu**.

“uyumak” kelimesiyle akla “vücudu dinlendirmek için uyku durumunda olmak” anlamı gelir. Yukarıdaki cümlede “uyumak” kelimesi ilk anlamında kullanıldığı için gerçek anlamdır.

2. YAN ANLAM

Bir sözcüğün temel (gerçek) anlamından kopmadan kazandığı yeni anlamlara **yan anlam** denir. Gerçek anlamından farklı bir anlamı vardır fakat gerçek anlamından tamamen kopmamıştır.

Örnek

✦ Masanın **gözünde** kitaplarım kaldı.

“Göz” denince akla ilk gelen görme organıdır. Göz vücudumuzda çukurda kalan bir bölümdür. Bu açıdan bakıldığında da masanın gözü de masanın çukurda kalan bölümüdür. Bu nedenle “**masanın gözü**” şekil bakımından insanın gözünü andırdığı için **yan anlam** kazanmıştır.

✦ Köprünün **ayağında** çatlaklar oluştu.

“Ayak” denince akla ilk gelen insanın dik durmasına yarayan yassı bir organıdır. Bu açıdan bakıldığında da köprünün ayağı da köprünün dik durmasına yarayan bölümdür. Bu nedenle “**köprünün ayağı**” şekil ve özellik bakımından insanın ayağını andırdığı için **yan anlam** kazanmıştır.

3. MECAZ ANLAM

Mecaz anlamda sözcük artık yepyeni bir anlam kazanır. Benzetme sonucu sözcük **gerçek anlamından tamamen uzaklaşılır**. Aklımıza gelen ilk anlamı ile artık bir ilgisi kalmamıştır.

Örnek

✦ Her zaman **boş** işler peşindeydi.

“boş” kelimesinin aklımıza gelen ilk anlamı “**dolu olmayandır.**” Bu cümlede ise bu anlamdan tamamen uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmış “**gereksiz**” anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla “**boş**” sözcüğü mecaz anlamdadır.

✦ Yaşananlara karşı **kör** ve sağır davranıyordu.

“kör” kelimesiyle akla “**görme duyusunu yitirmiş.**” anlamı gelir. Bu cümlede ise gerçek anlamında tamamen uzaklaşarak “**duyarlılığını yitirmiş**” anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla “kör” sözcüğü mecaz anlamda kullanılmıştır.

4. TERİM ANLAM

Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama **terim anlam** adı verilir.

Matematik terimleri: Üçgen, kare, fonksiyonlar...

Tiyatro terimleri: Sahne, perde, kostüm, sufle...

Müzik terimleri: Nota, akor, sol anahtarı, solfej...

Futbol terimleri: Taç, faul, gol

Uyarı

Bir sözcüğün terim olup olmadığı hangi anlamda kullanıldığı kelimenin içinde geçtiği cümleye göre değişir. Bunu örneklerde daha iyi anlayacağız.

Örnek

- ✦ Annem dün bütün perdeleri yıkadı. (**gerçek anlam**)
- ✦ Aşkından gözlerine perde indi. (**mecaz anlam**)
- ✦ Bu tiyatro iki perdelikti. (**terim anlam**)

Çözümlü Soru

En yüksek rakımlı yaylası, (I) iki bin metre ile Dereli Bektaş Yaylası olan Giresun'da kırka yakın yayla bulunuyor. Bu yaylalar nefesinizi ve zihninizi tazeliyor. (II) Muhteşem bir gün batımı izlemek için şehrin simgelerinden (III) olan Giresun Kalesi kaçırılmaz bir fırsat.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin anlam özelliği aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

I	II	III
A) Gerçek	Mecaz	Terim
B) Terim	Mecaz	Gerçek
C) Mecaz	Terim	Gerçek
D) Terim	Gerçek	Mecaz
E) Gerçek	Gerçek	Terim

Çözüm

Sözcükteki “yayla” kelimesi” coğrafyada kullanılan bir terim” olduğundan terim anlam, II. Sözcükteki tazeliyor” kelimesi yeni bir anlam kazanarak “yenilemek” anlamında kullanıldığından mecaz anlam, III. Sözcükteki “simge” kelimesi akla gelen ilk gelen “işaret” anlamında kullanıldığından gerçek anlamdır. Cevap “B” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Okuru saran şiir, öykü ve romanlar mutlaka başarıyı yakalar.
B) Bu eser günümüz edebiyat dünyasının seçkin isimlerini değerlendiriyor.
C) Okuryazarlık, insanı güçlü bir bilince taşıyan gizemli bir kuvvettir.
D) Karşı dağlardan gelen serin rüzgâr, vadideki ağaçların arasında dolaşüyor.
E) Aldığım hediyeği görünce çok sevindi.

Muhsin Çelebi bir gün Tebriz Kalesi'ne büyük bir gösterişle girdi. Bu küçük başkentin süse, zenginliğe, renge, süs

I
eşyasına tutkun halkı, İstanbul elçisi nin
II

kaftanını görünce şaşırdı. Şah, kendisinin hayatında hiç görmediği bir kafa tana sahip olan bu zengin elçiye karşı derin bir öfke duydu. Onu sözleriyle

III
ezmeye karar verdi.

IV

2. Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri gerçek anlamıyla kullanılmıştır?

- A) I ve II. B) I ve III. C) II ve IV.
D) III ve IV. E) I ve IV

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “sıcak” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Hastayken içtiğim sıcak çorba beni kendime getirdi.
B) Bu yemeğin üzerine sıcak bir çay iyi gider.
C) Bu sıcakta çalışırken soğuk şeyler içmek gerekiyor.
D) Güneş gören evimiz soba yanmış-çasına sıcaktı.
E) Yeni binamızdaki komşularımız bizi sıcak karşıladı.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim anlamıyla kullanılmamıştır?

- A) Kök, bitkinin toprakla bağlantısını sağlar.
B) Doğru parçasının üzerindeki birimler eşit aralıklıydı.
C) Bu olaya bakış açınızı derhâl değiştirmelisiniz.
D) Ünlü oyuncu bu filmde alacağı rolü çok beğenmiş.
E) Şarkının notalarını ezbere söyledi.

Cevap Anahtarı: 1)A 2)A 3)E 4)C

NOTLAR

Blank lined area for notes.

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

1. EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) KELİMELELER

Eş anlamlı kelimeler ile eş sesli kelimelerin tanımı çok karıştırılır. Eş anlamlı kelimelerin yazılışları ve okunuşları farklıdır fakat anlamları aynı sözcüklerdir. Eş anlamlı sözcükler birbirlerinin yerine kullanılabilir. Türkçe bütün sözcüklerin eş anlamlısı yoktur. Genellikle dilimize yabancı dillerden giren kelimeler eş anlamlılık oluşturur.

Örnek

✦ yıl - sene	✦ zengin - varıl	✦ siyah - kara
✦ uygarlık - medeniyet	✦ misafir - konuk	✦ beyaz - ak

Uyarı

Bazı durumlarda eş anlamlı kelimeler birbirinin yerini tutmayabilir:

- ✦ “**Kara bahtlı** insanlardı hepsi.”

Cümlesindeki “kara bahtlı” söz grubuyla anlatılmak istenen “kötü şanslı” anlamıdır. Dolayısıyla kara bahtlı yerine karanın eş anlamlısı olan siyah kelimesini kullanıp “siyah bahtlı” demek anlamsız olur. Bu nedenle cümledeki “kara” kelimesinin eş anlamlısı “kötü” kelimesidir.

2. YAKIN ANLAMLI KELİMELELER

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, aynı anlamda gibi görünen fakat birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında küçük anlam farklılıkları bulunan kelimelerdir. Bunlar çoğunlukla Türkçe kelimelerdir.

Örnek

✦ basmak - çiğnemek - ezmek	✦ tumak - yakalamak
✦ saçmak - dağıtmak	✦ darılmak - küsmek
✦ Kardeşine küstü .	
✦ Kardeşine darıldı .	

Uyarı

Bu konuda en çok karıştırılan sözcüklerin olumsuz anlamıdır, bir sözcüğün olumsuzu o sözcüğün zıt anlamlısı değildir.

Örnek

- + vermek - vermemek (olumsuzu) + vermek - almak (zıt anlamlısı)
- + tatlı - tatsız (olumsuzu) + tatlı - acı (zıt anlamlısı)

3. ZIT (KARŞIT) ANLAMLI KELİMELELER

Anlam bakımından birbirinin karşıtı olup birbiriyle çelişen sözcüklere **zıt anlamlı kelimeler** denir. Dilimizde her sözcüğün zıt anlamlısı yoktur.

- + kirli - temiz + var - yok + aşağı - yukarı
- + ileri - geri + iç - dış + genç - yaşlı

Uyarı

Sözcüklerin zıt anlamlı olması için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamı olması gerekir.

Örnek

- + Dün okula **geldi**. (gerçek anlam)
- + Bakalım işin sonu nereye **gider**? (mecaz anlam)

Bu örneklerde “**gelmek**” ve “**gitmek**” birbirinin karşıtı değildir; “**gelmek**” gerçek anlamıyla, “**gitmek**” mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

4. EŞ SESLİ (SESTEŞ) KELİMELELER

Yazılış ve okunuşları aynı; ama anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bunlar yalın hâlde ya da ek almış hâlde de olabilirler.

Örnek

- + Ablamı sınava **ben** götürdüm. (1. Tekil kişi)
- Yüzündeki **benlerden** çok rahatsız oluyordu. (vücutta bulunana siyah leke)
- + Çalışmaktan **elleri** nasır tutmuştu. (organ)
- Ei** ile düğün bayram olur. (yabancı)

Uyarı

Türk dilinde düzeltme işareti (^) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz.

Örnek

- + Dün köye **kar** yağmış.
- + Dükkanımızın **kârı** iyiymiş.

5. GENEL VE ÖZEL ANLAMLI KELİMELER

Bu tür sözcükler söylerken tekil gibi olmasına rağmen anlam açısından geniş kapsamlı olan sözcüklere **genel anlamlı sözcükler**; anlam bakımından daha az bir kapsama sahip olan sözcüklere ise özel anlamlı sözcükler denir.

Örnek

- + Varlık - canlı - insan - kadın - Fatma

GENEL $\longleftrightarrow$ ÖZEL

Örnekte sözcükler genelden özele doğru sıralanmıştır. Buradaki sözcüklerin en genel anlamlısı “varlık”tır. En özel anlamlısı Fatma’dır. Fatma, kadına göre daha özel anlamlıdır. Canlı kelimesi ise insan kelimesine göre daha genel anlamlıdır.

6. SOMUT VE SOYUT ANLAMLI KELİMELER**a. Somut Anlamlı Kelimeler**

Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere **“somut anlamlı sözcükler”** denir. Başka bir ifadeyle elle tutup gözle görebildiğimiz, tadabildiğimiz, koklayabildiğimiz, hissedebildiğimiz (dokunabildiğimiz) varlıkları karşılayan kelimelerdir.

Örnek

- + Rüzgâr, sıcak, acı (tat), mavi, masa vb.

b. Soyut Anlamlı Kelimeler

Soyut kelimeler; somut kelimelerin aksine beş duyu organımızdan herhangi biriyle varlığını algılayamadığımız kavramları ifade eder.

Örnek

- + Aşk, sevgi, umut, kin, Allah, melek, korku vb.
- Yukarıdaki kelimelerin karşıladığı duyguların hiçbirini duyu organlarımızla algılayamayız. Bu sebeple bu kelimeler soyut anlamlıdır.

7. NİCEL VE NİTEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

a. Nicel Anlamalı Kelimeler

Nicel ve nitel kavramları da çok karıştırılmaktadır. Oysaki kavramların sayılması, ölçülebilmesi, azalması veya çoğalabilmesi onu **nicel anlamalı sözcük olduğunu gösterir.**

Örnek

- ✦ Evindeki odalar **geniş** ve ferahtı.
- ✦ Sırtındaki çanta oldukça **ağırdı**.
- ✦ Artık her yerde **yüksek** binalar var.

Yukarıdaki örneklerde koyu yazılan sözcükler; evin genişliği, çantanın ağırlığı, binanın yüksekliği ölçülebilir özelliklerdir, bu sebeple **nicel anlamalıdır.**

b. Nitel Anlamalı Kelimeler

Varlıkların sayılması, ölçülmesi gibi özelliklerini değil, nasıl olduğunu gösteren sözcüklere “**nitel anlamalı sözcükler**” denir.

Örnek

- ✦ En **lezzetli** yemekleri annem yapar.
- ✦ Top oynarken pantolonu **yırtıldı**.
- ✦ **Tatlı** dil yılanı deliğinden çıkarır.

Yukarıdaki koyu yazılı kelimeler ölçülemeyeceği için nitel anlamalıdır.

Uyarı

Sözcükler cümle içindeki anlamına ve kullanımına göre bazen nicel bazen de nitel anlamalı olabilir.

Örnek

- ✦ **Büyük** sözler söylediğime pişman oldu.(nitel anlam)
- ✦ Yaptığı masa oldukça **büyüktü**.(nicel anlam)

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinin sesteşi yoktur?

- A) O çay ağır akar, yorgun mu bilmem
- B) Geceleyin bir ses böler uykumu
- C) Dağ bir gün dedi ki tomurcuğuna
- D) Yaslı dağlar, yüzü gülmeyen dağlar!
- E) Hani o gezmeler kırda denizde?

Peter Pan, çocuk öykülerinin gelmiş geçmiş en ünlü (I) kahramanlarından biri. 20. yy'nin başında yaratılan bu karakter; haşarı, (II) asla büyümeye peri tozuyla harika düşüncelerinkarışımı sayesinde uçabilen yaramaz (III) mı yaramaz bir çocuk. Çocukluğun tasasızlığı, (VI) oyunbazlığı (V) ve özgürlüğünün bedenlenmiş hâli bir bakıma. O yüzden de her yeni neslin çocuklarından büyük ilgi görüyor.

2. Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II.
- B) I ve IV.
- C) II ve III.
- D) III ve V.
- E) IV ve V.

3. Aşağıdaki cümlelerde bulunan altı çizili sözcüklerden hangisinin anlamdaşı yoktur?

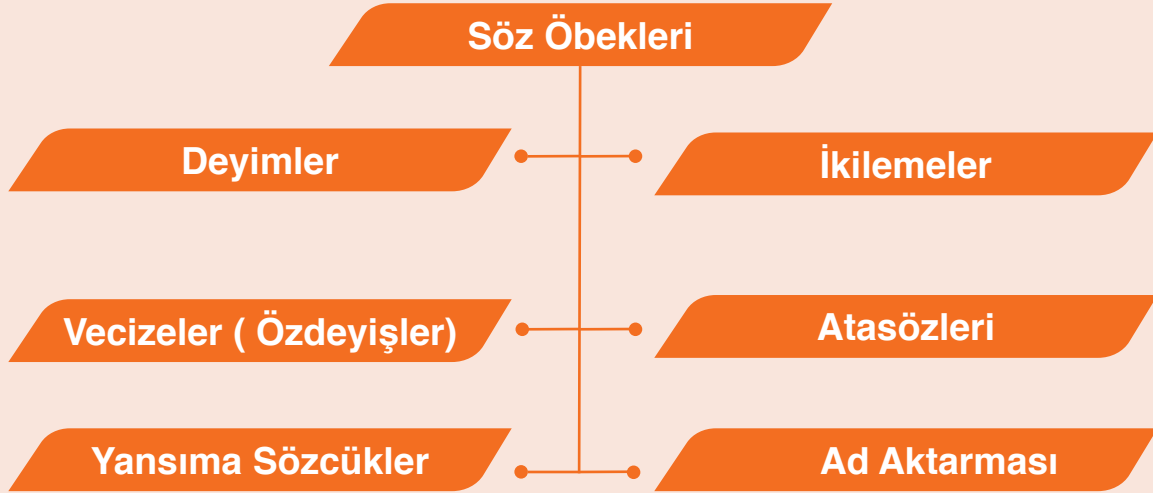
- A) Osmanlıda hekimler, çok kapsamlı bir eğitimden geçirilirdi.
- B) Buranın büyülü havasına kapılılı tam otuz yıl olmuş.
- C) Ağaçlı ve sık çalılardan oluşan zorlu bir yürüyüş yolunu geçtik.
- D) Şu karşıda duran kırmızı kazaklı çocuğa gidip sorabilirsin bunu.
- E) Ülkemiz akarsularının debisi genelde bahar aylarında artar.

4. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Dost ile ye, iç; alışveriş etme.
- B) Az veren candan, çok veren maldan.
- C) Bin bilsen de bir bilene danış.
- D) İsteddiğini söyleyen, istemediğini iştir.
- E) Danışan dağları aşmış, danışmayan yolu şaşmış.

Cevap Anahtarı: 1) B 2) C 3) C 4) B

SÖZ ÖBEKLERİ

1.DEYİMLER

Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir. Deyimler, hem yazılarımıza hem de konuşmalarımıza derinlik katar. Anlattıklarımızı ilgi çekici hâle getirir. Birkaç cümleyle anlatabileceğimiz bir durumu iki üç sözcükten oluşan bir deyimle anlatabiliriz. Böylece kısa ve özlü anlatım sağlamış oluruz.

Örnek

- ✦ **Etek:** Bir kadın giysisi
- ✦ **Zil:** Bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle, elektrikle ya da başka bir düzenle işletilebilen araç.
- ✦ **Çalmak:** başkasının malını gizlice almak
- ✦ **Etekleri zil çalmak:** Heyecanlanmak

Deyimlerin Özellikleri:

➤ Deyimler kalıplaşmış sözcüklerdir. Deyimlerde bulunan sözcüklerin yerine eş anlamlıları getirilemez. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

Örnek

- ✦ Soruyu doğru cevaplayınca öğretmenin **gözüne** girdi.(doğru)
- ✦ Soruyu doğru cevaplayınca öğretmenin **kulağına** girdi.(yanlış)

» Deyimler şahsa ve zamana göre çekimlenebilir.

- + Söylediklerine **kulak kabarttı.** (o)
- + Söylediklerine **kulak kabarttım.** (ben)

» Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

- + Yaramazlık yaparken annesini görünce **etekleri tutuştu.**

Bu cümledeki “etekleri tutuşmak” deyimini gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak “telaşlanmak” anlamında kullanılmıştır.

» Bazı deyimlerin gerçek anlamları da vardır.

- + **Sır saklamak:** Sırrı açıklamamak

» Deyimler bir kavramı ya da bir durumu anlatmak için kullanılır. Ders verme amacı taşımaz.

- + Sınavda birinci olunca **burnu büyüdü.**

Burada burnu büyümek deyimini “havalanmak” anlamında kullanılarak bir durumu karşılamıştır. Ders verme amacı taşımaz.

» Deyimler sözcük grubu ya da cümle şeklinde bulunabilir.

- + **Burnunun dikine gitmek** (söz grubu)
- + **İğne atsan yere düşmez.**(cümle)
- + **Göz kulak olmak** (söz grubu)
- + **Ne tadı var ne tuzu.**(cümle)

2. ATASÖZLERİ

Uzun gözlem ve deneyimler sonucu oluşmuş, bilgi ve öğüt veren kalıplaşmış sözlerle **atasözü** denir.

Atasözlerinin Özellikleri:

» Atasözlerinin söyleyeni belli değildir, atasözleri halkın ortak malıdır. Atasözleri anonimdir yani atasözünü söyleyen kişi belli değildir.

» Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden atasözünü oluşturan sözcükler yerine başka sözcükler getirilemez, sözcüklerin sıralanışında da değişiklik yapılamaz.

- ✦ Damlaya damlaya **göl** olur.(doğru)
- ✦ Damlaya damlaya **deniz** olur. (yanlış)
- ✦ **Ak akçe** kara gün içindir.(doğru)
- ✦ **Beyaz akçe** kara gün içindir.(yanlış)

► **Atasözlerinin birçoğunda mecazlı bir söyleyiş vardır.**

- ✦ Terzi kendi söküğünü dikemez.

Yukarıdaki atasözü “İnsanlar başkalarına yaptıkları hizmetleri kendilerine yapamazlar.” anlamını taşır. Bu atasözünün terziyle, sökükle bir ilgisi yoktur.

► **Çok az da olsa gerçek anlam taşıyan atasözleri de vardır.**

- ✦ Bugünün işini yarına bırakma
- ✦ Dost ile ye, iç; alışveriş etme.

► **Atasözlerinin bazıları aynı veya yakın anlamlıdır.**

- ✦ Keskin sirke küpüne zarar verir. Öfkeyle kalkan zararlar oturur.

► **Atasözlerinin bazıları zıt anlamlıdır.**

- ✦ İyilik yap denize at. Merhametten maraz doğar.
- ✦ İyi insan lafının üzerine gelir. İti an çomağı hazırla.

Atasözleri ve Deyimleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Atasözleri ve Deyimlerin Ortak Özellikleri:

- Çok eski zamanlardan günümüze ulaştıkları için kimin tarafından söylendikleri belli değildir.
- Kısa ve özlü sözlerdir. Yani az sözcükle çok şey anlatırlar.
- Kalıplaşmış sözlerdir. Herhangi bir değişikliğe uğramazlar.
- Genellikle mecaz anlam taşırlar.

Atasözleri ile Deyimler Arasındaki Farklar:

► Atasözleri cümle şeklindeyken, deyimler çoğunlukla söz grubu şeklindedir.

- + İşleyen demir ısıldar. (atasözü)
- + Ağzı kulaklarına varmak. (deyim)

► Atasözleri tüm zamanlar için ve herkes için geçerlidir. Deyimler ise anlık durumlar için ve sözü söyleyen kişi ya da kişiler için geçerlidir.

- + “Söz gümüşse sükût altındır.” Sözü herkes için geçerli bir atasözüdür.
- + “Gözden geçirmek” sözü anlık bir durumu karşılayan bir deyimdir.

► Atasözleri topluma öğüt verirken, deyimler sadece içinde bulunulan durumları bildirir. Yani deyimlerin ders verme özelliği yoktur.

- + “Çobansız koyunu kurt kapar.” sözü ders verdiği için atasözüdür.
- + “**Burnu havada olmak**” sözü ise öğüt verme amacı taşımadığı için deyimdir.

3. ÖZDEYİŞLER (VECİZELER)

Bir düşünceyi kısa ve özlü bir şekilde anlatan, bir veya birkaç cümleden oluşan sözler özdeyiş (vecize) denir.

Örnek

- + Ne kadar bilersen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır.
(Mevlâna)
- + İnsan bağırırken düşünemez. Düşünemeyenler ise hep kavga içindedir.
(Necip Fazıl Kısakürek)

Uyarı

Özdeyişlerin atasözlerinden farkı söyleyeninin ya da yazanının belli olmasıdır. Özdeyişler de tıpkı atasözleri gibi yaşanan olaylardan, gözlemlerden ve deneyimlerden çıkarılan sonuçlara, derslere dayanır.

Çözümlü Soru

38 yaşında gözlerini kaybeden Cemil Meriç bütün kitaplarını başkalarına özellikle de kızı Ümit Meriç'e yazdırdı ve bunu yaparken en doğru kelimeleri seçebilmek için kılı kırk yarıydı.

Bu cümlede geçen “kılı kırk yarmak” deyimini ile aşağıdakilerden hangisi anlatılmak istenmiştir?

- A) Gereksiz ayrıntılarla ilgilenmek zorunda kalmak
- B) Söylemesi beklenen şeyi söylemekte nazlı davranmak
- C) Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak
- D) Çok konuşarak başkalarının söz söylemesine, konuşmasına engel olmak
- E) Bir kimseye dokunacak, zarar verecek en ufak bir davranışta bile bulunmamak

Çözüm

Bu cümlede “kılı kırk yarmak” deyimini “titiz ve ayrıntılı biçimde incelemek” anlamındadır. Bu nedenle cevap “C” seçeneğidir.

4. YANSIMA SÖZCÜKLER

Doğadaki seslerin taklidi sonucu ortaya çıkan sözcüklere yansıma denir. Bu yansımaların oluşturduğu kelime grupları da vardır.

Örnek

- + Şırlıl şırlıl, çatırdamak, zırlıltı, fokurtu, hırıltı ...
- + Kapıdan **gıcır gıcır** sesler geliyordu.

Yukarıdaki koyu yazılı sözcükler yansıma sözcük grubudur. Kapı açıldığında çıkan sesin taklididir.

Elindeki balon birden **patladı**.

Yukarıdaki koyu yazılı sözcük yansıma sözcüktür. Balon patladığında çıkan sesin taklididir.

5. İKİLEMELER

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı kelimenin, yakın anlamlı kelimelerin veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan sözcük grubuna ikileme denir. İkilemeler şu şekillerde oluşturulur:

1. Aynı Sözcüğün Tekrarlanmasıyla Oluşan İkilemeler:

- ✦ Koşa koşa, ağır ağır, iri iri, uzun uzun...

2. Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

- ✦ Akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli, kılık kıyafet...

3. Zıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

- ✦ İleri geri, az çok, er geç, bata çıka, büyük küçük...

4. Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

- ✦ Eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak, çer çöp...

5. Her İkisi de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

- ✦ İvir zivir, eften püften, mırın kırın...

6. Yansımaların Tekrarıyla Oluşan İkilemeler:

- ✦ Çat pat, kıs kıs, şırıl şırıl, patır kütür, horul horul...
- ✦ İsim Tamlaması Şeklinde İkilemeler:
- ✦ Suyunun suyu, güzeller güzeli...

7. Hâl (Durum) Eki Alarak Oluşan İkilemeler:

- ✦ Baş başa, baştan başa, biz bize, dişe diş, günden güne...

8. M Harfi Eklenerek Oluşturulan İkilemeler:

- ✦ Ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitap, ders mers, iş miş...

Uyarı

İkilemelerle tekrarlar birbirinden farklıdır. Tekrarlarda araya virgül girer; fakat **ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti girmez.**

Örnek

- ✦ Akşam, akşam, yine akşam... (Tekrar)
- ✦ **Akşam akşam** nereden çıktı bu maç. (İkileme)

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerde bulunan ikilemeler oluşum bakımından ikiyeşerli gruptandırıldığında hangisi dışta kalır?

- A) İşler bu aralar ağır aksak ilerliyor.
- B) Çamura bata çıka ilerlemeye çalışıyoruz.
- C) Mırın kırın etmeden derslerine devam etmelisin.
- D) Sessiz sakın bir ilçeye yerleşip emekliliğimin tadını çıkarmak istiyorum.
- E) Arkadaşımla iyi kötü tam beş yılımız birlikte geçti.

Çözüm

B ve E seçeneklerindeki ikilemeler zıt anlamlı kelimelerle, C ve D seçeneğindeki ikilemeler ise yakın anlamlı kelimelerle oluşturulmuştur. A seçeneğindeki ikilemenin benzeri seçenekler arasında olmadığı için cevap “A” seçeneğidir.

5. AD AKTARMASI (MECAZ-I MÜRSEL)

Sözcüğün benzetme amacı gütmekten başka bir sözcüğün yerine kullanılmasına denir.

Ad aktarması şu şekillerde yapılır:

1. İç- Dış ilişkisi: Sözcüğün dışı söylenerek içi ya da içi söylenerek dışının kastedilmesidir.

- ✦ Her gün bir **tabak** yerim. (tabağın içindeki yemek kastedilir.)
- ✦ Soğuk olunca **sobayı** yaktım.(sobanın içindekiler kastedilir.)

2. Parça –Bütün ilişkisi: Sözcüğün parçası söylenerek bütünü ya da bütünü söylenerek parçası verilmek istenir.

✦ Bu ülke nice **usta kalemlere** ev sahipliği yaptı. (**usta kalem** derken **yazar** kastedilir.)

- ✦ Başımda bir çatım olsun yeter. (çatı derken **ev** kastedilir.)

3. Sanatçı –Eser ilişkisi: Sanatçı söylenerek eseri kastedilir.

- ✦ Doğan Cüceloğlu okumayı severim. (Doğan Cüceloğlu’nun kitapları kastedilir.)

4. Yer – İnsan ilişkisi: Yer adı söylenerek o yerin insanları kastedilir.

- ✦ Bu olayı bütün Ordu biliyor. (Ordu halkı kastedilir.)
- ✦ Bütün köy meydana toplandı.(köy halkı kastedilir.)

5. Şehir –Yönetim ilişkisi: Şehir söylenerek oranın yönetimi kastedilir.

- ✦ Batı’nın tavrını anlamak zor. (Avrupa ülkeleri kastedilir.)

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Eğer öykülerim ilgi görmüşse nedeni süte su katmamış olmamdır.

1. Bu cümlede geçen “süte su katmak” sözünün cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisidir?

- A) Tutumunu sık sık değiştirmek.
- B) Hiçbir şeyin doğallığını bozmamak.
- C) Kendi çıkarlarını her şeyden üstün tutmak.
- D) Yakınlarından beklediği ilgi ve yardımı alamamak.
- E) Pek çok engel ve güçlükle karşı karşıya olmak.

2. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi farklı bir düşüncüyü dile getirmektedir?

- A) Ağaç yaprağı ile gürlük.
- B) El kazanı ile aş kaynamaz.
- C) Yalnız taş duvar olmaz.
- D) Tek kanatla kuş uçmaz.
- E) Bir elin nesi var iki elin sesi var.

3. “İşleyen demir ısıldır.” atasözüyle aşağıdakilerden yakın anlamlıdır?

- A) Akan su yosun tutmaz.
- B) Ağır git ki yol alsın.
- C) Baş kes, yaş kesme.
- D) Gün doğmadan neler doğar.
- E) Üzüm üzüme baka baka kararır.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “burun” sözcüğü deyim içinde kullanılmamıştır?

- A) Yurt dışına tatile gidince biraz burnu büyümüş.
- B) Onun burnu havada, kimseyle selamlaşmıyor.
- C) Geminin burnu lodos fırtınasında çok hasar görmüş.
- D) Başkalarının yaptığı yemeklere burnu bükerek, onları yemezdi.
- E) Kazadan burnu kanamadan kurtuldu.

5. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi sadece gerçek anlamlıdır?

- A) Ateş düştüğü yeri yakar.
- B) Dibi görünmeyen sudan geçme.
- C) Ağaç yaşken eğilir.
- D) Bugünün işini yarına bırakma.
- E) Taşıma su ile değirmen dönmez.

6. Aşağıdakilerin hangisinde ikilemenin cümleye kattığı anlam ayraç içinde yanlış verilmiştir?

- A) Bizi götürmek için bula bula bu yeri mi buldun? (bıkkınlık)
- B) Rüzgâr tatlı tatlı esiyor, yürüyüş yapanları serinletiyordu. (beğenme)
- C) Kara kara üzümlerle soframızı şenlendirmiştik. (pekiştirme)
- D) Doktorun eğri büğrü yazısını anlamak için epey uğraştık. (beğenmezlik)
- E) Her yerimi ağrı sızı kapladı, kafamı bile oynatamaz oldum. (çok fazla ağrımak)

Cevap Anahtarı: 1)B 2)B 3)A 4)C 5)D 6)A

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerin hangisinde “saymak” kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Bu eve dünyanın parasını saydım.
- B) Mahalledeki Ahmet Dayı’yı herkes sayardı.
- C) Birinci sınıflar ikişer ikişer sayıyor.
- D) Öğrencilere kaç kitap aldığımızı sayalım.
- E) Sonunda ayı saymayı öğrendi.

2. Aşağıdaların hangisinde terim anlamlı bir kelime vardır?

- A) Denizlerin dibinde çok fazla yaşama rastlamak mümkündür.
- B) Kuşların tüyleri uçmalarına yardımcı olur.
- C) Amcası eksik dişlerinin yerine köprü yaptırmış.
- D) Öyle güzel bitkiler var ki insan bakmaya doyamıyor.
- E) Bugünlerde çok hâlsiz görünüyordum.

I-Aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz.

II-Hamama giren terler.

III-Eğri otur, doğru söyle.

IV- Acı patlıcanı kırağı çalmaz.

3. Bu verilen atasözleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. atasözü mecaz anlamlı değildir.
- B) II. atasözünde hem gerçek hem mecaz anlam vardır.
- C) III. atasözünde zıt anlamlı sözcüklere yer verilmiştir.
- D) IV. atasözünde herhangi bir terim yoktur.
- E) II. cümlede zıt anlamlı kelimeler kullanılmıştır.

Dağlar taşlar bu hasretlik derdinde;
Sabır sebat etmez gönül yurdunda!
Akşam olur, tepelerin ardında,
Daha güneş batar batmaz ordayım...

4. Yukarıdaki şiirde altı çizili kelimeler arasındaki anlam ilişkisi hangisidir?

- A) Eş anlamlılık
- B) Eş seslilik
- C) Yakın anlamlılık
- D) Zıt anlamlılık
- E) Mecaz anlam

Cevap Anahtarı: 1)B 2)C 3)D 4)C

NOTLAR

Blank lined area for notes.

CÜMLEDE ANLAM

CÜMLEDE ANLAM

Bir duyguyu, düşünceyi, isteği, haberi, durumu, olayı vb. ifade etmek için kurulan ve kendi içinde anlam ve yargı bütünlüğü olan sözcüğe veya söz dizisine cümle denir. Bu ünite de cümlelerin anlam içerikleri incelenecektir.

1. Cümlelerin Konusu

Cümlede üzerine görüş bildiren olay ya da durum cümlelerin konusudur.

“Bu cümle neden söz etmektedir?” sorusunun cevabı bize o cümlelerin konusunu verir.

Örnek

✦ Günümüz ne kadar yoğun geçerse geçsin yemek yemeyi ya da su içmeyi nasıl unutmuyorsak kitap okumayı da asla unutmamalıyız.

Bu cümle; şartlar ne olursa olsun kitap okumamız gerektiğini, kitap okumanın hayatımız için önemini konu almıştır.

2. Cümlede Ana Fikir

Bir cümlelerin ana fikri cümlede bize verilmek istenen mesajdır. Mesaj yani ileti her cümle için “Asıl anlatılmak istenen nedir?” sorusuyla tespit edilir.

Örnek

✦ Geçen bir saniyeyi geri getirmemiz imkânsız olduğu için her daim zamanın kıymetini bilmeliyiz.

Bu cümlelerin ana fikri “Zamanın kıymetini bilmeliyiz.”dir.

3. Cümleden Çıkarılabilecek ya da Çıkarılamayacak Yargı

Her cümlelerin bir ana yargısı vardır. Bunun dışında hiçbir yorum yapmadan cümleden anlamsal ve yapısal olarak çıkarabileceğimiz yargılar da bulunur. Bu tip sorularda bir cümle verilir ve bu cümleden ulaşabileceğimiz ve ulaşamayacağımız yargılar sorulur. Ulaşacağımız ve ulaşamayacağımız yargıları tespit etmek için aşağıdaki kurallara dikkat etmeliyiz.

Ulaşılabilecek sonuç ya da sonuçlar listelenir.

- » Okuyucu yorum yapmaz, Cümlelerin içeriğine bağlı kalır.
- » Cümleden çıkarılabilecek yargılar belirlendikten sonra ulaşamayacağımız yargı kendiliğinden ortaya çıkar.
- » Verilen cümledeki ipuçlarından hareketle yargılara ulaşılabilir ya da ulaşamaz.

Örnek

✦ Pınar her yıl memleketi Rize'ye ziyarete giderdi ama bu yıl gidemedi.

Cümleden çıkarılacak yargılar:

Pınar Rize'ye daha önceki yıllarda gitmiş.

Pınar Rize'ye ziyaret için gidermiş.

Pınar Rize'ye bu sene gitmemiş.

Çıkarılamayacak yargı:

Pınar, Rize dışında başka bir yere gitmemektedir.

4. Cümle Tamamlama:

Cümle tamamlama; bir ya da birkaç kelimesi boş bırakılan bir cümleyi, cümlelerin bağlamından hareketle tamamlamaktır.

Uyarı

» Cümle tamamlanırken cümlelerin bağlamına uygun kelimenin getirilmesine ve bu kelimeye getirilen ekin dil bilgisi kurallarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

» Cümle tamamlama sorularında cümlelerin ana fikrini de doğru tespit etmek gerekir.

5. Cümle Oluşturma:

Sözcük veya sözcük gruplarının anlamlı ve kurallı bir şekilde sıralanmasına cümle oluşturma denir. Cümle oluşturmada anlamsal ve yapısal dizilim oldukça önemlidir.

Uyarı

» Kurallı cümlelerde yüklem daima sonda olmalıdır.

» İlk ve son kelimelerin doğru belirlenmesi çok önemlidir.

» Bir kalıp veya tamlama bölünmüşse bunlara dikkat edilmelidir

Örnek

✦ “bahçede-okullarının-yetiştiriyor-arkasındaki-rengârenk-çiçekler” kelimeleri anlamlı ve kurallı bir biçimde sıralanırsa cümle “Okullarının arkasındaki bahçede rengârenk çiçekler yetiştiriyor.” şeklini alır.

Uygulama

Aşağıda karışık bir şekilde verilen sözcük gruplarını anlamlı ve kurallı cümle hâline getiriniz.

Geminin - giden- ardından- her- bakakalırım	
Zekalarını-beslemeyen- uluslar- mahkumdurlar yıkılmaya-kitaplarla	
Geleceği- yaşayarak mutlu olabiliriz- çok umursamadan	

Çözümlü Soru

1. Yazar kurguladığı dünyayı anlatırken değiştirerek hayal kurmak zorundadır.

Cümlelerin anlamına ve yapısına göre yukarıda boş bırakılan yere getirilebilecek sözcük hangisidir?

- A) Dilini B) Gerçeği C) Memleketini D) Evini E) Yerini

Çözüm

Anlamsal olarak yazarın hayal kurabilmesi için gerçeklerden uzaklaşması gerekir. Bu durum da ancak “B” şıkında verildiği gibi gerçeği değiştirerek olur.

Çözümlü Soru

I. başka II. dilini III. öğrenemez IV. kendi V. dil VI. bilmeyen
Numaralanmış sözcüklerle anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturulduğunda sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) I - II - IV - VI - III - V B) II - I - VI - III - V - IV C) IV - II - VI - I - V - III
D) V - VI - IV - II - I - III E) I - V - IV - II - III - VI

Çözüm

Sözcükler anlamlı ve kurallı olacak şekilde sıralandığında sıralama IV- II VI- I-V- III şeklinde olmalıdır.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Ahmet Bey, oğlu Toprak'ın telefon şifresini her gün değiştirmektedir. Bir cümleyi kelime parçalayarak bu parçalardan tekrar cümle kurmasını ister ve her kelimeye de bir numara verir. Toprak'ın telefon şifresini doğru bulması için yapması gereken babasının karışık olarak verdiği kelimeleri anlamlı ve kurallı bir cümle hâline getirmektir. Ahmet Bey'in bugün parçaladığı cümle şu şekildedir:

1. olmayan
2. gemiye
3. yardım etmez
4. rüzgâr
5. hedefi
6. hiçbir

1. Buna göre Toprak'ın bulduğu şifre hangisidir?

- A) 5-6-3-4-1-2 B) 5-4-6-2-1-3
C) 5-1-4-6-2-3 D) 5-1-2-6-4-3
E) 5-2-1-6-4-3

- I. denizyıldızlarını kurtarmaya
- II. büyük ilhamım oldu.
- III. bu şiiri yazarken
- IV. çalışan adam en
- V. büyük bir sevinçle

2. Numaralanmış sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak şekilde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

İnsanlar eskiden sadece günlük yaşamda kullandığı araç ve gereçleri seramikten yapıyorlardı.

3. Bu cümleden seramikle ilgili aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A) Zamanla, önemli bir sanat hâline geldiği
B) Günümüzde farklı alanlarda kullanıldığı
C) Uygarlığın başlangıcından beri var olduğu
D) Yapımının büyük bir ustalık gerektirdiği
E) Seramik hayatın her alanında kullanılmıştır.

4. “İnsan, kıyıyı gözden kaybetmeye cesaret etmedikçe yeni okyanuslar keşfedemez.” cümlesine anlamca en uzak yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Büyük keşifler meraklı kafaların ürünüdür.
B) Risk, insan için tüm kaygıların asıl sebebidir.
C) Dâhilere bu sıfatı kazandıran çılgınlık ve maceracılıklarıdır.
D) Hiç kimse yeni bir şeyler denemeden farklıya ulaşamaz.
E) Değişim için risk almak kaçınılmazdır.

Cevap Anahtarı: 1)D 2)D 3)B 4)B

CÜMLEDE ANLAM İLİŞKİLERİ

1. Neden - Sonuç Cümleleri

Bir eylemin hangi gerekçeyle yapıldığını bildiren cümlelere neden-sonuç cümlesi denir.

Örnek

✦ Konuları anladığım için sınavda başarılı oldum.

Neden: konuları anladığım için

Sonuç: sınavda başarılı oldum

✦ Sevdikleriyle olduğundan çok mutlu.

Neden: sevdikleriyle olduğundan

Sonuç: çok mutlu

✦ Çok okuyorum, çünkü edebiyatı seviyorum.

Neden: edebiyatı seviyorum

Sonuç: çok okuyorum

Uyarı

“Eylem gerekçesiyle verilmiştir” gibi sorular, neden - sonuç cümlesini buldurmaya yöneliktir. Neden - sonuç, sebep - sonuç olarak da karşımıza çıkabilir.

2. Amaç - Sonuç Cümleleri

Bir eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğini gösteren cümlelere amaç-sonuç cümlesi denir.

Örnek

✦ Soruları çözmek için çok zaman harcamış.

Amaç: soruları çözmek için

Sonuç: çok zaman harcamış

✦ Gezmek üzere Karadeniz’e gitti.

Amaç: gezmek üzere

Sonuç: Karadeniz’e gitti

✦ Zayıflayayım diye spor yapıyor.

Amaç: zayıflayayım diye

Sonuç: spor yapıyor

Uyarı

Bu iki cümle türü de “niçin” sorusuna cevap verdiği için karıştırılmaktadır. Bu cümleleri karıştırmamak için: Cümledeki amaç veya neden anlamını sağlayan sözcük ve eklerin yerine “amacıyla” kelimesini getirin. Bozulma olmuyorsa bu cümle “amaç-sonuç” bozulma meydana geliyorsa “neden-sonuç” cümlesidir.

Örnek

- + Onunla sık sık konuşurdu, dürüst bir kişi olsun diye. (amaç-sonuç)
- + Sabah kalkamadığı için otobüsü kaçırdı. (neden-sonuç)

Neden-sonuç cümlelerinde hem neden hem de sonuç kısmı gerçekleşmiştir. Amaç-sonuç cümlelerinde ise sadece sonuç kısmı gerçekleşmiştir. Amacın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildir.

- + Kardeşimden ayrıldım diye çok ağladı. (neden-sonuç)
 - » (Kardeşinden ayrılması ve çok üzülmesi gerçekleşmiş yargılardır.)
- + Koşu yapmak için dere kenarına gitti. (amaç-sonuç)
 - » (Dere kenarına gittiği gerçekleşmiş bir yargıdır ama koşu yapıp yapmadığı kesin değildir. Amacı, koşu yapmaktı yalnız bu amacın gerçekleşip gerçekleşmediği belli değildir.)

3. Koşul - Sonuç Cümleleri

Yargının gerçekleşmesinin başka bir durumun yerine gelmesi şartına bağlı olduğu cümlelere koşul cümlesi denir. Genellikle şart kipi eki “-sa, -se” ile yapılır.

- + Müdürün yanına giderseniz konuyu daha iyi anlayabilirsiniz.
(Konuyu anlamasının şartı müdürün yanına gitmesidir.)
- + Ahmet soruları çözerse hızlanır.
(Ahmet’in hızlanmasının şartı soruları çözmesidir.)
- + Arkadaşlarını tanımadan onları anlayamazsın.
(Onları anlamamanın şartı arkadaşlarını tanımandır.)
- + Anneni bu konuda dinlersen sonra üzülmezsin.
(Sonra üzülmemenin şartı anneni dinlemendir.)
- + Derste çok konuşmazsan konuları iyi anlarsın.
(Konuları iyi anlamasının şartı derste konuşmamasıdır.)

Uyarı

Cümleye istek, dilek anlamı katan “-se, -sa” ile koşul anlamı veren “-se, -sa” ekini karıştırmamak gerekir. İstek cümleleri de “-se, -sa” eki almasına rağmen, koşul anlamı taşımaz.

Örnek

- ✦ Konuşmayı bıraksa da beni dinlese.
(Cümlede şart değil istek anlamı vardır.)

4. Karşılaştırma Cümleleri

En az iki farklı varlığı, olayı, durumu ya da kavramı birbiriyle kıyaslayan cümlelere denir.

- ✦ Osman’ın boyu arkadaşlarına göre uzundu.
(Osman’ın boyu ile arkadaşlarının boyu karşılaştırılmıştır.)
- ✦ Yusuf gezmeyi Yakup okumayı çok sever.
(“Yusuf” ve “Yakup” karşılaştırılmıştır.)
- ✦ Bazen yaptıklarımızı gözden geçirmek en güzel etkinliktir.
(“Diğer etkinlikler” ile “yaptıklarımızı gözden geçirme” etkinliği karşılaştırılmıştır.)

5. Benzetme Cümlesi

Bir varlığın ya da kavramın niteliğini o niteliği taşıyan başka bir varlığı örnek olarak gösteren cümlelere denir.

- ✦ Gökyüzü dünyaya gözlerini yeni açan bir bebek gibi ağlıyordu.
(“gökyüzü” “dünyaya gözlerini yeni açan bir bebeğe” benzetilmiştir.)
- ✦ Yazmak ruhu temizleyen bir denizdir.
(“yazmak”, “ruhu temizleyen bir denize” benzetilmiştir.)
- ✦ İşler dağ gibi birikmişti.
(“işler” , “dağ” a benzetilmiştir.)

6. Örneklendirme Cümlesi

Metinde verilen düşüncenin en iyi şekilde anlatılması, somutlaştırılması ve anlamlandırılması için uygun örneklerin verildiği cümlelere denir.

- ✦ Kültür; bir toplumun yaşama biçiminde, davranışlarında belirginleşir. Giyinişine, yiyip içmesine, çalışmasına hatta jestlerine yansır.

7. Abartma Cümleleri

Bir şeyi olduğundan çok veya az göstererek ifade eden cümlelere denir.

- ✦ Aşkımın acısından gözyaşlarım sel olup taşıtı.
- ✦ Buradan yüz bin kere geçsem yine de yolumu bulamam.

8. Üslup (Biçem) Cümleleri

Bir yazıda ya da sanat eserinde duygu ve düşüncelerin anlatım biçimine üslup denir. Üslup bir yazıda sözcüklerin seçimi ve kullanımıyla ilgili inceliklerin bütünüdür. Üslupla ilgili cümleler “Yazar bu yazıda duygu düşüncesini nasıl anlatmış?” sorusunun cevabıdır.

- ✦ “Yazar bu eserinde sade ve akıcı bir dil kullanmış.” Bu cümlede yazarın eserinde yer alan duygu ve düşünceleri nasıl anlattığı aktarıldığı için bu cümle bir üslup cümlesi olur.

9. İçerik Cümleleri

Bir eserin içinde bulunan olay durum ya da düşüncelerden söz edilen cümlelerdir. Bu tür cümlelerde “ne anlatılmış, neden söz edilmiş” sorularının cevabını buluruz.

- ✦ Bu romanda Hacı Bayram’ın hayatı anlatılmıştır.
- ✦ Yazar bu eserinde Anadolu kadınlarının yaşadıkları zorluklardan bahsetmiştir.

10. Aşamalı Durum Bildiren Cümleler

Bir durumun kademeli şekilde olumlu ya da olumsuz ilerlediğini bildiren cümlelere aşamalı durum bildiren cümleler denir. Aşamalı durum bildiren cümlelerde durumlar arasındaki süre sabittir.

- ✦ Kardeşim her geçen gün daha da iyiye gidiyor.
- ✦ Her ay çalışmalarına bir yenisini daha ekliyor.

11. Doğrudan Anlatım

Başkalarına ait sözlerin değiştirilmeden olduğu gibi aktarıldığı cümlelerdir.

- ✦ Annem: “Bu işi sen yapabilirsin.” dedi. (doğrudan anlatım)
- ✦ Atatürk: “Yurtta sulh, cihanda sulh.” demiştir. (doğrudan anlatım)

12. Dolaylı Anlatım:

Başkalarına ait sözlerin **değiştirilerek aktarıldığı** cümlelere denir.

- ✦ Bugün dışarı çıkamayacağını söyledi. (dolaylı anlatım)
- ✦ Yemek yapmayı yeni öğrendiğini ifade etti. (dolaylı anlatım)

Uygulama

Aşağıdaki cümleleri uygun şekilde sınıflandırınız.

CÜMLELER	NEDEN SONUÇ	AMAÇ SONUÇ	KOŞUL SONUÇ
Beni çok sevdiği için bir sözümü iki etmiyordu.			
Buraya kar yağmadıkça yollar kapanmaz.			
Bir ay sonra teslim etmek üzere kütüphaneden kitap almıştım.			
Beni görmek için kar kış demeden yollara düşmüştü.			
Erken yatmadığımdan sabahki sınava geç kalmıştım.			
Buraya senden özür dilemeye geldim			
İstedığı arabayı alabilsin diye para biriktirmeye başlamıştı.			
Sınavlar biterse okumam gereken kitapları alacağım.			
Toplantıya yetişeyim diye evden iki saat önce çıkmıştım.			
İstedğin kitap gelmişse sana sormadan alacağım			
Aşırı sıcaklar yüzünden çalışanlar baygın düşüyordu.			
Okula gitmediği için gelişmelerden haberi yoktu.			

Çözümlü Soru

(I) Yirminci yüzyılda birçok şey gibi binalar da hızla büyüdü. (II) İnsanların rahatça yaşayabilmesi ve çalışabilmesi için bu binalara pahalı ve çok enerji tüketen havalandırma sistemleri kuruldu. (III) Ama artık mimarlar ve mühendisler birçok konuda olduğu gibi bu konuda da doğal ve ekonomik çözümler peşindeler. (IV) Bu sorunlara çözüm bulmak tabii ki hiç kolay olmayacak. (V) Ama çözüm gerektiren bir konu.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinde amaç-sonuç ilişkisi vardır?

A) I.

B) II.

C) III.

D) IV.

E) V

Çözüm

“İnsanların rahatça yaşayabilmesi ve çalışabilmesi için bu binalara pahalı ve çok enerji tüketen havalandırma sistemleri kuruldu.” Cümlesi amaç-sonuç cümlesidir, çünkü “İnsanların rahatlayabilmesi ve çalışabilmesi” amacıyla diyebiliyoruz. Sonuç ise havalandırma sistemlerinin kurulmasıdır.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Yitirilen doğal hayatı bulmak ve hayatı yaşanılır hâle getirmek için sevgiyle, dostlukla kuşanmak gerekir.

1. Yukarıdaki cümledeki anlam ilişkisi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşul-sonuç
- B) Amaç-sonuç
- C) Neden –sonuç
- D) Benzetme
- Örnekleme

(I) Mektubunu dün aldım, pazar olduğu için kâğıt bulduramadım ve dolayısıyla cevabım bir gün gecikti. (II) Şiirini umumiyetle beğendiğimi derhâl söylemeliyim. (III) Ufak tefek noktalara itiraz hakkım baki kalmak şartıyla bu şiirde duyduğunu, düşündüğünü ve dilediğini okuyucuya da duyurmak, düşündürmek ve diletirmek işini başarmışsın. (IV) İşte şiirde rahat ve serbest konuşmak, mısraların ses istiklaline hürmet etmek böyle olur. (V) Kelimeler komşu kelimelerden, mısralar hâl ve vakitlerinden, şiir çıkardığı sestem memnun görünüyor.

2. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Aşağıdakilerin hangisinde “üzere” sözcüğü cümleye diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?

- A) Biraz kafa dinlemek üzere tatile çıkmak istiyorum.
- B) Geri vermek üzere kardeşimden bir miktar borç aldım.
- C) Arkadaşımla, çalışmak üzere kütüphaneye gideceğiz.
- D) Avlanmak üzere ilçemizin ormanlık alanına gittik.
- E) Pudingi soğumak üzere dışarı bıraktım.

(I) Bugünlerde sokaklarımızın ve caddelerimizin yabancı kelimelerle kirlendiği doğrudur. (II) Kafelerin, arenaların, ikonların dedelerimizin ruhunu incittiği, bizim ruhumuzda yaralar açtığı da doğrudur ama bence Türkçenin asıl derdi, bir ur gibi sokaklarımızı ve caddelerimizi saran yabancı kelimeler değil, bizim Türkçe yaşamayışımızdır. (III) O kafelerde içtiklerimiz, o arenalarda attığımız naralardır asıl Türkçeyi yaralayan. (IV) Yabancı kelimelere meylediyoruz çünkü hayatımızı Türkçe yaşamadığımız için Türkçenin kelimelerinin de bize yetmeyeceğini düşünüyoruz. (V) Sadece tabelaları indirdiğimizde Türkçenin dertlerisin bulmayacak bence, Türkçenin derdine derman olmak istiyorsak önce başkalarının hayatını yaşamaktan vazgeçmeliyiz.

4. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yargı, gerekçesiyle birlikte verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(I) Tabiatla insan arasına makine-lerden aşılmaz bir duvar inşa ediliyor. (II) Doğal olanla insan arasına giren makine duvarlarını eritmek için “Bir orman gibi büyür içimde sevmek.” diyebilecek geniş ve zengin yüreklere ihtiyaç vardır. (III) İnsanın tutkularının somut bir yansıması olan makineleri bir yanardağ sıcaklığıyla kaynayan aydın yürekler eritir. (IV) İnsanın, tabiatla bağını yenilemeden makineleri denetim altına alması mümkün değildir. (V) Yitirilen doğal hayatı bulmak ve hayatı yaşanılır hâle getirmek için sevgiyle, dostlukla kuşanmak gerekir.

5. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yargının gerçekleşmesi bir koşula bağlanmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(I) İlkokuldan bu yana her yıl değişik vesilelerle İstanbul’a geliyorum. (II) Çok sayıda akrabamız var orada nihayetinde. (III) İstanbul’un güzellikleri saymakla bitmez. (IV) En çok da İstanbul’un sahilleri cezbederdi bizi. (V) Sahilde fayton gezilerinin tadına doyamazdık. (VI) Amcamların evinin önünden mutlaka denize girerdik.

6. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kendisinden önceki yargının gerekçesini bildirmektedir?

- A) II. B) III. C) IV. D) V. E) VI.

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde amaç-sonuç ilişkisi söz konusudur?

A) Bir abide istersen eğer Ağrı’ya git! Yükseklerden gelen büyük çağrıya git

B) Hiç olmazsa unutmamak isterdim. Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar...

C) Haydi Abbas, vakit tamam; Akşam diyordun işte oldu akşam.

D) Lacivert bir yalnızlığı üstüme örtüm Kara bir leke gibi kalmasın diye bu gece

E) Yorgunsun, uzaklardan gelmişsin; Yitirmişsin neyin varsa birer birer

(I) Uyku davranışı insana benzeyen sinekler vardır. (II) Bunların arasında en çok benzeyen tür meyve sineğidir. (III) Bu sinekler gece uykusuz bırakılırsa gündüz, telafi uykusuna yönelir. (IV) Uykusuz olan sinekler basit labirentlerden kolayca çıkamaz ve öğrenme güçlüğü çeker. (V) Uyku getiren kimyasallara da insanlarınkine benzeyen tepkiler verir.

8. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde koşul anlamı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap Anahtarı:

1) B 2) A 3) B 4) D 5) E 6) A 7) D 8) C

DUYGU İFADE EDEN CÜMLELER

1. Pişmanlık Cümleleri:

Yapılan bir hata veya yanlış sonucunda duyulan üzüntüyü belirten cümlelere pişmanlık cümlesi denir.

- ✦ Seninle konuşmam tamamen hataydı.
- ✦ Keşke seni daha iyi tanısaymışım.
- ✦ Tüm belgelerimi tamamlamadan oraya gitmeyecektim.

2. Sitem Cümleleri:

Bir kimsenin, yapılan bir hareket ya da söylenen söz karşısında; üzüntü, alınganlık, kırgınlık gibi duygularını öfkelenmeden ifade ettiği cümlelerdir.

- ✦ Bu mutluluğu damarlarına kadar yaşasan ne olurdu sanki!
- ✦ Buraya kadar geldin de beni görmeden gittin.
- ✦ Seninle bu kadar zaman ilgilendikten sonra yaptığına hiç anlam veremiyorum.

3. Beğeni Cümleleri:

Bir varlığa veya bir olayın sonucuna yönelik beğenme, takdir etme, övme veya onaylama bildiren cümlelere denir.

- ✦ Bir başkadır benim memleketim.
- ✦ Seninle vakit geçirmek dünyanın en güzel şeyi.

4.Yakınma (Şikâyet) Cümleleri:

Bir durumdan duyulan rahatsızlığı ifade eden cümlelere yakınma (şikâyet) cümleleri denir.

- ✦ Tüm konuların en zor noktaları bana verildi.
- ✦ Her gün senin sıkıcı sözlerinle karşılaşıyorum.

5. Özlem Cümleleri:

Geçmişte yaşanan günleri tekrar yaşama, bir yeri veya kişiyi görme isteğini dile getiren cümlelere özlem cümlesi denir.

- ✦ Evladımın kokusu burnumda tütüyor.
- ✦ Uzunca bir seyahate çıkmayı çok özledim.

6. Şaşırtma Cümleleri:

Beklenmeyen bir durum karşısında ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememe veya hayrete düşme anlamı taşıyan cümlelere denir.

- ✦ Hayret! Sen buraların yolunu unutmamış mıydın?
- ✦ Bana doğru koşarken birden yere düşmesin mi?

7. Küçümseme Cümleleri:

Bir kişiyi, bir şeyi hor görüp aşağılamaya küçümseme denir.

- + Bu yazdıkları kimse tarafından beğenilmeyecek.
- + Bu soruyu minicik çocuk bile yapar.

8. Azımsama Cümleleri:

Herhangi bir şeyi nicelik, miktar bakımından yetersiz bulmaya azımsama denir. Azımsamada sayısal veriler önemlidir.

- + Sadece bir tanecik mi elbisen var?
- + Bu kadar düşük bir ücretle çalışamam.

9. Hayıflanma cümleleri:

Bir kişinin yapamadığı bir işten ya da elinde olmayan bir durumdan duyduğu üzüntüyü belirten cümlelerdir. Hayıflanma cümleleri fırsat varken yapılmamış olan bir şeyden duyulan üzüntüyü anlatmaktadır.

- + Keşke denizi olan bir şehirde yaşasaydım.
- + Onunla birlikte çalışsaydım çok güzel olurdu.

10. Varsayım cümleleri:

Gerçekte olmayan bir durumu bir an için olmuş gibi kabul eden cümlelerdir. Bu tür cümlelerde genellikle “diyelim ki, farz et ki, tut ki, düşün ki, varsayalım ki...” gibi sözcükler kullanılır.

- + Farzet ki olanları öğrendin.
- + Varsayalım ki bu yaz tatile uçakla gideceksin.
- + Tut ki bu memleketten gittin.

Uyarı

Pişmanlık cümlelerinde yapılan bir işten duyulan üzüntü vardır. **Hayıflanma** cümlelerinde ise yapılmayan bir işten duyulan üzüntü vardır.

11. Olasılık(ihtimal) Cümleleri:

Sonucu bilinmeyen bir durumla ilgili kesin yargı bildirmeden kurulan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde “-ebilmek, sanırım, herhâlde...” gibi sözcükler ve ekler kullanılır.

- + Sanırım hastalar iyileşiyor. + Sabaha karşı kar yağabilir.

12. Ön yargı(Peşin hüküm):

Bir kişi veya olayla ilgili önceden olumlu veya olumsuz karar vermeye ön yargı denir. Sonucu bilinmeyen bir olayın sonucuna ilişkin kesin yargı bildiren cümlelerdir.

- ✦ Bu hızla işi yarına kadar hayatta yetiştiremezsin.
- ✦ Bu tavırlarla sen üniversitede başarılı olamazsın.

13. Tahmin(Öngörü) Cümleleri:

Gözlemlere dayalı olarak, olabilecek bir şeyi öncesinde öngörebilme durumu nu anlatan cümlelere denir.

- ✦ Kardeşim bu olayı öğrenmiştir.
- ✦ Okuma alışkanlığını ilkokul çağında kazanmış olmalı.

14. Kesinlik Cümleleri:

Anlamı net olan ve içerisinde kuşku ya yer verecek ifadelerin olmadığı cümlelere denir.

- ✦ Tüm bu evleri sel bastı.
- ✦ Sınav haziran ayının ikinci haftası yapılacak.

15.Tasarı cümleleri:

Herhangi bir konuyla ilgili, kişinin gelecekte yapmayı düşündüğü plan ve projeleri anlattığı cümlelerdir.

- ✦ Bu yaz tatilde Karadeniz Bölgesi'ne gitmeyi planlıyoruz.
- ✦ Üç ay içinde konuları bitirmeyi düşünüyorum.

16.Öneri Cümleleri:

Sorunları çözmek veya eksiklikleri gidermek için öne sürülen görüş, düşünce ve davranışların anlatıldığı cümlelere denir.

- ✦ Hakan Hoca'yı da bu çalışmaya dahil edebiliriz.
- ✦ Fen lisesi kazanmak için diğer çocuklardan fazla çalışman lazım.

Uygulama

Aşağıdaki verilen cümleleri inceleyip ifade ettiği anlam ve duyguları bulunuz. Cümlelerin harflerini uygun şeklin içine yazınız.

a.	Buralara kadar gelip beni ziyaret etmemişsin.
b.	Kıyafetim üzerime tam istediğim gibi oldu.
c.	Odasını toplaması gerektiğini söyledim ama söz dinletemedim.
d.	Bu soruyu bebekler bile çözer.
e.	Öğretmenimin sözünü dinleseydim bugün daha mutlu olurdum.
f.	Dünkü yemeğin tadı bugünkünden daha iyiydi.
g.	Bir metrelik kumaştan dikilmez.

Küçümseme

Azımsama

Karşılaştırma

Sitem

Yakınma

Pişmanlık

Beğenme

Çözümlü Soru

Aşağıdaki dizelerden hangisinde abartma vardır?

- A) Ömrüm oldukça şiir yazacağım / Selam olsun benden arda kalanlara
- B) Akasyaların kokusunu duyarlar / Geçip giden trenlerin rüzgârında
- C) Yaban gülü gibi yalınkat ayazmanın / Bir keçi otluyor el kadar bahçesinde
- D) Hava keskin ve kurak / Es rüzgâr es, bucak bucak
- E) Bahar gelmiş bahçelerine / Her yanı çiçek açmış memleketin

Çözüm

“Yaban gülü gibi yalınkat ayazmanın bir keçi otluyor el kadar bahçesinde” dizelerinde bahçeyi ele benzetirken bir şeyi olduğundan çok küçük göstererek abartma yapmıştır. Doğru cevap “B” seçeneğidir.

Çözümlü Soru

(I) Türkçeyi en güzel kullanan sanatçılardan olan Refik Halit Karay’ın bu eseri, yakın tarihimizin, Mütareke Dönemi’nin ve Cumhuriyet öncesinin oldukça kritik günlerini bütün ayrıntılarıyla veren anılarla doludur. (II) Akıcı ve sade bir dilin sahibi olan Karay, bu kitabında hayli ağır bir dil kullanarak okuyucuyu şaşırtmıştır. (III) İstanbul’da İngiliz, Anadolu’da Yunan işgaliyle başlayan günlerde; yaptığı görevler ile mesleği olan gazetecilik arasında vuku bulan olaylara çok yakından tanık olmuş, bir yandan devletin ileri gelenleriyle birlikte çalışmış, diğer yandan da gazeteciliğini köşe yazılarıyla sürdürmüştür. (IV) Kişisel gözlemleri ve düşünceleriyle İstanbul’daki havayı yansıtmış, çeşitli şahsiyetler hakkında yorumlarını aktarmıştır. (V) Görüş ve düşünceleriyle dolu olan kitap, edebiyat ve edebiyatçılarımızın tarihi bakımından da hayli önemlidir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde üslupla (biçem) ilgili bir yargı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

“Akıcı ve sade bir dilin sahibi olan Karay, bu kitabında hayli ağır bir dil kullanarak okuyucuyu şaşırtmıştır.” Cümlesi yazarın eseri oluştururken nasıl bir dil kullandığını anlatmıştır. Bu nedenle bu cümle **üslup cümlesi** olur.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Artık(I) bundan böyle hiçbir(II) şeye gereğinden fazla üzölmeyeceğim(III) ve zor durumda olan insanlara yardım etmek(IV) için elimden geleni (V)yapacağım.

1. Numaralanmış sözcüklerden hangisi bu cümleden çıkarılırsa cümlelin anlamında daralma ya da bozulma olmaz?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. “Bu kış tatile Uludağ’a gitmeyi planlıyoruz.” cümlesindeki anlam içeriği aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Benzetme
B) Olasılık
C) Varsayım
D) Ön yargı
E) Tasarı

3. “Tut ki karnım acıktı.” cümlesindeki anlam içeriği aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Öneri
B) Varsayım
C) Tasarı
D) Öneri
E) Kesinlik

I. Ne yapalım bu parasızlığa alıştık artık.

II. Roman, yol üzerinde gezdirilen bir aynadır, diyor ünlü yazar Stendhal.

III. Ne yazık ki bu sınava da yeteri kadar çalışmadım.

IV. Bu sözlerin bizi iyi bir yere götürmeyeceğini hissediyorum.

V. Kararlarımızda duygular kadar akli da devreye sokmalıyız.

**4. Numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylene-
mez?**

- A) I. cümlede kanıksama anlamı vardır.
B) II. cümlede tanımlama yapılmıştır.
C) III. cümlede yakınma söz konusudur.
D) IV. cümlede sezgi anlamı vardır.
E) V. cümlede karşılaştırma yapılmıştır.

İlk denizaltıyı Osmanlıların yaptığını çoğunuz bilmiyorsunuz belki de.

5. Bu cümlelin ifade ettiğı anlam aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öneri
B) İhtimal
C) Tanımlama
D) Onaylama
E) Tasarı

(I) Bir gün ülkemiz adına gezegenleri dolaşan bir uzay aracımız olduğunu ve bilinmeyen güçler tarafından kaçırıldığını düşünelim. (II) İşte şu an incelediğim kitap, bir bilim kurgu romanı olmasının yanında aslında ilk gençlik dönemindeki gençlere macera tadında sunulan bir bilim kitabı. (III) 10 yaşın üstündeki çocukları ve gençleri meraklandırmak, ilgilerini bilime, bilgiye çekmek için yazılan kitap; üslubu, bakış açısı ve türü ile bu alandaki eksikliği kapatacak türden. (IV) Kitap, okurlarına heyecanlı bir maceranın yanı sıra uzay ve gezegenler hakkında hem doyurucu hem de ufuk açıcı bir kurgu sunuyor. (V) Salt bir maceradan oluşmayan kitapta, gençler bahsedilen gezegenler hakkında temel bilgileri de öğrenebiliyorlar.

6. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde “varsayım” anlamı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde “özlem” anlamı vardır?

- A) Bende hiç tükenmez bir hayat vardı/ Kirlara yayılan ilkbahar gibi
B) Başkalarının aşkıyla başlıyor hayatımız/ Yaprakla yağmurun aşkı mesela
C) Yalnızlığım benim çoğul türkülerim/ Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi
D) Kadınlar taş heykeller gibi gelip geçer sarı kayalardan/ Hangisine bak-sam sen kımıldar sen seslenirsin içlerinden
E) Bu yürek seni seveceğini biliyordu herhâlde/ Bu kafa seni kuracağını seziyordu hanidir

8. Bir sözün söylendiği biçimde değil de bazı değişiklikler yapılarak anlatıldığı cümlelere dolaylı anlatım cümleleri denir. Aşağıdaki cümlelerin hangisi dolaylı anlatım cümlesidir?

- A) Akşamki davete katılamayacağına çok üzuldüm.
B) İkinci dönem kurs açılıp açılmayacağını sordu.
C) Atalarımız “Kalem kılıçtan keskindir.” demiş.
D) Neden böyle davrandığını bir türlü anlayamadık.
E) Annesi “Neden bugün eve geç geldin?” dedi.

9. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde “tahmin” anlamı vardır?

- A) Bu hafta sonu iki günlük bir okul gezimiz olacak.
B) Şimdi karlar erimiş, bahar çiçekleri açmıştır bizim dağlarda.
C) Bu yaz Şanlıurfa’ya, dedemlerin yanına, gidebiliriz.
D) Birden karşıma çıkıp bana doğru koşmasın mı?
E) Daha büyük bir pasta alsaymışım daha iyi olurmuş.

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) E 3) B 4) C 5) B 6) A
7) A 8) B 9) B

ÖZNEL VE NESNEL YARGILAR

1. Öznel Yargı

Kişiden kişiye değişen ve herkesçe kabul edilmeyen yargılara öznel yargılar denir. Öznel yargılar değişebilir ve başkaları tarafından onaylanmayabilir.

Örnek

- ✦ Pazartesi benim hiç sevmediğim bir gündü.
- ✦ Yazar romanında oldukça içten, sıcak bir anlatıma başvurmuş.
- ✦ Korkularımızdan kurtulmamız çok zordur.

2. Nesnel Yargı

Doğruluğu kanıtlanabilen ve herkesçe kabul edilen, kişisel görüş içermeyen yargılara nesnel yargı denir. Nesnel yargılar; kesinlik taşır, doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanır ve kişiden kişiye değişmez.

Örnek

- ✦ Yakup Kadri Karaosmanoğlu Yaban romanında Kurtuluş Savaşı yıllarını işlemiştir.
- ✦ İki çocuğunu her sabah okula arabayla bırakırdı.
- ✦ Yazar eserinde oldukça uzun cümleler kullanmıştır.

Uygulama

Aşağıdaki cümleleri “nesnel” ya da “öznel” olma durumlarına göre değerlendiriniz.

Kitap okumayanlar konuşkan olmazlar.	
Ana renklerden biri de kırmızıdır.	
Hareketli şarkılar herkesi etkisi altına alır.	
Roman, üç bölüm halinde sinemaya uyarlanmış.	
Beyaz kıyafetler insanlara yakışıyor.	

Uygulama

Aşağıdaki metinlerde geçen “nesnel” ve “öznel” cümlelerin numaralarını verilen alana yazınız.

(I) İlçenin 2800 metre yüksekliğinde iki krater gölü ve Dikmen çevresinde üç adet küçük gölü vardır. (II) İlçe, Artvin’in Karadeniz’e kıyısı bulunan iki ilçesinden biri olup kıyı uzunluğu 14 km’dir. (III) Dağlarla kaplı bir bölgede kurulduğu için tarım alanları sınırlıdır. (IV) 1950 yılından sonra çay yarımı yapılmaya başlanmıştır. (V) Az miktarda ama çok lezzetli narenciye yetiştirilmektedir.

Öznel Cümle

(I) Atatürk “Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin.” dediği güzel Türkçemiz bir tedbir alınmazsa yok olup gidecek. (II) Pek yazık ki insanımız sahip olduğu hazinenin farkında değil. (III) Oysaki Türkçe yaklaşık 83 milyon konuşuru ile dünyada en çok konuşulan 20. dildir. (IV) Ama her gün, insanlarımızın duygu ve düşüncelerini güzel kelimelerimizle değil, emojilerle ve kısaltmalarla dile getirdiğine şahit oluyorum. (V) Bir milletin bağımsızlık simgelerinden biri olan dilin bu şekilde bozulması içimi acıtıyor.

Nesnel Cümle**Çözümlü Soru**

Minaresi, renkli(I) sır tekniği kullanılarak süslenmiş(II) olan İznik Yeşil(III) Cami, Osmanlıdan günümüze(IV) kalan görkemli(V) yapılardan biridir.

Numaralanmış sözcüklerden hangisi bu cümlelerin kişisel düşünce ifade etmesini sağlamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV E) V

Çözüm

Bu cümlede “görmekli yapı” sözcük grubundaki “görmekli” sözcüğü kişisel bir düşünceyi ifade ettiği için öznel. Diğer sözcükler ise cümlede nesnel yani kişiden kişiye değişmeyen bir özellik taşır. Sorunun doğru yanıtı “E” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

(I) Osmanlılar öyle nazif, öyle düşünceli bir medeniyetti ki iftar saatlerinde evlerin sokak kapısı açık kalır, evlere misafir olarak gelenlerin iftar yapmalarına vesile olunurdu. (II) Yemekler yenir, leziz Osmanlı şerbetleri içilir ve en sonunda ev sahibi, misafire bir kese içerisinde “diş kirası” denilen bir miktar para verirdi. (III) İlk olarak Fatih zamanında Sadrazam Mahmut Paşa tarafından başlatılan bu gelenek asırlar boyunca devam etmiştir. (IV) Bu güzel âdetin anlamı ise “Evimize geldin, soframızı bereketlendirerek yemeklerimizden yedin ve bize sevap kazandırdın.” demektir. (V) Ancak bunun yanında aslolan ise bu kutsal ayda fakirlere yardım edip onları biraz olsun sevindirmektir.

1. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kişisel yorum içermemektedir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde söyleyenin kişisel düşüncelerine yer verilmiştir?

A) Halil İnalçık'ın eserlerine bir bütün olarak bakıldığında onun Osmanlı tarihinin hemen hemen bütün dönemleri üzerine araştırmalar yaptığı görülüyor.

B) İnalçık'ın eserleri temelde kurumlar tarihi, devlet yapısı ve felsefesi, hukuk, ticaret, toplumsal tabakalar, üretim, vergi, bürokrasi, demografik yapı, şehir tarihi kapsamında Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihini aydınlatmaya dönük çalışmaları kapsayıcı şekilde gruplandırılıyor.

C) Halil İnalçık, Osmanlı sosyal ve ekonomik meselelerinin hiçbirinin dayandığı hukuki temellerinden soyutlanarak incelenemeyeceğini savunarak akademik hayatının daha ilk dönemlerinden itibaren Osmanlı hukuku üzerinde araştırmalar yaptı.

D) Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik tarihi bağlamında araştırmalar yaptığı bir diğer alan olarak Osmanlı şehir tarihiyle ilgilenen İnalçık, özellikle 1950'lerde Bursa kadı sicilleri üzerinde yaptığı araştırmalarında, Bursa kadı sicillerine ait 300'den fazla belgeyi neşretti.

E) Bilge âlim Halil İnalçık, ardında Bulgar Meselesi, Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid gibi 25 eser bırakmıştır.

(I) Dünya yörüngesinde bilimsel araştırmaların yürütüldüğü bir uzay istasyonu düşüncesi, ilk kez 1903'te ortaya atıldı. (II) Bu düşüncüyü ortaya atan, Konstantin Tsiolkovsky adında bir Rus öğretmendi. (III) Bu öğretmen, "Dünyanın Ötesinde" adlı romanında Dünya yörüngesindeki uzay istasyonlarından söz ediyordu. (IV) Tsiolkovsky'nin orijinal fikirler ortaya koyduğu bu eşsiz roman, uzay istasyonlarıyla ilgili çalışmaların temelini atmıştır. (V) Ondan sonra da böyle çalışmalar yapılmıştır

3. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde kişisel düşünce söz konusudur?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(I) Yeni Gine, Endonezya ve Filipinler'de yetişen gökkuşağı okaliptusu adı verilen ağaç, kâğıt yapımında ve süs bitkisi olarak kullanılmaktadır. (II) Bu ağacın gövdesinin farklı bölgeleri, yılın farklı zamanlarında soyulur ve bu soyulma ile açık yeşil olan iç tabaka ortaya çıkar. (III) Bu tabaka, havayla temas ettikçe koyulaşarak sarı, yeşil, mavi, kırmızı, turuncu, mor ve bordo karışımı bir renk alır. (IV) Yedi farklı renge bürünür. (V) Bu renklerin gövde üzerinde dağılımı şahane bir görüntü oluşturur.

4. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Ülkemizdeki ceylan türlerinden biri de Hatay ceylanıdır. (2) Hatay ceylanının boyu 100-115 cm, kilosu 17-30 kg civarındadır. (3) 22-29 cm uzunluğunda boynuzları vardır. (4) Zarif yapılı, ince bacaklı, çok güzel ve iri gözlü bir hayvandır. (5) Karın kısımlarında kahverengi ve beyaz renkler görülür.

5. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Zorluklar karşısında pes edenler, asla başarılı olamazlar.

6. Bu cümlenin öznel olmasının sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kesin yargılar içermesi
- B) Kanıtlanabilir olması
- C) Doğruluğunun tartışılmaz olması
- D) Kişisel görüş içermesi
- E) Herkesçe kabul görmesi

Cevap Anahtarı:

1) C 2) B 3) D 4) E 5) D 6) D

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

I. Kura çekmek için sizi buraya davet ediyoruz.

II. İşler durgun olduğu için kapatmış dükkânını.

III. Lafı uzatmamak için hemen konuya girmek istiyorum.

IV. Yüksek lisans yapmak için yurt dışına gideceğim.

V. Hafızasını diri tutmak için sürekli kitap okuyor.

1. Numaralanmış örneklerin hangisinde “için” edatı cümleye diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

“Yazdıkları kalıcı olsun diye ince eleyip sık dokuyor.”

2. Yukarıdaki cümlede hangi anlam ilişkisi vardır?

- A) amaç - sonuç
B) neden - sonuç
C) koşul - sonuç
D) benzetme
E) dolaylama

Sevgi verirken karşıdaki insana,
Ayna gibi yansıtır aynen sana.

3. Bu dizelerde anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) İnsanlar ya olduğu gibi görünmeli ya da görüldüğü gibi olmalıdır.

B) Problemlili insanlara sevgiyle yaklaşmak kolay değildir.

C) Sevgi ve mutluluk paylaşıldıkça büyür ve yayılır.

D) Başkalarına sevgi gösteren kişi, kendisi de sevgi görür.

E) Sevgi her şeye çare değildir.

(I) Hayatta beceremeyeceğim şeylerden biri kadın diyaloglarıdır. (II) Bu, erkek senaristlerin çoğu için de geçerlidir. (III) Kadın dünyasını çok fazla bilmedikleri için kadınlar arasında geçen konuşmalar, hikâyeler üzerine yazdıkları çok başarılı olmayabilir. (IV) Tabii bunun tersi de kadın yazar ve senaristler için geçerli olmayabilir. (V) İstisnaları ayrı tutuyorum elbette.

4. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde “ön yargı” söz konusudur?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Başarı, çoğunlukla ötekiler pes ettikten sonra da ipe asılıyor olmaktır.

5. Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca en yakındır?

- A) Başarmak için kuvvetli bir başlangıç gerekmektedir.
- B) Hiçbir başarıya rastlantılar sonucu ulaşılamaz.
- C) Birlikte ulaşılan bir başarı kadar güzel hiçbir şey yoktur.
- D) Başarı disiplinli bir çalışmanın ürünüdür.
- E) Herkesin bıraktığı yerde devam etmek başarının yolunu açar.

Işığın olduğu her yerde gölgeler de vardır.

6. Bu cümleyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gelişim için sürekli çalışmanın şart olduğu
- B) Yapılan iyiliklerin kalıcı izler bırakacağı
- C) İyilik ve güzelliğin olduğu yerde kötülük ve çirkinliğinde olabileceği
- D) Değişimin olmadığı yere karanlığın hâkim olacağı
- E) İnsan yaşamında her zaman güzel günlerin yaşanamayacağı

Kimi insanlar vardır, iyiliksever görünür. Ama yaptığı iyiliği karşılıksız değil menfaat bekleyerek yapar.

7. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi bu cümlede verilmek istenen düşünceyi en iyi yansıtır?

- A) Bal bal demekle ağız tatlanmaz.
- B) İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.
- C) El öpmekle ağız aşınmaz.
- D) Ağzına bir zeytin verir, altına tulum tutar.
- E) Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz.

I. Bu sene Türk turizmi yeni bir rekor kıracak gibi görünüyor. (tahmin)

II. O anda içeriye kendisinden söz ettiğimiz kişi girmesin mi? (kırgınlık)

III. Burası dünyanın alelade bir yeri değil, cennetten bir misaldi âdeti. (beğenme)

IV. Atalarımızın gözü gibi saklayıp bize bıraktığı o eserleri bu hâlde görünce içimiz cız etti. (üzülme)

V. Aman diyeyim, bu kabloları ıslak elle sakın tutmayın! (uyarı)

8. Numaralanmış cümlelerden hangisi ayraç içindeki kavrama uygun bir örnek değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap Anahtarı:

- 1) B 2) A 3) D 4) A 5) E
6) C 7) D 8) B

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

PARAGRAF BİLGİSİ

PARAGRAF BİLGİSİ

Herhangi bir yazıda ele alınan düşünceyle ilgili bir araya gelmiş cümleler topluluğuna **paragraf** denir. Başka bir deyişle bir duygu, düşünce ya da olayın bir yönünü ele alarak anlatan yazılardır. Paragraflar herhangi bir yazının küçük ölçekli bir örneği şeklinde olurlar. Çünkü paragraflar bir araya gelerek yazının tamamını oluştururlar.

Örnek

✦ Dünya hızla değişiyor. Değişen dünyayla birlikte insanların dillendirdiği sorunlar da... Fakat bazı sorunlar hep aynı kalıyor: Cehalet, yoksulluk, insanca yaşama arzusu... Bu sorunlar, tarih boyunca insanlar tarafından hep dile getirildi. İnsanlığın bundan yüzyıllar sonra da aynı sorunları dile getirecek olması şaşırtmasın sizi.

PARAGRAFTA YAPI

1. Paragrafın Bölümleri

Paragrafı oluşturan cümlelerin farklı özellikleri vardır. Birbirleriyle anlam ya da yapı bakımından bağlı olsalar bile nitelik olarak aynı özelliklerde değildir. Paragrafta her cümle kendinden önceki cümlenin açıklayıcısı niteliğindedir. Yapı yönünden incelendiğinde bir paragraf giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

a. Giriş Bölümü

Giriş bölümü genellikle bir cümleden oluşur ve paragrafların konusu giriş bölümünde yer alır. Giriş cümlesi için bir paragrafın en önemli cümlesidir de denilebilir. Çünkü giriş cümlesi paragraftaki diğer cümlelerden bağımsızdır. Gelişme ve sonuç bölümündeki cümleler giriş bölümündeki cümlenin açıklayıcısı durumundadırlar.

Örnek

✦ “İnsanlarda uykuyu “melatonin” adı verilen bir hormon düzenler.” cümlesi bir paragrafın giriş bölümü olabilir.

Uyarı

Paragrafların giriş cümlelerinde kendinden önce bir cümlenin varlığını belirten bağlantı öğeleri yer almamalıdır.

b. Gelişme Bölümü

Giriş bölümünde verilen ifadeyi açıklayan ve okuyucunun zihninde daha anlaşılır hâle gelmesini sağlayan bölümdür. Düşünceyi anlaşılır kılmak için anlatım teknikleri ya da düşünceyi geliştirme yollarına başvurulabilir. Giriş bölümü ile sonuç bölümü arasında yer alan bir köprü niteliğindedir de denilebilir.

Örnek

✦ Araştırmalar, renklerin insan psikolojisi üzerinde etkili olduğunu gösteriyor. **Mesela sarı renk bir kıyafet giydiğinizde karşınızdakine geçicilik hissi gönderiyorsunuz veya kahverengi bir ceketle iş görüşmesine gittiğinizde karşınızdakine güvensiz bir ifade yansıtıyorsunuz. Bu yüzden önemli görüşmeler öncesinde ve tanışmalarda kıyafetinizin rengini iyi seçin.** Yanlış renkte bir giysi, yanlış bir mesaj gönderebilir.

Yukarıdaki paragrafta koyu yazılmış kısım giriş bölümündeki cümlelerin açıklayıcısı durumundadır. Bu yüzden bu cümleler paragrafın gelişme bölümü olur.

Gelişme bölümünde anlatılanların derlenip toparlanılarak bir sonuca bağlandığı bölümdür. Verilmek istenen düşünce bu bölümde okuyucuya sezdirilir. Paragrafın ana düşüncesi genellikle bu bölümde yer alır.

Örnek

✦ Her kesime hitap etmemekle birlikte sözlerinin muhatabı daha çok gençlerdir. Samimi, sıcak, şırlıl şırlıl akan bir suya benzeyen dupduru Türkçesiyle yaptığı sohbetler, gençlerin hem ruhlarına hem zihinlerine ışık tutmuştur. Kökleri ile bağları kopmuş bir gençlik onu hep korkutmuştur. **Çünkü ona göre, geçmişini bilmeyen bir nesil, gelecekte sağlam adımlar atamaz ve dik duramaz.**

Yukarıdaki paragrafta koyu yazılan kısım ise paragrafın sonuç bölümünü oluşturmaktadır. Yani paragraftaki düşüncenin okuyucuya bir ders çıkarabileceği şekilde verilmiş hâlidir.

Uygulama

(1) Ebru, geleneksel Türk el sanatlarından biridir. (2) Bu sanat, yoğunluğu artırılmış su yüzeyine fırça yardımıyla boyaların serpilmesi sonucunda elde edilen renkli desenin kâğıda aktarılmasıyla oluşur. Ebru sanatında suyun yoğunluğunu ayarlamak için sahlep, denizkadayıfı gibi malzemeler kullanılır. Bu suyun üzerine topraktan elde edilen, suda erimeyen boyalar serpilir. Kullanılan suyun ve boyaların ayarının yapılması, bu sanatın en zor aşamasıdır. (3) Bu nedenle ebru, ancak bir ustanın tecrübelerinden istifade edilerek öğrenilebilir.

Yukarıdaki paragrafta yer alan numaralı cümleleri uygun bölümler ile eşleştiriniz.

Giriş Bölümü:	
Gelişme Bölümü:	
Sonuç Bölümü:	

Çözümlü Soru

I. Hele de inandırıcı bir hayalle yoğrulmuş, gerçekçi karakterlerle donatılmış ve nedensellik ilişkileri harita gibi örülmüş sağlam bir kurgu dâhilinde kaleme alınmışsa gençler arasında dalga hızıyla yayılması işten bile değildir.

II. Benzer anlatım ve kurgu kalıplarının tekrarından ötürü seri üretim yaftası yer, edebiyat çevreleri tarafından sürekli görmezden gelir; gerçekten de şablonların sık sık kullanıldığı türlerden biridir fantastik gerilim.

III. Gerilim romanları, gençlik edebiyatının her zaman en çok tercih edilen türleri arasındadır.

IV. Buna karşın kolay okunmasıyla da tercih edilen bu türün yazımının, okunduğu kadar kolay olmadığı üzerinde durulmaz pek.

V. Ama biz okuyanlar, şablonlar dâhilinde bile özgün metinlerin yazıldığını, okuma zevkini körükleyecek eserlerin yayımlandığını biliyoruz.

Numaralanmış cümlelerden hangisi bir paragrafın giriş cümlesi olabilir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

I numaralı cümlede “hele de” ifadesi, II numaralı cümlede ise “benzer anlatım”, IV numaralı cümlede “buna karşın”, V numaralı cümlede ise “ama” ifadeleri bize bu cümlelerden önce farklı cümlelerin olduğunu bildirdiğinden bu cümleler bir paragrafın giriş cümlesi olamaz. Ancak III numaralı cümle bir paragrafın giriş cümlesi olabileceğinden sorumuzun doğru cevabı “C” seçeneğidir.

2. Paragraf Oluşturma

Karışık hâlde verilen cümlelerden bir paragraf oluşturmak için olay yazılarında olayın gerçekleşme sırasına, düşünce yazılarında ise düşüncenin mantık sıralamasına dikkat edilmelidir. Bu tür sorularda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır.

- » Verilen cümlelerin tamamı okunarak paragrafta ne anlattığı belirlenmeye çalışılır.
- » Olay yazılarında olayların sırası, fikir yazılarında ise düşüncenin mantık sırası belirlenmelidir.
- » Giriş cümlesi olabilecek cümle bulunur.
- » Daha sonra mantıksal sıralama ile diğer cümleler sıralanır.

Çözümlü Soru

I. Yeni alanlardaki ürünlerin sulanması için uygulanan sulama sistemleri sebebiyle su kaynaklarımız verimli kullanılamamıştır.

II. Ne yazık ki ülkemizde son elli yılda 1 milyon 433 bin hektar büyüklüğünde sulak alan geri döndürülemez biçimde kurumuştur.

III. Yakın tarihte kuruyan bu alanlarda tarıma açılan topraklar için yine suya ihtiyaç olmuştur.

IV. Kendine has özelliklere sahip olan ve birçok canlı türüne ev sahipliği yapan doğal alanlarımızın en önemlilerinden birisi hiç kuşkusuz ki sulak alanlarımızdır.

V. Bu alanlardan sadece 133 bin hektarı son sekiz yıl içerisinde kurumuştur.

Numaralanmış cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturulmak istense sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) I – III – V – IV – II B) I – IV – II – V – III C) II – IV – V – III – I
D) IV – II – V – III – I E) IV – I – II – III – V

Çözüm

Yukarıdaki cümleler bir düşünce yazısından alınmıştır. Burada düşüncelerin mantık akışını bulmak gerekir. Paragraftaki cümlelerin doğru sıralaması **IV-II-V-III-I** şeklinde olmalıdır. Sorunun doğru cevabı “**D**” seçeneği olur.

3. Paragraf Tamamlama

Paragraf sorularında bazen paragrafların başında, ortasında veya sonunda boşluklar bırakılarak bu boşlukların öğrenciler tarafından doldurulması istenir. Bu tür sorularda parçanın anlam bütünlüğü ve yapısı dikkate alınarak mantıksal sıralama bozulmayacak şekilde doldurulmalıdır.

Çözümlü Soru

Derin bir nefes alıp dış seslerden arınarak etrafıma dikkatlice baktığımda çevremde gördüğüm canlıların çeşitliliğine hayranlık duyuyorum. Dahası dünyamızın yakın çevremizde görebildiğimiz ve hayal edebildiğimiz çeşitlilikten çok fazlasına ev sahipliği yapıyor olması benim için müthiş bir merak kaynağı. Hayvanlar, bitkiler, mantarlar, mikroorganizmalar, henüz keşfedilmemiş türler... Yaşamın bizleri de içeren bunca farklı formu “biyoçeşitliliğin” bir parçası. ---. Bunun en büyük sebebi de ne yazık ki sonuçları hesaplanmadan gerçekleştirilen insan aktiviteleri.

Çözüm

Bu parçada boş bırakılan yere anlam akışına göre ve paragrafın son cümlesinden hareketle “**Endişe verici gerçek ise mevcut biyoçeşitliliğin artan bir hızla kayboluyor olduğu.**” cümlesi gelmelidir. Çünkü paragrafta her cümle kendinden önceki cümlenin açıklayıcısı durumundadır.

4. Paragrafı İkiye Bölme

Her paragraf konunun farklı bir yönünü ele alır. Anlam olarak bütün hâlinde olsa da paragraflar tek başlarına bir bütünlük oluştururlar. Anlatılan konunun farklı bir yönünü ya da farklı bir özelliğini ele aldığı yeni bir paragrafta geçmek gerekir. Paragrafı ikiye bölme sorularında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri konunun farklı bir tarafını anlatıyor olmasıdır. Paragrafı ikiye bölerken ikinci paragrafın ilk cümlesi kendinden önce gelecek cümlenin devamı şeklinde olmamalıdır.

Çözümlü Soru

(I) Recep Seyhan uzun cümleler kurmayı, hikâyelerinde ayrıntıları didikleme sevir. (II) Bu konuda oldukça başarılı olan yazar, okuyucuya hikâyelerini anlatırken aynı zamanda onun yüreğine de dokunuyor. (III) Seyhan'ın hikâyelerinde genel temayı; kendi içinde kaybolmuş insanlar, yalnızlık girdabında boğulan bireyler, toplumun dayattığı tabuları, öğretileri içselleştiremeyen bireylerin var olma mücadeleleri şeklinde belirleyebiliriz. (IV) Seyhan, bunları anlatırken fark etmediğiniz ayrıntılarda; size, belki o zamana kadar farkında olmadığınız hayatları keşfettiriyor. (V) Bu keşif sırasında her bir hikâyenin kahramanları, duruşlarıyla farkındalık yaratıyor.

Bu parça iki paragrafa bölünmek istense ikinci paragraf numaralanmış cümlelerden hangisiyle başlar?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm

Yukarıdaki paragrafta I ve II numaralı cümlede üslupla ilgili bilgiler verirken yani yazarın eserini yazarken nelere dikkat ettiğini anlatırken III numaralı cümleden sonra içerikle ilgili bilgiler vermeye başlıyor. Bu yüzden paragraf III numaralı cümleden itibaren ikiye bölünmelidir.

5. Paragrafın Akışını Bozan Cümle

Elinizde bir avuç kırmızı boncuğun olduğunu ve bu kırmızı boncukların içinde bir tane beyaz boncuğun olduğunu düşünün. Düşüncenin akışını bozan cümle kırmızı boncukların içindeki beyaz boncuk gibidir. Paragrafı oluşturan cümlelerin hepsi konunun aynı yönünü anlatır ve kendinden önce gelen cümlelerin açıklayıcısı durumundadır. Konunun farklı yönünü anlatan ya da farklı bir şeyden bahseden cümle paragrafın bütünlüğünü bozuyor demektir.

Çözümlü Soru

(I) İnsan, bilinçaltının şekillendirdiği duygularının etkisindedir. (II) Bilinçaltına bağlı duygular; insanın tüm kararlarında etkili olur, onu bu duygular yönlendirir. (III) Ancak yaşam sizin duygularınıza göre değişiklik göstermez. (IV) Duygularımız öznedir ve bu öznel bize ait kararların merkezinde yer alır. (V) Karar vermede sizi zorlayan duygularınız elbette olacaktır. (VI) Ancak doğru karar vermek için duygularınızın esiri olmamalısınız.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin çıkarılması parçanın anlamında daralmaya neden olmaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm

“Kelebekler dört farklı dönem geçirir. (2)Kelebeğin hayatının ilk dönemi yumurta dönemidir. (3) Onların en büyük düşmanı kuşlardır. (4) Bu dönemin devamında tırtıl dönemi vardır. Son aşama ise kelebek dönemidir. “

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde 3 numaralı cümlelerin paragrafın akışını bozduğu görülür. Çünkü 2 ve 4 numaralı cümlelerde kelebeklerin yaşam dönemlerinden bahsederken 3 numaralı cümlede kelebeklerin en büyük düşmanının kuşlar olduğundan bahsedilmektedir.

6. Paragrafta Cümlelerin Yerini Değiştirme

Şehirlerarası yolcu taşıyan otobüslerdeki koltuklar sıralı şekilde birbirini takip etmektedir. Paragraftaki cümleler de tıpkı otobüslerdeki koltuklar gibi mantıksal olarak sıralanmalıdırlar. Cümlelerin yerini değiştirme sorularında paragrafın kronolojik ya da mantıksal sıralaması bozulmuştur. Bu sırayı doğru oluşturabilmek için bazı cümlelerin yerlerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Bu sıralamayı doğru oluşturmak için aşağıdaki adımlar uygulanmalıdır.

- » Öncelikle paragraf okunur.
- » Metinde olay örgüsü ya da düşüncenin akışına dikkat edilir.
- » Paragraftaki cümlelerin birbiriyle olan anlamsal ve yapısal bağlantılar ile dil ve anlatım özellikleri belirlenir. Birbirleriyle bağlantılı olan cümleler bulunur ve sıralanır.

PARAGRAFTA ANLAM**a. Paragrafta Konu**

Yazarın parçada üzerinde durduğu olay kavram veya duruma konu denir. Kısacası parçada “**ne**” anlatıldığıdır. Konular yargı bildirmezler. Parçada en çok tekrar edilen kelimelerden(anahtar kelimeler) hareketle “Yazar bu parçada bize neyi anlatıyor?” sorusuna aldığımız cevap bize parçanın konusunu verir.

Örnek

✦ Türkiye’nin de içinde bulunduğu bölgede, iklim değişikliği nedeniyle ortalama yağışlar azalıyor, kuraklık artıyor. Hem köylerdeki hem de şehirlerdeki su miktarı giderek azalıyor. Bu durum tarım, gıda, hayvancılık ve sanayi sektörlerini olumsuz etkiliyor. Yetkililer tarafından acil önlem alınmazsa insanlığı çok zor günler bekliyor.

Yukarıdaki paragrafta iklim değişikliğinin ülkemiz üzerindeki olumsuz etkilerinden söz edilmektedir. Paragrafın konusu da “İklim değişikliğinin etkileri” olur.

b. Paragrafta Ana Düşünce

Yazarın parçayı yazma amacına, yazdığı bu parça ile okuyucuya vermek istediği mesajı ana düşünce denir. Yani bir parçada asıl anlatılmak istenen düşüncedir.

Bir parçanın ana düşüncesini belirlenirken şu hususlara dikkat etmeliyiz.

- ▶ “Yazar bu parçayı hangi mesajı vermek için yazmış?” sorusunun cevabı bizi ana düşünceye götürür.
- ▶ Genellikle parçanın son kısmı bizi ana düşünceye ulaştırır.
- ▶ Özetle, sonuç olarak, kısacası, çünkü, ancak, aslında, oysa, öyleyse, dolayısıyla vb. sözlerden sonraki kısımlar dikkatli okunmalıdır. Bu kısımlar bizi ana düşünceye götürecektir.
- ▶ Tanık göstermenin kullanıldığı parçalara dikkat etmeliyiz. Yapılan alıntı ana düşünceyi bulmamıza yardımcı olacaktır.
- ▶ Ana düşünce yargı bildirir.
- ▶ Ana düşünce bulunurken kendi düşüncelerimizi bir kenara bırakıp parçada anlatılanları dikkate almalıyız.

Örnek

✦ Ben, insanlara yaşamak için ümit, kuvvet ve neşe veren kitaplardan hoşlanırım; umutsuzluğa düşüren kitapları sevmem. Zaten tam bir huzur içinde yaşamıyoruz. Bir de yazarlar bize karanlık, kötü şeylerden bahsederlerse ve onları okursak hiç huzurumuz kalmaz. Bu, insanları bir havana koyup ezmeye benzer. Hâlbuki insanlara umut ve neşe aşılmalı kitaplar.

Yukarıdaki paragrafın ana düşüncesi, paragrafın genelinden hareketle “**Kitaplar, insana umut ve mutluluk vermelidir.**” şeklinde bir cümle olabilir.

c. Paragrafta Yardımcı Düşünce

Ana düşüncenin daha iyi anlaşılmasını sağlayan, onu destekleyen, açıklayan; işlenen konunun sınırlarını belirleyen düşüncelere **yardımcı düşünce** denir. Bir parçada birden fazla yardımcı düşünce bulunur. Yardımcı düşünce sorularında “**değilmiştir, çıkarılamaz, ulaşılmaz, söz edilmemiştir, söylenemez, yanlıştır...**” gibi olumsuz soru kökleri kullanılır.

Uyarı

Yardımcı düşünce sorularında önce seçenekleri okuyup sonra parçayı okumak sorunun çözümünde bize kolaylık sağlayacaktır.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

İnsanoğlu ya geçmişini düşünür ya geleceği. Geçmişini düşünür çünkü geçmişte iyi günleri, iyi anıları vardır. Bunlardan kopamaz, kendisini bir türlü geçmişin özleminden kurtaramaz. Geleceği düşünür çünkü ona göre gelecekte her şey daha iyi olacaktır; elde edemediklerine ulaşacak, daha güzel günlere kavuşacaktır. Bu düşüncelerle hareket eden insan ne geçmişin hatıralarından sıyrılabilir ne de beklediği geleceğe ulaşabilir. Bu yüzden de bugününü yaşamaya vakit bulamaz.

1. Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her insan, anılarında yaşadığı dünyaya ulaşmak için elinden geleni yapar.
- B) İnsan iyi ve yararlı şeyler yapmadıkça güzel bir geleceğe ulaşamaz.
- C) İnsan sürekli geçmişini ve geleceği düşündüğü için bugününü gerektiği gibi yaşayamaz.
- D) Gelecek günlerin umudu olmazsa insanların bugüne bağlanması mümkün olmaz.
- E) İnsanlar geçmişte yaşadıkları olayları ne kadar zaman geçerse geçsin unutamaz.

Çiçeği altın yıldız, suyu telli pulludur;
Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur.

Denizle toprak, yalnız onda ermiş
visale,

Ve kavuşmuş rüyalar, onda, onda
misale.

İstanbul benim canım; Vatanım da
vatanım.

İstanbul, İstanbul...

Necip Fazıl Kısakürek

2. Bu şiirin konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vatanın önemi
- B) İstanbul sevgisi
- C) İstanbul'un yalnızlığı
- D) Doğanın güzelliği
- E) İstanbul'un tarihî değeri

Uyku, hayatta kalabilmek için vazgeçilmez bir gereksinimdir. Birçok hayvan, tıpkı insanlar gibi günün belirli saatlerinde uyumak ister. --- onların insanlar gibi sıcacık yataklarında uyuma şansları yoktur.

3. Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki sözcüklerden hangisi getirilirse parçanın anlam akışı bozulur?

- A) Ama
- B) Çünkü
- C) Fakat
- D) Ancak
- E) Lakin

(I) Yakın zamana kadar Batı'da akıl hastası olanlarla cüzzam hastalığına yakalananlar toplum dışına itilirdi. (II) Onlara günahkâr gözüyle bakılırdı. (III) Bu sebeple de hastalara türlü eziyetler yapılırdı. (IV) Günümüzde ise bilimsel çalışmalar sonucunda pek çok hastalığın nedeni anlaşılmış, tedavisi kolayca yapılır hâle gelmiştir. (V) Buradan da anlaşılıyor ki bilgisizlik kişiyi boş inançlara götürür, bilim ise insanlara doğruyu ve gerçeği gösterir.

4. Bu parçanın ana düşüncesi numaralanmış cümlelerden hangisinde verilmiştir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Ankara'nın iklim özelliği, buradaki evlerin biçimlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Yaz ve kış arasındaki aşırı ısı farklılaşmasına göre kullanım da çeşitlenmiştir. Kalın duvarlı, küçük pencereci alt katlar kışın; ince duvarlı, havadar üst katlar ise yazın kullanılmıştır. Yine iklime bağlı olarak yapılan geniş saçaklar ve "cihannüma" denen geniş yazlık odalar da Ankara evlerinin tipik özelliği olmuştur.

5. Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ankara evlerinin oluşumunda iklimin önemli bir yeri vardır.

B) Eski Ankara evlerinin çoğu korunamamıştır.

C) Ankara, evleriyle ün kazanmış bir şehirdir.

D) Ankara'da yaz ve kış arasındaki sıcaklık farkı çok fazladır.

E) Ankara'daki evlerin hepsinde yazlık odalar bulunur.

Saz, Türk müzik geleneğinin en önemli ve en eski çalgılarından biridir. Saz yapımı, köklü bir usta-çırak ilişkisi içinde yüzyıllardan bu yana devam eden bir gelenektir. Saz yapımında özen gösterilen ilk aşama ağaç seçimi. Özellikle sert yapılı, iyi ses verebilme özelliği bulunan ağaçlar titizlikle seçilir ve doğal ortamda kurumaları sağlandıktan sonra sazın iskeleti oluşturulur. Sazın tekne, göğüs, sap, eşik ve burgu gibi farklı bölümlerinin yapımında dut, ardıç, kestane, kavak, ceviz, gürgen, ladin, kayın, sedir ve ıhlamur gibi değişik ağaçlardan yararlanılır.

6. Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) Yapımında hangi tür ağaçların kullanıldığına

B) Yapımında hangi aşamanın önemli olduğuna

C) Sazın hangi bölümlerden oluştuğuna

D) Çok eski bir çalgı türü olduğuna

E) Saz çalmanın usta-çırak ilişkisiyle öğrenildiğine

Cevap Anahtarı:

1) C 2) B 3) B 4) E 5) A 6) C

PARAGRAFTA ANLATIM TEKNİKLERİ

1. Açıklama

Bilgi vermek için oluşturulan metinlerde okuyucuya konu ile ilgili bilgi vermek amacıyla kullanılır. Amaç okuyucuyu bilgilendirmek ve ona yeni bir şeyler öğretmektir. Açıklayıcı anlatımda sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Kişisel duygu ve düşüncelerine yer vermeden nesnel bir dil kullanır.

Örnek

✦ İç Anadolu’da, büyük tarım arazilerinin olduğu bölgede yaşıyorum. Tarım, teknolojiye erken uyum sağlayan alanlardan biri. Çırcır, dizel motorlar, hibrit tohum bunlardan bazıları.

2. Öyküleme (Hikâye Etme)

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir.

Öyküleyici anlatımda hikâye unsurları (kişi, yer, zaman ve olay) kullanılmaktadır. Betimleyici anlatımdan farklı olarak olaylar hareketlilik halindedir.

Örnek

✦ Kardeşimle yatağımıza oturur, babaannemi de karşımıza alırdık. O “Bir varmış, bir yokmuş.” diye başlardı anlatmaya, hiç susmasın isterdik. Her masalın sonunda bizden “Bir tane daha, ne olur!” sesleri yükselirdi. Kel Oğlan’ı, Yaman Tilki’yi, Şeker Henry’i anlatmasını isterdik.

3. Betimleme (Tasvir)

Betimlemede amaç, okuyucunun anlatılanı gözünde, zihninde canlandırmasını sağlamaktır. Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına betimleme (tasvir etme) denir.

Betimlemede gözlem esastır. Gözlemlenilen elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendiriş biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

Örnek

✦ Giyimliydi. Yalnız ayakları çıplaktı. Baş ucunda, tabanları kararmış yün çorapları, dökme lastikten yapılma ayakkabıları dururdu. Bileğine takılı safran sarısı tespihi, gür, koyu görünen bıyıkları sırt üstü yattığı yerden onu daha genç gösteriyordu. Buna karşın göz kapakları derinde, içine çökük dururdu.

4. Tartışma

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine tartışma denir. Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşıt görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir. Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Örnek

✦ Bugün televizyon, radyo ve gazete birbiriyle yarışıyor. Hiç değişmeyen bu yarış, alıştığımızdan yadırgamıyoruz, bize normal geliyor. Ama televizyonun hâkimiyetine karşı gazetenin yarışı sürdürmediği de açık. Vatandaşın bir fikir sahibi olmasına yarayacak bilgiler gazetede fazlasıyla bulunmasına rağmen çeşitlilik azaldıkça bu iletişim aracının olanakları tehlikeye giriyor.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Parçada anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek gibi amaçlarla kullanılır. Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden, dört temel anlatım biçiminin (açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme) birinin içinde yararlanılabileceği gibi bu yöntemlerden herhangi biri parçanın anlatımında hâkim konumda da olabilir.

1. Tanımlama

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanmasına tanımlama denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerinde tanımlamadan yararlanılır. Varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde daha belirginleşmesi amaçlanır. Tanım, “Bu nedir?” sorusuna cevap verir.

Örnek

✦ Matematik; sayıları, şekilleri ve bunlar arasındaki ilişkileri belli düşünme yöntemleri içinde inceleyen bilim dalıdır. Matematik” sözcüğü, “öğrenmek” anlamına gelen “mathein” ve “ilgili” anlamındaki “ikos” sözcüklerinin birleşmesiyle

oluşturmuştur. Öteki bilim dallarından farklı olarak matematikte deney yoktur çünkü matematik, soyut bilgileri ortaya koyar. Matematiksel terimler soyut olsa da doğadaki somut nesneleri anlatmak için kullanılır.

Yukarıdaki paragrafta “matematik nedir?” sorusuna cevap alabildiğimiz için burada tanımlama yapılmıştır.

2. Tanık Gösterme

Yazarın, savunmaya çalıştığı düşüncesinin doğruluğunu, güvenilirliğini artırmak ve okuyucuyu inandırabilmek için alanında ünlü kişilerin sözlerinden alıntı yapmasına “tanık gösterme” denir.

Örnek

✦ “Deneme, büyük savlar içermez. Daha çok duyguya, sezgiye, birikime ve akla dayanır. Denemede yazar kendi birikimini, içinden gelenleri özgürce aktarır. Bu nedenle Nurullah Ataç deneme için: “Deneme benim ülkesidir.” der. Bu görüşe katılmamak elde değildir.”

Bu parçada yazar, deneme yazı türü ile ilgili görüşlerini aktarmıştır. Görüşlerinin inandırıcı kılmak için bu alanda söz sahibi olan ünlü denemeci Nurullah Ataç’tan alıntı yapmış, onun sözlerini aktarmıştır.

3. Karşılaştırma

Birden fazla varlık ya da kavramın ortak veya farklı yönlerini ortaya koymak için kullanılan bir yöntemdir. Daha çok tartışmacı ve açıklayıcı anlatımın içinde kullanılır.

İçinde “en” ve “daha” ifadelerinin kullanıldığı cümlelerde karşılaştırma yapılmıştır.

Örnek

✦ Bir kilogram demir mi, bir kilogram pamuk mu daha ağırdır? Bu soru akıllarda “demir” cevabını uyandırır da aslında ikisinin de kütleleri aynıdır. Ancak, bir kilogram pamuk boşlukta çok daha fazla yer kaplar. Bu demektir ki demirin yoğunluğu pamuktan daha fazladır.

Yukarıdaki paragrafta demir ile pamuğun çeşitli özellikleri karşılaştırılmıştır. Dolayısıyla paragrafta karşılaştırma yapılmıştır.

4. Örnekleme

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine örnekleme denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır. Bazen önce bir örnek verilerek veya fıkra anlatılarak konuya giriş yapılır. Bunlardan hareketle de bir yargıya varılır.

Örnek

Çalışmak insanı her zaman diri tutar. Tembellik yapıp çalışmayanlar hep hastalıkla uğraşırken çalışkan insanların sağlıkları koruduklarını hepimiz görürüz. Mesela dedem, diğer ihtiyarlara benzemezdi. Mecburiyeti yoktu ama yine de çalışırdı. Yaşından beklenmeyecek kadar dinçti. Yapacak bir iş bulamadığında yorulduğunu, çalışmanın kendisini diri tuttuğunu söylerdi.

Yukarıdaki paragrafta anlatımın daha anlaşılır hâle gelmesi için yazarımız dedesinden örnek vermektedir.

5. Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için sayısal verilerden, grafiklerden ya da konu ile ilgili istatistiklerden yararlanma işidir.

Örnek

✦ Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ne üye ülkelerin birlikteliklerinin spor alanında da pekiştirilmesi amacıyla düzenlenen I. Karadeniz Oyunları, Trabzon merkezli olmak üzere Rize ve Giresun'da 18 yaş ve altı genç sporcular arasında yapılıyor. 12 ülkeden 2500'ü aşkın sporcu ve 500 teknik adam olmak üzere yaklaşık 3000 kişinin katılacağı oyunların tanıtımı geçtiğimiz ay içinde gerçekleştirildi.

Uyarı

Tanık gösterme ile örneklendirmede karıştırılmaması gereken bir nokta vardır. Alanında ünlü kişinin adının ve sözünün beraber kullanılması tanık gösterme; sadece adının ya da sadece sözünün kullanılması ise örneklendirme olur.

6. Benzetme

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya **benzetme** denir. Başka bir deyişle aralarında ilişki bulunan varlıklardan nitelikçe güçsüz olanı güçlü olana benzetmektir.

Örnek

Okyanusun ortasında kocaman bir kara parçasına yaklaştılar. Elif, heyecanla gülümsedi. Burası sihirli kürenin üzerinde gördüğü o ilginç kıta gibiydi. Uzaktan bakınca açık bir kitaba benziyordu. İçinde nehirler, dağlar, vadiler göze çarpıyordu. Yukarıdaki paragrafta adayı açık bir kitaba benzetmektedir.

ANLATICI TÜRLERİ

Olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekânı okurlara anlatan kişiye **anlatıcı** denir. Metinlerde anlatım iki tür anlatıcı aracılığıyla yapılır:

1. Birinci Kişi Anlatımı

Yazar birinci kişi anlatımında başından geçen bir olayı anlatır. Yani yazar olayın kahramanlarından biridir. Birinci kişi anlatımının olduğu metinlerde birinci tekil (ben) ve birinci çoğul (biz) kişi ekleri kullanılır.

Örnek

✦ Akşam vakitlerinde evin yolunu tutardım ağır ağır. Adımlarımı boşluğa atar gibi yürürdüm yolda. Uykusuzlukla yorgunluk birlikte çökerdi omuzlarıma. Eve varınca kırk gün kırk gece uyuyacağımı sanırdım.

2. Üçüncü Kişi Ağzıyla Anlatım

Üçüncü kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, genellikle duyduğu veya gördüğü şeyleri anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman üçüncü tekil şahıs (o) veya üçüncü çoğul şahıs (onlar) ekleri kullanır.

Örnek

✦ Tahtın karşısındaki sırmalı büyük perde kımıldadı. Kocaman kavuklu, ince bir ihtiyar belirsiz bir gölge gibi içeri girdi. Gözleri yerde, saygıyla yürüdü. Tahtın basamağına diz çöktü.

ANLATICI BAKIŞ TÜRLERİ

1. Kahraman Bakış Açısı

Hikâye ve romanlardaki olayların, kahramanlardan birinin anlattığı bakış açısidir. Kahraman kendi duygu ve düşüncelerini katabilir.

Örnek

✦ Kütüphane'den çıkıp eve doğru giderken dokuz on yaşlarında bir çocuk bana doğru yaklaştı. Elindeki sakızı bana uzatarak satın almamı istedi. Elbiseleri eski olan bu çocuğu kıramadım. Bir lira karşılığında elindeki sakızı aldım. Küçük çocuk bir lira kazanmanın mutluluğuyla yanımdan uzaklaşıp gözden kayboldu.

2. Gözlemci Bakış Açısı

Bu bakış açısında olaylar bir kamera tarafsızlığıyla anlatılır. Üçüncü kişi ağzıyla anlatım yapılır. Anlatıcı kendi duygu ve düşüncelerini katmaz.

Örnek

✦ Giyimliydi. Yalnız ayakları çıplaktı. Baş ucunda, tabanları kararmış yün çorapları, dökme lastikten yapılma ayakkabıları dururdu. Bileğine takılı safran sarısı tespihi, gür, koyu görünen bıyıkları sırt üstü yattığı yerden onu daha genç gösteriyordu. Buna karşın göz kapakları derinde, içine çökük dururdu.

3. İlahi Bakış Açısı

Bu bakış açısında anlatıcı, olayların gelişiminden kahramanların zihnindeki düşüncelere kadar her şeyi bilir.

Örnek

✦ Yusuf, elinde dosyalarla öğretmenler odasına yöneldi. Birkaç adım attıktan sonra korkuyla olduğu yerde kaldı. Aklında öğretmenin çalışmalarını beğenmememe düşüncesi vardı. Korkusunu yenip odanın kapısını çaldı. İçinden bir ses "Umarım öğretmenler odasında başkası yoktur." diyordu.

Uyarı

Anlatıcı bakış açıları ile anlatıcı türleri karıştırılmamalıdır.

Uygulama

Aşağıda verilen metinlerin anlatım biçimlerini altlarındaki boşluklara yazınız.

(öyküleyici – betimleyici – açıklayıcı – tartışmacı)

Günümüze kadar biyolojik ortamda yönlendirilebilen az sayıda mikro sistem geliştirilmiş. Bu sistemler, genellikle vücudun dolaşım ve sindirim sistemi gibi sıvı içeren bölgelerinde kimyasal, mekanik ya da manyetik yolla itilerek hareket ettirilen yapılardan oluşuyor. Hayvanlar üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda, ilaç taşınmasında küçük robotların kullanılmasına ilişkin bazı kısıtlamalar tespit edilmiş. Örneğin, yaklaşık 285 µm (mikrometre) çapında ve 1800 µm uzunluktaki silindirik seklinde manyetik yapılarla gerçekleştirilen araştırmalarda, gözün camısı cisim bölgesinde hareketin kısıtlandığı belirlenmiş.

Gümüş gibi parlayan bu güzel kaşağının dişlerine baktım. Çok keskin, çok sivriydi. Biraz körletmek için duvarın taşlarına sürtmeye başladım. Dişleri bozulunca tekrar denedim. Yine atların hiçbirini durmuyordu. Kızdım. Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim. On adım ilerdeki çeşmeye koştum. Kaşağıyı yalağın taşına koydum. Yerden kaldıracabileceğim en ağır taşı bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul'dan gelen, Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim, parçaladım. Sonra yalağın içine attım.

İnsanlar, hiçbir bilgiye sahip olmadan doğar. Yaşamı boyunca birçok bilgi öğrenir. Başarının sırrı da okumaktır. Okulda olduğu kadar hayatta da başarının en önde gelen şartlarından biri yine okumaktır. Her ne kadar birileri buna karşı çıksa da uygar ve kültürlü bir insan olmak için okumalıyız. Okul kitaplarıyla yetinmemeliyiz. Uygarlık bizden önceki kuşakların biriktirdiği bilgi ve anıların bir toplamıdır. Biz, uygarlığa o kuşakların kitaplarını okumakla katılabiliriz. Hiçbir şey okumanın yerini tutmaz.

Haftada birkaç kez ustası, Cihan'a ve diğer üç çırağına yeni bir vazife verirdi. Bazen tek göz bir kulübe resmetmek kadar basit olurdu ödevleri. Bazen daha çetrefilli. Bir konağın sağlamlığından feragat etmeden içindeki sütunların nasıl azaltılacağını sorardı mesela. Taşları sıkıca tutan ama zamanla kuruyup çatlayan bir harcın yerine ne kullanılabileceğini, toprağın altından ve üstünden geçen su kanallarının zamanla tıkanmasına nasıl mani olunabileceğini... Tüm bu soruları kendi başlarına cevaplamaları gerekiyordu.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Burdur Gölü, pek çok kuş türüne ev sahipliği yapıyor. Dikkuyruk, kaşıkga, yeşilbaş, bahri, saka, florya, kızılgerdan, tepeli toygar bu kuş türlerinden bazıları. Dünyadaki sıcaklık artışı bu hızla devam ederse belli bir süre sonra gölün suları çekilecek. Gölün kuruması hâlinde de kuşların bazıları kendilerine başka bir yaşam alanı arayacak, bazıları da yaşadığı yeri terk edemeden göl sularıyla birlikte toprağa karışacak.

1. Bu parçada aşağıdaki düşüncüyü geliştirme yollarından hangisine başvurulmuştur?

- A) Benzetme
- B) Örnekleme
- C) Tanımlama
- D) Tanık gösterme
- E) Tartışma

İki arkadaş arabadan inip caddede dolaşmaya başladı. Naciye'nin karnı çok acıkmıştı. Âdeta midesinde bir sızı duymaya başladı. Gözlerinin önünde siyah siyah lekeler uçuşuyordu. Güneş ufukta kayboluyor; gök, pembe ve kırmızı bulutlarla doluyordu. Tatlı bir kızılık kaplamıştı her yanı. Caddedeki kalabalığın içinde bazı bisikletli çocuklar da vardı.

2. Bu parçada anlatılanlar aşağıdaki zaman dilimlerinin hangisinde gerçekleşmiştir?

- A) Sabah B) Öğle C) Akşamüstü
- D) Gece yarısı E) Öğleden sonra

Haritalar genellikle bir bölgeyi betimlemede kullanılır. Ancak sadece coğrafya alanındaki bilgileri aktarmada kullanılmaz. Birtakım olguları ve ilişkileri göstermek için de haritalardan yararlanılır. Bir ülkenin nüfus yoğunluğu, bölgelere düşen yağış miktarı, gökyüzündeki yıldızların yerleri gibi değişik bilgiler haritalarla çok açıklayıcı bir biçimde gösterilebilir. Yalnızca yer yüzünün değil, gezegenlerin ve onların uydularının yüzey özelliklerini gösteren haritalar da vardır.

3. Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi kullanılmıştır?

- A) Tanımlama
- B) Örnekleme
- C) Tanık Gösterme
- D) Benzetme
- E) Betimleme

Hasan saatlerdir yürüyordu. Yürüdü yürüdü... Yürüdüğü yolda izler, gittikçe karışıyordu. Hava kararmak üzereydi. Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne gelmişti. Dönemecin karşısında iki üç çınar ağacı ile bir çeşme vardı. Durmadı, yürüdü. Tepenin eteğini dönünce sarp bir yokuş gördü. "Buradan çıkamam." diye düşündü. Hemen çömeldi ve dinlenmeye karar verdi.

4. Bu parçada anlatılan olay, aşağıdaki zaman dilimlerinin hangisinde gerçekleşmiştir?

- A) Sabah B) Öğle C) Akşamüstü
- D) Gece E) Gece yarısı

Dünyada her yıl 200 milyar ton plastik üretiliyor. Bunun %10'u okyanuslara atılıyor. İşte bu atıklar çöp adalarını oluşturuyor. Okyanuslarda çöp ve atıkların akıntıları nedeniyle oluşturduğu geniş alanlara çöp adası ya da yama deniyor. Dünyadaki ekosistemi tehdit eden beş çöp adası var. Büyük Pasifik Çöp Adası da bunlardan biri. Pasifik Okyanusu'nda bulunan bu adanın bugünkü büyüklüğü neredeyse Türkiye'nin yüz ölçümüyle eş değerdir.

5. Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sayısal verilerden yararlanılmıştır.
- B) Tanımlama yapılmıştır.
- C) Örneklemeye başvurulmuştur.
- D) Benzetme yapılmıştır.
- E) Karşılaştırma yapılmıştır.

Sürtünme kuvveti, bir nesnenin başka bir nesne üzerindeki hareketini yavaşlatan ya da engelleyen bir kuvvettir. Sürtünme kuvveti ne kadar çoksa nesnelerin hareketi o kadar zor olur.

6. Bu parçada yararlanılan düşüncüyü geliştirme yolu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tanımlama
- B) Karşılaştırma
- C) Örnekleme
- D) Benzetme
- E) Öyküleme

Cam, doğada kendiliğinden oluşabilir. Kulağa biraz garip geliyor belki ama gerçekten de öyle. Bir yanardağ patlamasında sıvı hâldeki bazı lavlar donduğunda siyah bir cama dönüşür. Bir yere yıldırım düştüğünde eriyen kum taneleri cam olur. Göktaşları da cam üretir. Atmosferden geçip yeryüzüne çarpan bir göktaşı, anında kayaları eritir ve çarpanın etkisiyle havaya saçılan bu kaya parçaları yere cam olarak iner.

7. Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Tanık gösterme
- B) Örnekleme
- C) Benzetme
- D) Tanımlama
- E) Sayısal verilerden yararlanma

Giyimliydі. Yalnız ayakları çıplaktı. Baş ucunda, tabanları kararmış yün çorapları, dökme lastikten yapılmış ayakkabıları dururdu. Bileğine takılı safran sarısı tespihi, gür, koyu görünen bıyıkları sırt üstü yattığı yerden onu daha genç gösteriyordu. Buna karşın göz kapakları derinde, içine çökük dururdu.

8. Bu parçada yararlanılan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Açıklama
- B) Tartışma
- C) Öyküleme
- D) Betimleme
- E) Karşılaştırma

Cevap Anahtarı: 1) B 2) C 3) A 4) C 5) D 6) A 7) D 8) D

ANLATIMIN ÖZELLİKLERİ

Yazar tarafından parçanın anlatımında kullanılabilen veya yazının taşıdığı ya da taşıması gereken özellikleri ifade etmeye yarayan bazı kavramlar vardır. Bu kavramlara anlatımın özellikleri adı verilir.

1. Özgünlük

Anlatımda başkasına benzememe, kendine has olmaktır. Yazıda taklitçilikten kaçınma; farklı, yeni, alışılmıştın dışında olmaktır. Özgün olan metinler başka bir anlatıma ya da düşünceye benzemez.

Örnek

- ✦ Uzat saçlarını Frigya,
Yârimsen,
Yurdumsan;
Söz ver Anadolu.

Cemal Süreya

İkinci Yeni şairlerinden olan Cemal Süreya'nın yukarıdaki şiiri kendine has özellikler ve söyleyiş tarzı taşıması bakımından özgündür.

2. Doğallık

Anlatımın yapmacıksız, günlük yaşantıda olduğu gibi, doğal dilin imkânlarından faydalanır durumda olması demektir. Bu tür anlatımlar söz sanatlarından, süsten ve özentiden uzaktır ve anlatım zorlanmalardan uzaktır.

Doğal olan anlatımlar inandırıcı olma özelliğine de sahiptir.

Örnek

- ✦ “Benim boyum da saçlarım gibi kısaydı. İlk bakıldığında insanların yüzünde bir gülümsemeye yol açan tazecik yüzümdeki kıvrımlar yukarı doğru derinleşiyordu.”

Yukarıdaki metin yapmacık söyleyişlerle anlatımı boğmayan “doğal anlatımlı” bir metindir.

3. Duruluk

Anlatımda gereksiz ek ve sözcüklerin kullanılmaması duruluk ilkesinin en önemli özelliğidir. Bu tür anlatımlarda anlaşılması zor ifadelerden kaçınmak gerekir. Söylenecek söz sembolere sığınmadan söylenir. Gereksiz sözcüğün cümleden atılması hem anlatım bozukluğunu giderir hem de anlatımın duru olmasını sağlar.

Örnek

- ✦ “Aramızdaki **mevcut** sorunları çözmemiz gerekiyor.”

Yukarıdaki cümlede “mevcut” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır ve bu sözcük cümleden çıkarıldığında anlamda bir eksilme olmaz. Cümlemiz de duruluk ilkesine uygun olur.

4. Sürükleyicilik:

Okuyucunun ilgisini canlı tutmak, okuyucuyu esere bağlamaktır. Anlatımda merak duygusunun sürekli canlı tutulması sürükleyici metinlerin en önemli özelliğidir.

Örnek

✦ “Olanları geriye doğru dönüp düşünmeye başladığında neyin nasıl olduğunu zihninde sıralamaya çalışıyordu. Silahlı adam odaya girdiğinde Fatma pencerenin önünde durmuş ve gözlerini dışardaki yeşillığe dikmişti...”

Yukarıdaki metinde okuyucunun ilgisini canlı tutulmaktadır ve bu sayede metnin sürükleyici olması sağlanmaktadır.

5. Akıcılık:

Bir metinde ses akışını bozan, söylenmesi güç seslerin ve sözcüklerin olması demektir. Düşünceler kolay anlaşılabilir bir biçimde sıralanabilmelidir. Söylenmesi zor sözcük ve sözcük gruplarının olması, yabancı sözcüklere fazlasıyla yer verilmesi akıcılık ilkesini engeller. Ses akışının kullanılması, aliterasyon(ünsüz tekrarı) asonans(ünlü tekrarı) gibi ahenk unsurlarına yer verilmesi bu anlatımların en önemli özelliğidir.

6. Yalınlık:

Metnin dil ve ifadesinin sade, süslemesiz, kısa, kesin ve gösterişsiz olması demektir. Edebi sanatlara yoğun olarak yer vermek yalınlığı engeller.

7. Tutarlılık:

Anlatımda birbiriyle çelişen düşünceler ileri sürmemek anlatımın tutarlı olduğunu gösterir.

8. Evrensellik:

Bir sanat yapıtının dünyadaki tüm insanlara hitap eden bir özellik taşımasıdır. Klasik eserlerde evrensellik ilkesinden söz etmek mümkündür.

9. İçtenlik:

Anlatımın yürekten, candan, samimi olmasıdır.

10. Özlülük:

Anlatımın kısa ve yoğun anlamlarla yüklü olması anlamına gelir. Az sözle çok şey anlatmak özlülüğün en önemli özelliğidir.

Uyarı

Yalınlık ilkesiyle duruluk birbirine karıştırılabilir. Yalınlık sadelik demektir. Herkesin anlayabileceği bir dille yazmaktır. Duruluk ise gereksiz sözcük kullanılması demektir.

11. Açıklık:

Anlatımdan okuyucunun çıkardığı anlam ile yazarın vermek istediği mesajın aynı olmasıdır. Anlatılmak istenenin kolayca anlaşılması demektir. Açık metinlerde metni her okuyan aynı anlama ulaşabilir. Yorumla açık bir durum yer almaz. Söz sanatları, mecazlı söyleyişler açıklık ilkesini engelleyen unsurlardandır. Gereğinden uzun cümle kullanılması ve anlatım bozukluğu olan cümleler açıklık ilkesini engeller.

Bir anlatımın açık olabilmesi için aynı zamanda duru, akıcı ve yalın olması gerekir.

Örnek

“İzinsiz inşaata girmek yasaktır.”

Yukarıdaki cümle iki farklı şekilde anlaşılabilir. İnşaat mı izinsizdir, yoksa izin almadan inşaata girmemek mi gerekir. Bu anlam belirsizliği ve bulanıklığı anlatımın açıklığını bozmaktadır. Bu cümle **“İnşaata izinsiz girmek yasaktır.”** şeklinde yazıldığında anlatımda açıklık ilkesine uyulmuş olur.

+ “Kitabını anlamakta zorlandım.”

Yukarıdaki cümlede kişi zamiri eksikliği anlam belirsizliğine yol açmıştır. Bu anlam belirsizliğini gidermek için cümlelerin başına “onun” ya da “senin” zamirlerini getirmek gerekir. Bu sayede cümle açık bir cümle hâline gelir.

Uyarı

Atasözleri, vecizeler genellikle özlü anlatımlıdır.

Örnek

- + Çalışan kazanır.
- + Eğilen baş kesilmez.
- + Adalet evrenin ruhudur

Uygulama

Aşağıda tanımları verilen kavramların karşılıklarına aşağıda verilen sözcükleri yerleştiriniz.

(açıklık, akıcılık, duruluk, özgünlük, doğallık)	
Anlatımın hiçbir engele uğramadan akıp gitmesidir.	
Cümlelerde gereksiz sözcük kullanılmamasıdır.	
Bir anlatımın yapmacık olmaması durumudur.	
Her okuyanın aynı şeyi anlaması özelliğidir	
Anlatımın kendine has olma durumudur.	

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Bazı kalp ameliyatları sırasında röntgen yani X-ışınlarıyla görüntüleme yöntemi kullanılıyor. Ancak kalp ve karaciğer gibi yumuşak dokulardan oluşan organların röntgen görüntüleri net olmuyor. Buna rağmen doktorlar bu gibi yumuşak doku ameliyatlarında organın durumunu izlemek amacıyla ameliyata zaman zaman ara verip organın röntgenini çekiyorlar.

1. Bu parçanın anlatım biçimi aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Açıklama
- B) Betimleme
- C) Tartışma
- D) Öyküleme
- E) Tanık Gösterme

Bir kilogram demir mi, bir kilogram pamuk mu daha ağırdır? Bu soru akıllarda “demir” cevabını uyandırır da aslında ikisinin de kütleleri aynıdır. Ancak, bir kilogram pamuk boşlukta çok daha fazla yer kaplar. Bu demektir ki demirin yoğunluğu pamuktan daha fazladır.

2. Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinde verilenlerden yararlanılmıştır?

- A) Öyküleme - Karşılaştırma
- B) Açıklama - Karşılaştırma
- C) Tartışma - Tanımlama
- D) Betimleme – Örnekleme
- E) Açıklama- Öyküleme

Zebralar; Afrika’da yaşayan derisi çizgili, tek parmaklı hayvanlardır. Zebraların vücut yapıları atlara benzer. Atlarda olduğu gibi zebralarda da yele vardır. Zebralar en az atlar kadar, yorulmadan ve yavaşlamadan, hızlı koşabilir. Çünkü onlar açık otlaklarda yaşarlar ve tehlikeye açık oldukları için çok hızlı hareket ederler. Zebraların üstündeki çizgiler, insanlardaki parmak izleri gibidir. İnsanların parmak izleri gibi onların da üstlerindeki çizgiler birbirinden farklıdır. Bu çizgiler aynı zamanda en önemli savunma unsurlarından biridir. Zebralar bir arada dururlarsa bir bütün olarak algılanırlar ve bu durum onları avcılara karşı korur.

3. Bu metinlerin ortak özellikleri ile ilgili,

- I. Koşul cümlelerine yer verilmiştir.
- II. Bilgi vermek amacıyla yazılmıştır.
- III. Karşılaştırma cümlesi kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

Bir sanat eserini birtakım bilgiler, doğrular bütünü olarak kabul etmek sanatın varlığını, özünü görmemektir. Balzac'ı yaşadığı devrin olaylarını öğrenmek için okuduğunu kim ileri sürebilir? Böyle olsaydı bu olayları anlatan sayfalar birer tarihî belge sayılmaz mıydı? Romanı tarihle bir tutmak, tarihin de romanın da gerçeğine aykırıdır.

4. Bu parçanın anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Açıklama
- B) Betimleme
- C) Tanık Gösterme
- D) Öyküleme
- E) Tartışma

Bir köyün, bir kasabanın, bir şehrin evlerinden bir tanesi bizim için çok özeldir. Orada açmışızdır gözümüzü dünyaya. Orada ağlamış, orada gül-müşüzdür. Her karesinde bizden bir parça vardır. Penceredeki cama re-simler çizmiş, perdeleri aralayıp odaya güneşi doldurmuşuzdur.

5. Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir evin özel olmasını sağlayan şey, orada yaşanan anılardır.
- B) Her insan sadece kendi evinde huzuru bulur.
- C) Evlerin insan hayatında önemli bir yeri vardır.
- D) İnsanın kendi evini sevmesinin nedeni, orada mutlu olmasıdır.
- E) İnsanlar evlerini değiştirdiğinde anılarını da orada bırakırlar.

Fındık, ülkemizde en çok Karadeniz kıyılarında, En fazla üretim Giresun ci-varında yapılmaktadır. Ülkemizde yılda yaklaşık 70-80 bin ton fındık elde edilir. Fındık ağacı; hafif kumlu, killi, serin toprakları sever. Fidanlar, dikildikten 4-5 yıl sonra meyve vermeye başlar.

6. Bu metinde fındık ağaçlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Ülkemizde yetiştirildiği yere
- B) Meyve vermeye başladığı zamana
- C) Yetiştirildiği toprağın özelliklerine
- D) En fazla üretimin Giresun'da olduğuna
- E) Büyümesi esnasında bol yağış istediğine

Tozunla, toprağınla, yoksul kağnı-larınla

Yılın altı ayında yağıp duran karınla

Ve soğuk sularınla, serin rüzgâr-larınla

Gözümde tütüyorsun can şehir.

Yavuz Bülent Bâkiler

7. Bu dördlüğün ana duygusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Umut
- B) Yalnızlık
- C) Sevgi
- D) Yaşama sevinci
- E) Özlem

Yaşam standartlarımız bundan 15-20 yıl öncesine göre çok daha iyi durumda olmasına ve birçok imkâna çok daha hızlı kavuşabilmemize rağmen okuma alışkanlığı konusunda ilerleme kaydedemedik. İnsanlarımıza okuma alışkanlığı kazandıramadık. Şehirleşme arttı, yaşam standartları gelişti ama okuma alışkanlığı konusunda yerimizde saydık. Sanırım bunda teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak İnternet'in bu derece yaygınlaşması da etkili oldu.

8. Bu parçaya getirilebilecek en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okuma Alışkanlığı
- B) Ülkemizdeki Okuma-Yazma Oranı
- C) Yaşam Standartlarının Değişimi
- D) Teknolojik Gelişmeler
- E) İnternet Kullanımı

1. Fırlattığı oltası en az yüz metre uzağa giden adam, yanındaki iskemleye kuruldu.

2. Orta yaşlı bir adam, son model arabasını kıyıya çekti ve büyük bir keyifle balık avına başladı.

3. Genç balıkçı, oltasını itinayla çözdü ve rıhtım taşlarının üstüne koydu.

4. Biraz sonra yanına genç bir balıkçı geldi.

9. Numaralanmış cümleler mantık akışına göre nasıl sıralanmalıdır?

- A) 1-2-4-3 B) 2-1-4-3 C) 2-4-3-1
- D) 3-1-4-2 E) 4-1-3-2

Rüzgârın yönünü göstermek için kullanılan alete rüzgâr oku denir. Rüzgâr oku, bir direk üzerinde yere paralel olarak bulunur. Rüzgâr okunun ön tarafı ince, arka tarafı geniştir. Rüzgâr, okun geniş tarafını iter. Bunun sonucunda ok, rüzgârın geldiği yöne döner. ---

10. Bu parça aşağıdakilerin hangisiyle tamamlanırsa parçanın anlam bütünlüğü sağlanmış olur?

A) Böylece yağmurun yağıp yağmayacağı belirlenir.

B) Ancak bu durum rüzgârın hangi taraftan estiği hakkında bilgi vermez.

C) Bu sayede rüzgârın yönü belirlenmiş olur.

D) Bu nedenle rüzgar okları çok önemlidir.

E) Buna göre rüzgârın şiddeti hesaplanır.

Karadeniz Bölgesi'nde yaşayanlar hem mavinin hem de yeşilin her tona sahipler. Dağlarında yeşilin en yeşili, denizlerinde mavinin en mavisi... Tertemiz havası sağlık kokuyor. Karpuz çatlatan suyundan içip de hâlâ içinizin serinlememesi mümkün değil.

11. Bu parçada aşağıdaki düşünceleri geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

- A) Karşılaştırma
- B) Tanımlama
- C) Tanık gösterme
- D) Betimleme
- E) Benzetme

Cevap Anahtarı: 1) A 2) B 3) E 4) E 5) A 6) E 7) E 8) A 9) B 10) C 11) A

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

SÖZCÜKTE YAPI

SÖZCÜKTE YAPI

KÖK

Kelimenin parçalanamayan anlamlı en küçük yapı birimine **kök** denir. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için kökler kelimenin başında yer alır. Kökler herhangi bir ek alsa bile değişikliğe uğramaz. Gelecek olan ek köke uyum sağlamaya çalışır. Kökler yeni oluşan kelime ile anlamsal olarak bağlantılıdır.

Örnek

- + **kalem:** Yazı yazmaya yarayan araç
- + **kalemlik:** Kalem koymak için kullandığımız araç.
- + **Kitap:** Okumak için kullanılan bir nesne.
- + **Kitapçı:** kitap satan kişi.

Kökler; isim kökü, fiil kökü, sestek kök ve ortak kök olmak üzere dörde ayrılır.

1. İsim kökü:

Evrende var olan varlıkların, kavramların, duyguların ismi olan kelimelere yani insanların bu varlık, kavram ya da duyguları karşılamak için kullandıkları kelimelere denir.

Örnek

+ At	+ Araba	+ Çiçek
+ Anahtar	+ Telefon	+ Anne

İsim kökleri mastar eki olan “-mak” ve “-mek” ekini almazlar.

Yansıma kökler de isim kökü olarak kabul edilir.

2. Fiil Kökü:

Varlıkların yaptığı eylemleri karşılamak için kullanılan kelimelerin köküdür. İş, oluş ve durum bildirirler.

Örnek

+ Aç-	+ At-	+ Kal-
+ Çiz-	+ Al-	+ Kaç-

Uyarı

- ▶ Fiil kökleri –mak ve –mek mastar eklerinden uygun olanını alırlar. İsim kökleri gibi tek başlarına söylenemez. Mastar eki ile birlikte söylenirler.
- ▶ Bir sözcüğün kökünün isim kökü mü fiil kökü mü olduğunu bulmanın en kolay yolu sözcüğün köküne “-mak / –mek” mastar eki getirip denemektir.

3. Sesteş Kökler:

Yazılışları aynı olmasına rağmen anlamları ve türleri farklı olan köklere **sesteş kök** denir.

Örnek

- + Öğretmene kırmızı **gül** verdi.
- + Ben düşünce herkes bana **güldü**.
- + Bir günde bütün tarlayı **kazdı**.
- + Dedemin bahçesinde **kazlar** vardı.

4. Ortak Kökler:

Hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen köklere **ortak kök** denir. Ortak kökler arasında anlam ilişkisi vardır.

Örnek

- + Boya + Boyamak

Uyarı

Sesteş kök ile ortak kök arasındaki fark: Sesteş kökler arasında anlam ilişkisi bulunmazken ortak kökler arasında belirgin bir anlam ilişkisi vardır.

GÖVDE

En az bir tane yapım eki almış olan sözcüklere **gövde** denir.

Gövdeler isim gövdeleri ve fiil gövdeleri olmak üzere ikiye ayrılır.

- + (Fiil Kökü) + (Yapım Eki) = (İsim Gövdesi)

sev + gi = sevgi

- + (İsim Kökü) + (Yapım Eki) = (İsim Gövdesi)

ev + li = evli

- + (Fiil Kökü) + (Yapım Eki) = (Fiil Gövdesi)

otur + t = oturt

Uygulama

Aşağıdaki etkinlikte cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin isim kökü mü yoksa fiil kökü mü olduğunu belirleyip karşılıklarına yazınız?

İSİM / FİİL	
Öğrencinin yazdığı <u>yazıyı</u> inceledi.	
Her sabah <u>simitçiden</u> simit aldım.	
Aldığım kitabı <u>kitaplığımın</u> en güzel köşesine koydum.	
Verdiği <u>bilgiler</u> çok işe yaradı.	
<u>Sevginin</u> üstünde güç yoktur.	

Çözümlü Soru

Aşağıda isim köklü ve fiil köklü sözcükler sınıflandırılırken bir yanlışlık yapılmıştır.

İsim Köklü SözcüklerFiil Köklü Sözcükler

Şekerlik

sevgi

İşçi

tuzlu

Susuz

yapıcı

Yakıt

bilgin

Gözlük

tatlı

Buna göre hangi sözcükler yer değiştirirse bu yanlışlık giderilmiş olur?

A) bilgin – şekerlik B) yakıt - tuzlu C) susuz – sevgi

D) işçi – yapıcı E) gözlük - tatlı

Çözüm

A, C, D, E seçeneklerinde sözcüklerin kökleri doğru şekilde verilmiştir. B seçeneğinde ise sözcüklerin yerleri değiştirilmelidir. Çünkü “**yakıt**” sözcüğü fiil kökü, “**tuzlu**” sözcüğü isim kökünden oluşmaktadır. Dolayısıyla cevap “**B**” seçeneğidir.

EK (YAPIM EKİ-ÇEKİM EKİ)

Türkçede Eklerin Özellikleri

- ▶ Yeni sözcükler türetilirken önce yapım eki daha sonra çekim eki gelir. Çekim eklerinden sonra yapım eki gelmez.
- ▶ Türkçede ekler, ünlü uyumu kurallarına uyarlar. Bu yüzden eklendikleri hece ya da sözcükteki ünlülere göre ses değişimine uğrarlar.
- ▶ Ekler kendilerinden önceki sözcüklere bitişik yazılır. Sadece “mi” soru eki her zaman ayrı yazılır.
- ▶ Ekler, yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere iki ana başlıkta incelenir:

YAPIM EKLERİ

İsim veya fiil soylu sözcüklere gelerek, onlardan anlamları farklı yeni kelimeler türeten ekler “**yapım eki**” adı verilir. Yapım ekleri kimi zaman eklendiği kelimenin türünü değiştirir. Yani isim soylu bir kelime, aldığı yapım ekiyle yine isim görevinde kullanılabildiği gibi, tür değiştirip fiil görevinde de kullanılabilir. Aynı durum fiil soylu sözcükler için de geçerlidir.

1. İsimden İsim Yapım Eki

İsim kök ya da gövdelerine gelerek onlardan yeni isimler oluşturan eklerdir.

✦ -lik kömürlük	✦ -sal hukuksal
✦ -li evli	✦ -siz acımasız
✦ -siz evli	✦ -daş meslektaş
✦ -cil evcil	✦ -it taşıt

2. İsimden Fiil Yapım Eki

İsim kök ya da gövdelerine gelerek onlardan fiil meydana getiren eklerdir.

✦ kan	✦ kana-
✦ öz	✦ özümseme-
✦ dar	✦ daral-

Uyarı

Yapım ekleri her zaman çekim eklerinden önce gelir. Yapım ekleri kendi içinde dörde ayrılır:

✦ -le	başla-	✦ -al	azal-
✦ -l	doğrul-	✦ -da	fısılda-
✦ -a	kana-	✦ -at	yönet-
✦ -lan	evlen-	✦ -laş	paylaş-

3. Fiilden İsim Yapım Eki

Fiil kök veya gövdelerine gelerek onlardan yeni isimler türeten eklerdir.

✦ -im	seçim	✦ -gi	sevgi
✦ -gın	baygın	✦ -ı / -i	yazı
✦ -cı	şakacı	✦ -ca	düşünce
✦ -ecek	giyecek	✦ -ak	yatak
✦ -ga	bölge	✦ -gan	çalışkan
✦ -gıç	bilgiç	✦ -ik	kesik

4. Fiilden Fiil Yapım Eki

Fiil kök ya da gövdelerine gelerek onlardan yeni fiiller oluşturan eklerdir.

✦ -t	okut-	✦ -dır	güldür-
✦ -(ı)l	sayıl-	✦ -(ı)n	sevin-
✦ -(a)r	çıkar-	✦ -ı	sürü-

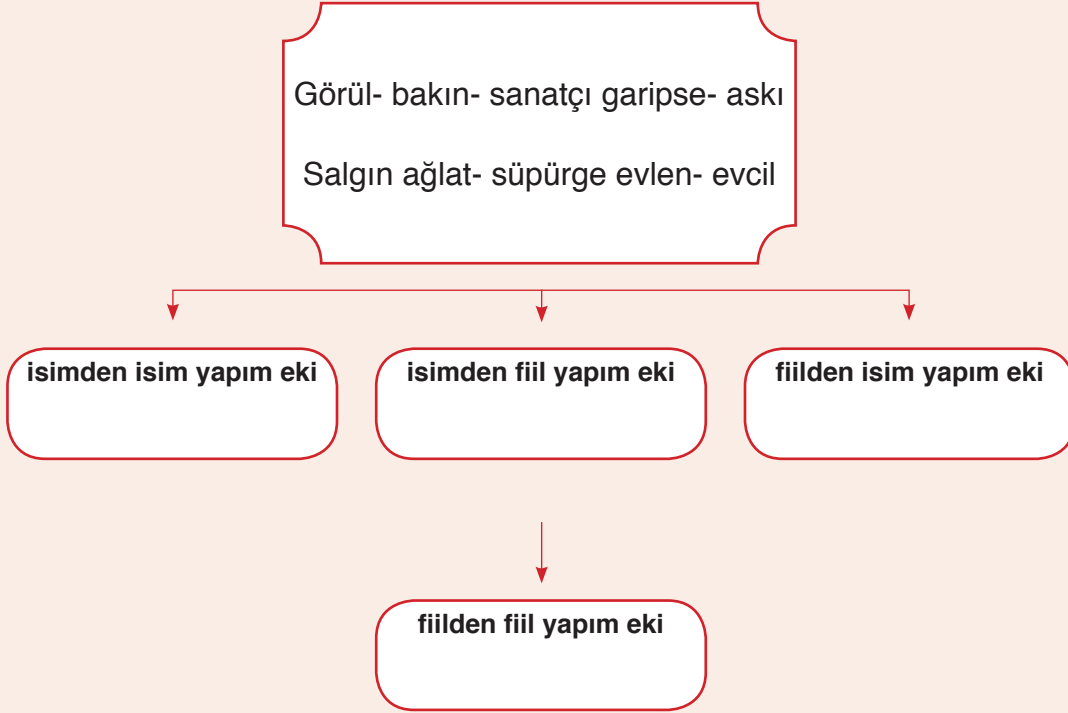

Uyarı

Kelimelerin sonuna koyulan kısa çizgi (-) o kelimenin fiil olduğunu gösterir ve -mak/-mek ekinin yerine kullanılır.

Uygulama

Aşağıdaki sözcüklerin aldıkları yapım eklerini uygun kutucuklarla eşleştiriniz.

Çözümlü Soru

Yapım ekleri, sonuna geldiği sözcüğün anlamını değiştiren eklerdir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde “sebze” sözcüğünün aldığı ek, yapım eki değildir?

- A) Sağlıklı olmak istiyorsan sebzeden vazgeçme.
- B) Sebzelik, balkondaki dolabın yanında duruyor.
- C) Sebzeli pilav yaptım bugün, gel de yiyelim.
- D) Bugün sebzeçi gelmediği için patlıcan alamadım.
- E) Köye yerleşerek sebzeçilik yapmaya başladı.

Çözüm

B seçeneğinde “sebzelik” kelimesi C seçeneğinde “sebzeli” kelimesi D seçeneğinde “sebzeçi” kelimesi E seçeneğinde “sebzeçilik” kelimesi yapım eki almıştır. Fakat A seçeneğinde “sebzeden” kelimesi çekim eki almıştır. Cevap “A” seçeneğidir.

ÇEKİM EKLERİ

İsim Çekim Ekleri

İsim ve isim soylu sözcüklere (zamir, sıfat, zarf) gelerek onlara cümlede çeşitli anlam ve görev yükleyen ekler isim **çekim eki** adı verilir.

1. Çokluk (Çoğul) Ekleri

Çokluk eki “-lar/ -ler” eklendiği ismin sayı bakımından çokluğunu gösterir.

Bunun dışında cümleye kattığı çeşitli anlamlar vardır. Çokluk ekinin cümleye kattığı bazı anlamlar şunlardır:

a. Abartma anlamı

Dünyalar kadar ödevim var.

Çocuk ateşler içinde yatıyordu.

b. Saygı anlamı

Vali Beyler ilçemizi ziyarete gelecek.

c. Aile anlamı

Yarın Berkaylar bize gelecekmiş.

d. Benzerlik anlamı

Bu ülke nice Fatihler yetiştirdi.

e. Soy anlamı

Türkler köklü bir geçmişe sahiptir.

f. Yaklaşıklık anlamı

On yaşlarında bir çocuk bulundu.

2. İsim Durum (Hâl) Ekleri

Türkçede ismin beş hâli vardır. Bunlardan yalın hâl ek almaz. Hâl ekleri isimleri; **belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma** hâlleriyle tamamlar.

a. Belirtme Hâli (İsmin -i Hâli)

İsimlerin “-ı, -i, -u, -ü” eklerinden birini almış hâlidir. Fiilin neyi etkilediğini gösterir.

Örnek

- + Çantay**i** çok beğendim.
- + Kedi**y**i eve aldık.
- + Sokağ**ı** dönünce ev**i** gördü.

b. Yönelme Hâli (İsmin -e Hâli)

İsimlerin “-e, -a” eklerinden birini almış hâlidir. Yer, zaman, yönelme bildirir.

Örnek

- + Akşam ev**e** gideceğim.
- + Sorularım**a** neden cevap vermiyorsun?
- + Bahçey**e** fındık toplamaya gitti.

c. Bulunma Hâli (İsmin -de Hâli)

İsimlerin “-de, -da” eklerinden birini almış hâlidir. Yer, durum, zaman bildirir.

Örnek

- + Yavru kedi çatı**da** mahsur kalmış.
- + Öğretmeni ayak**ta** bekliyoruz.
- + Beni okul**da** bekliyordu.

d. Ayrılma, Çıkma Hâli (İsmin -den Hâli)

İsimlerin “-den, -dan” eklerinden birini almış hâlidir. Yer, durum, neden bildirir.

Örnek

- ✦ İş yerinden çıkınca buluşacağız.
- ✦ Sabah tan yola çıkalım.
- ✦ Bahçeden geldiğinde her yeri çamur içindeydi.

3. İyelik Ekleri

İsim veya isim soylu sözcüklere gelerek, onların kime veya neye ait olduklarını gösteren ekler **iyelik ekleri** adı verilir. Bu ekler sahip olunma anlamı ifade ettiğinden, sahiplik eki şeklinde de adlandırılabilir.

- 1.tekil şahıs iyelik eki (ben): -ım, -im, -um, -üm
- 2.tekil şahıs iyelik eki (sen): -ın, -in, -un, -ün
- 3.tekil şahıs iyelik eki (o): -ı, -i, -u, -ü
- 1.çoğul şahıs iyelik eki (biz): -mız, -miz, -muz, -müz
- 2.çoğul şahıs iyelik eki (siz): -nız, -niz, -nuz, -nüz
- 3.çoğul şahıs iyelik eki (onlar): -ları, -leri

Örnek

- ✦ Defterim sınıfta kalmış. (1. tekil şahıs iyelik eki)
- ✦ Düşüncelerin beni çok etkiledi. (2. tekil şahıs iyelik eki)
- ✦ Görüşmeleri biraz sonra bitecek. (3. çoğul şahıs iyelik eki)

Uygulama

Aşağıdaki kelimelere gelen hâl eklerinin türleriyle eşleştiriniz.

Kelime	yönelme	belirtme	bulunma	ayrılma
kapıdan				
sebzeyi				
masaya				
evde				

Çözümlü Soru

İyelik ekleri, bir varlığın kime ya da neye ait olduğunu bildiren eklerdir.

Buna göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde iyelik eki yoktur?

- A) Sesi duyunca herkes balkona koştu.
- B) Eviniz hayırlı olsun, güle güle oturun.
- C) Biraz önce masanın üstündeydi saatin.
- D) Çalışmak istersen benim bilgisayarım müsait.
- E) Günlerce bu iş için çalıştılar.

Çözüm

B seçeneğinde “eviniz” kelimesinde 2. Çoğul şahıs iyelik eki, C seçeneğinde “saatin” kelimesinde 2. tekil şahıs iyelik eki, D seçeneğinde “bilgisayarım” kelimesinde 1. tekil şahıs iyelik eki, E seçeneğinde “çalıştılar” kelimesi 3. çoğul iyelik eki almıştır. Fakat A seçeneğinde “sesi” kelimesi belirtme hâl eki almıştır. Dolayısıyla cevap “A” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Çekim ekleri, sözcüğe yeni bir anlam kazandırmaz. Ancak sözcüğün diğer sözcüklerle bağ kurmasını ve cümlede farklı görevler almasını sağlar. Yapım ekleri ise sözcüğe yeni bir anlam kazandırır.

1. Buna göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi hem yapım hem de çekim eki almıştır?

- A) Zürafaların deri desenleri birbirinden farklıdır.
- B) Birçok hayvan türünün parmak izi yoktur.
- C) Zebraların çizgileri onların nüfus cüzdanıdır.
- D) Ağaçlar yeryüzünün en eski canlılarındandır.
- E) Komşularla her gün yürüyüşe çıkarız.

2. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinin aldığı ek diğerlerinden farklıdır?

- A) Bu yıl tarladan verim alamadık.
- B) Giyim sektörü hızla gelişiyor.
- C) Sınıftaki yerim çok güzel bence.
- D) Seçim çalışmaları devam ediyor.
- E) Sınavlarda alım çok azdı.

Kök, bir sözcüğün parçalanamayan anlamlı en küçük parçasıdır. Kökün, kelimenin bütünüyle anlam ilişkisinin bulunması gerekir.

3. Buna göre aşağıdakilerin hangisinde altı çizili kelimenin kökü yanlış gösterilmiştir?

- A) Korkunç bir rüya görmüş gibi yattıktan fırladı.
- B) Çorbaya bir tuşam da kırmızı biber atmalıydın.
- C) Obadakilere, yeterli sayıda çadır olmadığını söyledi.
- D) Matbaaya büyük bir bayrak asmayı uygun gördük.
- E) Yemekten sonra güzel bir tatlı yedik.

İsimden isim yapım eki olan -lık eki; yer, araç-gereç, meslek bildiren isimler türetir.

4. Buna göre "-lık" eki aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yer ismi türetmiştir?

- A) Yeni aldığım kulaklığı bir türlü bulamıyorum.
- B) Yokluk çekmeyenler bu durumu anlayamazlar.
- C) Eskiden her evin bir kömürlüğü olurdu.
- D) Çocukluk çağını özlemeyen var mıdır?
- E) Haftalık ders programıma göz attım.

Cevap Anahtarı: 1) C 2) C 3) D 4) C

BASİT, TÜREMİŞ VE BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

1. Basit Sözcükler

Kök hâlindeki sözcüklerdir. Yapım eki yani kelimenin anlamını değiştiren bir ek almamışlardır. Basit sözcükler çekim eki alabilirler.

Yapısına göre incelendiği için kelimelerin fiil ya da isim olmaları önemli değildir. Önemli olan yapım eki alıp almadıklarıdır.

- + Okul araba kalem evler kitabım...
- + Ali akşam eve geç geldi.

Yukarıdaki cümlede bütün kelimeler basittir.

2. Türemiş Sözcükler

Kelimelerin kök ya da gövdelerine yapım eki getirerek oluşturulan yeni kelimelerdir. Türemiş sözcüklerde en az bir tane yapım eki olmalıdır. Yapım eki almış olan kelimelere gövde denir.

- + dost + luk → dostluk
- + ört + ü → örtü
- + yol + cu + luk → yolculuk
- + bil + gi → bilgi

Yukarıdaki altı çizili ekler yeni kelimeler oluşturmuştur. Oluşan yeni kelimeler kök veya gövdeleriyle anlam ilişkisi içinde olsalar da yeni bir kavramı karşılamaktadırlar. Bu tür kelimelere **türemiş kelime** denir.

3. Birleşik Sözcükler

Yeni bir kavramı karşılamak üzere, birden fazla sözcüğün bir araya gelip kaynaşmasıyla oluşan sözcüklere birleşik sözcük denir.

- + hanım + eli → hanımeli
- + ne + asıl → nasıl
- + beşik + düzü → beşikdüzü
- + ana + vatan → anavatan

Uygulama

Aşağıdaki sözcükleri yapı bakımından inceleyiniz.

kelimeler	basit	türemiş	birleşik
çaydanlık			
kapılar			
Çanakkale			

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Gurbet elde bir hâl geldi başıma
2. Kâğıda yazılır ufak yazılar
3. Yürek yaralıdır, ciğer sızılar
4. Anasız olur mu körpe kuzular
5. Bütün gün kitaplığımı temizledim.

1. Yukarıda numaralanmış dizelerden hangisinde tüm sözcükler basit yapılıdır?

- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4. E) 5

Bugün, Ankara'nın bazı bölgelerinde elektrikler bir saatliğine kesilecekmiş.

2. Bu sözcüklerin yapıları aşağıdakilerin hangisinde doğru sıralanmıştır?

- A) Basit – Basit – Birleşik
B) Birleşik – Basit – Türemiş
C) Basit – Birleşik – Türemiş
D) Birleşik – Türemiş – Basit
E) Birleşik- Birleşik- Basit

Türkçede anlamları değişmeden hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen kökler vardır ki bunlara ortak kök (ikili kök) denir.

3. Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerde bulunan altı çizili sözcüklerden hangisi ortak köklü değildir?

- A) Evimizi boyatmak için fazlaca para harcamak durumunda kaldık.
B) Kuru çamaşırları güzelce katlayıp çekmecelere kaldırmalısınız.
C) Çocukluğumda eskiciler dolaşırdı sokaklarda, hiçbir şey ziyan edilmezdi.
D) Divan şiirinde sevgili için en çok kullanılan mazmunlardan biridir gül.
E) Birinin güvenini kaybetmek, kazanmaktan çok daha basittir.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcük vardır?

- A) İnsanların bazıları, ne yaparsa yapsın, samimiliği başaramıyor.
B) İnsanları yargılasan onları sevmeye zaman kalmaz.
C) Otuz iki diştten çıkan otuz iki mahalleye yayılır.
D) Çok dinlemek ve az konuşmak için iki kulak ve bir ağzımız vardır.
E) Her kişiye kulağını ver ancak pek azına sesini ver.

Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

5. Aşağıdaki birleşik kelimelerden hangisi bu kurala örnek olamaz?

- A) katırtırnağı
- B) ayşekadın
- C) bülbülyuvası
- D) ustabaşı
- E) hanımeli

6. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi kök ve eklerine yanlış ayrılmıştır?

- A) sor-u-lar-a
- B) su-sa-mış-im
- C) göl-ge-miz-in
- D) ba-kış-lar-ın
- E) sık-ıntı-lar-dan

Sabahlara kadar çalıştığı için yorgun düştü.

7. “-lar” çoğul eki bu cümledeki altı çizili sözcüğe aşağıdaki anlamlardan hangisini katmıştır?

- A) Abartma
- B) Benzerlik
- C) Yaklaşıklık
- D) Küçümseme
- E) Saygı

- I. uyurgezer
- II. kuşburnu
- III. külbastı
- IV. gecekond
- V. yardımsever

8. Numaralanmış birleşik sözcüklerden hangisi iki ismin birleşmesiyle oluşmuştur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

9. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi hem yapım hem de çekim eki almıştır?

- A) Büyülü bir sessizliği vardı ormanların.
- B) Şimdi göğün rengi soluk, ufuklar donuk.
- C) Hep böyle çocuksu mu bakar gözlerin?
- D) Seni beklemekle geçti bütün yıllarım.
- E) Yaşanacak yıllarımız olmalı diyorum.

10. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde altı çizili sözcük isimden fiil yapım eki almıştır?

- A) Tabağımdaki bütün yemeği bitirdim.
- B) Huzurlu ve rahat bir hayatı olduğunu söylüyor.
- C) Tüm yüzücüler yarış için yerlerini aldılar.
- D) Bilgisayarını masanın üzerinde bırakıp gitmiş.
- E) Bu sabah bostanı ben suladım.

Cevap Anahtarı: 1) A 2) B 3) A 4) A 5) D 6) C 7) A 8) B 9) A 10) E

NOTLAR

Lined area for notes, consisting of multiple horizontal lines for writing.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

SES BİLGİSİ

SES BİLGİSİ

Ses: Akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşimdir.

Harf: Seslerin yazıdaki simgeleridir.

Alfabe: Bir dildeki harflerin belirli bir sıraya göre dizildiği hâlidir.

Türkçemizde 8 ünlü (sesli), 21 ünsüz (sessiz) olmak üzere toplam 29 harf vardır.

a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z

Ünlü (Sesli) Harfler ve Özellikler

	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

Ünsüz (Sessiz) Harfler ve Özellikleri

	Süreksiz	Sürekli
Sert Ünsüzler	p, ç, t, k	f, h, s, ş
Yumuşak Ünsüzler	b, c, d, g	ğ, j, l, m, n, r, v, y, z

SES OLAYLARI

1. Ünlü Düşmesi (Hece Düşmesi):

Dilimizde ünlü düşmesi farklı nedenlerle ortaya çıkabilir:

a. Dilimizde iki heceli bazı sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecedeki dar ünlüler düşer, buna ünlü düşmesi denir.

Örnek

+ akıl + ı	aklı	+ seyir + imiz	seyrimiz
+ bağır + ım	bağrım	+ omuz + u	omzu
+ burun + un	burnun	+ fikir + i	fikri

Örneklerdeki sözcüklerin ikinci hecesinde dar ünlüler (-ı,-u) bulunmaktadır, bu sözcükler devamında da ünlü ile başlayan bir ek almışlardır. Bunun sonucunda kelimenin ek almış son hâlinde ikinci hecedeki dar ünlüler düşmüştür.

Uyarı

İkilemelerde ünlü düşmesi gerçekleşmez, gerçekleştiği durumda yazım yanlışlığı yapılmış olur.

Örnek

+ Evden çıkarken onunla burun buruna geldik.

» İçeri, dışarı, ileri, şura, bura, ora, yukarı, aşağı gibi kelimeler ünlü düşmesine uğramaz, ek aldıkları zaman sonlarında bulunan ünlüler düşmez.

+ yukarda (yanlış)	yukarıda (doğru)
+ ilerde (yanlış)	ileride (doğru)
+ aşağıda (yanlış)	aşağıda (doğru)

b. Bir sözcükten yeni bir sözcük türetilirken yani sözcük yapım eki aldığı anda da sözcükte ünlü kaybı olabilir.

+ ileri - e	ilerle-	+ uyu - ku	uyku
+ çevir - e	çevre	+ yalın - ız	yalnız
+ yanıl - ış	yanlış	+ koku - la	kokla-

Örneklerdeki sözcükler yapım eki aldıktan sonra ünlü kaybına uğramıştır.

c. İki sözcük birleşirken de ünlü kaybı olabilir. Buna ünlü aşınması da denir.

Örnek

✦ cuma + ertesi	cumartesi
✦ kayın + ana	kaynana
✦ kahve + altı	kahvaltı

Örnekler incelendiğinde iki sözcük birleşirken birleşme sırasında ünlü düşmesi(hece düşmesi) olduğu görülmektedir.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde ünlü düşmesine uğrayan sözcükleri bularak kutucuklara yazınız.

a.	Yaşar Kemal son devrin en büyük yazarlarından biridir.
b.	Bu konuda sizin fikriniz de çok önemlidir.
c.	Elinden sıyrılan çantası sert bir şekilde yere düştü.
d.	Yaşlı kadın oğlunu ve kızını yanına çağırdı.
e.	Dünya'ya yaklaşan cismin ne olduğu açıklanacak.
f.	Doktorlar, ağız ve burnumuzu sürekli temiz tutmamız gerektiğini hatırlatıyor.

a)	b)	c)
d)	e)	f)

2. Ünlü Daralması:

Dilimizde bir eylemin (fiilin) son sesi “a, e” ise o fiile, “-yor” eki getirildiğinde sözcük sonundaki “a, e” geniş ünlüleri daralarak “ı, i, u, ü” seslerine dönüşür. Bu olaya ünlü daralması denir.

Örnek

✦ tara + yor	tarıyor	✦ ağla + yor	ağlıyor
✦ sakla + yor	saklıyor	✦ söyle + yor	söylüyor
✦ gitme + yor	gitmiyor	✦ ilerle + yor	ilerliyor

Örnekler incelendiğinde sözcüğün sonunda bulunan geniş ünlünün (a,e) sonuna gelen “-yor” eki nedeniyle daralıp “-ı, i, u, ü” ye dönüştüğü görülür.

Uyarı

» Daralma olması gereken sözcüğe olumsuzluk eki gelirse daralma sözcükte değil olumsuzluk ekinde gerçekleşir.

Örnek

✦ git + me + yor

✦ git + mi + yor

✦ söyle + me + yor

✦ söyle + mi + yor

» “de-” ve “ye-” fiillerinde kaynaştırma harfi (yardımcı ünsüz) olan “y” sesi ile de daralma oluşabilir.

Örnek

✦ de + y + ecek

diyecek

✦ ye + y+ elim

yiyecek

✦ de + ye + lim

diyelim

✦ ye + y +ecek

yiyecek

» Kaynaştırma harfi (yardımcı ünsüz) olan “y” sesi yukarıdaki örnekler dışında ünlü daralması yapmaz.

Uygulama

Aşağıda verilen cümlelerde ünlü daralmasına uğramış sözcükleri örnekteki gibi karşısına yazınız.

Kardeşim ona sürpriz yapılmasını sevmiyor.		sevme - yor
Bazı insanlar maskeyi ağızını ve burnunu kapatacak şekilde takmıyor.	a)	
Karşı kaldırımdaki kadın bana mı gülümsüyor?	b)	
Çocuklar neşe içinde bahçede oynuyor.	c)	
Kedim Pamuk sokakta gördüğü her çiçeği kokluyor.	d)	
Annem de elde ettiği başarıyı sevinçli kutluyor.	e)	

3. Ünsüz Yumuşaması:

Türkçemizde son harfi “**p, ç, t, k**” olan bir sözcük, ünlü (**a,e,i,ı,o,ö,u,ü**) ile başlayan bir ek aldığı anda sözcüğün sonunda olan “**p, ç, t, k**” sesleri sırasıyla “**b, c, d, ğ**” ye dönüşür. Bu olaya ünsüz yumuşaması denir.

Örnek

✦ kitap + ı kitabı ✦ yazlık + ım yazlığım ✦ sokak + ı sokağı
✦ kâğıt + ı kâğıdı ✦ ağaç + ı ağacı ✦ kışlık + ınız kışlığını

Örneklerde “**p, ç, t, k**” ile biten sözcüklere ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde sözcüklerin sonundaki bu sert ünsüzler yumuşayarak “**b, c, d, g, ğ**” ‘ye dönüşür.

Uyarı

Türkçede bazı sözcüklerin son harfleri “**p, ç, t, k**” olduğu hâlde yumuşamaya uğramaz. Buna ünsüz yumuşamasına aykırılık denir.

» Başka dillerden alıntı olan bazı sözcüklerde yumuşama olmaz.

✦ hukuk + un	hukukun	✦ pilot + u	pilotu
✦ saat + i	saati	✦ edebiyat + a	edebiyata
✦ senet + i	seneti	✦ devlet + in	devletin

» Özel isimlerde yumuşama olmaz. Yalnızca okunuşlarda yumuşama olur.

Örnek

✦ Bileciğe - Bilecik'e
✦ Sinopa - Sinop'a
✦ Doruğa - Doruk'a
✦ Zonguldağa - Zonguldak'a

Tek heceli sözcüklerde iki farklı durum söz konusudur. Bazı tek heceli sözcüklerde yumuşama olmazken bazılarında ise yumuşama görülebilir.

Tek heceli olup yumuşama olmayan sözcükler:

✦ kek + i keki
✦ topu + u topu
✦ et + i eti
✦ yat + ı yatı

Tek heceli olup yumuşama olan sözcükler:

- ✦ dert + i derdi
- ✦ kalp + i kalbi
- ✦ çok + un çoğun
- ✦ dert + in derdin

4. Ünsüz Benzeşmesi (Ünsüz Sertleşmesi):

Sert ünsüzlerden biriyle (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biten bir sözcükten sonra yumuşak ünsüzle “c, d, g” başlayan bir ek gelirse ekin başındaki yumuşak ünsüzler “ç, t, k” şeklinde değişerek sertleşir.

Uyarı

►► c - ç / d - t / g - k' ye dönüşür.

c	ç
d	t
g	k

Örnek

dolap + da	dolapta	ağaç + da	ağaçta
bit + gin	bitkin	barış + cıl	barışçıl
silah + da	silahta	hedef + de	hedefte
unut + gan	unutkan	et + gi	etki

►► Ünsüz benzeşmesi kuralı özel isimlerde, kısaltmalarda ve rakamla yazılan sayılarda da geçerlidir.

Tübitak + da	Tübitak'ta	1993 + de	1993'te
Fatih + den	Fatih'ten	Tübitak + da	Tübitak'ta
Mehmet + de	Mehmet'te		

►► Terimlerde yabancı (alıntı) sözcüklerde ve birleşik kelimelerde ünsüz benzeşmesi aranmaz

Üç + gen	Üçgen
Dört + gen	Dörtgen
Ak + ciğer	Akciğer

Uygulama

Aşağıdaki tabloda ünsüz yumuşaması ve ünsüz benzeşmesine uygun sözcükleri bularak altına çiziniz ve doğru kutucuğu işaretleyiniz.

	CÜMLELER	ÜNSÜZ YUMUŞMASI	ÜNSÜZ BENZEŞMESİ
a)	Boş arsada top oynarken ayağını kırmış.		
b)	Irmaktan akan suya dalgın dalgın bakıyordu.		
c)	Çocuklar bahçede kardeşçe türküler söyleyerek oynuyorlar.		
d)	Ağacın kuruyan dallarını budayacağım.		
e)	Kitaplıkta yaklaşık üç yüz kitap varmış.		

5. Ses Türemesi

a) Ünsüz Türemesi:

Türkçeye bazı sözcükler Arapçadan girmiştir. Bu ses olayı genellikle dilimize Arapçadan giren sözcüklerde görülür. Bu sözcükler ünlüyle başlayan ek aldıklarında ya da yardımcı fiille kullanıldıklarında ünsüz türemesi görülür ve bir ses ortaya çıkar. Buna aynı zamanda ünsüz ikizleşmesi denir.

Örnek

✦ hak + ımı	→	hakkımı
✦ his + imi	→	hissimi
✦ zan + ımca	→	zannımca
✦ af + etmek	→	affetmek
✦ ret + etmek	→	reddetmek
✦ his + etmek	→	hissetmek
✦ hal + olmak	→	halolmak
✦ tıp + ı	→	tıbbı
✦ hak + ı	→	hakkı

b) Ünlü Türemesi

►► “-cık, -cik ” küçültme eki alan bazı sözcüklerde ek ile sözcüğün arasında “a, e, ı, i” ünlülerinin türediği görülür.

Örnek

✦ dar + cık	→	daracık
✦ bir + cik	→	biricik
✦ az + cık	→	azıcık
✦ genç +cik	→	gencecik

Bazı sözcüklerde pekiştirme yapılırken de ünlü türemesi olabilir.

Örnek

✦ sağlam - ap + sağlam	→	sapasağlam
✦ yalnız - yap + yalnız	→	yapayalnız

6. Ünsüz Düşmesi

Dilimizde ünlü düşmesi olduğu gibi ünsüz düşmesi de vardır. Bu ikisi karıştırılmamalıdır. Türkçede “-k” ünsüzüyle biten bazı kelimelere “-cık/cik, -cak, -cek” ekleri geldiğinde sözcüğün sonundaki “-k” sesi düşer ve ünsüz düşmesi olur.

Örnek

✦ minik + cik	→	minicik
✦ küçük + cük	→	küçücük
✦ büyük + cek	→	büyücek
✦ sıcak + cık	→	sıcacık

7. Ulama

Türkçede bir cümlede ünsüzle biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde iki kelime birbirine bağlanarak birleşikmiş gibi okunur bu duruma ulama denir. Ulama sadece konuşmada olur, yazı da kelimeler birleştirilmez.

Örnek

- + Sezen Aksu
- + Beş adam tüm anlattıklarımı yazmış.

Uyarı

► Bu durum sadece söyleyişte geçerli olup koyu renkli harfler birleşikmiş gibi okunur ama yazıda ayrı yazılır.

► Sözcüklerin arasında noktalama işareti olduğunda ulama gerçekleşmez.

Örnek

Kitap, akıllı derinleştiren bir ışıktır.

+ Ulama gerçekleşmez çünkü koyu yazılı harflerin arasında noktalama işareti vardır.

8. Kaynaştırma (Kaynaşma)

Dilimizde bir kelimede iki ünlü harf yan yana gelemez. Ünlü ile biten kelimenin sonuna ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde kelime ve eki birleştirmek için araya bazı harfler gelir. Bunlar “-y, -s, -ş, -n” harfleridir. Bu harflere kaynaştırma harfleri bu olaya da kaynaştırma ya da kaynaşma denir.

Örnek

+ araba + a	→	araba + y + a
+ bölge + i	→	bölge + y + i
+ altı + ar	→	altı + ş + ar
+ kapı + ın	→	kapı + n + ın
+ başla + acak	→	başla + y + acak

Uygulama

Aşağıdaki sözcüklerde meydana gelen ses olaylarını örnekteki gibi işaretleyiniz.

Sözcükler	Ünlü Daralması	Ünlü Düşmesi	Ünsüz Benzeşmesi	Ünsüz Yumuşaması	Ünsüz Türemesi
Karnı		X			
Hissettim					
Kulağım					
Çorabın					
Bekliyor					
Yavaşça					
Yiyecekler					

Çözümlü Soru

Biz o kadar ağladık ki beraber,
Gözyaşları doldurdu avucumu şimdilik.
Şimdilik uzun uzun, bambaşka bir sessizlik
Yavaşça alçalarak, yavaşça bizi dinler.

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Ünsüz türemesi B) Ünsüz düşmesi C) Ünsüz değişimi
D) Ulama E) Ünsüz benzeşmesi

Çözüm

Yukarıdaki şiirin birinci dizesinde “biz o kadar ağladık” sözcüklerinde “ulama” ; ikinci dizede “avucumu(avuç-umu → avucumu” sözcüğünde “ünsüz yumuşaması”(ünsüz değişimi) ; üçüncü dizede “bambaşka(bambaş-ga → bambaşka)” sözcüğünde “ünsüz sertleşmesi (ünsüz benzeşmesi); son dizede “alçalarak (alçak-l → alçal-)” sözcüğünde ünsüz düşmesi vardır. Bu şiirde “ünsüz türemesi”nin örneği yoktur. Doğru cevap “A” seçeneğidir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Son hecesinde dar ünlü (ı, i, u, ü) bulunan iki heceli sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldığında son hecedeki dar ünlü düşer. Bu ses olayına “ünlü düşmesi” denir. Örneğin “boyun” sözcüğüne “-um” eki getirildiğinde sözcük, “boyunum” şeklinde değil, “boynum” şeklinde yazılır.

1. Buna göre,

“Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın(I) Bu toprak, bir devrin(II) battığı yerdir. Eğil de kulak ver, bu sessiz(III) yığın Bir vatan kalbinin(IV) attığı(V) yerdir.”

dizelerinde numaralanmış sözcüklerin hangisinde ünlü düşmesi vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Türkçede düz-geniş ünlülerle (a, e) biten fiillere “-yor” eki getirildiğinde, fiilin sonundaki düz-geniş ünlüler daralarak “ı, i, u, ü” ünlülerine dönüşür. Bu ses olayına “ünlü daralması” denir.

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili fiillerden hangisine “-yor” eki getirilirse fiilde ünlü daralması meydana gelmez?

- A) Beni okulun bahçesinde bekle.
B) Babaannenle dedeni sık sık ara.
C) Yemekten sonra bir dilim tatlı ye.
D) Akşam yemeği için çorba yap.
E) Kardeşine güzel şarkılar söyle.

Süreksiz sert ünsüzlerle (p, ç, t, k) biten bir sözcüğe, ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde sözcüğün sonundaki sert ünsüz yumuşar. Bu ses olayına “ünsüz yumuşaması” ya da “ünsüz değişimi” denir. Örneğin “börek” sözcüğüne “-i” eki getirildiğinde sözcüğün sonundaki “k” sesi “ğ”ye dönüşür (böreği).

3. Bu açıklamaya göre “kitap” sözcüğüne aşağıdaki eklerden hangisi getirilirse sözcükte ünsüz yumuşaması meydana gelir?

- A) -dan B) -cı C) -ın D) -lık E) -sız

Süreksiz sert ünsüzlerden (p, ç, t, k) biriyle biten bazı tek heceli sözcüklerden sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde ünsüz yumuşaması meydana gelmez. Örneğin “tip” sözcüğüne “-in” eki getirilince “p” sesi “b”ye dönüşmez (-tipin).

4. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi bu açıklamaya örnek olamaz?

- A) Öğrencilerin çoğu sergi salonuna gidecek.
B) Bu kadar yükü tek başına taşıyamazsın.
C) Çocuklar yalnızken içim hiç rahat etmiyor.
D) Bu apartmanın çatı katı çok sıcak oluyormuş.
E) Bugün sütünü içmeyi unutmuşsun.

Türkçede sert ünsüzlerden (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biriyle biten bir sözcüğe “c, d, g” yumuşak ünsüzleri ile başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki “c” sesi “ç”ye; “d” sesi “t”ye; “g” sesi ise “k”ye dönüşür yani “c, d, g” sesleri sertleşir. Bu ses olayına “ünsüz benzeşmesi” ya da “ünsüz sertleşmesi” denir.

5. Buna göre aşağıdaki sözcüklerden hangisi “-ce/-ca” ekini alırsa ünsüz benzeşmesi meydana gelmez?

- A) Büyük
- B) Rahat
- C) Sakin
- D) Yavaş
- E) Kolay

Yabancı dillerden dilimize giren bazı sözcükler ünlüyle başlayan ek aldığında ya da “etmek, olmak” gibi fiillerle birleştiğinde sözcüğün sonundaki ünsüzden bir tane daha türer. Bu ses olayına “ünsüz türemesi” denir. Örneğin “hat” sözcüğü “ı” ekini alınca “hattı” şeklinde yazılır. Burada “t” ünsüzü türemiştir.

6. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi bu açıklamaya örnek olamaz?

- A) Yapılan bütün iş tekliflerini reddetti.
- B) Affına sığınarak bir şey sormak istiyorum.
- C) Bankanın önünde en az elli kişi vardı.
- D) Gurbet hissini yaşamayan anlamaz.
- E) Onu affedeceğini biliyordum.

Bu topraktan (I) biriydi

Adı Orhan Veli’ydi

Elleri dost omzunda (II)

Yaşamak kaderiydi.

7. Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerde yer alan ses olayları aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Ünsüz benzeşmesi-Ünlü düşmesi
- B) Ünsüz yumuşaması-Ünlü düşmesi
- C) Ünlü düşmesi-Ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü daralması-Ünsüz benzeşmesi
- E) Kaynaştırma ünsüzü-Ünsüz düşmesi

Sorardım sırrını(I) hiç düşünmeden; Bu fani gönlümün(II) sevinci (III) neden? Beni günden güne meğer genç eden(IV) Daima değişen maceralarmış yaşadığım!

8. Bu dizelerdeki numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. sözcükte ünsüz türemesi vardır.
- B) II. sözcükte ünlü düşmesi vardır.
- C) III. sözcükte ünsüz yumuşaması vardır.
- D) IV. sözcükte ünsüz benzeşmesi vardır.
- E) V. sözcükte ünsüz yumuşaması vardır.

9. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ünsüz türemesi vardır?

- A) Sabahçı olduğunu öğrenince çok sevindi.
- B) Senin hakkında hep olumlu şeyler duydum.
- C) Bu saatte nereye gidiyorsun, diye sordu.
- D) Ağacın altına oturup kitap okuyalım.
- E) Yalnızlığımı onlara anlatamadım.

10. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yay ayraç içinde verilen ses olayı yoktur?

- A) “Affetmek büyüklüktür.” demek aklına gelmedi mi? (Ünlü düşmesi)
- B) Bu yıl kuşlar göçmüyormuş sıcak ülkelere. (Ünlü Daralması)
- C) Düşünce dünyamızın gelişmesi için seçkin eserler okumalıyız. (Ünsüz Benzeşmesi)
- D) Al bayrağın gölgesinde korkusuzca büyüsünler. (Ünsüz Yumuşaması)
- E) Beni bu olaydan sonra affetmeyecek. (Ünsüz türemesi)

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz türemesine örnek yoktur?

- A) Bir sözcüğün olumsuzunun, zıddı olmadığını bilmelisiniz.
- B) Meselenin hâlli için kasabının ileri gelenleri toplandı.
- C) Bir sırrını paylaşırsan artık onun esiri olursun.
- D) Bu ıssız kasaba, bir zamanlar turistler için cazibe merkeziydi.
- E) Şair, yalnızlık hissini en samimi kelimelerle satırlara dökmüş.

Cevap Anahtarı:

- 1) B 2) D 3) C 4) A 5) C 6) C
7) A 8) D 9) B 10) A 11) D

NOTLAR

Blank lined area for notes.

İSİMLER (ADLAR)

İSİMLER(ADLAR)

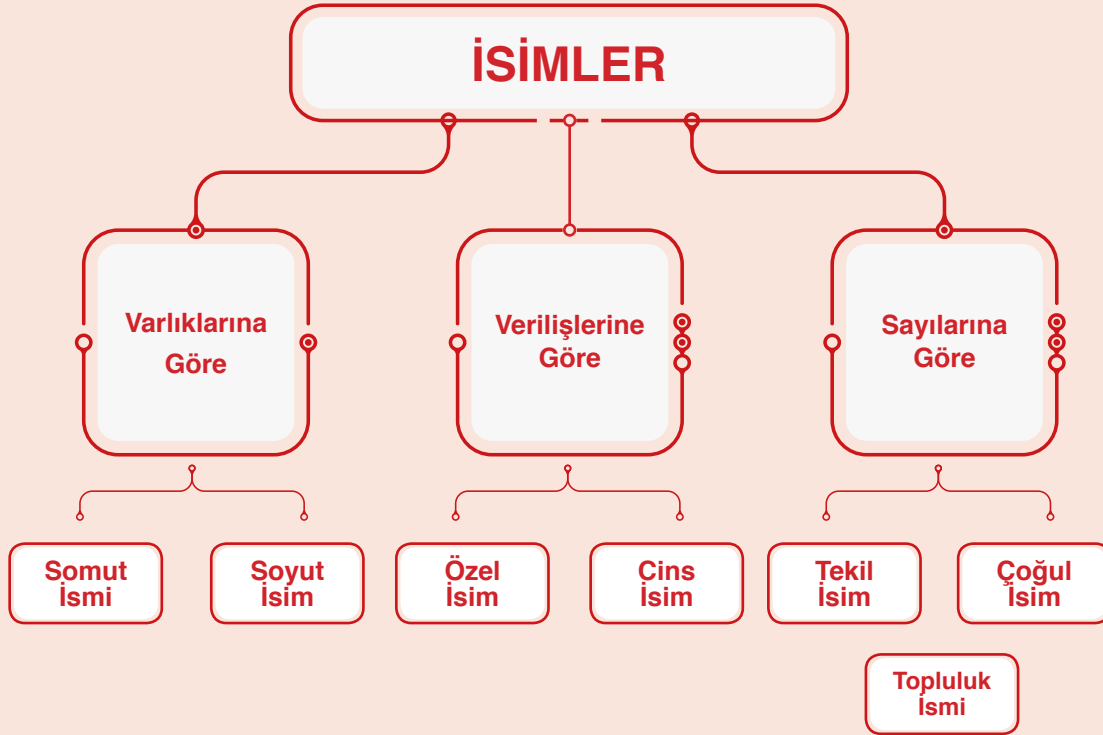
Türkçede sözcükler canlı veya cansız tüm varlıkları, kavramları, duygu ve düşünceleri karşılayan, onları ifade etmemizi sağlayan bu sözcük türüne **isim (ad)** adı verilir. ağaç, yalnızlık, kolye, sokak, Eskişehir, kalem, Müslüman, orman, Canan...

Uyarı

► Bir sözcüğün isim olup olmadığını anlamak için sözcüğün sonuna “-mak, -mek “ mastar eki getirilir. Sözcük anlamsız oluyorsa isimdir.

İsimler, aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi çeşitli yönlerden sınıflara ayrılır:

1. Varlıklarına Göre İsimler

a. Somut İsimler

İnsan doğadaki varlık ya da kavramları algılayarak duyu organlarını kullanır. Duyu organlarından (görme, koku, tatma, dokunma, işitme) en az biri ile algılayabildiğimiz varlıklara verilen isimlere **somut isim** denir.

Örnek

+ sıcak, acı (tat), deniz, ocak, kalem, araba, forma, masa, rüzgâr...

b. Soyut İsimler

Beş duyu organımızdan herhangi biriyle algılayamadığımız varlık veya kavramları ifade eden sözcüklerdir.

Örnek

✦ İyilik, kötülük, kıskançlık, his, özlem, aşk, sevgi, mutluluk...

2. Verilişlerine Göre İsimler

İsimler, karşıladığı varlığın veya kavramın eşi, benzeri olup olmamasına, dünyada tek olup olmamasına göre cins isimler ve özel isimler olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Özel İsimler

Yeryüzünde tek ve özel olan, yani aynısından bir tane daha olmayan, bir benzeri bulunmayan varlıkları karşılayan isimlerdir. Özel isimler cümlelerin neresinde olursa olsun büyük harfle başlayarak yazılır.

Belli başlı özel isimlerin toplandığı başlıklar ise şöyledir:

- ▶ İnsanlara ve hayvanlara verilen isimler
- ▶ Kurum ve kuruluşlar ile kitap, gazete, dergi ve eserlerin isimleri
- ▶ Millet, din, mezhep ve dil isimleri
- ▶ İl, ilçe, semt, mahalle, cadde, sokak ve bulvar isimleri ile ülke ve bölge isimleri, kıta isimleri, deniz, okyanus, göl, ırmak, geçit, dağ tepe, ova, yayla gibi yeryüzünde tek olan coğrafi şekillerin isimleri, gezegen ve yıldız isimleri.

Örnek

- ▶ Prof. Dr. İlker Yurtseven, Ahmet, Yeliz, Minnoş, Maviş...
- ▶ Türk Dil Kurumu, Türkler, Türk Dili dergisi, Milliyet...
- ▶ İngiliz, Türkçe, İngilizce, İslâmiyet,
- ▶ Atatürk Bulvarı, Yurt Sokak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Marmara Bölgesi, Asya, Avrupa, Atlas Okyanusu, Van Gölü, Ağrı Dağı, Jüpiter, Türk Ansiklopedisi vb.

Uyarı

Özel isimler büyük harfle başlar.

b. Cins İsimleri

Aynı cinsten olan, çeşitleri ve benzerleri bulunan varlıkların ortak ismi, cins isim olarak adlandırılır.

Belli başlı cins isimleri:

- » araç-gereç, eşya isimleri
- » hayvan, bitki ve iş meslek isimleri
- » vücudun bölümleri, organ isimleri, giyecek, yiyecek, içecek isimleri

Örnek

- + makas, çatal, cetvel, kalem...
- + kedi, köpek, fındık, kiraz, ...
- + el, ayak, göbek, öğretmen, öğretmenlik, ayakkabı, atkı...
- + ekmek, domates, gazoz, on bir, elli, mavi, kırmızı, ay, yıl, dakika...

Uyarı

Bazı cins isimlerin özel isim olarak kullanıldığı görülebilir.

- » **Rüzgâr** çok çalışkan bir çocuktur.
- » Yarın **rüzgâr** güneyden esecekmiş.

3. Varlıkların Sayılarına Göre İsimler**a. Tekil İsimler**

Varlıklar sayılarına göre sınıflandırıldığında aynı cins ve türe ait varlıklardan yalnız bir tanesini karşılayan isimlerdir.

Örnek

- + Bilgisayar, mikroskop, çanta, saat, güvercin, çay, sevgi, umut...

b. Çoğul İsimler (Çokluk İsimler)

Aynı türe ait varlıklarda birden çok varlık anlatılmak istenildiğinde sözcüklere “-lar /-ler” çoğul eki eklenerek çoğul anlamı kazandırılır. Bu eki alan isimler çoğul isimlerdir. Çoğul isimler birden çok varlığı anlatır.

Örnek

- + Kuşlar, sevdalar, hayvanlar, çiçekler, yarışmacılar, balonlar

c. Topluluk İsimleri

Türkçe’de varlıklar tekil ve çoğul olmanın yanında bir de çoğul ekini almadığı halde birden fazla varlığı içinde bulundurarak çoğul anlamı taşırlar. Bu tür isimlere **topluluk isimleri** denir. Biçim olarak tekil gibi görünse de anlam olarak çoğuludur.

Örnek

+ Orman, millet, düzine, grup, ekip, aile, ordu, sınıf...

Uygulama

Tablodaki adların özelliklerini işaretleyiniz. Aynı sözcük için birden çok işaretleme yapmanız gerektiğine dikkat ediniz.

İSİMLER	Varlıklara Verilişine Göre		Varlıkların Sayısına Göre			Varlıkların Oluşuna Göre	
	özel	cins	tekil	çoğul	topluluk	somut	soyut
evler							
dürüstlük							
Zeynep							
orman							
rüzgâr							
hava							

Çözümlü Soru

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı Byron’u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hülyam içinde lâl...

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Cins ad B) Soyut ad C) Özel ad D) Çoğul ad E) Topluluk adı

Çözüm

Cins ad: şehirler, dağlar

Soyut ad: hasret, bedbaht, hülyam

Özel ad: Byron, Balkan

Çoğul ad: şehirler, dağlar

Yukarıdaki şiirde topluluk adı bulunmamaktadır. Sorunun doğru cevabı “E” seçeneğidir

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerin hangisinde özel, cins, soyut isim ve topluluk ismine örnek kelimeler bir arada kullanılmıştır?

- A) Türk orduları başkomutanı Atatürk'ün hayali iyi bir asker olmaktı.
- B) Ahmet, masanın üstündeki çiçek demetini çöpe attı.
- C) Pamukkale travertenlerinde gezmek hayalimdi.
- D) Düzinelerce kalemi rüyasında birer birer saydı.
- E) Sevgi, paylaşıldıkça çoğalan bir duygudur.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “tekil, çoğul ve topluluk” isimleri aynı cümlede kullanılmıştır?

- A) Çarşıda gezerken en sevdiği arkadaşlarını gördü.
- B) Taburun askerleri tören için sıraya dizildi.
- C) Ormanda ilerlerken karşılarına bir ceylan yavrusu çıkıverdi.
- D) Ülkenin selameti için varını yoğunu ortaya koydu.
- E) Öğretmeni karşısında görünce kendine güveni geldi.

Karac'oğlan der ki cenge doyulmaz
Can tatlıdır tatlı cana kıyılmaz
Ordusu yıldızdan çoktur sayılmaz
Sultan Murad kalkmış kendi geliyor
(Karacaoğlan)

3. Yukarıdaki dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Çoğul isim
- B) Cins isim
- C) Soyut isim
- D) Topluluk ismi
- E) Özel isim

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hem topluluk hem de soyut ve özel isim örneği vardır?

- A) Yarın akşam gelin dedim ya/yırtık pırtık gelin zarar yok/üç işimin biri barış biri dünya /biri de sizsiniz dedim ya
- B) Tepebaşı'ndan Pera'ya girerken / Küçük bir alandan geçeceksiniz./Geçmeyin!/Sağda bir ufak dükkân vardır, benimdir.
- C) Trenin kalkmasına daha on dakika var, /Vagonlardan uzatmış başlarını yolcular,/Bakıyorlar arkada kalacak olanlara, /“Tez geliriz” diyorlar gözleri dolanlara.
- D) Türkmen kiliminden çıkmış güneşe/Bir orman uğultusu /Bir yitik ağlama/Ve bitmez tükenmez bir sevgidir Ruhi Su
- E) Âşık olan gölde dönderir yüzer/ Yetmiş iki millet Hak deyip gezer/Bugün pîrim bana eylersin nazar /Cümlesi Mevla'nın kuludur kulu

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soyut isim vardır?

- A) Böyle sabahlarda, daha gün doğmadan, anası yayığın ilk tereyağı topağını ona verirdi.
- B) Sadece asker ve subaylarla değil cephane, erzak ve hayvanlarla da dolu olan Gülcemal adlı vapur yüzen bir şehir gibi uzaklaşmaya başladı.
- C) Halının üzerinde bağdaş kurup aklından ertesi gün yapılacakları geçiriyordu.
- D) Köşeyi dönerken rastladığım bir duvar resmi sanki büyüdüğüm sokağın kuş bakışı bir çizimiydi.
- E) Odaya, açık pencerelerden dalga dalga sıcak bir rüzgâr giriyor ve yüzlerimize bahçedeki çiçeklerin kokusunu ulaştırıyordu.

Misafirperverliğin, dostluğun ve muhabbetin sembolü olan çay; üşüdüğümüzde, yorulduğumuzda, sıcacık bir dost sohbeti aradığımızda hep yanı başımızdadır. Kullanımı son derece yaygın, yediden yetmişe herkesin, günün her saatinde içtiği bu şifalı bitki, gündelik hayatımızın vazgeçilmez zevkleri arasında. Bir dizi karakterinin dediği gibi “Çay varsa umut var demektir.”

6. Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Birleşik isim
- B) Özel isim
- C) Çoğul isim
- D) Türemiş isim
- E) Ek fiil almış isim

I. Günlerce aradıktan sonra nihayet buldum.

II. Beni soracak olursan, uğraşıyoruz işte.

III. Daha ne iyilikler yapılabilir ki onun için

7. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde isim kullanılmamıştır?

- A) Yalnız I.
- B) Yalnız II.
- C) Yalnız III.
- D) I ve II.
- E) II ve III.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “doğru” sözcüğü isim görevinde kullanılmıştır?

- A) Yağışın akşama doğru etkisini artırması bekleniyor.
- B) Doğru işi yapmak işleri doğru yapmaktan daha önemlidir.
- C) Doğru söylüyorsun ama kazın ayağı öyle değil.
- D) Bunları daha sonra ele almak bence daha doğru.
- E) İki tarafından dere geçen yoldan köye doğru yürüdüm.

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) B 3) A 4) D
5) C 6) B 7) D 8) D

İSİM TAMLAMALARI (AD TAKIMI)

Bir ismi başka bir ismin bir parçası haline getiren yani aitlik ilişkisi kuran kelime grubuna **isim tamlaması** denir. İsim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan olmak üzere en az iki sözcük vardır. Tamlayan, ilgi eklerinden birini alabilir.

Tamlayan ekleri (ilgi ekleri):

-ın /-in /-un /-ün, -(n)ın /-(n)in /-(n)un /-(n)ün, -im. Tamlanan kelime ise iyelik eklerinden birini alır.

Tamlanan ekleri (iyelik ekleri):

-ı /-i /-u /-ü, -(s)ı /-(s)i /-(s)u /-(s)ü, -im, -in

Örnek

✦ <u>Tahta - nın</u>	<u>üst - ü</u>
tamlayan	tamlanan
✦ <u>Bilgisayar</u>	<u>oyun - u</u>
tamlayan	tamlanan

İsim tamlamaları belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlamaları olmak üzere üçe ayrılır:

1- Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlanan öğelerinin ikisinin de ek aldığı tamlamalardır. Bu tamlamaları oluşturan isimlerde tamlanan ögenin belirgin bir aitlik anlamı vardır. İsmi neye ve kime ait olduğu anlatılır.

Örnek

✦ <u>Çocuğ - un</u>	<u>aile - (s)i</u>
tamlayan	tamlanan
✦ <u>Saçım-in</u>	<u>tel - i</u>
tamlayan	tamlanan

Belirtili isim tamlamalarının özellikleri:

1. Belirtili isim tamlamalarında, tamlanana sorulan “kimin, neyin?” soruları ile tamlayanı bulunabilir.

Örnek

Tamlanan Tamlayan		
çocuğun odası	kimin odası?	çocuğun
üzümlerin ekşisi	neyin ekşisi?	üzümlerin
Uçağın kanatları	neyin kanatları?	uçağın

2. Belirtili isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına başka sözcükler girebilir.

Örnek

✦ Okulun çalışkan öğrencisi
tamlayan sıfat tamlanan

✦ Haftanın en güzel golü
tamlayan tamlanan

3. Belirtili isim tamlamalarında, tamlayan ve tamlanan bir veya birden fazla sözcükten oluşabilir.

Örnek

✦ Annenin ve babanın / özlemi ✦ teninin / rengi ve yumuşaklığı
tamlayan tamlanan tamlayan tamlanan

Uyarı

Ad tamlamalarında bazen “-den” eki, tamlayan ekinin yerine kullanılabilir: Kaçanlardan bazıları çok uzaklaşmadan yakalandı. (kaçanların bazıları)

Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlananın ek alma durumuna bakılarak, sadece tamlananın ek aldığı isim tamlamalarıdır.

Örnek

+ bilgisayar klavyesi	+ telefon kablosu
+ sokak lambası	+ Akdeniz tablosu
+ kalp ağrısı	+ Karedeniz bölgesi
+ yemek masası	+ zil sesi
+ okul yolu	+ korku kölesi

Uyarı

Belirtisiz isim tamlamalarında, tamlayan ile tamlanan kelimeler yer değiştiremez ve tamlayan ile tamlanan kelimelerin arasına başka sözcük giremez.

Zincirleme İsim Tamlaması

1- Zincirleme isim tamlaması, en az üç isimle oluşan tamlamalardır. Zincirleme isim tamlaması ayrı bir tamlama çeşidi değildir. Bu tamlama grubunda tamlayan ve tamlanan grupları kendi içlerinde belirtili ve belirtisiz isim tamlaması oluşturur.

+ Teyzem - in saçının	tel - i: zincirleme isim tamlaması
Belirliti isim tamlaması	isim: zincirleme isim tamlaması

Örnek

- + Okul bahçesi-nin duvarı
- + tiyatro salonu-nun perdesi
- + sokak lambası-nın ışığı

Uygulama

Aşağıda yer alan tamlamaları türüne uygun kutulara yazınız.

Çocuğun başarısı
Çiçek kokusu

Adamın Öfkesi
Mutluluğun sırrı

Ev ortamı
Sokak gürültüsü

Belirtili isim tamlaması

Belirtisiz isim tamlaması

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Uygulama

Aşağıda isim tamlamaları ile ilgili verilen bilgi doğruysa başındaki boşluğa “D”, yanlışsa “Y” yazınız.

- () İsim tamlamaları tamlayan ve tamlanandan oluşur.
- () “Okul müdürü” belirtili isim tamlamasıdır.
- () İsim tamlamalarında tamlayan ilgi, tamlanan ise iyelik eklerini alır.
- () Zincirleme isim tamlaması en az iki isimden oluşur.
- () “Sözlerin doğru.” cümlesinde tamlayanı düşmüş bir isim tamlaması vardır.

Çözümlü Soru

- I. Kalbin atış hızının artması kan basıncıyla ilgilidir.
- II. Yeni romanının kapak tasarımı oldukça şaşırtıcıydı.
- III. Çocukluk günlerinin hülyası doldurur rüyalarımı.
- IV. Ateşin kızgın kavlari yüzümüzü yalayıp geçiyordu.
- V. İnsanın sözlerinin cazibesi sadece doğruluğundadır.

Numaralanmış cümlelerdeki altı çizili bölümlerden hangisinde, arasına sıfat girmiş belirtili ad takımı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

4. cümlede “ateşin kızgın kavlari” bir belirtili isim tamlamasıdır ve tamlayan ile tamlanan arasına “kızgın” sıfatı girmiştir. Sorunun doğru cevabı “D” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı bir isim tamlaması vardır?

- A) Yazları, köyümüzün yaylaları çok güzel olur.
- B) Sınıfın Huzuru kaçtı bu olaydan sonra.
- C) Köy yolu bugün kapalıydı.
- D) Vatanımızın kıymetini yeterince bilmiyoruz.
- E) Kar yağdıktan sonra evin önünü temizledi

“Saçlarının kokusu beni hayran bıraktı.”

2. Bu cümledeki tamlamanın benzeri, aşağıdaki seçeneklerin hangisinde vardır?

- A) Matematik öğretmeni bugün kolay sorular sordu.
- B) Gönül penceresinden ansızın çıkıp gittin.
- C) Gölün içinde irili ufaklı balıklar vardı.
- D) Bahçe kapısının kilidini tamir ettirdim.
- E) Deniz suyu, burun tıkanıklığına iyi gelir.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad tamlaması ya da sıfat tamlaması yoktur?

- A) Rumeli'ne gidip Edirne'de hamamlar inşa etmişler.
- B) Uçsuz bucaksız tarlalarda çalışıp para kazanıyordu.
- C) Başlı karlı dağlar aşip buralara yerleşmişler.
- D) Pınar başlarına, ırmak kenarlarına obalar kurmuşlar.
- E) Keçi kılından yapılmış çadırlarıyla Anadolu'yu yurt edinmişler.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zincirleme isim tamlaması vardır?

- A) Bir anda kendimi suların içinde buldum.
- B) Ortalık çamur deryasına dönmüştü.
- C) Vişne ağacının altında biraz oturduk.
- D) Dedemin keçileri ve tavukları vardı.
- E) Güneşin doğuşunu buradan izlemek çok zevkliymiş.

5. “Söylediklerinin hepsini dinledim.” cümlesinde kullanılan tamlamanın türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Belirtili isim tamlaması
- B) Zincirleme isim tamlaması
- C) Takısız isim tamlaması
- D) Belirtisiz isim tamlaması
- E) Sıfat tamlaması

Cevap Anahtarı:

- 1) C 2) C 3) A 4) C 5) A

YAPISINA GÖRE İSİMLER

1. Basit İsimler

Hiçbir yapım eki almamış isimlerdir.

Örnek

✦ Baş, masa, saçın, çocuklar, serçe, köpek...

2. Türemiş İsimler

En az bir yapım eki almış isimlerdir.

Örnek

✦ Başsız, masacı, çocuklunun, kuşçu, Manisalı...

3. Birleşik isimler

En az iki sözcüğün birleşmesiyle oluşan isimlerdir.

Örnek

✦ Ateşkes, ateş böceği, imambayıldı, Çanakkale, hanımeli...

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

I. Duvarın rengi balköpüğü olsun, dedim.

II. Nasrettin Hoca, Akşehir'in vazgeçilmez bir değeridir.

III. Akşamüstü elektrikler birden kəsildi.

IV. Düşman kuvvetleri arasında ateşkes imzalandı.

V. Köyümüze alabalık tesisi kuruldu.

1. "Yukarıda numaralanmış cümlelerde kullanılan birleşik isimler, oluşum şekillerine göre ikişerli eşleştirildiğinde hangisi dışarıda kalır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

I. Bugün Haliç'te balık tutmak istedim.

II. Yatağın örtüsünü yıkadım dün gece.

III. Sürücü kursundan ehliyeti aldım.

IV. Kardeşim sayıları bu sene öğrendi.

V. Bu koku nereden geliyor?

2. Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi türemiş isim değildir?

A) Balık B) Yatağın C) Sürücü
D) Sayıları E) Koku

3. Aşağıdaki birleşik isimlerden hangisi oluşumu bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) Kadınbudu
B) Aslanağzı
C) Vezirparmağı
D) Tavukgöğsü
E) Çanak kale

Cevap Anahtarı:

1) D 2) A 3) E

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

I. Ufkunda doğacağım, ufkunda batacağım;

II. Asırlarca yazsam hep seni anlatacağım.

III. Ben de giyersen eğer bir gün deha tacını

IV. "İstersen çiğne." diye önüne atacacağım...

V. Söndüğünü görsem de bin "meşale emel"i

1. Numaralanmış dizelerin hangisinde isim türünde bir sözcük yoktur?

- A) I. B) II. C) III.
D) IV. E) V.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili isim, özel anlamlıdır?

- A) Çocuk, ebeveyninden gördüğü davranış üzere şekillenir.
B) Öğretmen, bir toplumu imar eden en önemli kişidir.
C) Okul, tam gündü ve çift yabancı dille eğitim yapıyordu.
D) Sokak bambaşka bir yöne doğru evriliyor ülkemizde.
E) İnsan farklı yönlerde gelişim gösterir.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük isim değildir?

- A) Başarınızın büyüklüğünü inancınızın büyüklüğü belirler.
B) Mutluluğun tek yolu onu paylaşmaktır.
C) Sevgi olmadan çalışmak köleliktir.
D) Seni intikama sürükleyecek iplerin hepsini kes.
E) Anlayış, sahibine yaşam kaynağıdır.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgül kaldırıldığında sözcüğün türü değişir?

- A) Sehpa, takımın en ilginç eşyası gibi duruyordu.
B) Yolcu, koltuğunu bırakıp koridora yöneldi.
C) İhtiyar, insanlarla iç içe olmaktan hazzetmiyordu.
D) Takım, otobüsüne binip havaalanına gitti.
E) Aşçı, yamağına birtakım talimatlar veriyordu.

Varlıkları ve kavramları karşılayan sözcüklere isim denir.

5. Buna göre “Masmavi gökyüzünü ve neşeli kuşları gördüğüm için çok sevindim.” cümlesindeki isimler aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) masmavi-neşeli
- B) gökyüzü-kuşlar
- C) neşeli-gökyüzü
- D) kuşlar-çok
- E) için-kuşlar

I. Roman ve hikâyenin usta ismi son eserini tamamlamış.

II. Okul ve özel hayatını dengelemeyi başaramıyordu.

III. Kitabın son sayfasına ve kapağına çarpıcı cümleler damga vurmuş.

IV. O, edebiyatın ustası ve üstadı olarak anılırdı.

V. Dilek ve şikâyet kısmında tartışmalar yaşandı.

6. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde tamlayanı ortak isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) I ve II.
- B) I ve III.
- C) II ve V.
- D) III ve IV.
- E) IV ve V.

Tamlayanın ilgi eki (-in), tamlananın iyelik eki (-i) aldığı isim tamlamalarına “belirtili isim tamlaması” denir. Tamlayanın ilgi eki (-in) almayıp tamlananın iyelik eki (-i) aldığı tamlamalara ise “belirtisiz isim tamlaması” denir.

7. Buna göre aşağıdaki cümlelerden hangisinde belirtisiz isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) Yolun sonu görünmeye başladı.
- B) Derenin şırıltısı bütün vadiyi sarımtı.
- C) Havanın sıcaklığı bir anda düştü.
- D) Oyun odası, çocukları çok heyecanlandırdı.
- E) Konunun ayrıntılarını şimdi keşfettim.

Şelalenin uğultusu rüzgârın(I)esişiyle bize kadar geliyor, çamların(II) mırıltısına karışıyordu. Keskin bir kekik kokusu ortalığı doldurmuştu. Deniz(III), yerden bir kozalak (IV)aldı, parmaklarıyla(V) onun dişlerini büküp kırmaya başladı.

8. Bu parçada numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. sözcük soyut isimdir.
- B) II. sözcük çoğul isimdir.
- C) III. sözcük özel isimdir.
- D) IV. sözcük cins isimdir.
- E) V. sözcük çoğul isimdir.

- I. Hani, o bırakıp giderken seni
II. Bu öksüz tavrını takmayacaktın?
III. Alnına koyarken veda busemi,
IV. Yüzüne bu türlü bakmayacaktın?
V. Hani, ey gözlerim bu son vedada,

9. Numaralanmış dizelerin hangisinde isim kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

I. Gözlerim daldı gitti bir rüya denizine,

II. Sularda uzun uzun baktım ayın izine

III. Dedim: Yirmi yaşımın ay ışığı değil bu,

IV. Hani başım düşerdi bir sevgili dizine.

V. Sular gene o sular, kıyı gene o kıyı,

10. Numaralanmış dizelerin hangisinde isim tamlaması yoktur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap Anahtarı:

1) B 2) C 3) D 4) C 5) B

6) D 7) D 8) A 9) A 10) E

NOTLAR

Handwriting practice area with horizontal lines.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

SIFATLAR

SIFATLAR

İsimlerin önüne gelerek isimleri renk, şekil, durum, sayı gibi yönlerden niteleyen veya belirten sözcüklere **sıfat** denir.

Sıfatların başlıca özellikleri şunlardır:

- » Sıfattan sonra mutlaka ad gelir; sıfat adı niteler veya belirtir.
- » Sıfat daima tekildir; çoğul eki almaz; alırsa adlaşır.
- » Sıfat, durum eklerini, iyelik eklerini almaz; alırsa adlaşır.
- » Sıfat niteliği veya belirttiği ad ile sıfat tamlaması kurar.

(SIFAT+İSİM=SIFAT TAMLAMASI)

- » Sıfatlar soyut anlamlı sözcüklerdir.

1. Niteleme sıfatları

İsimlerin şeklini, durumunu, hareketini, rengini vb. özelliklerini gösteren sıfatlardır. Niteleme sıfatları ya renklerden ya da zıt anlamlısı ya da olumsuz olan kelimelerden oluşur.

- » Niteleme sıfatları isme sorulan “**Nasıl?**” sorusunun cevabıdır.

Örnek

✦ nasıl kalem	→	tükenmez kalem
✦ nasıl çocuk	→	gülen çocuk
✦ nasıl öğrenci	→	genç öğrenci
✦ nasıl oyuncak	→	küçük oyuncak
✦ nasıl adam	→	zayıf adam

2. Belirtme Sıfatı

İsimleri sayı yönünden tamlayan, yerlerini işaret eden, özelliklerini belli belirsiz olarak bildiren, onların özelliklerini soran sıfatların tümüne belirtme sıfatları denir. Belirtme sıfatları varlıkların geçici özelliklerini bildirirler.

a) İşaret Sıfatları

İsimleri işaret ederek belirten ve yerlerini bildiren sıfatlardır. «bu, şu, o, öteki, beriki, böyle, şöyle...» İşaret sıfatları isme sorulan “**Hangi?**” sorusu ile bulunur.

Örnek

✦ hangi konu?	→	bu konu
✦ hangi soru?	→	o soru
✦ hangi anahtar?	→	öteki anahtar
✦ hangi kapı?	→	diğer kapı

b) Belgisiz Sıfat

İsimlerin sayılarını ve miktarlarını kesin olarak değil, yaklaşık, aşağı yukarı, belli belirsiz bildiren sıfatlardır.

Örnek

- » “bir, birkaç, birçok, az, çok, biraz, birtakım, bütün, bazı, tüm, her, hiçbir, herhangi bir, kimi...”
- » “Birkaç kişi, birçok insan, biraz yemek, bütün insanlar, hiçbir zaman, kimi insanlar.”

c) Sayı Sıfatları

İsimlerin sayılarını, bölümlerini, sıralarını, parçalarını kesin olarak belirten sıfatlardır.

Örnek

✦ bir saat	✦ yirmi soru	✦ beş ay	✦ beşinci sınıfta
✦ yedinci katta	✦ ikinci sırada	✦ beşer ceviz	✦ yedişer öğrenci
✦ yarım ekmek	✦ çeyrek altın	✦ yüzde yirmi zam	✦ tam altın

d) Soru Sıfatları

Soru sıfatları, isimlerin nitelik ve niceliklerini soru yoluyla öğrenmeyi amaçlayan, cevapları da herhangi bir sıfat olan kelimelerdir.

Örnek

- + **Kaçıncı** denemeye kadar geldin?
- + **Kaçar** kişilik gruplar hâlinde çalışacağız?
- + **Kaçta** kaç dilim pasta düştü senin payına?

Uygulama

Cümlelerde bulunan sıfatları türlerine uygun olarak işaretleyiniz. Birden fazla kutucuğa işaret koyabilirsiniz.

Sıfatlar (Önadlar)	Niteleme Sıfatı	Sayı Sıfatı	İşaret Sıfatı	Belgisiz Sıfat	Soru Sıfatı
En kötü hapisane, kapalı bir kalptir.					
Güzelliğin o para etmez, bu bendeki aşk olmasa.					
İki günü eşit olan yanlış yolda gidiyordur.					
Kaç iyi insan dünyayı güzelleştirebilir.					
Bazı hatalar, başarıların önüne geçebilir.					
Her eylemin arkasında saklı bir duygu vardır.					

Çözümlü Soru

Akşamleyin --- elbisesini giyip dışarı çıktı.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdaki sözcüklerden hangisi getirilirse “elbise” sözcüğünün niteliği belirtilmiş olmaz?

- A) çizgili B) yeşil C) iş D) yeni E) kirli

Çözüm

Sıfatlar isimlerin önüne geldiklerinde isimleri çeşitli yönlerden niteler ya da belirtirler. Yukarıdaki cümlede yer alan boşluğa “iş” kelimesini koyduğumuzda “elbise”yi nitelemeyiz. Elbisenin neye ait olduğunu bildirir yani parça bütün ilişkisi kurar. Bu yüzden sorumuzun doğru cevabı “**C**” seçeneği olur.

Sıfatlarda Pekiştirme (Anlamca Pekiştirilmiş Sıfatlar)

Niteleme sıfatlarının anlamca kuvvetlendirilmesiyle pekiştirilmiş sıfatlar oluşturulur. Sıfatlarda pekiştirme, yani anlamın kuvvetlendirilmesi iki şekilde yapılır:

▶ Pekiştirilecek sıfatın ilk hecesi (ilk ünlüye kadar olan kısmı) alınır, “p, r, s, m” (PıRaSaM şeklinde kodlayabiliriz.) harflerinden uygun olanı getirilir ve sözcüğün tamamı yazılır.

Örnek

- ✦ **Masmavi gökyüzü** insanları rahatlatıyordu.
- ✦ Ormanda **tertemiz bir hava** vardı.
- ▶ Sıfat olan sözcüğün tekrar edilmesi diğer pekiştirme yöntemidir.

Örnek

- ✦ Bize **güzel güzel yemekler** yaptı.
- ✦ **Kara kara gözleri** hepimizi etkiledi.

Sıfatlarda küçültme:

Sıfatlarda küçültme “-cık, -ce, -(i)msi ve -(i)mtrak” ekleriyle yapılır.

Örnek

- ✦ Evinin **küçücük camları** vardı.
- ✦ Elinde **büyükçe bir kutuyla** geliyordu.
- ✦ **Ekşimsi erikleri** yiyemedim.

Sıfatlarda Derecelendirme

Sıfatlarda derecelendirme “pek, çok, daha, en...” gibi sözcüklerle yapılır.

Örnek

- ✦ Kardeşin onlardan daha akıllı biri.
- ✦ En güzel arkadaş kitaplardır.
- ✦ Lütfiye Öğretmenin çok güzel gülüşü vardı.

Uygulama

Aşağıda bulunan sıfat çeşitlerini karşılıklarına yazınız.

Hepimize ikişer elma verdi.	
Bu çocuk nasıl oluyor da bu sınavdan kalıyor.	
Etten yarım porsiyon da kardeşi için ayırdı.	
Birkaç öğrenci okuldan sonra arkadaşlarında buluştu.	
Ufacık sorunlarla kendinizi mutsuz etmeyin.	
Ablası dokuzunca sınıfta bursluluk sınavını kazandı.	
Yemyeşil ağaçlar süslemişti yol kenarlarını.	

Uyarı

Sıfatın olduğu her yerde sıfat tamlaması vardır.

Aldığı notları büyük bir mutlulukla annesine söyledi. Sıfat tamlaması

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. “Mutlu” sözcüğü aşağıdaki cümlelerden hangisinde bir ismi nitelemiştir?

- A) Kardeşin seni görünce mutlu oldu mu?
- B) Sonunda okulunu bitirdiği için mutluydu.
- C) Mutlu insanlar herkes tarafından sevilir.
- D) Mutlu yaşamak istiyorsan sağlığına dikkat et.
- E) Hediyeğimiz onun mutlu olmasını sağlamıştı.

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili tamlamalardan hangisinin türü diğerlerinden farklıdır?

- A) Çalışkan insanlarla çalışmak zevklidir.
- B) Sorunların çözümü için yetkililerle görüştük.
- C) Okulun duvarları bu yıl boyandı.
- D) Kirazın çekirdeklerini bahçeye gömdü.
- E) Arkadaşımın ayakkabıları çok güzel görünüyordu.

Bazı isim tamlamalarında tamlayan tamlananın neden yapıldığını belirtir.

3. Aşağıdakilerden hangisi bu özellikte bir isim tamlaması değildir?

- A) Bal arısı
- B) Biber salçası
- C) Mısır unu
- D) Ayva reçeli
- E) Ihlamur çayı

- I. Boşa bağlanmamış bülbül gülüne,
- II. Kar koysan köz olur aşkın külüne.
- III. Şaştım kara bahtın tahammülüne,
- IV. Taşa çalsam ezilmiyor Mihriban.
- V. Bağlamışım çözülmüyor Mihriban.

4. Numaralanmış dizelerin hangisinde ismi niteleyen bir sözcük kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. “Sıcak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat görevinde kullanılmıştır?

- A) Sıcaklar bastırmadan memlekete gidelim.
- B) Bu sıcak yemek dolaba konur mu hiç!
- C) Geçen hafta Burdur’da hava çok sıcakmış.
- D) Ütünün fişini çekmeme rağmen tabanı sıcaktı.
- E) Sıcaklığın etkisiyle çocuk kendinden geçti.

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde sıfat tamlaması yoktur?

- A) Öyle korkulu gözlerle etrafına bakıp durma.
- B) Şiirlerim rüzgârdır uzak dağlarda esen.
- C) Dipsiz karanlıklara bağırıp duruyorum.
- D) Sen gelince güzelleşir etrafında ne varsa.
- E) Dördüncü ayda yağmur yağmaya başladı.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması vardır?

- A) Parlak fikirler, kendimizle baş başa kalınca ortaya çıkar.
- B) Futbol sahası bugün yağmur nedeniyle kapalıymış.
- C) Sokağın gürültüsü evdekileri rahatsız ediyordu.
- D) Cumhuriyet Bayramı sadece stad-yumda kutlandı.
- E) Dostun iyisi kara günde belli olur.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde pekiştirme sıfatı yoktur?

- A) Masmavi gökyüzüne bakıp hayal kuruyordu.
- B) Çileli bir yolculuktan sonra yemyeşil bir bahçeyle karşılaştı.
- C) Upuzun bir tatilin ardından yoğun bir işe başladı.
- D) Evin tertemiz olduğunu görünce çok ferahladı.
- E) yemyeşil ormanlar karşıladı bizi şehrin girişinde.

- I. Eski ceketine sıkıca sarınıp yürüdü.
- II. Bu evde çok güzel anılarımız var.
- III. Göl, çam ve köknar ağaçlarının arasındaydı.
- IV. Karadeniz'in temiz havasını içimize çektik.
- V. Kırmızı gül demet demet, nenni yavrum nenni nenni.

9. Numaralanmış cümlelerden hangisinde ismi niteleyen bir sözcük kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. Aşağıdaki dizelerden hangisinde bir isim hem niteleme hem belirtme sıfatı almıştır?

- A) Kuru güz yaprakları uçuşuyor rüzgârda.
- B) O mübarek gemiler hangi seferden geliyor?
- C) Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kafilelerle.
- D) Başkadır bu akşam bütün akşamlardan.
- E) Elinde bir buket gül ile eve geldi.

Cevap Anahtarı:

- 1) C 2) A 3) A 4) C 5) B
6) D 7) A 8) D 9) C 10) B

NOTLAR

Blank lined area for notes.

ZAMİRLER (ADIL)

ZAMİRLER (ADIL)

İsimlerin yerini tutabilen ve onların yerine kullanılabilen kelime ya da eklere **zamir (adıl)** denir.

- » Zamirler ek alıp çekimlenebilirler.
- » Sadece bir ismin yerine kullandığı gibi birden çok ismin yerine de kullanılabilirler.
- » Cümlede tek başına özne, nesne gibi öğelerde bulunabilirler.
- » İsim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanan görevinde kullanılabilirler.

Zamirler, sözcük durumundaki zamirler ve ek durumundaki zamirler olmak üzere ikiye ayrılır:

Örnek

- + Tuğba, bahçeye çıktı; kitabı bahçede okuyacakmış.
- + O, bahçeye çıktı; kitabı orada okuyacakmış.

Zamirler, ismin yerini tutan kelime ve eklerdir. Bu yüzden zamirler ikiye ayrılır:

1. Sözcük Durumundaki Zamirler

a. Kişi Zamirleri

İnsan isimlerinin yerini tutan zamirlere **kişi zamiri** denir.

Kişi Zamirinin Diğer Özellikleri:

“Ben” zamiri, -e ekini aldığı anda kökünde değişme olur. Aynı kural “sen” zamiri için de geçerlidir.

Örnek

- + Ben → Bana Sen → Sana
- » “Ben” zamirinin tamlayan ve tamlanan eki -im’dir.
- + Benim kalemim.
- » Bazen “saygı, incelik, kırılma, öfke” nedeniyle “sen” zamiri yerine “siz” zamiri kullanılır.
- + Siz kim oluyorsunuz? + Sizden bir ricam olacak.
- » Böbürlenmek amacıyla “ben” yerine “biz” zamiri kullanılır.

Bize Konyalı Paşa derler.

✦ “Biz” zamiri çoğul ekini alarak abartma ve övünme anlamı kazanır.

Bu konuda **bizleri** hiç hesaba katmıyorsunuz.

✦ “Siz” zamiri, saygı nedeniyle çoğul ekini alabilir.

Sizleri unuttur muyuz hiç!

Kitabı Ali’ye verir misin? Kitabı **ona** verir misin

Örnek

- ✦ **O**, ders çalışıp erkenden uyudu.
- ✦ **Onlar** sınavı kazandı.
- ✦ Bu kitabı, **ben** okudum öğretmenim.
- ✦ Bu yazıyı **kendim** yazdım.
- ✦ Bu yazıyı **ben** yazdım.
- ✦ Bu yazıyı **ben, kendim** yazdım.

b. İşaret Zamirleri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlere **işaret zamiri** denir.

Örnek

- ✦ Oraya gitmeyeli uzun zaman oldu.
- ✦ Buraya kadar gelmenize gerek yoktu.
- ✦ Kitabımı şuraya koymuş.
- ✦ O, gerçekten çok güzel olmuş.
- ✦ Oraya gitmeyeli uzun zaman olmuştu.

Uyarı

► Hem işaret zamiri hem de kişi zamiri olabilen “o” kelimesi karıştırılmamalıdır. Kişi zamirleri insan isimlerini karşılarken, işaret zamirleri insanlar dışındaki varlıkların yerine kullanılır.

► “Bu, şu” kelimeleri ise insan isimlerinin yerine kullanılsa bile kişi zamiri değil, işaret zamiridir.

c. Belgisiz Zamirler

Hangi ismin, hangi varlığın yerini tuttuğu tam olarak belli olmayan zamirlere **belgisiz zamir** denir.

Örnek

- ✦ Çocuğun bağırmasına **kimse** anlam veremedi.
- ✦ Bir gün **herkes**, bu yollardan geçecek.
- ✦ **Biri**, benim tabağımdaki yemeği yemiştir!

d. Soru Zamirleri

İsimlerin yerini soru yoluyla tutan zamirlere **soru zamiri** denir.

Örnek

- ✦ Tarihî yerlere yapılacak geziye kimler katılacak?
- ✦ Bu çocuklar nereden gelip nereye gidiyorlar?

Uyarı

Soru zamirlerini karıştırmamak için soru cümlesine cevap verilir. Aldığımız cevap, bir isim ya da zamir ise soru anlamı taşıyan kelime de zamirdir.

2. Ek Durumundaki Zamirler

a. İyelik (Sahiplik) Zamirleri

Eklendiği ismin kime ya da neye ait olduğunu gösteren eklerle **iyelik (sahiplik) zamirleri** denir. İyelik ekleri, aynı zamanda iyelik zamirleridir.

Bu ekler şunlardır:

1. tekil şahıs iyelik eki	- (i) m
2. tekil şahıs iyelik eki	- (in) n
3. tekil şahıs iyelik eki	- i
1. çoğul şahıs iyelik eki	- (i) miz
2. çoğul şahıs iyelik eki	- (i) niz
3. çoğul şahıs iyelik eki	-leri

Örnek

- + Düşünceleri, beni her zaman etkilemiştir.
(Onun düşünceleri)
- + Köyümüz, tatildeki ilk durağımızdır.
(Bizim köyümüz)
- + Saçların çok güzel olmuş.
(Senin saçların)

b. İlgî Zamiri (-ki)

Belirtili isim tamlamalarında, tamlanan yerine kullanılan ektir.

Örnek

- + Kahvenin kokusu Kahvenin-ki
(tamlayan) (tamlanan)
- + Çayın kokusu güzeldir ama ben kahveninkini daha çok severim.
(-ki zamiri “koku” kelimesinin yerine geçmiştir.)
- + Kitabın kapağı daha dikkat çekiciydi.
Kitabınki daha dikkat çekiciydi.

Uyarı

► İlgî zamiri her zaman insanlar için kullanılmaz. Cansız varlıklar için de kullanılır.

Örnek

- + Kamyonun lastiği..... **Kamyonunki**
- + Erzurum’un havası çok soğuk; Malatya’nınki o kadar soğuk değil.

► İlgî zamiri olan “-ki”, bağlaç olan “ki” ve sıfat yapan “-ki” eki ile karıştırılmamalıdır. Bağlaç olan “ki” cümleleri birbirine bağlar ve kendisinden önce gelen sözcükten ayrı yazılır.

► Sıfat yapan “-ki” kendisinden sonra gelen ismi niteleyerek sıfat tamlaması kurar.

Örnek

- + **Dünkü film**, beklentilerin çok altındaydı.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde geçen zamirleri bulunuz. Bu zamirlerin hangi varlığın yerine kullanıldığını örnekteki gibi yazınız.

Cümle	Zamir	Yerini Tuttuğu Varlık
Ali geliyor. O, benim en iyi arkadaşım.	o	Ali
İşte okulumuzun bahçesi. Teneffüslerde burada oyun oynuyoruz		
Macera romanlarını seviyorum. Diğerlerini daha az okuyorum.		
Annem, babam, ben ve kardeşim yarın pikniğe gidiyoruz. Biz piknikleri çok severiz.		
Kalemim yere düştü. Onu oradan alır mısınız?		
Eren ve Duygu çok çalışkan. Onlar ikiz kardeşler.		
Sıranın üzerinde kitaplar var. Birkaçını okumalısın.		
Şunlar, yeni çıkan şiir kitapları.		
Şu, okula yeni gelen arkadaşımız Arda.		
Bu ev Eylül'ün, beriki de teyzemlerin.		

Çözümlü Soru

(I) Gün doğmadan kalkılır, seher vaktinin serinliğinde yüzler ayazda kalmış su ile yıkanır. (II) Günün bereketi, çekilmeye çalışılır. (III) Köyde herkes olabildiğince işinin peşine düşer. (IV) Bütün aile beşikte bebeğinden, eşikteki ihtiyara ayakta dur çünkü imece günü gelmiş çatmıştır. (V) Sanırsın ki olağanüstü hâl vardır; nasıl olmasın mevsim hasat mevsimidir, yazdır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde zamir kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

III numaralı cümlede yer alan herkes kelimesi ismin yerini tutar ancak hangi ismin yerini tuttuğu tam olarak belli olmadığı için belgisiz zamirdir. Sorumuzun doğru cevabı “C” seçeneğidir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

I. Evin burasına büyük bir dolap yaptırmayı düşünüyorlarmış.

II. Hepimizin imkânsız hayalleri var bu hayatta.

III. Sesinin gürlüğü bile dikkatleri çekmeye yetmiyordu.

IV. Okula varmamıza şunun şurasında sadece beş dakika kaldı.

V. Öğrencilerin birkaçı o gün hastalandıkları için okula gelemedi.

1. Numaralanmış cümlelerin hangisinde tamlayanı ve tamlananı adıl olan bir isim tamlaması vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kişi zamiri olmadığı hâlde bir kişiyi karşılayan zamir kullanılmıştır?

A) İnekleri sağmış, sonra onları otlamaları için meraya götürmüştü.

B) Şu iki çocuktan zayıf olanı gönder, diğerini buraya çağır.

C) Şu, dün yukarı taşıdığımız kırık masa olmasın sakın!

D) Bunu yirmi yıl kullandım ama artık satıp yenisini alacağım.

E) Proje sunumunu sen ve arkadaşın birlikte yapmalısınız.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamir, yerini tuttuğu isimle birlikte kullanılmıştır?

A) Karacaoğlan burada Çukurova'nın sonsuz güzelliklerinden bahsediyor.

B) Dün birileri meydana giderek köyümüzde şenlik yapılacağını söylemiş.

C) Gençken Ahmet Hamdi'nin şiirlerini okur, onlardan bolca istifade ederdim.

D) Bu yazıları okuyan herkesin hayata dair kimi dersler çıkaracağını düşünüyorum.

E) Ünlü futbolcuya tezahürat yapıyor, bazıları çılgınca alkışlıyordu.

Bazıları

Yani herkes değil.

Herkesin çoğunluğu bile değil ama azınlığı Oralari hiç sayma, orada zorunlu

Ve şairlerin kendileri

Olsa olsa her bin kişiden biri

4. Bu dizelerde zamir türünde kaç farklı sözcük vardır?

A) 4

B) 5

C) 6

D) 7

E) 8

Dağlara denize, yüz sürmez oldum

I

Yönümü semaya, çevirmez oldum

II

Artık kimselere, sır vermez oldum

III

IV

Aşkına karşılık diyetim gibi

V

5. Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi bir ismin yerini tutmaktadır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde dönüşlülük zamiri isim tamlamasının tamlananı durumundadır?

A) Buraya kendi isteğiyle geldiğine emin misiniz?

B) Yazarın bizzat kendisi romanın ana kahramanıymış.

C) Günümüzde insanlar kendilerini toplumdan soyutluyorlar.

D) Annem, kendi dünyasında yaşayıp giden bir kadındı.

E) İnsan ne ederse kendine eder bu hayatta.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı türde zamirler bir arada kullanılmıştır?

A) Sanatçı, şiirlerinin bazılarında toplumsal yapıya ayna tutmayı başarmış.

B) Yazının son yüzyılda böyle bir evrim geçireceğini sanırım kimse tahmin edemezdi.

C) Anlatılarının çoğunda Babiali'den birileriyle yaşadığı ilginç anılara yer vermiş.

D) Birçoğumuz Anadolu Notları'nı okuyup kendimizi bir trende yolculuk yaparken hissetmişizdir.

E) Bizim eserlerimizde insan her yönüyle öne çıkarken onunkilerde çevre üzerinde duruluyordu.

8. Aşağıdakilerin hangisinde "-ki" eki, ilgi zamiri olarak kullanılmıştır?

A) Yukarı katın camı kapalıydı ama odamızınki açık kalmıştı.

B) Konuşmanızdaki samimiyeti dinleyenlerin tavırlarından anlarsınız.

C) Yandakiler yarın taşınacaklarını söyleyip bizimle helalleştiler.

D) Elimizdekileri iyi değerlendirip kârlı bir yatırım yapmıştık.

E) On gün önceki mevzuyu şimdi konuşmanın bir anlamı yok.

(I) Kâğıthane’de oturuyorduk ve bize en yakın semt kütüphanesi Çeliktepe Halk Kütüphanesi idi. (II) Bir türlü ısınamamıştım buraların rahatsız edici, asap bozan sessizliğine. (III) Sahaf dükkânlarına, yerlerde açılan kitap sergilerine daha bir yakındık. (IV) Kitabın çok amaçlı bir şey olabileceğini aklımız kesmiyordu henüz. (V) Bir kitabı bir kişi alır ve elden ele dolaşarak on kişi okurdu.

9. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde tamlayanı zamir olan bir isim tamlaması vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı zamirle sağlanmıştır?

A) Ne gün gelir beklediğimiz güzel haberler sence?

B) Yalnızlık mıdır insan ruhunu olgunlaştıran?

C) Bu kuşlar ne dönüp duruyor havada böyle?

D) Bir insana sevgiden daha değerli ne verebilirsiniz?

E) Bizi buraya kimin çağırdığını nasıl öğrenebiliriz?

Cevap Anahtarı:

1) D 2) B 3) C 4) E 5) C

6) B 7) D 8) A 9) A 10) D

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

ZARF (BELİRTEÇ)

ZARF (BELİRTEÇ)

İsimler varlıkları ya da kavramları karşılar, fiiller ise hareketleri, oluşları karşılar. Varlıkların nasıl belli nitelikleri varsa, fiillerin de belli nitelikleri vardır. İsmi niteliğini bildiren sözcüklere **sıfat** denir. Fiillerin niteliğini bildiren sözcüklere de **zarf** denir.

Zarfların özellikleri:

- ▶ Tek başlarına iken sıfatlar gibi isimden başka bir şey değildir. Zarf oldukları ancak cümle içerisinde belli olur.
- ▶ Cümle içerisinde genellikle “zarf tümlecisi” görevinde kullanılırlar.
- ▶ Çekimsiz kelimelerdir. İsim çekim eki (hâl, iyelik, çoğul ekleri vb.) almazlar. Yalnızca isim olarak kullanılabilenler bu ekleri alabilirler.
- ▶ Zarflar ile sıfatları karıştırmamak için sözcüğün hangi sözcükleri belirttiğine dikkat etmek gerekir. Sıfatlar isimden önce kullanılarak isimleri niteler ya da belirtir. Zarflar ise tanımında da belirttiğimiz gibi fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ya da zarfları belirtirler.

Örnek

✦ Güzel bir evde oturmak istiyorum.

Bu cümlede “güzel” sözcüğü “ev” isminin niteliğini bildiriyor, onun nasıl olduğunu açıklıyor. Öyle ise bu sözcük sıfat görevindedir.

✦ Bu ev uzaktan daha güzel görünüyordu.

Bu cümlede ise “görünmek” fiilinin nasıl olduğunu bildiriyor. İşte bu durumda “güzel” sözü zarftır.

Kısaca zarflar fiillerle ilgili sözcüklerdir. Bunun dışında, sıfatın, adlaştırmış sıfatın veya başka bir zarfın derecesini bildiren zarflar da vardır.

1. Durum Zarfları

Fiilin durumunu yani nasıl yapıldığını bildiren sözcüklerdir. Fiile sorulan “nasıl” sorusuna cevap verir.

Örnek

- + Yağmurdan kaçarken koşarak eve girdi. (Nasıl eve girdi? - koşarak)
- + Doğum gününde gelen hediye paketini sevinçle açtı. (Nasıl açtı? - sevinçle)
- + Kuşlar geçiyor çığlık çığlığa. (Nasıl geçiyor ? - çığlık çığlığa)
- + Hızlı hızlı konuşurken söyleyeceklerini unuttu. (Nasıl konuşurken? - hızlı hızlı)
- + O, hızlı koşardı. (Nasıl koşardı?)
- + Çok tatlı gülümsüyor. (Nasıl gülümsüyor?)
- + Bu günler zor geçecek. (Nasıl geçecek?)

Bu cümlelerde altı çizili sözler durum bildiren zarflardır. Bu sözcüklerden sonra isim gelseydi sözcükler sıfat olacaktı. Zarfın mutlaka fiillerden önce gelmesi şart değildir. Zarfla fiil arasına başka sözcükler girebilir.

- + Dışarıdan kesik kesik köpek havlamaları geliyordu.

Bu cümlede “kesik kesik” zarfıyla onun nitelediği fiil arasına başka öge girmiştir. Elbette bu zarfın özelliğini değiştirmez.

Uyarı

» Zarflar her zaman cümlelerin yükleminden önce gelmeyebilir. Devrik cümlelerde zarf yükleminden bir önceki kelime olmasa da yüklemi belirtir.

Örnek

- + Çıkacaksın merdivenlerden ağır ağır. (Nasıl çıkacaksın? - ağır ağır)

» Niteleme ve belirtme anlamındaki sözcükler isimlerin önünde sıfat görevinde kullanılırlar.

Örnek

- + Güzel sözler söylediğini duymak istiyorum. (sıfat)
- + Sanatçı tüm ayrıntıları güzel anlatmış. (zarf)

Durum zarfı olarak nitelendirilen diğer zarflar:**1. Kesinlik zarfları:**

- » asla, kesinlikle, elbette, yüzde yüz, mutlaka...
- + Ne olursa olsun bu maçı almalıyız.

2. Olasılık zarfları:

- » galiba, belki, herhâlde, sanırım...
- + Bu olanlardan sonra herhâlde beni aramaz.

3. Varsayım zarfları:

- » Diyelim ki, tut ki...
- + Diyelim ki bütün kitaplarını rafa kaldırdı.

4. Yineleme zarfları:

- » yine, ikide bir...
- + Vapur iskelesinde seninle yine karşılaşmayı hayal ediyorum.

Çözümlü Soru

Kış uykusunu düşürüyor yapraklara
Dili ağır bir kâhin gibi geçiyor zaman
Aramızda güller aramızda küllerle
Her tarafı kızıl büyüüne bırakıyor

Bu dörtlükte aşağıdaki belirteçlerden hangisi vardır?

A) Zaman B) Miktar C) Yer-yön D) Soru E) Durum

Çözüm

“Dili ağır bir kâhin gibi geçiyor zaman” dizesinde “yüklem “nasıl geçiyor” sorusuna cevap vermektedir. Bu nedenle bu dizede durum zarfı vardır. Cevap: “E” seçeneğidir.

2. Zaman Zarfı

Fiilin ne zaman yapıldığını bildiren sözcüklerdir. Fiile sorulan “ne zaman” sorusuna cevap verir.

Örnek

- + Tatilden dün dönmüşler.
- + Akşama bizde toplanıyoruz.
- + Artık buradan gitmelisin.

Uyarı

» Zaman zarfları sözcük grubu (öbeği) şeklinde de karşımıza çıkabilirler.

Örnek

- + Günün sonunda söylediklerimi anlayacaksın.
- + Sabah sabah kardeşine sımsıkı sarılmıştı.
- + Bizim eve taşındıktan sonra çok değişmişti.

» Zaman anlamı taşıdığı hâlde zaman zarfı olmayan cümlede isim görevinde kullanılan kelimeler de vardır.

Örnek

- + Sabahın şerri akşamın hayrından iyidir.
- + Akşam benim en sevdiğim zamandır.

Yukarıdaki iki örnekte “sabah” ve “akşam” sözcükleri ne zaman? sorusuna cevap vermemektedir. Bu nedenle bu sözcükler zarf (belirteç) değil isimdir.

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim tamlaması zaman zarfı görevindedir?

- A) Zamanımın çoğunu evde kitap okuyup bir şeyler karalayarak geçiriyorum.
- B) Çocukken sokağımızdan her hafta geçen pamuk şekerciye heyecanla beklerdik.
- C) Babam, akşamın belli bir saatinde mutlaka kitap okumamızı isterdi.
- D) Dünün pişmanlığıyla oyalanmayı bırakıp geleceğe dönmeliyiz yüzümüzü.
- E) Her akşam sofranızda çeşit çeşit yemek olmasa da bol bol muhabbet olmalı.

Çözüm

“Babam, **akşamın belli bir saatinde** mutlaka kitap okumamızı isterdi.” cümlesinde ne zaman sorusuna **akşamın belli bir saatinde** sözcük grubu cevap vermektedir “. Bu sözcük grubu da belirtili isim tamlamasından oluşmaktadır. **akşamın** (tamlayan) **belli bir saati** (tamlaman). Bu nedenle doğru cevap “**C**” seçeneğidir.

3. Yer – Yön Zarfı

Fiilin yöneldiği yeri bildiren sözcüklerdir. Fiile sorulan “**nereye**” sorusuna cevap verir ve ek almaz. Bu tür zarfların sayısı bellidir.

Örnek

✦ Yukarı çık, ben de geliyorum.

Bu cümlede, fiile “Nereye çık?” diye sorarsak, “yukarı” cevabı gelir. Ek de olmadığına göre yer – yön zarfıdır. Eğer cümle “Yukarıya çık.” şeklinde olsaydı, sözcük isim görevinde kullanılmış olacaktı.

Aşağı indi.	Öte gitti.
Geri geldi.	Beri geldi.
İleri gitti.	Dışarı çıktı.
İçeri girdi.	Tüm komşular birlikte aşağı indiler. (Nereye indiler ? - aşağı)
Sanatçı içeri girerken tüm salon ayağı kalktı. (Nereye girerken ? - içeri)	
Ağlayarak yukarı çıktı.	

Bu cümlelerde altı çizili sözcükler yer zarflarıdır.

Uyarı

Yer-yön zarfları çekim eki almamış hâlde bulunur. Çekim eki alırlarsa isim, ismi niteleyecek şekilde kullanılırlarsa da sıfat olurlar. “**Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri, öte, beri**” kelimeleri, fiile yönelik kullanıldıklarında yer-yön zarfı olur.

Örnek

- ✦ Bir hışımla sınıftan dışarı çıktı. (Yer-yön zarfı)
- ✦ Şu an dışarısı çok sıcak, evde kalsak iyi olur. (İsim)
- ✦ Yukarı çıkarken su bardağını da getirir misin? (Yer-yön zarfı)
- ✦ Yukarıya bakınca başım döndü. (Yönelme hâli eki aldığı için zarf değildir.)
- ✦ Aşağı kat çok serin oluyor. (sıfat)

Çözümlü Soru

Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük, araç içinde verilen türde kullanılmamıştır?

- A) Kardeşimin gurbetten gönderdiği mektubu soluksuz okuyup bitirdim. (durum zarfı)
- B) Havanın sertliğinden anlaşılıyor ki bu sene kış erken gelecek. (zaman zarfı)
- C) Seni epey beklettiğimin farkındayım ama trafik çok yoğundu. (azlık-çokluk zarfı)
- D) Buradan geriye dönüp ilk sağa dönerseniz istediğiniz yere ulaşabilirsiniz. (yer-yön zarfı)
- E) Bizimle nasıl konuştuğunu görseydiniz bu konuda bize hak verirdiniz. (soru zarfı)

Çözüm

Kardeşimin gurbetten gönderdiği mektubu **soluksuz** okuyup bitirdim. (durum zarfı)
Havanın sertliğinden anlaşılıyor ki **bu sene** kış erken gelecek. (zaman zarfı)
Seni **epey** beklettiğimin farkındayım ama trafik çok yoğundu. (azlık-çokluk zarfı)
Buradan geriye dönüp ilk sağa dönerseniz istediğiniz yere ulaşabilirsiniz. (yer-yön zarfı)
Bizimle **nasıl** konuştuğunu görseydiniz bu konuda bize hak verirdiniz. (soru zarfı)
Yukarıda verilen cümlelerde koyu renkle belirtilen sözcükler zarftır ve parantez içinde verilen ifadeyle uyushmaktadır. Yalnız D şıkında yer –yön zarfı bulunmamaktadır. Buradaki “geriye” sözcüğü isim görevindedir. Cevap: “**D**” seçeneğidir.

4. Azlık – Çokluk (Miktar) Zarfları

Bunlar zarf türleri zarflar içinde çok değişik özellikler gösteren sözcüklerdir. Fiilin, sıfatın, zarfın, adlaşmış sıfatın miktarlarını bildirebilen geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu zarflar “ne kadar” sorusuna cevap verir.

Örnek

- + Pastadan biraz alabilir miyim? (ne kadar? Biraz)
- + Geçen hafta tatilde epeyce dinlenme fırsatı bulduk. (Ne kadar dinlenme? – epeyce)
- + Bugün suyu çok içtim. (Ne kadar içtim? – çok)
- + Yarışmaya göndereceğim çizimimi kısmen tamamladım. (Ne kadar tamamladım? –kısmen)
- + Bu konuyu pek anlamadım. (Ne kadar anlamadım? - pek)

Bu cümlede “alabilir miyim” fiiline “Ne kadar” sorusunu sorarsak “biraz” cevabı gelir. İşte fiilin miktarını bildiren bu sözcük zarftır.

Bu tür zarflar sıfata sorulan “ne kadar” sorusuna da cevap verebilir.

Örnek

✦ **Çok güzel bir kitaptı.**

Bu cümlede “kitap” isimdir. “Nasıl kitap?” diye sorarsak “güzel” sıfatı cevap verir. “Ne kadar güzel?” diye sorarsak “çok” cevabı gelir. İşte sıfatın derecesini bildiren “çok” sözcüğü zarftır. Çünkü burada çok olan güzelliştir.

Bu tür zarflar, başka bir zarfın derecesini de bildirebilir. Bu durumda zarfa sorulan “ne kadar” sorusuna cevap verir.

✦ **Çok hızlı koşuyor.**

Bu cümlede “koşuyor” fiildir. “Nasıl koşuyor?” diye sorarsak “hızlı” zarfını buluruz. “Ne kadar hızlı?” diye sorduğumuzda ise “çok” cevabı gelir. Zarfın derecesini bildiren bu sözcüğe de zarf diyoruz. Bunlar adlaştırmış sıfatların da derecelerini bildirebilir.

Örnek

✦ Bu plan en yaşlılar da göz önüne alınarak hazırlandı.

Bu cümlede “yaşlılar” adlaştırmış sıfattır. Buna “Ne kadar yaşlı?” diye sorarsak “en yaşlılar” cevabı gelir. Yaşlıların derecesini bildiren “en” sözü zarftır.

✦ O, bu derse pek çalışmadı. (Fiilin zarfı)

✦ Pek sağlam bir ayakkabıya benzemiyor. (Sıfatın zarfı)

✦ Pek akıllısın sen de! (Adlaştırmış sıfatın zarfı)

Uyarı

“Ne kadar” sorusu sadece zarfı buldurmaz.

Örnek

✦ Fazla mal göz çıkarmaz.

Bu cümlede altı çizili sözcük “mal” isminin miktarını bildirdiği için sıfattır. Çünkü isimlerin zarfı olmaz.

✦ Bu kadar çok arabayı nasıl taşıyor bu köprü?

Bu cümlede “çok” sözü “araba” isminin sıfatı, “bu kadar” sözü de “çok” sıfatının zarfıdır.

Uyarı

Bazen cümlede birden fazla zarfın veya sıfatın olması aklımızı karıştırabilir.

Örnek

✦ Sevimli, sarışın bir çocuk içeri girdi.

Bu cümlede “çocuk” isim, “sarışın” sıfat, “sevimli” sıfattan önce geldiği için zarftır gibi bir yanlış düşünceye kapılmayalım. Bir sözcüğün, zarfın ya da sıfatın zarfı olması sadece “ne kadar” sorusuna cevap vermesiyle, yani derece bildirmesiyle mümkündür. Bu cümlede ise altı çizili bütün sözcükler ismin sıfatlarıdır.

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiili miktar yönünden etkileyen bir zarf kullanılmamıştır?

- A) Sinemada izlediğimiz son filmi çok beğendik.
- B) Bugün karşılaştığım ilkokul arkadaşımı özlemişim.
- C) Biraz iyileşirsem hemen işe başlayacağım.
- D) Barajlardaki su miktarı her geçen gün azalıyor.
- E) Çocuklar uslu uslu oturuyorlardı.

Çözüm

Sinemada izlediğimiz son filmi çok beğendik. Cümlesindeki “çok” sözcüğü “ne kadar” sorusunu cevapladığı için miktar(azlık-çokluk) zarfıdır. Sorunun doğru cevabı “B” seçeneğidir.

5. Soru Zarfı

Cümlelerde zarfları bulmak için kullandığımız sorular vardır. Bunların hepsi – nereye hariç – soru zarflarıdır.

Örnek

- ✦ Nasıl bu kadar güzel konuşuyor?
- ✦ Gittiği yerden ne zaman dönecek?
- ✦ Ne kadar hızlı yüzüyor?
- ✦ Neden söz vermesine rağmen gelmiyor?
- ✦ Ne gülüp duruyorsun iki saattir?
- ✦ Satranç derslerimiz ne zaman başlayacak?

- ✦ Yarın kahvaltıya nereye gidelim?
- ✦ Otobüs geçeli ne kadar oldu?
- ✦ Konulara nasıl çalışıyorsun?
- ✦ Sana soruyorum, niçin cevap vermiyorsun?

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin hepsi soru zarfıdır.

Uyarı

“Ne?” ve “nasıl?” soru sözcükleri eğer isme yöneltilmişse sıfat görevi görürler. Zarf olabilmeleri için fiile veya fiilimsiye yöneltilmeleri gerekir. Ayrıca “ne” sözcüğü “niçin” anlamında kullanılırsa soru zarfı ;”hangi” anlamında kullanılır ve isimden önce gelirse soru sıfatı; ismin yerini tutarsa soru zamiri olarak kullanılır.

Örnek

- ✦ Matematiğin çok kötüdür, bu dersi nasıl geçtin? (Fiile sorulduğu için zarftır.)
- ✦ Nasıl bir kahve içmek istersin? (İsme sorulduğu için sıfattır.)
- ✦ Bu resimde ne renk kullanayım? (İsme sorulduğu için sıfattır.)
- ✦ Oradan ne aldın. (İsmi yerinde kullanıldığı için zamirdir.)

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde geçen zarfları bulup türünü işaretleyiniz.

CÜMLELER	Durum Zarfı	Zaman Zarfı	Miktar Zarfı	Soru Zarfı	Yer - Yön Zarfı
Önümüzdeki yıl yurt dışına çıkacağım.					
Kendini biraz toparlamalısın.					
Bunca işi nasıl yapıyorsunuz?					
Spor yaparken dikkatli olmalısın.					
Arabayı çöpten ileri park et.					
Tahminen ne zaman evde olursun?					
Kardeşim odasını güzelce topladı.					
Hayallerine ulaşmak için çok çalışmalısın.					
Akşamki çöpleri dışarı attım.					
Aradığınız kişi az önce çıktı.					

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı zarfla sağlanmıştır?

- A) Ne tür kitaplar okumayı seversiniz?
- B) Hangi hakla dilekçemizi almıyorsunuz?
- C) Burayı niye işaretlemişler acaba?
- D) Nereyi tercih etmeyi düşünüyorsunuz?
- E) Onun ne zaman geleceğini biliyor musunuz?

Çözüm

Ne tür kitaplar okumayı seversiniz?(soru sıfatı)

Hangi hakla dilekçemizi almıyorsunuz? (soru sıfatı)

Burayı **niye** işaretlemişler acaba? (soru zarfı)

Nereyi tercih etmeyi düşünüyorsunuz? (soru zamiri)

Onun **ne zaman** geleceğini biliyor musunuz? (soru zarfı)

Yukarıdaki açıklamaya göre verilen cümlelerden ikisinde soru zarfı bulunmaktadır. Fakat son cümlede soru zarfı olmasına rağmen soru anlamı “-mi” soru edatıyla sağlanmıştır.” Burayı **niye** işaretlemişler acaba?” cümlesinde ise “niye” sözcüğü soru zarfıdır.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Büyük nine düşündü. Sol eliyle siyah, parlak saçlarını düzelteren torununun torununa şimdi pek elemli bakıyordu. Bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felaketler görmüş bir zavallı gibiydi. Hiç gülmüyor, hep mahzun duruyordu. Ah, işte hep bu kitaplar onu zehirliyor, onu solduruyordu! Onu bahara, saadete yabancı bırakıyordu. Ansızın kalbinde bir acı duydu. Bu genç, bu güzel kıza acıyordu. Titreyen ellerini koltuğunun yanlarına dayadı. Hiddetlenmiş gibi biraz yükseldi. Torununun nasıl tekrar kazanabilirdi?

1. Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Zaman zarfı
- B) Soru zarfı
- C) Hâl (durum) zarfı
- D) Miktar zarfı
- E) Yer-yön zarfı

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yer-yön belirteci vardır?

- A) Dışarının gürültüsünden kurtulmak için pencereyi kapatmaya karar verdim.
- B) Sessize içeriye girin, kimseyi rahatsız etmeden alacağınızı alın çocuklar.
- C) Öteye beriye iyice baktım ama yoktu işte en sevdiğim oyuncağım.
- D) Biraz geri gelip şuraya girebilirsen arabayı güvenli bir yere bırakmış olacaksınız.
- E) Hayri, aşağı mahallenin haşarı ve bir o kadar da zeki çocuklarındandı.

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde altı çizili sözcükler, tür bakımından aynıdır?

- A) Her şey yerli yerinde; havuz başında servi
Bir dolap gıcırıyor uzaklarda
durmadan
- B) Güzel çocuk senin olsun hayatım istersen
Niçin gözüm sana baktıkça böyle
- C) Yaşım ilerledikçe daha çok anlıyorum
Ne büyük nimet olduğunu ah ey güzel gün
- D) Neden sonra farkına varıyorsun Etrafındaki korkunç ıssızlığın.
- E) Hoyrattır bu akşamüstüler daima.
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa

- I. Ne anlattı öğretmen bugün derste?
- II. Ne bağırıp duruyorsunuz çocuklar?
- III. Bizden ne istiyor bu adam?
- IV. Ne dönüp duruyor kuşlar havada?
- V. Ne gün döneceksin oradan?

4. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde soru anlamı zarfla sağlanmıştır?

- A) I ve II.
- B) I ve III.
- C) II ve IV.
- D) III ve V.
- E) IV ve V.

Duvarları ve tavanı uzun bir kışın işleriyle kararan, burada mahpus gibi duran bodur ve çirkin ocak, içindeki odunları sanki hiddetle yakıyor, bir an evvel yutmaya çalışıyordu.

5. Bu cümledeki altı çizili sözcüklerin türleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) zarf – zamir – zarf – sıfat
- B) isim – zamir – sıfat – zarf
- C) isim – sıfat – sıfat – zarf
- D) zarf – sıfat – isim – sıfat
- E) sıfat – zamir – sıfat – zarf

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde bir sıfat tamlaması zarf göreviyle kullanılmıştır?

- A) Uzaktadır her şey; gökyüzü, deniz. Her an peşimizden koşan gölgemiz,
- B) Gençliğimi kaybettim birtakım odalarda; Kaybolan gençliğimi aradığım aynalarda
- C) Bu ne yeşil, ne mavi bu, ne sarı? Yolumuzda. Nasıl koyup gitmeli bu denizi, bu kırları?
- D) Bir bahar sabahının karanlığında ıssız. Gökte diz çökmüş iki titrek ışıklı yıldız
- E) Taç mısın kardeşim, gel olanı bölüşelim, Ama şiirlerimle seni doyuramam ki;

I. Çok uzun süren bir çalışmanın ardından dinlenmeyi hak ettik.

II. Fazla konuşan insanlar, etrafındakileri rahatsız eder.

III. En iyi günlerim bu sessiz, sakin şehirde geçti.

IV. Daha hızlı bir araçla oraya gitmemiz lazım yetişmek için.

V. Gürhan Bey, o gün bize pek acı konuştu.

7. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde sıfatı derecelendiren zarf kullanılmıştır?

- A) I ve II.
- B) I ve III.
- C) II ve V.
- D) III ve IV.
- E) IV ve V.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “yalnız” sözcüğü zarf olarak kullanılmıştır?

- A) Orada yalnız ay ve gece vardı benimle baş başa kalan.
- B) Biraz yalnız dolaşıp kafa toplamaya ihtiyacım var.
- C) Ömer iyi top oynar yalnız fazla koşmak işine gelmez.
- D) Yalnız ve harap bu köşkün bende tükenmez hatıraları var.
- E) Ne kadar çok arkadaşım olursa olsun yine de yalnızım.

9. Aşağıdakilerin hangisinde ikileme diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Uzak yakın bütün akrabalarımızla o mutlu günümüzde toplanmıştık.
- B) Onuncu soruyu zar zor çözüp sınavımı tamamladım.
- C) Çamura bata çıka tarlaya girip çeltik hasadına başladık.
- D) Arkadaşım yalan yanlış konuşup kendisini rezil etmişti.
- E) En ufak bir işi bitirmek için bile geceli gündüzlü çalışırdı.

Kamyonlar (I)kavun taşır ve ben(II)
Boyuna (III)onu düşünürdüm,
Niksar'da evimizdeyken
Küçük (IV)bir serçe kadar hürdüm.(V)

10. Bu dördlükte numaralanmış sözcüklerden hangisi belirteçtir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Hava bugün(I) de bulutlu
Rüzgâr daha(II) serin (III)esecek.
Bütün(IV) insanlar umutlu,
Şairler mahzun(V) gezecek.

11. Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. sözcük zaman zarfıdır.
- B) II. sözcük derecelendirme bildiren bir zarftır.
- C) III. sözcük durum zarfıdır.
- D) IV. sözcük belgisiz sıfattır.
- E) V. sözcük azlık-çokluk zarfıdır.

Yer-yön bildiren sözcükler çekim eki aldığı anda zarf olmaktan çıkıp isimleşir.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu durumun bir örneği vardır?

- A) O an, saniye tereddüt etmeden bir adım ileri çıktım.
- B) Balkona çıkıp dışarı bakınca muazzam bir manzara ile karşılaştım.
- C) Buradan direkt aşağı inerseniz tarihî camiyi göreceksiniz.
- D) Arabayla geri çıkayım derken “küt” sesiyle irkildim.
- E) Ahmet Çavuş, bu sokağın ötesinde yaşıyor olmalıydı.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “daha” sözcüğü diğerlerinden farklı türde bir belirteçtir?

- A) Daha hazırlanmadı mı üç gün önce verdiğim siparişler?
- B) Bizimle daha konuşmadı ama konuşur mutlaka.
- C) Çocuk daha yazı yazmayı öğrenecek kadar büyümedi.
- D) Daha eşyalarımı toplayacak fırsat bulamadım..
- E) Şiiri hangisinin daha iyi okuduğuna karar veremedik.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik yapı bir zarf kullanılmıştır?

- A) Ünlü yönetmenin bu filmini iki ay önce de izlemiştim.
- B) Şu konuya biraz çalışsan anlayacağına adım gibi eminim.
- C) Sessiz sessiz oturan bu yabancı-
nın kim olduğunu öğrenmeliyim.
- D) Turist olduğu belli olan adam he-
yecanla anlatmaya devam ediyordu.
- E) Sokak lambalarının ölgün ışığı
altında bir hayalet gibi dolaşıyordum.

I. Bazı şairleri hissederek okumaz-
sanız şiirlerinin tadına varamazsınız.

II. Konunun ne kadar hassas oldu-
ğunu içeridekilere uygun bir dille anlat-
tım.

III. Gün ağarırken başladığımız bu
yolculuk hayatımın en zor anlarını ya-
şattı bana.

IV. Nasıl yazıyorsunuz, sorusu bir
şair için en zor sorulardan biridir.

V. Fazla oyalandık, hemen çıkmaz-
sak uçağımızı kaçıracağız.

15. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde durum zarfı kullanılmıştır?

- A) I ve II.
- B) I ve IV.
- C) II ve III.
- D) III ve V.
- E) IV ve V.

(I) Bir kelimenin başına gelebilecek en kötü şey, o kelimenin şiirde eskimesidir. (II) "Yalnızlık, hüznü, sevdâ, gül, bülbül" gibi kelimeleri ya hiç kullanmamalı ya da mevcut anlamları yıkarak yeni bir yorumla kullanmalıyız. (III) Çok kullanılan ve fakat asla eskimeyecek olan kelimeler de var. (IV) Bu kelimeleri diğerleriyle karıştırmamak lazım. (V) Örneğin yağmur, ırmak veya toprak asla eskimez.

16. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde belirteç kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap Anahtarı:

- 1) E 2) D 3) C 4) C
5) B 6) A 7) D 8) B
9) A 10) C 11) E 12) E
13) E 14) B 15) A 16) D

NOTLAR

Handwriting practice area with horizontal lines.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

EDAT-BAĞLAÇ-ÜNLEM

EDAT-BAĞLAÇ-ÜNLEM

1. EDAT (İLGEÇ)

Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türüne, edat (ilgeç) denir. Edatlar cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı bozulur ya da değişir. “İçin, üzere, kadar, gibi, ancak, rağmen, -e doğru” gibi kelimeler edatlardan bazılarıdır.

Uyarı

» Edatlar cümleye çeşitli anlamlar katarlar.

Kaybolan dağcılarını aramak **üzere** yeni kurulan ekip yola çıktı. (amaç)

Hırkama yarın geri vermek **üzere** ödünç alabilirsin. (şart)

Akşam olmak **üzere** hadi eve dönelim. (yaklaşıklık)

Sen varsın **diye** ben de bu seminere katıldım. (neden)

Okula geç kaldım **diye** sınava giremedim. (sebebe)

Borcunu ödemek **için** bütün gün beni aramış. (amaç)

Bu hediyeyi senin **için** aldım. (aitlik)

Vatan **için** her şeyi yapmaya hazırız. (uğruna)

Anahtarı kaybedince kapıyı kart **ile** açmaya çalışmış. (araç)

Aşırı yağmur yağması **ile** yollar çöktü. (sebebe)

Senin gözlerin de benimki **gibi** maviymiş. (benzerlik)

Konuyu bitirmiş **gibi** görünüyor. (tahmin)

Günde yüz **kadar** soru çözmeye başlamış. (yaklaşıklık)

Kibrit kutusu **kadar** küçük bir odada yaşıyor. (benzerlik)

» “Ancak”, “yalnız” gibi sözcükler cümlede hem bağlaç hem de edat görevinde kullanılabilirler. “Ancak” ve “yalnız” sözcükleri “sadece” anlamındaysa edat, “ama” anlamındaysa bağlaçtır.

Örnek

Bu konuda sana **ancak** Muhittin yardımcı olabilir. (sadece-edat)

Arabayı alabilirsin **ancak** dikkatli kullan (ama-bağlaç)

2. BAĞLAÇ

Cümleleri veya aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlayarak aralarında anlam ilişkileri kuran sözcüklere **bağlaç** denir.

» Bağlaçlar tek başına anlamı olmayan fakat cümlede bir görevi olan sözcüklerdir.

» Cümleden çıkarıldıklarında cümlenin anlamında bozulma olmaz fakat daralma olur.

» Bağlaçların yerine uygun bir noktalama işareti koyulabilir.

» Bağlaçlardan önce ve sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmaz.

Örnek

- + Çok uğraştı **ama** ehliyet sınavını yine geçemedi.
- + Arkadaşlarıyla buluşabilirsin **lakin** eve vaktinde gelmelisin
- + Bugün erken gidebilirsin **ama** yarın işe vaktinde gelmelisin.
- + Çok çalışmış olmalı **ki** erkenden uyuyakaldı
- + **Ne** dinledi **ne de** bize söz hakkı verdi.
- + **Hem** araba **hem** ev almış.
- + **Ya** tatile gidelim **ya da** arabamızı değiştirelim.

Uyarı

» “Ancak”, “yalnız” gibi sözcükler cümlede hem bağlaç hem de edat görevinde kullanılabilirler. “Ancak” ve “yalnız” sözcükleri “sadece” anlamındaysa edat, “ama” anlamındaysa bağlaçtır.

Örnek

- + Seninle gelirim ancak (ama) önce çarşıya çıkmamız lazım.
- + Yemeğe gelirim yalnız (ama) hesabı sen ödersin.
- + Bugünkü ödevleri yalnız (sadece) Özgür yapmış.

3. ÜNLEMLER

Türkçemizde “**korku, sevinç, acıma, şaşkınlık, öfke**” gibi her türlü duygu ve heyecanımızı etkili ve kısa biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan sözcüklere “ünlem” denir.

Örnek

- + Ot, ne sıcak bir gün! (sıkılma)
- + Oo, bu ne güzel hediye! (şaşıрма)
- + Vah, zavallı köpek! (acıma)
- + Hey, ufaklık çabuk buraya gel! (seslenme)
- + Oh, sonunda bitirdim konuları! (Rahatlama)

Uyarı

- » Ünlemlerin oluşumuna göre çeşitli özellikleri vardır.
- » Doğal ünlemler: ah, vah, vay, of, öf, püf...
- » Seslenme ünlemleri: ey, hey, ya, yahu, be, bre...
- » Cevap ünlemleri: evet, hayır, he, yok, peki...
- » Gösterme ünlemleri: işte, aha, te, ta, deyh...
- » Soru ünlemleri: hani, acaba...

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin türünü uygun kutuya işaretleyiniz.

CÜMLE	EDAT	BAĞLAÇ	ÜNLEM
Dün bize Elif de geldi.			
Anneler çocukları için fedakârlık yapar.			
Bravo, seni kutlarım.			

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde edat kullanılmamıştır?

- A) Başım dönünce birden bayılacak gibi oldum.
- B) Akşama kadar bu işi mutlaka bitirmeliyiz.
- C) Araştırmalara göre dünyada en çok satan roman Don Kişot'tur.
- D) Tatlı gülümseyişi kimseninkine benzemiyordu.
- E) Seninle eskisi gibi olamayız artık.

Çözüm

A ve E seçeneklerinde “gibi”, B seçeneğinde “kadar”, C seçeneğinde “göre” sözcükleri edat olarak kullanılmıştır. “D” seçeneğinde edat olan bir sözcük bulunmamaktadır. Sorunun doğru cevabı “D” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Doğru, sarsılır ama yıkılmaz.
2. Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir.
3. Ağaç düşse de yakınına yaslanır.
4. Kimin ki bağı var, yüreğinde dağı var.
5. Ne beni çağırdı ne de kendi geldi.

1. Numaralanmış atasözlerinin hangisinde bağlaç kullanılmamıştır?

- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4. B) 5.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “gibi” edatı cümleye “o anda, tam o sırada” anlamı katmıştır?

- A) Onun roman, öykü, deneme gibi birçok eseri var.
- B) İnsan gibi yaşamak elbette herkesin hakkıdır.
- C) Küçük çocuğu kucağına aldığı gibi eve götürdü.
- D) Buz gibi soğuk havada dondurma yenir mi?
- E) Senin gibi bir arkadaşım olduğu için çok şanslıyım.

“İle” sözcüğü cümle içinde edat ya da bağlaç görevinde kullanılabilir.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ile” sözcüğü farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Annesi ile alışverişe gideceği için çok heyecanlıydı.
- B) Yarın akşam arkadaşları ile sinemaya gidecek.
- C) Erik ile kiraz benim en sevdiğim meyvelerdir.
- D) Yayımladığı son kitap ile tanınmaya başladı.
- E) Elindeki boya kalemleriyle bütün duvarı çizmişti.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bağlaç iki cümleyi birbirine bağlamıştır?

- A) Hem evi hem arabayı satıp İstanbul’a taşındı.
- B) Bugün ya da yarın annemlerden haber gelir.
- C) Bisiklet veya motosiklet alacağım, dedi.
- D) Muhittin ile Ali arkadaşlarına her zaman yardım ediyor.
- E) Çocuklar bahçeye çıktı ve saklambaç oynadı.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlem cümleye “rahatlama” anlamı katmıştır?

- A) Oh, hava akşama doğru biraz serinledi!
B) Hah, tam istediğim gibi bir ev burası!
C) Eyvah, anahtarı içeride unuttum!
D) Dikkat, yukardan taş yuvarlanıyor.
E) Aman ha, sakın söylediklerimi unutmayasın!

6. “İçin” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisine “amaç” anlamı katmıştır?

- A) Bu bayrak için neler yapılmaz ki!
B) Senin için çok güvenilir birisidir, diyorlar.
C) Araştırma yapmak için kütüphaneye gidecek.
D) Toplantı için gerekli evrakları hemen hazırladı.
E) Köyde kış için hazırlıklar erken başladı.

Tek başına anlamı olmayan, cümleye farklı anlam ilgileri kazandıran sözcüklere edat denir.

7. Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük edat değildir?

- A) Yağmur sabaha kadar dinmek bilmedi.
B) Evi bıraktığım gibi bulmak istiyorum.
C) Bu adresi bulmak için çok uğraştık.
D) Odadaki çiçekleri yaza doğru balkona çıkardım.
E) Söylediklerinin doğru olduğunu biliyoruz.

I. Sofrada sadece çorba ve ekmek vardı.

II. Arabaya atladık ve yola çıktık.

III. Kayın ve ardıc en sevdiğim ağaçlardır.

IV. Bahar geldi ve tüm çayırı kuş sesleri kapladı.

8. Numaralanmış cümlelerin hangilerinde “ve” bağlacı cümleleri bağlamak için kullanılmıştır?

- A) I ve III. B) I ve IV. C) II ve III.
D) II ve IV. E) I ve II

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ah” sözcüğü ünlem görevinde kullanılmamıştır?

- A) Ah, kolumu bahçenin demir kapısına çarptım!
B) Ah ah, nerede kaldı güzelim gençlik yıllarım!
C) Ah, nerede o eski günler!
D) Ah aldık boş yere; tüh, haksızlık etmişiz!
E) Ah, şimdi bir dere kenarında olmak vardı!

Eğer benim ile gitmek dilerse
Eğlen güzel, yaz olsun da gidelim
Bizim iller kıraçlıdır aşılmaz
Yollar çamur, kurusun da gidelim

10. Bu dördlükte aşağıdaki sözcük türlerinden hangisi yoktur?

- A) Zamir B) Sıfat C) Edat
D) Bağlaç E) Fiil

**Cevap Anahtarı: 1) B 2) C 3) C 4) E
5) A 6) A 7) E 8) D 9) D 10) C**

NOTLAR

Blank lined area for notes.

FİİL (EYLEM)

FİİL (EYLEM)

Varlıkların yaptıkları işi, hareketi, oluşları ya da durumları anlatan sözcüklerdir. Eylemlerin ana görevi cümlede yüklem olmak yani cümle kurmaktır. Fiiller adlarla birlikte dilin temel sözcükleridir. “gülüyorum, okuduk, söylemiş, baksınlar, çekilirdi, uyandılar...” sözcükleri birer fiil örneğidir. Bu sözcükler bir işi, hareketi zamana ve kişiye göre belirten ekler aldıkları için aynı zamanda çekimli fiillerdir.

Çekimli Fiil (Çekimli Eylem)

Eylemler, zaman ve kişi ekleriyle kullanılırsa “çekimli eylem” adını alır. Çekimli fiiller cümlede yüklem görevinde kullanılır.

Çocuklarını çok **seviyordu**.

Bütün gece **ağladım** yalnızlar rıhtımında.

Uyarı

» Fiilimsiler birer çekimli eylem değildir.

Örnek

✦ Yusuf’un konusması beni çok etkiledi.

fiilimsi

çekimli fiil

FİİLDE ANLAM

Fiiller, taşıdıkları temel anlamlara göre türlere ayrılır. Fiilin temel anlamı harekettir. Hareketin anlam yönünden üç yönü vardır.

1. İş ve Kılış Fiilleri

Öznenin kendi iradesiyle, bilerek yaptığı fiillerdir. Nesne alabilir “kimi, neyi” sorularına yanıt verebilir. Hareket mutlaka bir nesneye yönelmiş olmalıdır. (geçişli fiil)

Uyarı

» Fiilin başına “onu” zamirini getirdiğimizde anlamlı oluyorsa kılış fiilidir.

Örnek

- + Sev-,oku-, konuş-, taşı-, aç-, yaz-, anla-, gör-, bil-, sil-...
- + Kitabını okumayı çok **seviyor**.

Yukarıdaki cümlede “neyi okumayı” sorusuna “kitabını okumayı” sözcük grubu cevap vermiştir. Bu nedenle bu fiil kılış fiilidir.

2. Durum Fiilleri

Öznenin kendi iradesiyle, bilerek yaptığı fiillerdir. Durum fiilleri öznenin bir durumdan başka bir duruma geçtiğini ifade eder. “Kimi, neyi” sorularına yanıt veremez. Hareket var, ancak nesneyle ilgili değildir. (geçişsiz fiil)

Örnek

- + Otur-, uyu-, yürü-, sus-,kalk-...
- + Kardeşimle birlikte bu duruma çok üzüldük.

3. Oluş Fiilleri

Öznenin iradesi dışında gerçekleşen durum değişikliğini ifade eder. “**Kendiliğinden olma**” anlamı vardır. Oluş fiillerinde sürece yayılan bir değişimden bahsedilir.

Örnek

- + Sol-, sarar-, eski-, uza-, kısal-, yeşer-, kızar-...
- + Çocuklar çok hızlı **büyüyor**.

Uygulama

Öznenin kendi isteğiyle gerçekleşen ve öznenin bir nesneyi etkilediği fiillere “iş fiilleri” denir. “Kardeşime masal anlattım.” cümlesindeki “anlattım” fiili iş (kılış) fiilidir.

Öznenin kendi isteğiyle yaptığı bir işin olduğu ancak bu işten etkilenen bir varlığın olmadığı fiillere “durum fiilleri” denir. “Teyzem bizde kalıyor.” cümlesindeki “kalıyor” fiili durum fiilidir.

Öznenin iradesi dışında kendiliğinden gerçekleşen fiillere “oluş fiilleri” adı verilir. “Yapraklar iyice sarardı.” cümlesindeki “sarardı” fiili oluş bildirmektedir.

Bu açıklamaya göre aşağıda verilen cümlelerdeki fiilleri bulup anlam özelliklerini yanındaki boşluğa yazınız.

	Öğretmenlerini dikkatlice dinliyorlardı.
	Kullanılmayan makas paslanmıştı.
	İstediği şey olmayınca hemen ağlar.
	Dışarıda unuttuğumuz ekmek küflenmiş.
	Karnı doyunca bebeğin ağlaması kesildi.
	Her gün elli sayfa kitap okuyorum.
	Sonbaharda dökülen yaprakları süpürdü.
	Her sabah işe tramvayla gidiyor.
	Dışarıda kalan tereyağı erimiş.
	Parkta en yakın arkadaşımı gördüm.

Çözümlü Soru

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde oluş anlamlı bir eylem kullanılmıştır?

- A) Akşam olunca çırçır işçilerinin her biri bir köşeye çöktü.
- B) Yemekleri öyle lezzetliydi ki bir haftada şişmanlamışım.
- C) Çocukları erkenden kaldırıp pikniğe yolladık.
- D) Yolun sağına soluna meraklı bir kalabalık toplanmış.
- E) Babam bu haberi tam vaktinde vermişti.

Çözüm

A seçeneğinde “çök-” fiili durum, C seçeneğinde “yolla-” fiili kılış, D seçeneğinde “topla-” fiili kılış, E seçeneğinde “ver-” fiili yine kılış eylemidir seçeneğindeki “şişmanla-” eylemi ise oluş eylemidir. Doğru cevap “B” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

(I) Söylemek istediğim çok şey var ama hayatta en iyi öğrendiğim şeyi söyleyeyim. (II) İnsan en çok boşa geçen zamandan ve başta sağlığı olmak üzere kaybettiği şeylerden pişmandır. (III) O yüzden vakitlerini neyle geçireceklerini iyi seçsinler ve güzel şeylerin değerini ellerindeyken bilsinler. (IV) Hele, bir de sevdiklerine, onları sevdiklerini söylemekten çekinmesinler. (V) Yoksa hayat boyu pişmanlıktan kurtulamazlar.

1. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi çekimli fiil değildir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder
Dante gibi ortasındayız ömrün
Delikanlı çağımızdaki cevher
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün
Gözünün yaşına bakmadan gider

2. Bu dizelerde kaç çekimli fiil vardır?

A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

Serin rüzgârlara pencereni aç
Karşında fecirle değişen ağaç.
Bak, seyret ağaran rengini ufkun
Mahmur gözlerinde süzüksün uykun.
Bırak saçlarınla oynasın rüzgâr
Gümüş çıplaklığı bir başka bahar

3. Bu dizelerde kaç çekimli eylem vardır?

A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8

Oluş fiilleri, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi bildiren fiillerdir.

4. Buna göre aşağıdaki altı koyu sözcüklerden hangisi oluş fiilidir?

A) Çocuklar okuldan çıkmadan hava karardı.

B) Sanatçının geçen hafta gösterime giren filmini izledi.

C) Yaz sonunda evin bütün halılarını yıkadı.

D) Dün akşam yorgun olduğu için erkenden uyudu.

E) Evdeki tüm romanları okumuşt.

I. Uzun uzun çalan telefona en sonunda cevap verdiler.

II. Sabah, pırıl pırıl olan hava öğlene doğru karardı birden.

III. Sandalyeleri ikişer ikişer taşıyorlardı içeriye.

5. Numaralanmış cümlelerdeki fiillerin anlamsal özellikleri, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

I	II	III
A) Kılış	Oluş	Durum
B) Durum	Oluş	Kılış
C) Durum	Kılış	Oluş
D) Oluş	Durum	Kılış
E) Kılış	Durum	Oluş

Cevap Anahtarı:

1) B 2) A 3) A 4) A 5) B

FiİLLERDE ÇEKİM

Fiillerin cümlede kip (zaman) ve kişi (şahıs) ekleri olarak kullanılan şekline “çekimli fiil” denir. O halde fiillerde kişi ve kip eklerinin incelenmesi gerekir.

Fiillerde Kişi

Fiillere gelerek eylemin kim tarafından yapıldığını bildiren eklerle “kişi ekleri” denir. Kişi ekleri kip eklerinden sonra gelir.

Örnek

✦ “Konuların hepsini tek tek **yazdım**.”

Cümlesindeki altı çizili fiili inceleyelim. “Yazmak” fiiline eklenen “-dı” eki, eylemin geçmiş zamanda yapıldığını bildirdiğinden kip ekidir. “-m” eki ise eylemi 1. tekil kişinin yaptığını bildirdiğinden şahıs ekidir.

Fiillerde Kip	
Haber (Bildirme) Kipleri	Dilek (Tasarlama) Kipleri
Eyleme zaman anlamı katarlar.	Eyleme zaman anlamı katmazlar
Şimdiki Zaman (-yor)	Gereklilik Kipi (-meli)
Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman (-di)	Dilek – Şart (Koşul) Kipi (-se)
Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman (-miş)	İstek Kipi (-e)
Gelecek Zaman (-ecek)	Emir Kipi (-)
Geniş Zaman (-r)	

Haber (Bildirme) Kipleri

Bir fiilin çekiminde kesin olarak zaman bildiren fiil kiplerine haber kipi denilir. Bir işin, oluşun ya da durumun hangi zamanda yapıldığını anlatan fiil kipleridir. Haber kipleri 5 grupta incelenir.

a) Şimdiki Zaman Kipi

“-yor” ekiyle kurulur. İş ile anlatışın aynı zamanda yapıldığını bildirir. Geçmişten süregelen durumları da anlatır.

Örnek

- ✦ Rıhtımda bekleyen yolcuları **izliyor**.
- ✦ Misafirler için yemek **hazırlıyorum**.

Uyarı

» “-makta” ekleri de şimdiki zaman anlamı taşır.

Örnek

+ Teneffüse çıkmaktayız.(**çıkıyoruz**)

b) Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman Kipi

“**di**” ekiyle kurulur. İşin, anlatıştan önce yapıldığını bildirir. Bu kipi kullanan anlatıcı geçmişte gördüklerini, tanık olduklarını anlatır.

Örnek

- + Çok güzel bir kadın **sevdi**.
- + Onunla dün **görüştük**.
- + Toprak'ın oyuncak arabası dün gece **arızalandı**.

c) Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman Kipi

“**-miş**” ekiyle kurulur. İşin, anlatıştan önce yapıldığını bildirir. İşin yapıldığını başkasından duyma anlamı vardır. Bu kipi kullanan anlatıcı duyduklarını anlatır.

Örnek

- + Memleketinden bu sene **ayrılmış**.
- + Birden bire sokağa çıkmış.
- + Eylül, herkesin içinde ona **sarılmış**.

d) Gelecek Zaman Kipi

“**-ecek**” ekiyle kurulur. İşin anlatıştan sonra yapılacağını bildirir.

Örnek

- + Tekneyle geziye gideceğiz.
- + Konserde üç sanatçı şarkılarını söyleyecek.
- + Azra kardeşini görmeye gidecek.

e. Geniş Zaman Kipi

“-er” ekiyle kurulur. İşin herhangi bir zamanda yapılabileceğini anlatır. “her” sözcüğünün anlamını ifade eder. Ve genel durumları yansıtır.

Örnek

- ✦ Akşamları bir bardak süt **içer**. (her akşam)
- ✦ Dünya, Güneş’in etrafında **döner**. (her zaman)
- ✦ Yaren, en çok macera romanlarını **okur**. (genellikle)

Uygulama

Aşağıda verilen boşlukları, cümlede verilen fiillere uygun haber kiplerini ve eklerini yazarak doldurunuz.

Haber Kipleri	Cümleler	Ekler
Gelecek Zaman	Bundan böyle arkadaşlarıma güler yüzlü davranacağım.	-ecek -acak
	Arkadaşları evde ağabeyimle kitap okuyoruz.	
	Canlı ders dinlemek için bilgisayarını açıyorum.	
	Teyzemin gönderdiği mektup yerine ulaşmış.	
	Bu akşam misafirlige onlar da mı gelecek?	
	Günlerdir beklediğim haber geldi.	

2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Bu kiplerde zaman anlamı yoktur. Bu tür fiil kipleri 4 grupta incelenir.

a) Gereklilik Kipi

“-meli, -malı” ekiyle kurulur, eylemin yapılması gerektiğini anlatan kiplerdir. Bazen cümleye ihtimal anlamı da katar.

Örnek

- ✦ Bu dersten mutlaka **geçmeliyim**. (gereklilik)
- ✦ Bu saatte eve varmış **olmalı**. (olasılık)
- ✦ Masal, kitaplarını okumaya **gitmeli**. (gereklilik)

b) Dilek – Şart Kipi

“-sa , -se” ekiyle kurulur. Bazen koşul, bazen de dilek anlamı katar.

Örnek

- ✦ Çocuk erken **uyursa** sizinle gelirim.(koşul)
- ✦ Bugün gelmese, yarın **gelse**. (dilek)
- ✦ Özlem, çocukların tüm ihtiyaçlarını **alsa**. (dilek)

İstek Kipi

“-a,- e” ekiyle kurulur. Cümleye istek anlamı katar.

Örnek

- ✦ Bu yaz Karadeniz’e **gidelim**.
- ✦ Ben de sizinle biraz **yürüyeyim**.

c) Emir Kipi

Eylemin yapılmasını buyruk şeklinde bildiren eylem kipidir. Kip eki yoktur. Birinci tekil ve çoğul şahıslar için çekimi yoktur.

II. Tekil (sen)	Gel, oku, git...
III. Tekil (o)	Gelsin, okusun, gitsin...
II. Çoğul (siz)	Gelin(iz), okuyun(uz), gidin(iz)
III. Çoğul (onlar)	Gelsinler, okusunlar, gitsinler

Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerin olumsuzu, fiil kök ya da gövdesine “-me, -ma” olumsuzluk eki getirilerek yapılır.

Örnek

- ✦ Akşamki maçı seyret-**me**-miş.
- ✦ Ona kötü davran-**ma**-malısın.
- ✦ Erdem söyle-**me**-meli bu sözleri.

Fiillerde Soru

Fiil çekimlerinde soru şekli, kip eklerinden veya şahıs eklerinden sonra “mı, mi, mu, mü” soru eki getirilerek yapılır.

Örnek

- ✦ Siz hiç şiir okudunuz mu?
- ✦ Yarın siz de okula gelecek misiniz?
- ✦ Eve geleli çok oldu mu?
- ✦ Seni sevdiğimi şimdi anladınız mı?

Uygulama

Aşağıda verilen boşlukları, cümlede verilen fiillere uygun dilek kiplerini ve eklerini yazarak doldurunuz.

Dilek Kipleri	Cümleler	Ekler
İstek Kipi	Hep birlikte oyun oynayalım.	-e -a
	Okumamı geliştirmek için bol bol kitap okumalıyım.	
	Hayalini kurduğum her şey gerçek olsa.	
	Arkadaşımın gönlünü almak için ne yapayım?	
	Herkes tüm işlerini zamanında yapsın.	

Çözümlü Soru

Haber (bildirme) kipleri, fiillere zaman anlamı katan kiplerdir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde yer alan fiil, haber kipiyle çekimlenmemiştir?

- A) Evden çıkmadan önce ütüü kontrol etsin.
- B) Karadeniz'in serin yaylalarında nefes alabiliyoruz.
- C) Dün akşam deniz kenarında gezintiye çıktık.
- D) Seneye herhangi bir kursa katılacak mısınız?
- E) Bunların hepsini sana söyleyeceğim.

Çözüm

- “kontrol etsin” → dilek kipi (emir)
“alabiliyoruz” → haber kipi (şimdiki zaman)
“çıktık” → haber kipi (geçmiş zaman)
“katılacak mısın” → haber kipi (gelecek zaman)
“söyleyeceğim” → haber kipi (gelecek zaman)
Doğru cevap “A” seçeneğidir.

Fiil Kiplerinde Anlam Kayması

Bir cümlenin yüklemindeki kip ekinin cümlenin bildirdiği zaman anlamıyla uyuşmamasına kip (anlam- zaman) kayması denir.

Örnek

- + Kardeşim, önümüzdeki hafta bize geliyor. (gelecek)
- + Kitaplarım masanın üstünde olacak. (olmalı)
- + Ahmet Bey sizinle görüşmek isterler. (istiyorlar)

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde anlam kaymasını “örnekteki gibi” karşısındaki bölüme yazınız.

Seneye de Bodrum’a gidiyoruz.	gideceğiz
Buradan derhal gideceksin! (git)	
Şair 1949 yılında Erzurum’da doğar.	
Her akşam burada yemek yiyorum.	

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde geniş zaman, 2. tekil kişi ile çekimlenmiş olumsuz soru fiili vardır?

- A) Savaş döneminde yaşadığımız sıkıntıları hatırlamaz mısın?
B) Şehrin bütün sokaklarını adım adım dolaşmadın mı?
C) Sahnedeki oyuncuların sesini duymuyor musunuz?
D) Toplantıdan çıkınca beni hemen arar mısın?
E) Otelde vakit nasıl geçti anlamadık mı?

Türkçede düz-geniş ünlülerle (a, e) biten bir fiile şimdiki zaman eki (-yor) getirildiğinde, fiilin son hecesindeki düz-geniş ünlü (a, e) daralır yani “ı, i, u, ü” ünlülerinden birine dönüşür. Örneğin “sakla-“ fiili “-yor” ekini alınca sözcüğün sonundaki “a” sesi “ı”ya dönüşür (saklıyor).

2. Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde şimdiki zaman eki alan fiilde ünlü daralması yoktur?

- A) Tek başına manevra yapan bir lokomotif rahatlığı ile hayatını yaşıyor.
B) Güneşli havalarda uzun süre dışarıda kalırsa başı ağrıyor.
C) Bütün öğrencilerimiz anlattığımız konuları rahatlıkla anlıyor.
D) Komutan şu anda birlikteki askerlerin bayramlarını kutluyor.
E) Arkadaşlarıyla kahve içmeyi hiç sevmiyor.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yer alan fiilin kipi yanlış verilmiştir?

- A) Çocuk, ağzındaki yemeği bir türlü yutmuyor. → Haber kipi (Şimdiki zaman)
B) Ben de seyyahlar gibi dünyayı gezebilsem. → Dilek kipi (Dilek-şart kipi)
C) Ayakkabılarını kapının önünde çıkar. → Haber kipi (Geniş zaman)
D) Bir an evvel eve gidip dinlenmelisin. → Dilek kipi (Gereklilik kipi)
E) Yaşanmışlık doluyor evin içi. → Haber kipi (Geçmiş zaman)

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili fiillerin zamanları ile ilgili yay araç içinde verilen açıklama yanlıştır?

- A) Son romanını mayıs ayında yayımladı. (Eylem geçmişte yapılmıştır.)
B) Akşamları haber programı izlemeyi çok sever. (Eylem söylendiği anda yapılmaktadır.)
C) Yarın sahil yolunda bisiklet yarışına katılacak. (Eylem henüz gerçekleşmemiştir.)
D) Dün akşam ilkokul arkadaşını ziyaret etmiş. (Eylem başkasından duyulmuştur.)
E) Şimdi yanıma geliyor. (Eylem söylendiği anda yapılmaktadır.)

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) B 3) E 4) B

Ek Fiil (Ek Eylem)

İsim soylu kelimelerin sonuna gelerek onların yüklem olmasını sağlayan ya da basit zamanlı fiillerin sonuna gelerek, onları birleşik zamanlı fiile dönüştüren, ek halindeki fiildir. Ek fiil “**imek**” fiilinin ek olarak kullanımıdır. Genellikle bitişik yazılır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi ek fiilin iki işlevi vardır.

A. İsim Soylu Sözcüklerin Yüklem Yapılması

Ek eylem, isim ya da isim soylu sözcüklerin sonuna gelerek bu sözcüklerin yüklem olmasını sağlar. Eğer yüklem isim soylu sözcüklerden oluşuyorsa orada mutlaka ek eylem vardır.

Örnek

- ✦ O zamanlar çok yalnızdım. → yalnız – i – di – m.
- ✦ Yaşlı adam çok hastaymış → hasta – i – miş.
- ✦ O çok güzel bir kızdır. → kız – i – dir

Ek eylemin isimlerde dört kipte çekimi vardır.

1. Görülen Geçmiş Zaman:

zengindim →

zengin – (i) – di – m(zengindim) , hüzünlü – i – dim (hüzünlüydüm)

2. Öğrenilen Geçmiş Zaman:

canlıymış → canlı – y – miş (canlıymış),

saatmiş → saat – i – miş (saatmiş)

3. Geniş Zaman:

öğretmenim → öğretmen – im , öğretmen – sin, öğretmen – (dir)

4. Şart kipi:

Yaşlıysalar → yaşlı – (i) – se – ler(yaşlıysalar)

B. Birleşik Zamanlı Fiiller

Ek eylem basit çekimli fiillere getirilerek onları birleşik çekimli hâle getirir. Bir fiilde iki tane kip eki varsa orada mutlaka ek eylem bulunur.

Örnek

- ✦ Keşke beni sevseydin yap – sa – i – di – n.
- ✦ Törende şiir okuyacakmış. oku – yacak – mış.

Birleşik zamanlı fiiller, rivayet, hikaye ve şart olmak üzere üçe ayrılır.

1. Rivayet Birleşik Zamanlı Fiiller (-imiş)

Basit çekimli bir fiile, ek eylemin öğrenilen geçmiş zaman eki getirilerek yapılır. Rivayet birleşik çekimli fiillerde kesinlik anlamı bulunmaz. Başkasına ait düşünceler, başkasından duyulan olaylıkla rivayet birleşik çekimle kullanılır.

Örnek

- ✦ oku – yor – muş – sun (şimdiki zamanın rivayeti)
- ✦ Bir çiçekle bahar olmazmış. (geniş zamanın rivayeti)
- ✦ Beninle gelseymişsiniz. (şart kipinin rivayeti)
- ✦ Ustalar yarın gelecekmiş. (gelecek zamanın rivayeti)

2. Hikâye Birleşik Zaman (-idi)

Basit çekimli bir fiile ek eylemin görülen geçmiş zaman eki getirilerek yapılır. Kesinlik bildiren olaylar hikâye birleşik zaman çekimiyle aktarılır.

Örnek

- ✦ Sev – er – di – m (geniş zamanın hikâyesi)
- ✦ Çocuğunu dikkatle dinliyordu. (şimdi zamanın hikâyesi)
- ✦ Ah ölmeden bir görseydim. (şart kipinin hikâyesi)
- ✦ Ben bu kitabı okuduydum. (görülen geçmiş zamanın hikâyesi)

3. Şart Birleşik Zaman

Basit çekimli bir fiile ek eyleme şart kip e eki getirilerek yapılır. Şart birleşik çekimli fiiller genellikle cümleye koşul anlamı katar.

Örnek

- ✦ Kaz-acak- sa- n (gelecek zamanın şartı)
- ✦ Maç başladıysa bana haber verin. (görülen geçmiş zamanın şartı)
- ✦ Bir şey biliyorsanız söyleyin. (şimdiki zamanın şartı)
- ✦ Ya sınava yetişemezsek. (geniş zamanın şartı)

Uygulama

Aşağıdaki metinde kullanılan ek fiilleri yanındaki kutucuğa yazınız.

Gece yarısı New York'tan Buenos Aires'e hareket edecek olan büyük yolcu gemisi, kalkış saatinin o alışlagelmiş koşuşturması ve hareketliliği içerisindeydi. karadan gelen konuklar, arkadaşlarına eşlik etmek için itişip duruyorlardı, kasketlerini yan giymiş telgrafçı çocuklar yüksek sesle adları çağırarak toplantı odaları boyunca seğirtiyorlardı, bavullar ve çiçekler taşınyordu, çocuklar merakla merdivenlerden aşağı yukarı koşmaktaydılar ve bu arada orkestra da hiç istifini bozmaksızın güverte konserini veriyordu. Ben, bu kalabalığın biraz uzağında, gezinti güvertesinde durmuş, bir tanıdığım ile konuşuyordum.

Ek Filler

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Çözümlü Soru

Büyükada'ya bu mevsimde ilk kez geliyordum(I). Adanın kış renkleriyle donanmış(II) sakin, bir tür terk edilmişlik hüznüne bürünmüş sokaklarında gezinmeye başlamıştım(III). Dar ve yapayalnız bir sokağın kıvrımına uyarak meydana doğru ilerleyiverdim. Burada nehirlerin; dağlar, tepeler aşarak düzlükte sükûnet arayan başka başka nehirlerle birleşmesine benzer bir heyecan vardı.(IV) Meydandaki boşluk gizli bir deniz gibiydi.(V)

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ek fiil yoktur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

I numaralı sözcük “gel-i-yor-i-di-m”, III numaralı sözcük “başla-mış-i-di-m”, IV numaralı sözcük “var-ıdı”, V numaralı sözcük “gibi-i-di” ek- eylem almıştır

Üç numaralı sözcük dışında tüm sözcüklerde ek- eylem vardır. “donan-mış” sözcüğünde ise ek- eylem yoktur. Doğru cevap “B” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamir, ek eylem olarak yüklem olmuştur?

- A)** Sorulara verilen cevapların çoğu mantıklıydı.
B) İşte dünyaya gözünü açtığın topraklar burasıdır.
C) İnsanı insandan ayıran mal mülk değil, vicdanıdır.
D) Bu, hepimizin gözünü açan bir durumdu.
E) İstanbul, imparatorluğun kalbi gibiydi.

2. Aşağıdakilerin hangisinde ek fiil, cümleye kesinlik anlamı katmıştır?

- A)** Acaba oğlum, dersine yetişmiş midir?
B) Ders bitmiştir, çıkabilirsiniz gençler.
C) Babam çoktan uyumuştur bu saatte.
D) Dediğin yapılar bugün ayakta durmuyordur.
E) Yemek pişmiştir, git iki ekmek al da gel.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “değil” sözcüğü ek eylemin olumsuzunu olarak kullanılmamıştır?

- A)** Kahveyi değil de çayı tercih edeceğimi sanıyorum.
B) Bu kitap değil sana okumanı tavsiye ettiğim.
C) İnsanların güvenini kaybetmen akıl kârı değil.
D) Mahallemiz maalesef eskisi gibi güzel değil.
E) Şiirler dostum değil artık, satırlardan kaçıyorum.

(I) Otomobil, çağımızda kent mekânını inşa eden unsurların başında gelir. (II) Otomobil, sürücüsüyle gerçek dünya arasında bir filtre görevi görür. (III) Sürücüsüyle yaya arasındaki hiyerarşi, sürücüyü halktan koparır. (IV) Sürücü seslerden, kokulardan, dokunma hissinden ve tabiattan yalıtıldığı için somuta temas edemez. (V) Bu sebeplerden dolayı otomobil güçlü bir soyutlama aracıdır.

4. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde ek eylem vardır?

- A)** I. **B)** II. **C)** III. **D)** IV. **E)** V.

Cevap Anahtarı:

- 1) B 2) B 3) A 4) E**

YAPILARI BAKIMINDAN FİİLLER

Fiiller yapılarına göre üç grupta incelenir.

1. Basit Fiil

Yapım eki almamış, başka bir kelime ile de birleşmemiş fiillere **basit fiil** denir. Basit fiiller çekim eki alabilirler.

Örnek

- ✦ Her gece kitap okurdum. → oku – r – du – m (yapım eki yok, o halde basit fiil)
- ✦ Bu geziye siz de gelmeliydiniz. → gel – meli – y-di – niz (yapım eki yok, o halde basit fiil)

2. Türemiş Fiil

Yapım eki almış fiillere **türemiş fiil** denir.

Örnek

- ✦ Barajların suları iyice azaldı. → az – al – dı. (-al yapım eki var, o halde türemiş fiil)
- ✦ Sınavlara bu hafta başlayacağız. → baş – la – y – acak – ız (-la yapım eki var, o halde türemiş fiil)
- ✦ Çocuklara süt içirdim. → iç-ir-di-m (-ir yapım ekidir ve fiil türemiştir.)

3. Birleşik Fiil

Birden fazla sözcüğün bir hareketi karşılayacak şekilde bir araya gelerek oluşturduğu söz grubuna **bileşik fiil** denir. Bileşik fiiller üç grupta incelenir.

a. Kurallı Birleşik Fiiller

İki fiilin belirli kurallar ile bir araya gelmesiyle oluşur. Cümleye yeterlilik, tezlik, yaklaşma ya da sürerlilik anlamı katarlar.

» Yeterlilik Fiili:

Fiillere “-e bilmek” getirilerek yapılır. Fiile gücü yetme, yapabilme, tahmin veya ihtimal anlamı katar. Yeterlilik fiilinde “bilmek” fiili kendi öz anlamından uzaklaşır.

Örnek

- ✦ Okula geç kalmadan gidebilirsin. → git-e bil – ir – sin. (yeterlilik.)
- ✦ Sınavda zorlu sorular çıkabilir. → çık – a bil – ir. (olasılık)

Uyarı

Yeterlilik fiilinin olumsuz yapılrken “bilmek” atılır ve onun yerine “-ma” olumsuzluk eki getirilir. Yeterlilik fiilinin olumsuzu da birleşik fiildir.

Örnek

- ✦ Çocuk konuşamadı. (konuşabildi)
- ✦ İstediğin kitapları bulamadım. (bulabildim)

►► Tezlik Fiili

Fiillere “-i vermek” getirilerek yapılır. Tezlik fiili cümleye çabukluk, tezlik anlamı katar.

Örnek

- ✦ Ben derse gelene kadar siz tahtadakileri yazıverin. → (yaz – i ver – in)
- ✦ Şu halıyı iki dakika süpürüver. → (süpür – ü ver)

Uyarı

Tezlik fiilinin olumsuz yapılrken “- ma” olumsuzluk eki “-i vermek” yardımcı fiilinden önce ya da sonra getirilir.

Örnek

- ✦ Bir daha oraya gitmeyiver. → (git- me – i ver)
- ✦ Bunları deftere yazıvermedin. → (yaz- ı -ver –me –din)

►► Sürerlik Fiili

Fiillere “- e durmak, -e gelmek, -e kalmak” getirilerek yapılır. Bu fiiller cümleye devamlılık, süreklilik anlamı katar. Bu şeklin olumsuzu yoktur.

Örnek

- ✦ Siz konuşadurun, ben biraz dinleneceğim.
- ✦ Bu gelenekler yıllarca süregelmiş.
- ✦ Adam, oğlunun ardından bakakaldı.
- ✦ Sevdaya dair sözler söyleyedursun.

► Yaklaşma Fiili

Fiillere “-e yazmak” getirilerek yapılır. Cümleye az kalsın, neredeyse anlamı katar. Bu fiil, yazı dilinde pek kullanılmaz, daha çok yerel söyleyişte kullanılır. Olumsuzu yoktur.

Örnek

- + Çocuk bisikletten düşeyazdı.
- + Ateşle oynayan kızın saçları yanayazdı.
- + Bunları duyunca bayılayazdı.

b. Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Bir isimle bir yardımcı fiilin oluşturduğu birleşik fiillerdir. Yardımcı fiiller “etmek, olmak, kılmak, eylemek” fiilleridir. Ancak günümüzde “kılmak” ve “eylemek” fiilleri pek kullanılmamaktadır. Yardımcı fiillerin yazımı esnasında bir ses düşmesi ya da ses türemesi meydana geliyorsa bu fiiller birleşik yazılır. Aksi halde ayrı ayrı yazılır.

Örnek

- + İnsanlara **yardım etmeliyiz**.
- + Çocukların hemen hepsi **hasta olmuş**.
- + Ben bir **namaz kılıp** geleyim.
- + **Seyreyledim** eşkâl –i hayatı. (seyir eyledim)

Uyarı

Yardımcı fiille kurulan birleşik fiillerde birleşme sırasında ses düşmesi ya da türemesi olursa bu birleşik fiiller bitişik yazılır.

Örnek

+ kayıp +oldu → kayb oldu	+ sabır+etti → sabretti
+ seyir+etti → seyretti	+ af+ etmiş → affetmiş

c. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Ad soylu sözcüklerle bir fiilin hem anlamca hem biçimce birleşip kaynaşmasından oluşan **birleşik eylemlerdir**. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerde belli bir yardımcı fiil yoktur. Bu fiiller daha çok, sözcüklerin kendi anlamları dışından farklı bir anlam verecek biçimde kaynaşmalarıyla oluşur. Anlamca kaynaşmış fiiller çoğunlukla deyimlerden oluşur.

Örnek

- + Baharla birlikte doğa **dile geldi**.
- + Uzun boylu öğrenci konuşmak için **söz aldı**.
- + Şarkıyı bütün gün **ağzından düşürmedi**.
- + Sınav için okula **başvurdu**.

Uygulama

Birleşik zamanlı fiiller:

- 1) Ek Fiilin Hikâye Birleşik Zamanı (idi)
- 2) Ek Fiilin Rivayet Birleşik Zamanı (imiş)
- 3) Ek Fiilin Şart Birleşik Zamanı (ise)

Aşağıda verilen ek fiillerle birleşik zamanlı cümleler kurarak 6 cümlelik bir paragraf yazınız. Bu paragrafı oluştururken aşağıdaki sıralamayı izleyiniz.

1. hikâye birleşik zaman
2. rivayet birleşik zaman
3. şart birleşik zaman
4. şart birleşik zaman
5. rivayet birleşik zaman
6. hikâye birleşik zaman

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Çözümlü Soru

“Bana bu kocaman yeryüzünde bulutları ondan çok bilen, ondan çok seven bir kişi gösteremezsin.” cümlesinde altı çizili fiil ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Basit zamanlıdır.
- B) Tezlik anlamı taşımaktadır.
- C) II. tekil kişiye göre çekimlenmiştir.
- D) Birleşik yapılıdır.
- E) Haber kipi almıştır.

Çözüm

Göster-e-mez-sin sözcüğünde bir tane kip eki olduğu için basit zamanlıdır. İkinci tekil kişiyle çekimlenmiştir. Birleşik yapılıdır çünkü yeterlilik fiilinin olumsuzla çekimlenmiştir. Haber kiplerinden “geniş zaman” kipiyle çekimlenmiştir.

Sorunun doğru cevabı “**B**” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde anlamca kaynaşmış birleşik fiil vardır?

- A) Burda, Hindistan'da, Afrika'da, - Her şey birbirine benzemektedir.
- B) Ben ki kıtalar keşfetmişim, nesillerden, Ben ki cihan kadar.
- C) Sessizdi yeryüzü, yeryüzünde biricik Akdeniz vardı.
- D) Bakakalırım giden geminin ardından; Atamam kendimi denize, dünya güzel.
- E) Dün gece, dün gece gördüm düşümde Kömür gözlümden ayrı düşmüşüm

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, yapı yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Atölye dışında resim yapmak XIX. yüzyılda özellikle empresyonistlerle gelişmiştir.
- B) İşe, dikdörtgen şeklindeki büyük bir kurşun kalem ucunu andıran sıkıştırılmış mürekkep çubuğu etmekle başlıyorsunuz.
- C) Mimaride Sinan, şiirde Fuzuli hatıta Karahisari ve musikide İtri mutlaka bilinmeli.
- D) Türk-İslam medeniyetinin zirvesine yerleşmiş Osmanlı Devleti, cenk meydanında dahi estetikten taviz vermemiş.
- E) İnsanlık, tarihin ilk dönemlerinden beri iç dinamiklerini sanatla dış dünyaya yansıtmıştır.

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde yardımcı fiille kurulmuş bir yüklem kullanılmıştır?

- A) Ankara'da yedim taze meyveyi Boşa çiğnemişim yalan dünyayı
- B) Allı turnam bizim ele varırsan Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle
- C) Çok zaman sabrettim tükenmez derdim Gönül mihnet pınarında gam çalar
- D) Gökyüzünde bölük bölük turnalar Yok mu insafınız, aldı dert beni
- E) Ne güzel yakışmış allar Ayşe'ye Boyunu benzettim mor me-nevşeye

“Deniz üniversiteye yerleşmek için çok çalışabilirdi.”

“Ege markete gitmek için merdivenden iniverdi.”

4. Yukarıdaki cümlelerin yüklemelerinin yapısına göre türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sürerlik- yaklaşma
- B) Tezlik-Sürerlik
- C) Yeterlilik-Yaklaşma
- D) Sürerlik -Tezlik
- E) Yeterlilik-Tezlik

Cevap Anahtarı:

1) D 2) D 3) C 4) E

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Fiiller anlamlarına göre iş, oluş ve durum fiilleri olmak üzere üç gruba ayrılır. İş bildiren fiiller, öznenin kendi isteği ile gerçekleşen ve bir nesneyi etkilediği fiillerdir.

1. Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerden hangisinde iş bildiren bir fiil vardır?

- A) Akşamdan beri, çürük dişim sızlıyor.
- B) Balkondaki sarı kanaryalar ötüyor.
- C) Ocaktaki tencerede patates ye-meği pişiyor.
- D) Koridorda oynayan çocukları ya-nına çağırırdı.
- E) Çocuk çok şişmanlamıştı.

2. Yaz gelince ağaçların meyveleri eğilir(I) Pamuğunun kıymeti dört bir yanda bilinir Bağların hep zümrüt gibi yeşerir(II) Her parçanı sevdim senin Türkiye'm Yüreğimi yaktın(III) geçtin Türkiye'm

Numaralanmış fiillerin anlam özelliği aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) İş Oluş Durum
- B) İş Durum Oluş
- C) Oluş Durum İş
- D) Durum Oluş İş
- E) İş İş Durum

3. Kip ve şahıs eki almış fiillere çekimli fiil denir. Buna göre “yürü-” fiili aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiil olarak kullanılmıştır?

- A) Hemen dizleri ağrımaya başlıyor hızlı yürüyünce.
- B) Eskiden ilçeden köye kadar yürü-yerek geldik.
- C) Parkta hep birlikte yürüyoruz uzun yaz akşamlarında.
- D) Okula kadar yürümek istemez-sen otobüse bin.
- E) Yürümekle yollar aşınmaz.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangi-sinde yapılmakta olan bir iş bildiril-mektedir?

- A) Ankara'nın Kızılcahamam ilçesin-de bulunan Şahinler Tabiat Parkı, 2009 yılında kurulmuş.
- B) Yazar, 1954 yılında Ankara'da dünyaya geldi.
- C) Mersin'in Silifke ilçesinde 2 bin yıl önce inşa edilen tarihî taş köprü, restore edilecek.
- D) Trafiğe takıldıysa ancak on gibi gelir.
- E) Usta, birkaç dakikadan beri de-mirin bir tarafını yontuyor.

(I) İnsanlık son 100 yılda, en büyük adımını iletişim konusunda attı, dersek yanlış olmaz. (II) Yeni keşfedilen vein-sanoğlunun o güne kadar gördüğü en hızlı “şey” olarak kabul edilen elekt-rğin, iletişim aracı olarak kullanılma-sıyla ortaya çıkan telgraf, yeni bir çağı başlattı. (III) İletişimin; kolay, hızlı ve ucuz hâle gelmesiyle dünyanın dört bir yanındaki insanlar düşüncelerini ve ya-şamlarını paylaşır hâle geldi. (IV) Telg-rafin yerini radyo alırken de asıl amaç bu iletişimi daha da kolaylaştırmak ve hızlandırmaktı. (V) 1960’lı yıllarda kul-lanımı yaygın hâle gelen televizyon da aslında, daha iyi, hızlı ve kolay iletişim amacıyla ortaya çıktı.

5. Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi fiil değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisin-de eylemde kip kayması vardır?

- A) Her sabah, soluğu aynanın karşı-sında alıyorum.
B) Onu en son geçen bayram du-rakta gördüm.
C) Onlar Balkan Savaşı’nın bütün acılarını yaşamışlar.
D) Bu gidişle ablasından daha ba-şarılı olacak.
E) O filmi ne zaman izlesem canım turşu ister.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiil kullanılmamıştır?

- A) Yine o türküyü mırıldanıyordu.
B) Zor günümde âdeta can simidimdi.
C) Aralanan pencereden temiz hava girdi.
D) Hayata dört elle sarılmak gerekiyor.
E) Ağzıyla kuş tutsa kendini beğen-diremez.

8. Aşağıdaki cümlelerden hangi-sinin yüklemi durum fiilidir?

- A) Çeşmenin başında bir müddet dinlendi.
B) Yağlı iftar çöreklerini kapının ko-luna asmış.
C) İçine ufarak bir patates doğraya-caksın.
D) Yanındaki yaşlı adamın elini öptüm.
E) Atından inmeden daldan bir elma alır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda cam işleri bir sanat hâline ---. Camcılar ocağı kurulmuş, cam işiyle uğraşan ustalara câmger" adı ---. Cam ürünlerinin üretimi Beykoz ve Paşabahçe'de kurulan cam atölyelerinde ---.

9. Bu parçadaki boşluklara sırasıyla aşağıdaki fiillerden hangileri getirilmelidir?

- A) dönüşmüştür – konmuştur – üretilmiştir
- B) gelmiştir – verilmiştir – yapılmıştır
- C) bürünmüştür – tasarlanmıştır – uygulanmıştır
- D) almıştır – uygulanmıştır – düşünülmüştür
- E) kavuşmuştur – düşünülmüştür – gerçekleştirilmiştir

10. Aşağıdakilerin hangisinde ek fiil cümleye tahmin anlamı katmıştır?

- A) Hayat, başımızdan geçenlerin toplamıdır.
- B) Gün aşırı kasabaya inerlerdi.
- C) Bu masalı küçüklüğünde anlatırlarmış.
- D) Adam nihayet hatasını anlamıştı.
- E) Sabah yola çıktıysa çoktan varmıştır.

Cevap Anahtarı:

- 1) D 2) D 3) C 4) E 5) D
6) A 7) B 8) A 9) B 10) E

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

FİİLİMSİLER

FİİLİMSİLER

Fiil anlamı taşımakla birlikte, aldığı eklerle cümlede isim, sıfat, zarf görevinde kullanılan, kip ve şahıs bildirmeyen, bir fiil gibi çekimlenemeyen sözcüklere **fiilimsi** denir. Adından da anlaşılacağı gibi fiilimsi, fiile benzeyen ama fiil olmayan sözcüktür.

Örnek

✦ Biraz daha yavaş konuş.

Bu cümledeki “konuş-” çekimli bir fiildir. Emir kipinin 2. tekil şahsına göre çekimlenmiştir.

✦ Az önce konuşan benim kardeşimdi.

Bu cümledeki “konuşan” sözcüğü fiil anlamı taşısa da kip ve şahıs bildirmemektedir. Ayrıca fiil gibi çekimlenemez.

✦ Konuşmak istiyorum. → Ne istiyorum? Ne sorusuna yanıt verdiği için AD (İSİM) görevindedir.

✦ Konuşan öğrenciler → Nasıl öğrenci? Adın durumunu bildirdiği için ÖN AD(SIFAT) görevindedir.

✦ Konuşunca anlarız → Ne zaman anlarız? Eylemin zamanını bildirdiği için BELİRTEÇ (ZARF) görevindedir.

Fiilimsilerin başlıca özellikleri şunlardır:

- » Kökleri fiildir.
- » Aldıkları eklerden dolayı fiil olmaktan çıkarlar.
- » Yan cümlecğin oluşmasını sağlarlar.

Fiilimsiler üçe ayrılır:

- » İsim – fiil (mastar) (ad eylem)
- » Sıfat – fiil (ortaç)
- » Zarf – fiil (ulaç) (bağ fiil)

İsim Fiil (Mastar):

Fiillerin adıdır. Fiile getirilen “-ma, - mak, -ış” ekleriyle yapılır. Türetilen bu sözlere **mastar**; türetmede kullanılan eklere ise **mastar eki** denilir.

İsim Fiillerin Özellikleri:

- » İsim fiiller de adlar gibi ad tamlamaları oluştururlar.

Gülüşün güzelliği şiirin okunması

tamlayan

tamlanan

İsim fiil eki alan bazı sözcükler hareket özelliğinden uzaklaşarak kalıcı ad olmuşlardır.

Dondurmayı herkes sever. Yanıma **çakmak** almayı unutmuşum.

“-me , -ma” olumsuzluk eki ile isim fiil eki karıştırılmamalıdır. Bunun için anlamına dikkat edilmelidir.

Örnek

- + Benim yanıma gelme. → “gelme” sözcüğü gel sözcüğünün olumsuzudur.

Okuma yapmak için sessiz bir ortam arıyor. → “okuma” sözcüğü olumsuzluk bildirmez, okuma eylemini bildirir.

Örnek

- + bakmak, okumak, gelmek, gitmek,
- + yüzme, seslenme, tamamlama,
- + geliş, tükeniş, kurtuluş...

İsim–fiiller adların tüm özelliklerini gösterir, cümlede ad gibi kullanılırlar.

Örnek

- + Kitap **okumayı** çok seviyorum. (nesne)
- + **Okumak** en faydalı eylemdir. (özne)
- + **Bakışlarından** çok etkilendim. (dolaylı tümleş)

Olumsuz biçimleri mastar ekinden önce olumsuzluk eki getirilerek yapılır.

Örnek

- + Oku—**ma**—mak
- + Yaz—**ma**—ma
- + Seslen—**me**—yiş

Bazı fiiller, isim – fiil eklerini alsalar da eylemin adı olmaktan çıkıp başka bir nesnenin adı olur. Bu tür sözcükler isim–fiil değildir. Bunlar artık isim olarak kabul edilir.

Örnek

- + Annem çok güzel **dolma** yapar.
- + İşçiler, **kazma** getirmemiş.
- + Bakkaldan üç **ekmek** alda gel.

Bir sözcüğün isim –fiil olup olmadığını anlamamanın en kesin yolu, isim– fiilden önce olumsuzluk eki olan “-ma” yı getirmektir. Eğer anlam bozulmuyorsa o sözcük isim – fiildir. Anlam bozuluyorsa isimdir.

Örnek

- + Bu tarlaya buğday ekmek gerekir. (Bozulmadı o halde ekmek isim fiil olarak kullanıldı.)
- + Bakkaldan iki ekmek aldı. (Bozuldu o halde ekmek isim olarak kullanıldı.)

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil kullanılmamıştır?

- A) Babamın konuşması hepimizin içini fazlasıyla rahatlatmıştı.
- B) Gelişmişliğin göstergelerinden biri de dildir.
- C) Misafirlerin hepsi pasta ikram edilmesini bekliyordu.
- D) Bugün öğrencilerle fidan dikmeye Beynam Ormanı'na gittik.
- E) Şiir yazmanın büyüğü sardı mı bir kişiyi, kolay kolay bırakmaz.

Çözüm

- A) Babamın konuşması hepimizin içini fazlasıyla rahatlatmıştı.
B) Gelişmişliğin göstergelerinden biri de dildir.
C) Misafirlerin hepsi pasta ikram edilmesini bekliyordu.
D) Bugün öğrencilerle fidan dikmeye Beynam Ormanı'na gittik.
E) Şiir yazmanın büyüğü sardı mı bir kişiyi, kolay kolay bırakmaz.
- A,C,D,E seçeneklerinde isim fiil kullanılmışken B seçeneğinde kullanılmamıştır.
Sorumuzun doğru cevabı “**B**” seçeneği olur.

Sıfat – Fiiller (Ortaçlar)

Fiil kök ya da gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş sıfatlardır. “ **-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş**” ekleriyle türetilir. Sıfat görevinde kullanılan ortaçlar, genellikle niteleme sıfatı sayılırlar.

Örnek

✦ gelen araba, öpülesi el, dönülmez akşam, koşar adım, tanıdık yüz, gelecek zaman, olmuş iş ...

Sıfat fiiller anlamca tamamladıkları isimlere düştüğü zaman adlaşmış sıfat gibi kullanılabilir.

Örnek

- ✦ Tanıdıklarımız yarın gelecek. (Tanıdığımız insanlar yarın gelecek.)
✦ Gelen gideni aratır. (Gelen insan, giden insanı aratır.)

Sıfat-fiil ekini aldığı halde sıfat-fiil olmaktan çıkıp kalıcı isim olan sözcüklerde vardır.

Örnek

- ✦ **Yazar**, eserini oluştururken okuru düşünmelidir.
✦ **Yakacak** fiyatları kış aylarında hızla yükselir.

➤ Sıfat fiilin bazı ekleri çekimli eylem yapmak için de kullanılır. Bu ekleri karıştırmamak için zaman anlamı olup olmadığını ve kendisinden sonra bir adı niteleyip nitelemediğine bakılmalıdır.

✦ Bunları *görmüş* insanlardan ne beklersiniz ki? → kendisinden sonraki ismi nitelemiş ve zaman anlamı yoktur. Bu nedenle sıfat fiil.

✦ Annem de sokakta yaşananları istemeden görmüş. —————> Kendisinden sonra tamamladığı bir isim yoktur ve zaman anlamı vardır. Bu nedenle çekimli eylemdir.

➤ Sıfat fiiller sıfat tamlaması oluştururlar.

✦ Görülesi yerler
Tamlayan tamlanan

➤ Bazı sıfat fiillerin tamamladığı isimler cümlede sözcük olarak kullanılmaz. Bu ismin görevi sıfat fiil olan sözcüğe geçer.

✦ Beğendiğim kitapları alıyorum.

✦ Beğendiklerimi alıyorum.

➤ Bazı sıfat fiiller zamanla kalıplaşarak kalıcı ad olmuşlardır.

✦ Dolmuş beliyorum.

✦ Döner yedik bu öğlen.

➤ Fiilden türemiş her sıfat fiil değildir.

✦ Çalışkan öğrenci —————> çalış- kan

Örnek Soru

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde sıfat-fiil adlaşmamıştır?

- A) Minareyi çalan kılıfını hazırlar.
- B) Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
- C) Akacak kan damarda durmaz.
- D) Az veren candan, çok veren maldan.
- E) Sel ile gelen yel ile gider.

Çözüm

A,B,D,E seçeneklerinde sıfat fiilden sonra gelen ad cümleden düşmüşken C seçeneğindeki “akacak” sıfat fiilinden sonra tamamladığı “kan” adı cümlede durmaktadır. Sorumuzun cevabı “**C**” seçeneği olur.

Zarf Fiil (Ulaç / Bağ Fiil)

Fiillerden türetilen ve zarf tümleci olarak kullanılan sözcüklerdir. Ad görevinde kullanılmazlar. Fiil kök ya da gövdelerine “-ip, -ince, -eli, -er ...mez, -ken, -diğinde, -arak, -madan, -dikçe, -meksizin, -e.....a, -asiye eklerinden biri getirilerek yapılır.

Örnek

- ✦ Ders boyu **gölüp** durdu.
- ✦ Ali Bey **gelince** beni ara.
- ✦ Odaya **girer girmez** kendini belli etti.
- ✦ **Giderken** bir mektup bırakmış.
- ✦ **Gördüğünde** ona selam söyle.
- ✦ Bugünlere çalışarak geldim.
- ✦ Cevap **vermeden** yerine oturdu.
- ✦ **Sevdikçe** sevesim geliyor.
- ✦ Misafirler **konusmaksızın** oturuyor.
- ✦ Çocuklar **güle oynaya** parka gitti.
- ✦ Sen **gelesiye** yemekler soğudu.

Uyarı

İsim fiilin ayrılma durum eki almış hali ile zarf fiiller karıştırılmamalıdır.

Örnek

- ✦ Okumadan çok zevk aldım. → isim fiil
- ✦ Buraları okumadan geçme. → zarf fiil

İsimlere gelen “-ken” eki ile zarf fiil eki karıştırılmamalıdır.

Örnek

- ✦ Gelirken kitaplarını da getirmeyi unutma. → zarf fiil
- ✦ Hastayken canı bir şey istemedi. → zarf

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bağ-fiil, cümleye zaman anlamı katmaktadır?

- A) Öğrenciler dersten çıkıp müzeyi gezmeye gittiler.
- B) Sakın camları kapamadan sınıfı terk etmeyiniz.
- C) Trafiğe çıktıkça sürücülükte deneyim kazanacaksın.
- D) Sakine Hanım, kitabı kapatarak anlatmaya başladı.
- E) Mektupta ailesine çiçekler açar açmaz ordayım, demişti.

Çözüm

Öğrenciler dersten çıkıp müzeyi gezmeye gittiler.
Sakın camları kapamadan sınıfı terk etmeyiniz.
Trafiğe çıktıkça sürücülükte deneyim kazanacaksın.
Sakine Hanım, kitabı kapatarak anlatmaya başladı.
Mektupta ailesine çiçekler açar açmaz ordayım, demişti.

A,B,C,D seçeneklerinde “nasıl” sorusuna yanıt alırken E seçeneğinde “ne zaman sorusuna” yanıt almaktayız yani bize cümlede yapılan eylemin zamanını vermektedir. Bundan dolayı sorumuzun doğru cevabı “E” seçeneği olur.

Uygulama

Aşağıda metinde geçen fiilimsileri bularak ilgili kutucuklara yazınız.

□ Başarılı insanların, hedefleri konusunda gerçekçi ve net beklentileri vardır. □
Bu hedeflere ulaşmak için stratejiler uygularlar. Sorumluluk üstlenir, risk alır, geleceği şekillendirecek adımları belirler ve atarlar. Bu insanlar geleceği hayal eder ve bu hayalleri paylaşırlar. Hayalleri gerçekleştirme yöntemlerinden biri de bunları paylaşmaktır. Sözlü ya da yazılı tekrarladıkları bu hayalleri netleştirir, toplum önünde kendilerini hayalleriyle özdeşleştirerek kişisel sorumluluklarını pekiştirirler. Başarılı insanlar yenilgilerini kabul ederler. Gerçekler yüzleşip başkalarının deneyimlerinden faydalanırlar. Kendileriyle barışıktırlar, bu nedenler stres düzeyleri düşüktür ki bu onların hedeflerine odaklanmalarını sağlar.
□ Uzun vadeli hedeflere odaklanınca zamanı etkili kullanırlar. □

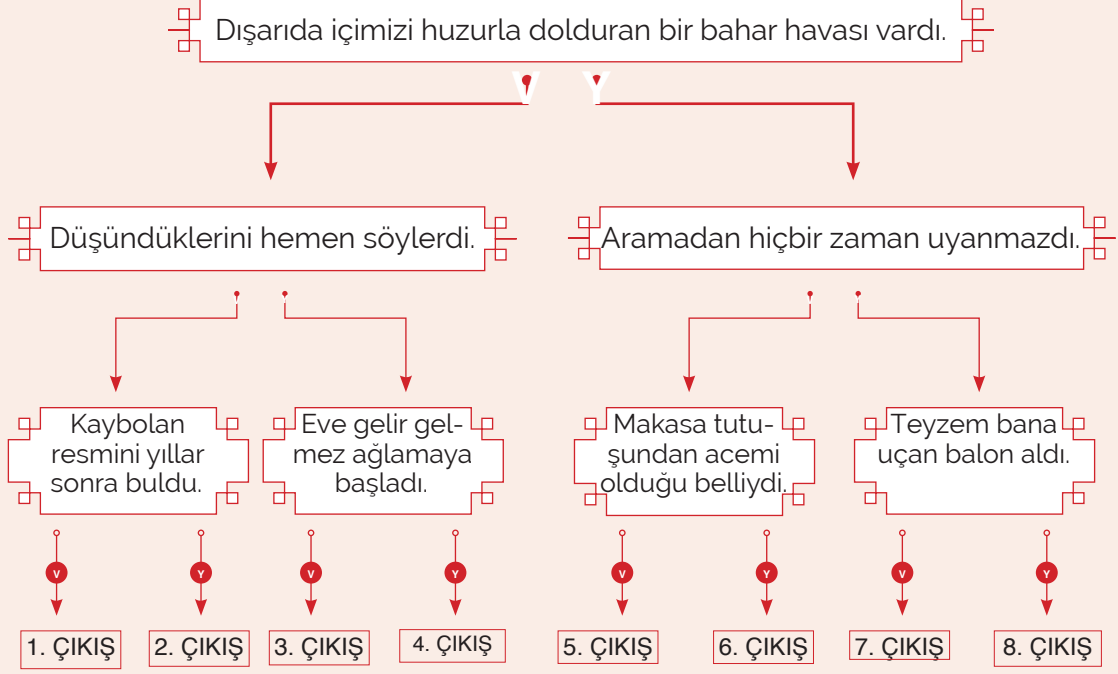
İsim - Fiil

Sıfat - Fiil

Zarf - Fiil

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde sıfat - fiil varsa “V”yi, yoksa “Y”yi takip ederek doğru çıkışı bulunuz.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, fiilimsi olmaktan çıkıp kalıplaşmıştır?

- A) En çok üzüldüğümüz şeylerden biriydi öğretmenimizin zamansız gidişi.
B) Safranbolu'nun tarihî evlerini görmeye gidecektik sınıfça.
C) Duvar malzemesi o kadar dayanıklıydı ki çivi bile çakmak imkânsızdı.
D) Büyükkannemin gözlemesini yiyip de doymamak ne mümkündü.
E) O yıllarda heceyle yazanlara karşı bir küçümseme söz konusuydu.

(I)Fransa'nın Grenoble şehrinde, kamusal alanlarda insanların hikâye okuyarak vakit geçirebilmesi için şehrin farklı noktalarına kısa hikâye dağıtma makineleri yerleştirildi. (II) Teknoloji, hayatlarımızı gerçekten istila etmiş. (III) Tabletlerden akıllı telefonlara, neredeyse ekransız olarak geçirdiğimiz bir zamandan söz edebilmek mümkün değil. (IV) Seyahat ederken, yemek yerken ve halka açık yerlerde beklerken akıllı telefonlar bakışlarımızı asla rahat bırakmıyor. (V) Ancak Fransa'daki şehir, bu durumu değiştirmek istiyor.

2. Bu parçadaki numaralanmış cümleler için aşağıda yapılan saptamalardan hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, durum anlamı veren fiilimsiye yer verilmiştir.
B) II. cümlede, fiilimsi türünde sözcük yoktur.
C) III. cümlede, bir adın niteliğini bildiren fiilimsi kullanılmıştır.
D) IV. cümlede, zaman anlamı veren birden fazla fiilimsi kullanılmıştır.
E) V. cümlede, farklı türlerde fiilimsiler kullanılmıştır

Sanatçı için yaşayan(I) Çehov ifadesini kullanmak(II) istiyorum(III), bu son kitabıyla anlardan öykü çıkarak(IV) bu yakıştırmayı(V) hak ettiğini düşünüyorum.

3. Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi fiilimsi değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üç farklı türde fiilimsi kullanılmıştır?

- A) Herkes kaçınılmaz olarak kendi hayat hikâyesinin kahramanıdır.
B) Kendini herkese uydurmak için yontmaya koyulanlar sonunda tükenip giderler.
C) Hayatımızı bildiğimiz gibi yaşamak, bu hayattaki en büyük başarıdır.
D) Korkularınızın, sizi umutlarımızın ardına düşmekten alıkoymasına izin vermeyin.
E) Üzüntü, korkunun insan kafasında meydana getirdiği ince bir akıntıdır.

"I. Geceleri üşütme çocuğum II. Yağmur damlar belki yanağına III. İçin ürkmesin çocuğum titreme IV. Bir volkan olur korkun yüreğinde V. Aydınlanır lavlarla burkulan duyguların"

5. Numaralanmış dizelerin hangisinde fiilimsi kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil eki alan sözcük sıfat görevinde kullanılmıştır?

- A) Onun şiir okuyuş tarzını Attila İlhan'a benzetiyorum.
- B) Geçinmek kaygısıyla yazdığı eserlerinde başarılı değildir.
- C) Barakadan bozma evinde mütevazı bir hayat yaşıyor.
- D) Aklına geleni yazmak, acaba gerçek şairlik midir?
- E) Gençler, ellerinden geleni yapmaya çalışıyor.

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde bağ-fiil kullanılmıştır?

- A) Dost bildiğin insanların yüzleri
Aynalar gibi kapkara
- B) Çaycı, getir, ilâç kokulu çaydan
Dakika düşelim, senelik paydan
- C) Yerin seni çektiği kadar ağırsın
Kanatların çırpındığı kadar hafif
- D) Avunmak istemeyiz öyle bir te-
selliyle Geniş kanatları boşlukta simsi-
yah açılan
- E) Geçince başlayacak bitmeyen
sükûnlu gece Guruba karşı bu son
bahçelerde, keyfince

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilimsi öbeği yoktur?

- A) Önümüze çıkan engelleri bir bir
aşa aşağı bugünlere geldik.
- B) Samimi ağlayışları, sahte gülüm-
semelere yeğlerim.
- C) Okumak bireyi bütün her şeyden
daha çok geliştiriyor.
- D) Yılan gibi kıvrılan yollardan geçe-
rek vardık Alanya'ya.
- E) Her işte iyi niyetli davranmaya
gayret edin.

9. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ad eylem yoktur?

- A) Suskunluğa dönüştü sokaklarda
feryadım
Tereddüt oymak oymak kemirdi gu-
rurumu
- B) Galiba eski liman üzerindesin
Nasıl karanlığıma bir yıldız olmak
- C) Birdenbire tütmeye BAŞLADI
duman topraktan
Filiz birdenbire oldu, tomurcuk bir-
denbire
- D) Fazla sürmez hatanı fark ettiğin
Hüzün eken, hüsrân biçer sevdiğim
- E) Ben çok uzaktaydım o zaman-
Gözlerin kavuştu ağlamaya, sebepsiz
ağlamaya

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) E 3) C 4) B 5) E
6) C 7) E 8) C 9) A

NOTLAR

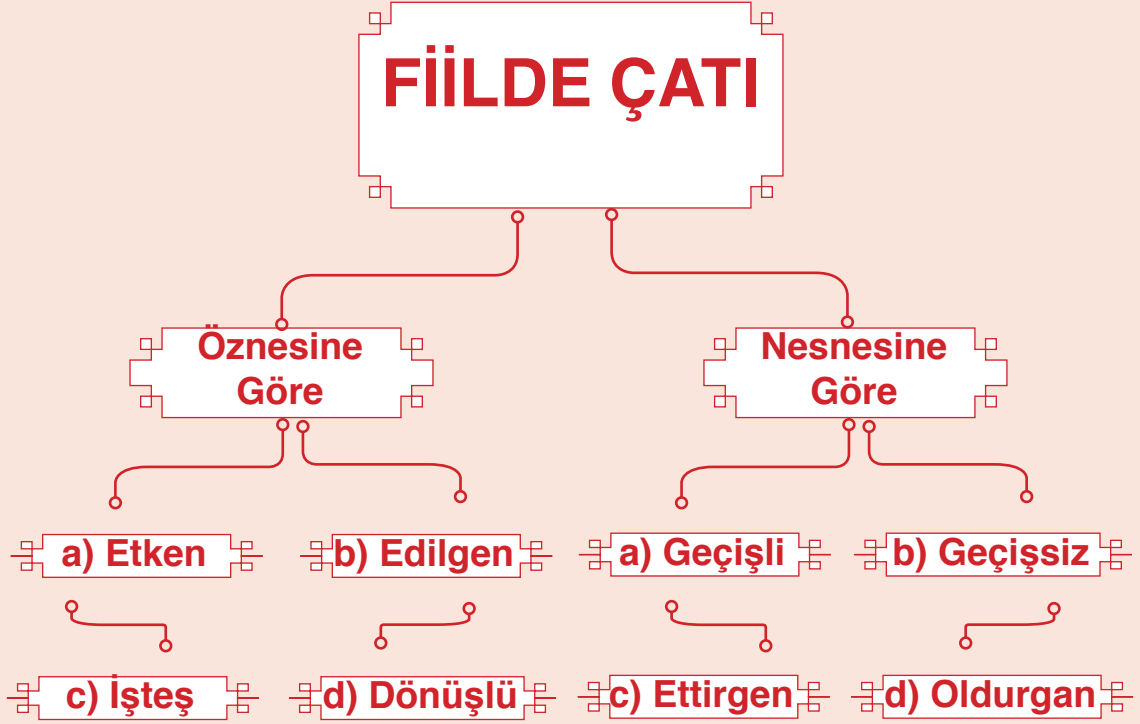
Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

FİİLDE ÇATI

Fiil kök ya da gövdeleri üzerine birtakım türetme ekleri getirilerek fiillerin özne ve nesnelere göre göstermiş oldukları durumlara “fiillerde çatı” denir. Çatı özelliği sadece yüklemi fiil olan cümlelerde aranır.

Uyarı

Yalnızca fiil cümlelerinde çatı aranır. İsim cümlelerinde çatı aranmaz.

Örnek

- ✦ Mahalledeki herkes dün gece yaşananları konusuyordu. (yüklem fiil olduğu için çatı aranır)
- ✦ İnsanın yalan söylemeyen tek dostu kitaptır. (yüklem isim olduğu için çatı aranmaz)

ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

1. Etken Fiil

Öznesi belli olan ve fiilin bildirdiği işi bizzat öznenin kendisinin yaptığı fiillerdir. Diğer bir deyişle, işin kim tarafından yapıldığı bellidir. Fiil çatı eki almaz.

Örnek

- + Annem dün en sevdiğim tatlıdan almış. (kim almış? annem-gerçek özne)
(Etken Çatılı)
- + Kırlar, baharın gelmesiyle yeşile boyandı. (ne boyandı? kırlar-gerçek özne)
(Etken Çatılı)
- + Hemen öğretmene haber vermelisin. (kim haber vermeli? Sen-gizli özne)
(Etken Çatılı)

Uyarı

Gizli öznenin de gerçek özne olduğu unutulmamalıdır.

2. Edilgen Fiil

Öznesi belli olmayan ya da nesnesi özne gibi görünen fiillerdir. Fiilin bildirdiği işi özne değil de başkası yapıyorsa, özne bu işten etkileniyorsa fiil **edilgendir**.

Örnek

- + “Çiçekler bu sabah sulanmış.” cümlesinde çiçekleri sulama işinin kim tarafından yapıldığı belli olmadığı için cümle **edilgen çatılı** bir cümledir.
- + “Kazada çocuğun kolu kırılmış.” cümlesinde çocuğun kolunu kimin ya da neyin kırıldığı belli olmadığı için cümlemiz edilgen çatılı bir cümledir.

Uyarı

- ▶ Edilgen çatılı cümlelerde yapılan işten etkilenen varlıklar “**sözde özne**” olarak verilmektedir.
- ▶ Bazı cümlelerde gerçek özne kullanıldığı hâlde fiil edilgen olur. Bu cümlelerde özne örtülü özne adını alır.

Örnek

- + “Bu çalışmalar Cevat Müdür tarafından verildi.” cümlesinde çalışmayı veren kişi (iş yapan kişi) bellidir, ancak fiilde çatı eki olduğu için (ver-il-di; -il çatı ekidir.) fiil yine **edilgen çatılıdır**.

3. Dönüşlü Fiil

Bir fiili yapan öznenin yine bizzat o fiilden etkilendiği fiillere dönüşlü fiiller denir. Dönüşlü fiillerde özne hem işi yapan hem de o işten etkilenendir. Dönüşlülük “-l, -n” ekleri ile yapılır.

Örnek

✦ “Kardeşim düğüne hazırlanmak için saatlerce süslendi.” cümlesinde eylemi gerçekleştiren kişi “kardeşim” dir. Ancak gerçekleşen süslenme işinden etkilenen kişi yine kardeşim olduğu için fiilimiz **dönüşlü çatılı** bir fiil olur

✦ “Çocuk camın önündeki kediye görünce birden geri çekildi.” cümlesinde işi yapan çocuk ve yaptığı işten etkilenen varlık yine kendisi olduğu için cümle **dönüşlü çatılı** bir cümledir.

4. İşteş Fiil

Bir fiilin, birden fazla özne tarafından birlikte veya karşılıklı olarak yapıldığını gösteren fiillerdir. İşteş fiiller, fiillere “-ş-” eki getirilerek türetilir.

Örnek

✦ “İki arkadaş yıllardır mektuplaşıyordu.” cümlesindeki mektuplaşma eylemi karşılıklı olarak yapılmıştır.

✦ “Çocuklar köşe başında çarpışmışlar.” bu örnekte de yine çarpışma eylemi karşılıklı gerçekleştiği için cümle işteştir.

✦ “Okudukları kitap hakkında saatlerce tartıştılar.” bu örnekte de tartışma eyleminin karşılıklı yapılması söz konusu olduğundan fiilimiz işteştir.

✦ “Sınıftaki çocuklar öğretmen gittiğinden beri bağırıyor.” cümlesinde de eylem yine birlikte yapıldığı için fiilimiz işteş çatılı fiil olur.

NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

Fiiller nesne alıp almamalarına göre değişik şekillerde adlandırılır.

a. Geçişli Çatılı Fiiller:

Cümlede gerçekleşen eylemden etkilenen bir varlığın ya da kavramın bulunduğu fiillere geçişli çatılı fiil denir. Bu fiillere “ne? neyi? kimi?” sorularını yöneltiriz. Mantıklı bir cevap alıyorsak fiil, geçişlidir.

Örnek

Ayakkabılarını dışarda unuttu.	neyi unuttu ?	ayakkabılarını
Bakkaldan iki ekmek almış.	ne almış ?	iki ekmek
Okula giderken Cevat’ı da alalım.	kimi alalım ?	Cevat’ı

Uyarı

► Cümlede nesne olmasa da fiil geçişli olabilir. Bunu anlamak için yüklemın önüne “Onu” sözcüğü getirilir. Bu sözcük yükleme uyumlu olursa geçişli çatılı, uyumsuz olursa geçişsiz çatılı olur.

Örnek

✦ “Dışardan gelirken getir.” Cümlesine sorduğumuz “neyi” ve “kimi” sorularına cevap vermez ancak yüklemın önüne “onu” sözcüğünü getirdiğimizde (onu getir) anlamlı olduğu için geçişli fiildir.

(onu) okudu	(onu) anlattı	(onu) istedi
(onu) dinlemiyor	(onu) anlıyor	(onu) düşünüyor

b. Geçişsiz Çatılı Fiiler:

Cümle içerisinde nesne yoksa ve cümle nesne alamayacak durumda ise **geçişsiz** çatılı olur. Yüklemın önüne getirilen “Onu” sözcüğü uyumsuz olur.

Örnek

✦ “Okuldan gelince hemen yatağına uzandı.” cümlesinde yapılan işten etkilenen bir varlık olmadığı için ve “uzanmak” fiili nesne alamayacağı için fiilimiz geçişsiz fiil olur.

- ✦ Bebek dün gece çok ağladı. (onu) ağladı
- ✦ Senden haber alamayınca çok korktum. (onu) korktum

3. Oldurgan Fiil

Nesne alamayan fiile “-t, -r, -dır” çatı eklerinden biri getirilerek fiilin geçişli duruma çevrilmesine “**oldurgan fiil**” denir.

Örnek

Geçişsiz	Oldurgan	Cümle
düşmek	düşürmek	Elindeki kalemleri düşürdü .
dolmak	doldurmak	Bir ayda kumbarasını doldurdu .
pişmek	pişirmek	Annem bugün çok güzel yemek pişirmiş .
birikmek	biriktirmek	Çok güzel oyuncaklar biriktirmiş .
ürkmek	ürkütme	Çocuk sokaktaki kedileri ürküttü .
yatmak	yatırmak	Bu akşam bebeği en büyük ablası yatırdı .

d. Ettirgen Çatılı Fiiller:

Geçişli çatılı fiiller “-dır, -r, -t” eklerini alırlarsa geçişlilik derecesi artar, işi başkasına yaptırma anlamı kazanır ve “**ettirgen çatılı**” olurlar.

Örnek

Geçişli	Ettirgen	Cümle
anlatmak	anlattırmak	Öğretmen konuyu bugün bana anlattırdı.
yazmak	yazdırmak	Dedem mektubu bana yazdırdı.
çizmek	çizdirmek	Öğretmen bugün bize güzel resimler çizdirdi.
çözmek	çözdürmek	Dün çözemediği soruyu bana çözdürdü.
yürümek	yürütmek	Babası çocuğu elinden tutup yürüttü.
yemek	yedirmek	Damat, düğünde geline pasta yedirdi.

Uygulama

Aşağıdaki cümleleri özne-yüklem (etken-edilgen) ilişkisi, nesne yüklem (geçişli-geçişsiz) ilişkisi ve çatı özelliği aranıp aranmaması yönünden inceleyip uygun bölümleri işaretleyiniz.

CÜMLELER	ETKEN	EDİLGEN	GEÇİŞLİ	GEÇİŞSİZ	ARANMAZ
Şair tabiatlı olanlar akşam saatlerini severler					
Güneşin batışı insanı bazen hüznlendirir.					
Herkes yorgun ve üzgündü.					
Peri bacaları ormanına düştük.					
Milletlerin eşref saatlerini büyük dâhiler keşfeder.					
Tek isteği biraz daha kitap okumaktı.					
Ateş, düştüğü yeri yakar.					
Kayısıların yarısı kurutuldu.					

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) Çatıya çıkan kediye itfaiyeciler indirdi.
- B) Tarım ürünleri son yağmurda çok hasar gördü.
- C) Kitabın kapağı yeniden düzenlendi.
- D) Yeni aldığımız hediyeyi çok beğendi.
- E) Tasarruf yapmak herkes için zorunluluktur.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne, işi yapan değil işten etkilenendir?

- A) Karla beraber şehir, beyaza boyandı.
- B) Trafik kuralları bizi yaşama bağlar.
- C) Çiçekçi, elinde kalan son çiçekleri de sattı.
- D) Postası mektupları geçen hafta bıraktı.
- E) Güneşli bir günde bahçede piknik yaptık.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi geçişsizken aldığı ekle geçişli olmuştur?

- A) Yara bandı sarıp kan akışını durdurdum.
- B) Yıllar sonra ilk defa yanıldım.
- C) Takım, maçı kazanınca çok sevinmiş.
- D) Oyuncaklar masanın etrafında toplandı.
- E) Ağrısı olduğu için gece boyu gezindi.

- 1. Atatürk büyük bir saygıyla anıldı.
- 2. Tamirci arabayı kısa sürede tamir etti.
- 3. Evin önündeki otlar ağustosta yakıldı.
- 4. Kiracılar bu soğuk kış gününde taşındı.

4. Numaralanmış cümlelerin hangileri çatı özelliği bakımından özdeştir?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 3. C) 2. ve 3.
- D) 2. ve 4. E) 1. ve 4.

Cümlede nesne olmasa bile yüklem, nesne alabiliyorsa geçişlidir.

5. Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala örnek bir kullanım vardır?

- A) Başını kanatlarının arasına aldı.
- B) Avcıyı fark eden kuşlar uçtu.
- C) Geçen gün kalemlerimi sende unuttum.
- D) Tüm hafta sonu arkadaşım ile gezdim.
- E) Törende onu kimse göremedi.

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi etken ve geçişlidir?

- A) Yakalanan hırsızlar karakola götürüldü.
- B) Gece yağan kar, yolları kapadı.
- C) Yangın, hızla tüm alana yayıldı.
- D) Araba dağ yolunda aniden bozuldu.
- E) Görünmemek için uzun süre yerinde durdu.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi geçişlidir?

- A) Arkadaşlarıyla Çin'e gittiler.
- B) Bu kutular gereksiz kullanıldı.
- C) Şemsiyem sayesinde fazla ıslanmadım.
- D) Çocuk dün gece erkenden uyudu.
- E) Elbiselerini kuru temizlemeye götürdü.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) İnsanlar günümüzden yaklaşık on bin yıl önce tarım yapmaya başladı.
- B) Bu esrarengiz adam, sabahtan beri yemek yemediği için çok açtı.
- C) Birçok ülkede posta hizmetleri bisikletli postacılar tarafından yürütülüyor.
- D) Gün içinde gelen adamları çok iyi şekilde karşıladılar.
- E) Tarihin ilk dönemlerinde insanlar, yaşamlarını avlanarak devam ettiriyordu.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem etken çatılı değildir?

- A) Annemin ikazı üzerine oyuncular güzelce toplandı.
- B) Sabahleyin markete gidip süt ve yumurta aldı.
- C) Polis küçük öğrencileri okula kadar götürdü.
- D) Pankartlar şehrin her yerine özenle asıldı.
- E) Hafta sonunda evin karşısındaki tepede uçurtma uçurduk.

10. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi edilgen bir fiildir?

- A) Tanpınar, eserlerinde insanı her yönüyle anlatmıştır.
- B) Okul gösterisinde sahneye çıkacağı için süslendi.
- C) Aracın tekeri patlayınca saatlerce yardım bekledik.
- D) Gün ağarmadan arkadaşlarla buluşup yola çıktık.
- E) Belediye başkanlığı seçimleri geçen hafta yapıldı.

Cevap Anahtarı:

- 1) E 2) A 3) A 4) B 5) D
6) B 7) E 8) B 9) A 10) B

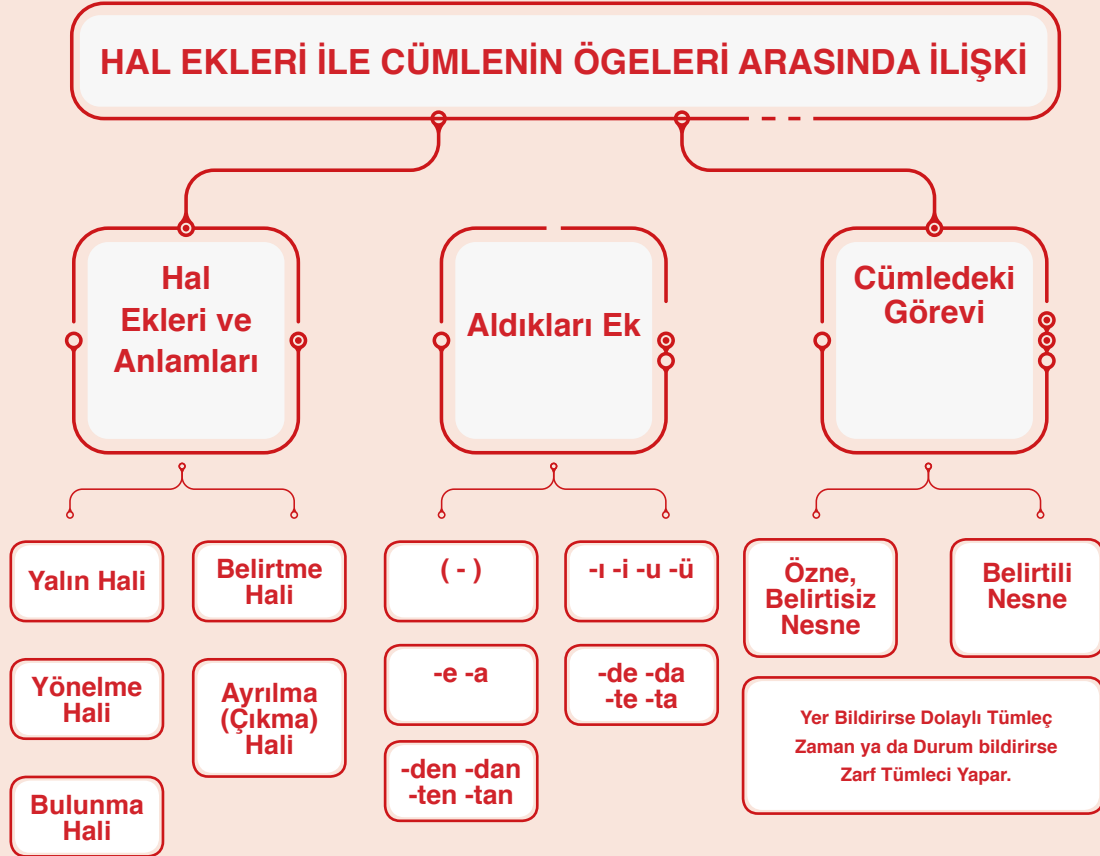

NOTLAR

Blank lined area for notes.

CÜMLENİN ÖGELERİ

CÜMLENİN ÖGELERİ

Cümle, bir düşüncüyü, bir dileği, bir haberi ya da duyguyu tam olarak anlatan, bir veya birden çok sözcükten oluşmuş anlatım birimidir. Cümle içindeki sözcüklerin tek başlarına ya da diğer sözcüklerle grup oluşturarak yaptıkları göreve de **öge** denir. Cümle oluşumu için çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenmiş isim soylu bir sözcük gerekir. Bu iki unsurdan birinin özelliklerine sahip bir sözcük, bir cümleyi oluşturmak için yeterlidir.

Cümlelerin ögeleri; **temel ögeler**, **yardımcı ögeler** ve **ara sözler** olmak üzere üç temel grupta incelenir:

TEMEL ÖGELER

Bir düşüncüyü, bir dilek ya da duyguyu söz veya yazı ile anlatabilmek için en az iki öge gereklidir. Bunlar yüklem ve öznedir. Bunlara cümlelerin **temel ögeleri** denir.

A. Yüklem (Fiil, Eylem)

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura **yüklem** denir. Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, yukarıda belirttiğimiz gibi, cümlenin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz. Yüklemsiz bir cümle olamaz. Cümle oluşturmaya yeterli olan tek öge yüklemidir.

Yüklem tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi kelime grubundan da oluşabilir.

Diğer ögeler, yüklem anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur. Yüklem fiil de olabilir isim de.

Örnek

- + Ben işlerimi zamanında yaparım.
- » Cümlesinde “yapmak” sözcüğü, bir yargı taşıdığı için yüklemidir.
- + Buradaki evlerin hepsi çok güzeldi.
- » Cümlesinde “güzeldi” sözcüğü bağımsız bir yargıyı sonuca bağladığı için yüklemidir.
- + Komşu, komşunun külüne muhtaçtır.
- » Cümlesinde ise “muhtaç” ismi, ek eylemin geniş zamanı ile çekimlenerek yüklem görevini üstlenmiştir.

Uyarı

» Yüklemini bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

Örnek

- + Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.
- » Cümlesinde “üstündeki kandır” sıfat tamlaması,
- + Kadın, çocuğunu çok merak ediyordu.
- » Cümlesinde “merak ediyordu” birleşik eylemi,
- + Babamın çantası, arabanın bagajındaymış.

Bu cümlede “arabanın bagajındaymış” isim tamlaması yüklem görevinde kullanılmıştır.

Uyarı

» Cümlelerin yüklemi fiil soylu ise cümleye fiil cümlesi denir; cümlelerin yüklemi isim soylu ise cümleye isim cümlesi denir.

Örnek

» “Bunları o yorgun öğleden sonraları **düşünürdüm**.” → “düşün” -sözcüğüne mastar eki olan “-mak,-mek” getirilebilir ve bu sözcük kip ve kişi eklerini alan çekimli bir fiildir. Yüklemi fiil olan bu tür cümlelere de **fiil cümlesi** denir.

+ “Onlar ne kadar büyüseler de **çocuktular**.” → “çocuk” sözcüğüne mastar eki olan “-mak,-mek” gelmeyeceği için bu sözcük isim soyludur ve yüklemi isim soylu olan bu tür cümlelere de **isim cümlesi** denir.

» Fiilimsilerin yüklem olduğu cümleler isim cümlesi olurlar.

Örnek

+ “Başarılarımızı artırmanın tek yolu düzenli **çalışmaktır**.” → “çalışmak”-sözcüğü “çalış- fiiline”- mak” isim-fiil eki getirilerek kurulmuş bir fiilimsidir ve bu nedenle de cümle bir **isim cümlesidir**.

+ “En temiz deniz en mavi **görünendir**.” → “görünen” sözcüğü “görün-” fiiline “-an, -en” sıfat-fiil eki getirilerek yapılan bir fiilimsidir. (adlaşmış sıfat-fiil) Bu nedenle bu cümle de isim cümlesidir.

» Cümlelerin yüklemi tek kelimeden oluşabileceği gibi birden fazla sözcükten de oluşabilir.

Örnek

+ “Hepimizi ürküten şey **bu bitmeyen gürültüydü**.” → “bu bitmeyen gürültü” bir sıfat tamlamasıdır ve tamlamalar bölünemeyeceği için bu cümlede üç sözcükten oluşmuş bir yüklem vardır.

+ “Sizin bu sokaktan geçmeniz bile beni çok **mutlu ediyor**.” → “mutlu et-” yardımcı fiille kurulan bir birleşik fiildir ve cümlelerin yüklemidir.

+ “**Severdi** tüm çiçeklerin yüreğini.” → Bu cümle devrik bir cümledir ve yüklemi de tek sözcükten oluşmuştur.

UYGULAMA

Tabloda verilen cümlelerdeki yüklemelerin altını çiziniz.

1. Bu dönem derslerde gösterdiği gayret ile tüm öğretmenlerinin gözüne girdi.
2. Haftalardır beklediğim tenis maçını bu sefer izleyebildim.
3. En büyük hayalim Anadolu insanını anlatan bir roman yazmaktır.
4. Sınav notunu öğrendikten sonra gözleri ışıltı ışıltı oldu.
5. Babam çalıştığı kurumun en sevilen ve sayılan çalışanıydı.

B. Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögeye **özne** denir. Özne, cümlelerin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir.

Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan “kim, ne?” soruları ile bulunur. Ancak özellikle “ne” sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme “yapan kim, olan ne?” biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

Örnek

✦ Çocuklar bahçede neşeyle koşuyor. (Koşan kim?/ Kim koşuyor?)

➤ Cümlesinde “koşma” eylemini gerçekleştiren “çocuklar”dır. Bunu yükleme sorduğumuz “koşan kim?” sorusu ile bulabiliyoruz.

Örnek

✦ Bugün hava çok güzeldi. (güzel olan ne?)

➤ Cümlesinde özneyi bulmak için sorumuzu yükleme birlikte sorarız: “Güzel olan ne?” Cevap durumundaki “hava” sözcüğü özne görevindedir.

Özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç grupta incelenir:

ÖZNE		
Gerçek Özne	Gizli Özne	Sözde Özne

1. Gerçek (Açık) Özne

Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da yargının konusu olan varlığın cümlede açıkça ifade edildiği öznedir.

Örnek

✦ Bu konuyu bize Aydın anlatacak. (Anlatacak olan kim?/ Kim anlatacak?) cümlesinde “Aydın” öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen “anlatma” işini yapan durumundadır.

2. Gizli Özne

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklem çekiminden anlaşılan özneler **gizli özne** denir.

Örnek

✦ Bu konuyu size anlatacağım. (Anlatacak olan kim?/ Kim anlatacak?) Cümlesinin yüklemi “anlatacağım” sözüdür. Özneyi bulmak için “anlatacak olan kim?” diye soruyoruz, “Ben” cevabı alıyoruz; ancak bu söz cümlede yok, biz bunu yüklem bildirdiği şahıstan çıkarıyoruz. Öyleyse bu cümle öznesi gizli öznedir.

- ✦ Dün akşam çok eğlendik. (Eğlenen kim? → biz → gizli özne)
- ✦ Bize soğuk davranıyor. (Soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

Uyarı

- » Öge sıralaması sorulduğunda gizli özne sıralamaya dâhil edilmez.

Örnek

✦ “Sevda yüklü bulutları bugün umutla bekliyor.” Cümlesinde öğelerin sıralanışı “Nesne / Zarf tümlecisi / zarf tümlecisi / yüklem” şeklindedir. Cümlede gizli özne olduğu için sıralamada da gösterilmez.

- » Özne bulunurken insanlar için “Kim” sorusu sorulur, insan dışındaki tüm varlıklara ve kavramlara ise “Ne” sorusu sorulur.

Örnek

- ✦ “Böyle karlı bir hava hiç yaşanmamıştı.” → “Yaşanmayan ne?” sorusunun cevabı cümle öznesi durumundaki “karlı bir hava” sözcük grubudur.
- ✦ “Yahya Kemal Beyatlı birçok şiirinde İstanbul’u işlemiştir.” → “İşleyen kim?” sorusunun cevabı cümle öznesi durumundaki “Yahya Kemal Beyatlı” dır.

3. Sözde Özne

Eylemin kim tarafından yapıldığı belli olmayan cümlelerde işten etkilenen unsur özne kabul edilir. Böyle öznelere **sözde özne** denir.

Örnek

+ Bu konu çok iyi anlaşıldı.

» Cümlesinin yüklemi “anlaşıldı” sözüdür. Özneyi bulmak için “Anlaşılan ne?” diye soruyoruz, “Bu konu” cevabı alıyoruz. “Bu konu” sözü burada özneymiş gibi gözükse de aslında işi yapan değil, işten etkilenen konumundadır. “anlaşılma” eyleminin kimin tarafından yapıldığı belli değildir, bu eylem sonucunda “bu konu” nun anlaşıldığı bellidir.

Eylemin kimin tarafından yapıldığı belli olmadığı için “bu konu” özne olarak kabul edilmektedir.

Uyarı

» Sözcükler yalın halde kullanıldıklarında özne veya belirtisiz nesne olur; ancak hal (durum) eklerini aldıklarında yardımcı ögelerden biri olur.

Örnek

+ “Kitap çok çabuk bitti.” → “kitap” sözcüğü yalın haldedir ve bu cümlede özne görevindedir.

+ “Annem raftan kitap aldı.” → “kitap” sözcüğü yalın haldedir ve bu cümlede “belirtisiz nesne” görevindedir.

» Bu durumlarda özne ve nesneyi karıştırmamak için cümlede yüklemden sonra özneyi bulmalıyız.

+ Tüm bunları kitaplardan öğrendi.” → “kitaplar-dan” sözcüğü ismin ayrılma durum ekini almıştır ve cümlede “Dolaylı Tümleç” göreviyle kullanılmıştır.

4. Örtülü Özne:

Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde işi yapanın yani gerçek öznenin “tarafından, etkisiyle, nedeniyle...” gibi sözcüklerle ya da “-ca,-ce” ekiyle gizlendiği özneye “örtülü özne” denir.

Örnek

- + Bu karar Sağlık Bakanlığı tarafından alındı.

Örtülü özne

- + Milletçe tüm zorlukları aşarız.

Örtülü özne

- + Kar yağışı nedeniyle yollar kapandı.

Örtülü özne

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne de yüklem de isim tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Mücadele etmeyen, baştan kaybeder.
B) Dünyanın en büyük sorunu çevre kirliliğidir.
C) İnanan insanın huzurunu hep inancında aradım.
D) En büyük mirasımız, sahip olduğumuz terbiyemizdir.
E) Merhameti olmayanın kuvveti, zorbalığa ve kötülüğe işler.

Çözüm

“Dünyanın en büyük sorunu

/

çevre kirliliğidir.”

ÖZNE

YÜKLEM

(belirtili isim tamlaması)

(belirtisiz isim tamlaması)

Doğru cevap “B” seçeneğidir.

C. YARDIMCI ÖGELER

Cümlelerin yardımcı ögeleri nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) ve edat tümlecidir.

1. Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Nesne ögesini içeren sözcük ya da sözcük grupları ismin belirtme (yükleme, -i) hâl ekini alır ya da yalın haldedir. Yüklem sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularına yanıt verir.

Örnek

✦ “Ahmet, arkadaşına kızınca duvarı yumrukladı.”

» Cümlesinde “yumrukladı” sözcüğü cümlemizin yüklemidir. Yükleme “yumruklayan kim?” diye sorduğumuzda aldığımız “Ahmet” cevabı cümlemizin öznesidir. Temel öğeleri bulduktan sonra yükleme “ne, neyi, kimi?” sorularını soralım. “Ahmet ne yumrukladı, Ahmet neyi yumrukladı, Ahmet kimi yumrukladı?” diye sorduğumuzda yalnızca “Ahmet neyi yumrukladı?” sorununun cevabını alabiliyoruz.

O cevap da “duvarı” sözcüğüdür. O halde “duvarı” sözcüğü bu cümlemizin nesnesidir.

Örnek

✦ “Yeşim’i patronu yanına çağırdı.”

» Cümlesinde “çağırdı” sözcüğü yüklemimizdir. “Çağıran kim?” sorusunun cevabı olan “patronu” sözcüğü öznedir. “Patronu ne, neyi, kimi çağırdı?” diye sorduğumuzda aldığımız “Yeşim’i” yanıtı da cümlemizin nesnesidir.

Nesneyi, belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

NESNE**Belirtili Nesne****Belirtisiz Nesne****• Belirtili Nesne**

İsmi belirtme(yönelme, -i) hal ekini alır. Yükleme sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük grubudur.

Örnek

✦ “Annem çiçekleri suladı.”

» Cümlesinin yüklemi “suladı” sözcüğüdür. “Sulayan kim?” sorusuna cevap veren “annem” sözcüğü cümlemizin öznesidir. Yükleme ve özneyi bulduktan sonra yükleme soralım: “Annem neyi suladı?” Cevabımız “çiçekleri” sözcüğü cümlemizin belirtili nesnesi olacaktır.

Örnek

bir sürenin ardından duvarları boyayacaklar.”

» Cümlesinde “boyayacaklar” sözcüğü yüklemimiz; “Onlar” sözcüğü cümlede bulunmadığı halde yüklemimden anlaşıldığından gizli öznedir. “Onlar neyi boyayacaklar?” sorusuna yanıt veren “duvarları” sözcüğü de cümlemizin belirtili nesnesidir.

• Belirtisiz Nesne

✦ İsmi yalın halinde olur. Yükleme, özneyi bulduktan sonra sorulan “Ne?” sorusunun cevabını veren öge belirtisiz nesnedir.

✦ Salı pazarından kiraz aldım.”

» Cümlesinin yüklemi “aldım” sözcüğüdür. “Alan kim?” sorusuna cevap veren ve cümlede bulunmayan “ben” cümlemizin öznesidir. Yükleme ve özneyi bulduktan sonra “Ben pazardan ne aldım?” diye sorduğumuzda yanıt veren “kiraz” sözcüğü de cümlemizin belirtisiz nesnesidir.

Örnek

✦ “Dün gördüğümüz yaşlı kadın yanında bir küçük poşet taşıyordu.”

» Cümlesinin yüklemi “taşıyordu” sözcüğüdür. “Taşıyan kim?” sorusuna yanıt veren “dün gördüğümüz yaşlı kadın” sözcük grubu cümlemizin öznesidir. “Dün gördüğümüz yaşlı kadın ne taşıyordu?” sorusuna yanıt veren “bir küçük poşet” sözcük grubu da cümlemizin belirtisiz nesnesidir.

Uyarı

» Yükleme sorulan ilk “Ne / Kim” sorusu özneyi verir. İkinci kez sorulduğunda belirtisiz nesneyi verir.

Örnek

✦ “Sanatçımız, uzun bir emekten sonra bir roman yazmıştır.”

Yazan kim? → sanatçımız (özne) → işi yapan

Ne yazmıştır? → bir roman(belirtisiz nesne) → işten etkilenen

» Dolaylı Tümleç, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Cümlede yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma anlamı taşıyan “-e, -de, -den” hal eklerinden biriyle biten sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Yükleme sorulan “neye, neyde, nereden, kime, kimde, kimden, nereye, nerede, nereden?” sorularının cevabını verir.

Örnek

✦ “Öğrencilerimiz derslerini akıllı tahtada işliyor.”

» Cümlesinin yüklemi “işliyor” sözcüğüdür. Yüklemden sonra özneyi buluruz. “İşleyen kim?” sorusuna yanıt veren “öğrencilerimiz” sözcüğü de cümlemizin öznesi olur. Özneyi bulduktan sonra yükleme “Öğrencilerimiz neyi işliyor?” diye sorduğumuzda belirtili nesneyi buluruz. Daha sonra “Öğrencilerimiz derslerini nerede işliyor?” sorusuna yanıt veren “akıllı tahtada” sözcük grubu cümlemizin dolaylı tümlecidir.

✦ “Ahmetler köye taşınacaklarmış.”

➤ Cümlesinin yüklemi “taşınacaklarmış” sözcüğüdür. “Taşınan kim?” sorusuna yanıt veren “Ahmetler” sözcüğü cümlemizin öznesi olur. Daha sonra soracağımız “Ahmetler nereye taşınacaklarmış?” sorusuna yanıt veren “köye” sözcüğü ise cümlemizin dolaylı tümlecidir.

Uyarı

➤ İsmi hal eklerinden yönelme(-e), bulunma(-de), ayrılma(-den) hallerinden herhangi birini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç olmayabilir. Bu sözcükler cümleye zaman(ne zaman?) ve durum(nasıl?) anlamı katarlarsa daha sonra göreceğimiz zarf tamlayıcısı olurlar.

Örnek

✦ Akşama arkadaşlarımla buluşacağım.

(Ne zaman buluşacağım? -akşama) (zarf tümleci)

✦ Öğretmenimiz bizi 2 saat ayakta bekletti.

(Öğretmenimiz bizi nasıl, ne şekilde bekletti? –ayakta) (zarf tümleci)

➤ “-e,-de,-den” ekini alan her sözcük yer tamlayıcısı değildir; bu ekleri alan sözcükler “zaman, durum, neden” gibi anlamlar taşıdığından zarf tümleci olurlar.

Örnek

✦ “Sabahtan gördüm ben o güzeli.” → Bu cümlede “-den” hal eki almış bir sözcük olmasına rağmen dolaylı tümleç(yer tamlayıcısı) yoktur. Çünkü yüklem “nereden” değil “ne zaman” sorusunu yöneltiriz ve aldığımız cevap **zarf tümlecidir**.

✦ “Bütün konuları çalışmadığından sınavda başarısız oldu.” → Niçin başarısız oldu? Bütün konuları çalışmadığından (zarf tümleci)

3. Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan “ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?” gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

Örnek

✦ “Okulumuz 9 Eylül’de başlayacak.”

► Cümlesinin yüklemi “başlayacak” sözcüğüdür. “Başlayacak olan ne?” sorusuna yanıt veren “okulumuz” sözcüğü cümlemizin öznesidir. Yükleme “Okulumuz ne zaman başlayacak?” diye sorduğumuzda aldığımız “9 Eylül’de” cevabı da cümlemizin zarf tümlecidir.

✦ “Bu işi seve seve yaparım.”

► cümlesinde “yaparım” sözcüğü yüklem; “ben” öznedir. “Bu işi” sözcük grubu da belirtili nesnemizdir. “Bu işi nasıl yaparım?” diye yükleme sorduğumuzda aldığımız “seve seve” sözcük grubu da cümlemizin zarf tümlecidir.

Uyarı

► “İçeri, dışarı, aşağı, yukarı, ileri, geri” gibi yer yön sözcükleri yalın haldeyken zarf tümlecisi, ismin –e,-de, -den halindeyken dolaylı tümleç, ismin –i halindeyken nesne olur.

Örnek

✦ Yeğenimle dışarı çıktık. (Yeğenimle nereye çıktık? -dışarı)

Zarf Tümlecisi

✦ Hafta sonları içeriye giremiyoruz. (Hafta sonları nereye giremiyoruz? -içeriye)

Dolaylı Tümleç

✦ Onunla aşağıda görüşeceğiz. (Onunla nerede görüşeceğiz? -aşağıda)

Dolaylı Tümleç

✦ Çocuklar gelmeden içeriyi kontrol etti. (Çocuklar gelmeden nereyi kontrol etti? -içeri)

Belirtili Nesne

► “aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri, öte, beri” kelimeleri yalın halde kullanıldığında ve yön bildirdiklerinde zarf tümlecisi olurlar; “-e,-de,-den” eklerini aldıklarında yer tamlayıcısı olurlar, “-i” hal eklerini aldıklarında belirtili nesne olurlar.

Örnek

“Çocukcağız olanları duyar duymaz dışarı fırladı.” Nereye fırladı? → Zarf Tümlecisi(zarf tamlayıcısı)

“Çocukcağız olanları duyar duymaz dışarıya fırladı.” Nereye fırladı? → Dolaylı Tümleç(yer tamlayıcısı)

“Çocukcağız küçücük pencereden dışarıyı gördü.” → Neyi gördü?
→ Belirtili Nesne

Çözümlü Soru

Dünyaca ünlü yaylalarıyla tanınan Rize’de Ayder Yaylası’nın ahşap evleri konuklarını bekliyor.

Bu cümlede aşağıdaki öğelerden hangisi yoktur?

- A) Özne
- B) Yüklem
- C) Dolaylı tümleş
- D) Belirtili nesne
- E) Zarf tümleci

Çözüm

“Dünyaca ünlü yaylalarıyla tanınan Rize’de / Ayder Yaylası’nın ahşap evleri/ konuklarını /bekliyor.”

Bekliyor → Yüklem

Bekleyen ne? → **Ayder Yaylası’nın ahşap evleri** → Özne

Nerede bekliyor? → **Dünyaca ünlü yaylalarıyla tanınan Rize’de**

→ Dolaylı Tümleş

Neyi bekliyor? → **Konuklarını** → Nesne

Bu cümlede zarf tümleci yoktur. Doğru cevap “E” seçeneğidir.

CÜMLE DIŞI UNSUR

Yükleme sorulan hiçbir soruya cevap vermeyen sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Bunlar: hitaplar, ünlemler, bağlaçlar ve ara sözlerdir.

Örnek

+ “Beyler, sesimizi daha fazla yükseltmeyelim.”

► Cümlemizin yüklemi “yükseltmeyelim” sözcüğüdür. “Yükseltilmeyecek olan kim?” sorusunun cevabı “biz” cümlemizde yer almadığı için gizli öznemizdir.

+ “Eyvah, defterimi evde unutmuşum!”

► Cümlesinin yüklemi “unutmuşum” sözcüğü, gizli özne “ben” sözcüğü, “defterimi” sözcüğü belirtili nesne ve “evde” sözcüğü dolaylı tümleçtir. Hiçbir soruya yanıt vermeyen “eyvah” sözcüğü ise bir ünlem sözcüğüdür ve cümle dışı unsurdur.

+ Seninle her gün antrenmana gidebiliriz ancak pazar günleri olmaz. (ancak sözcüğü bağlaç olduğu için cümle dışı unsurdur.)

✦ Elif'i, en sevdiğim arkadaşımı, çok özlüyorum. (iki virgül arasında kullanılan ve kendisinden önceki ögenin açıklayıcısı olan sözcük ya da sözcük grupları ara sözlerdir ve cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

Uyarı

» Ara söz ve ara cümleler bir ögenin açıklayıcısı durumunda ise cümlelerin ögesi olurlar; ancak hiçbir ögenin açıklayıcısı olmayan ara sözler ve ara cümleler cümle dışı unsur olurlar.

Örnek

- ✦ Bu savaşı, **kesinlikle**, biz kazanacağız. kesinlikle: CDU yüklem açıklama değil)
- ✦ Kütahya'ya, **doğduğu yere**, yazları giderdi.

Yer Tamlayıcısı ara söz yüklem

Nereye? - Kütahya'ya doğduğu yere: Yer tamlayıcısının açıklayıcısı)

CÜMLEDE VURGU

Cümlede vurgu cümle içindeki bir sözcüğün cümle içindeki diğer sözcüklere göre daha baskılı söylenmesidir. Cümlede vurgu genellikle yüklemden önceki sözcüğün üzerindedir.

Cümlede Vurguda Dikkat Edilecek Noktalar:**1. Fiil (eylem) cümlelerinde vurgu yüklemden önceki sözcüğün üzerindedir.**

Benimle pazara dün **ablam** geldi.(Özne vurgulanmıştır.)

Benimle pazara ablam **dün** geldi.(Zarf tümleci vurgulanmıştır.)

Benimle ablam dün **pazara** geldi.(Dolaylı tümleç vurgulanmıştır.)

Uyarı

» **Yüklemden önce herhangi bir öge bulunmayan fiil cümlelerinde vurgu yüklem kendisindedir. Çünkü yüklemden önce başka bir öge bulunmamaktadır.**

Örnek

- ✦ **Vurdu** beni can evimden.(yüklem vurgulanmıştır.)
- ✦ **Sevdim** onu tüm kalbimle.(yüklem vurgulanmıştır.)

2. İsim cümlelerinde vurgu yüklem kendisindedir.

- ✦ En değerli hazinem **ailemdi**.
- ✦ Sokaktaki kedi çok **sevimliydi**.

3. Koşul cümlelerinde vurgu, koşul kipinin içinde bulunduğu kelimededir.

- ✦ Benimle **gelirsen** denize girersin.
- ✦ Ödevlerini **yaparsan** gezmeye çıkabilirsin.

4. Soru cümlesinde soru anlamı soru sözcükleriyle sağlanmışsa (kim, nereye, kaç vb.) vurgu soru sözcüğünün üzerinde, soru anlamı ‘-mi’ soru ekiyle sağlanmışsa vurgu ‘-mi’ ekinden önceki sözcükte olur.

- ✦ Bu çöpleri sokağa **kim** attı? (Özne vurgulanmıştır)
- ✦ Hafta sonu **nereye** gideceksiniz? (Dolaylı tümleç vurgulanmıştır.)
- ✦ Bu kadar soruyu **çözebilecek** mi? (Yüklem vurgulanmıştır.)
- ✦ Verdiğim görevleri **yaptın** mı? (Yüklem vurgulanmıştır.)
- ✦ Annen buraya **seni** mi gönderdi? (Nesne vurgulanmıştır.)

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde soru sözcükleri hangi ögeyi buldurmaya yöneliktir?

Elimdeki ne olduğunu kim söyleyecek?	Özne
Annesi çocuğa Antalya’dan ne getirmiş?	
Yarın okulda kimi göreceksiniz?	
İki gündür aradığın gömlek neredeymiş ?	
Okulun en çalışkan öğrencisi kimdi ?	
Ankara’dan sonra nereye gidecekler?	
Bu ürünü nereden temin edebilirim?	
O dağın zirvesine çıktığında ilk neyi gördün?	
Okuma dersinde hangi kitabı okuyorsun?	
Okula gelen yeni öğretmen nereliymiş ?	
Herkesin hayran olduğu arabayı kimden aldın?	
Amcasının geleceğini kime haber verdin?	
Çocuklar oyun oynasın diye babası çocukları nereye götürdü?	

(I) Bir başkasının duygu ve düşüncelerini anlayabilmek ve hissedebilmek, olaylara ve durumlara başka birinin penceresinden bakabilmek doğuştan sahip olduğumuz empati becerisiyle mümkün. (II) Empati; bilişsel empati, duygusal empati ve empatik ilgi olmak üzere üç şekilde sınıflandırılıyor. (III) Bilişsel empati, bir kişinin nasıl düşündüğünü anlayabilme olarak tanımlanabilir. (IV) Örneğin bir arkadaşınızın, kardeşinin kendisine sormadan gardırobundan tişörtünü almasına neden kızdığını anlayabilirsiniz. (V) Duygusal empati ise arkadaşınızın bu durum karşısında nasıl hissettiğini anlamanızı sağlar.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde nesne vurgulanmıştır?

A) I ve II. B) I ve III. C) II ve IV. D) III ve V. E) IV ve V.

I de cümle isim cümlesi olduğundan vurgu yüklemidir. II de cümle fiil cümlesi olduğunda vurgu yüklemden önceki kelimedir. Dolayısıyla vurgu zarf tümlecindedir. III de cümle fiil cümlesi olduğundan vurgu zarf tümlecindedir. IV de cümle fiil cümlesi olduğundan vurgu nesnedir. V de fiil cümlesi olduğundan vurgu nesnedir. Dolayısıyla cevap “E” seçeneğidir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Balkanlardan gelip Türkiye'ye yerleşmiş bir ailenin çocuğu olan Necati Cumalı, Ege Bölgesi insanların çeşitli problemleri çevresinde kurulan romanlarından sonra Makedonya 1900 ve Viran Dağlar'da Makedonya'yı ele alır.

1. Bu cümlelerin öğelerinin doğru sıralanışı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nesne - özne - zarf tümleci - dolaylı tümleş - yüklem
- B) Özne - zarf tümleci - dolaylı tümleş - nesne - yüklem
- C) Dolaylı tümleş - özne - zarf tümleci - nesne - yüklem
- D) Özne - nesne - dolaylı tümleş - zarf tümleci - yüklem
- E) Nesne - zarf tümleci - özne - dolaylı tümleş - yüklem

2. Onun kasa yapımındaki yorgunluğunu gidermek için elini yüzünü yıkadığını sanmıştı.

Bu cümlelerin öge sayısı aşağıdakilerden hangisiyle özdeşdir?

- A) Karanfillerinden birini kulak arından çekip resimli tahtanın üst başına konurdu.
- B) Her şey onun kendini yalnız hissetmemesi içindi.
- C) Göklerde yalnız kuşlar, bulutlar, rüzgârlar uçar.
- D) Makine yağıyla kararmış yüzü, içlerinden aydınlanan harikulade yeşil gözleri vardı.
- E) Fırtına kopunca ceviz kabuğu gibi küçücük sandalını mağaraların içine çekmişti.

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin öge dizilişi “özne, belirtisiz nesne, yüklem” şeklindedir?

- A) Hatırladığımız sürece hiç kimse bu dünyadan asla gitmiş sayılmaz.
- B) Ezber, hafızamıza emanet edilen bir şeyi saklamaktır.
- C) Büyük hedefleri olanlar, büyük sıkıntılardan geçerek başarıyı yakalarlar.
- D) İnsanoğlu doğanın içinde yaşadığını unutmuş gibi davranıyor.
- E) Mevlâna: “Ya olduğunuz gibi görünün ya da görüldüğünüz gibi olun!” der.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belirtili nesne vurgulanmıştır?

- A) Hamlet, çağımızda en çok sahnelenen oyunlardan biridir.
- B) Doğada ve toplumda belirli nedenler belirli sonuçları doğurur.
- C) Karaçamlarla kaplı bu dağın zirvesi dev bir kaya kütlesinden oluşur.
- D) Doğal kaynaklara sahip ülkelerin stratejik önemi her geçen gün artıyor.
- E) Gazel, şairlerin şiirdeki sanat kabiliyetini ortaya koyan bir nazım biçimidir.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne de yüklem de isim tamlamasından oluşmaktadır?

- A) Mücadele etmeyen, baştan ka beder.
- B) Dünyanın en büyük sorunu çevre kirliliğidir.
- C) İnanan insanın huzurunu hep inancında aradım.
- D) En büyük mirasımız, sahip olduğumuz terbiyemizdir.
- E) Merhameti olmayanın kuvveti, zorbalığa ve kötülüğe işler.

“İnsanlara maddi refah sağlamayı hedef alan çağdaş medeniyette gittikçe artan manevi susuzluğa, ruhi bunalmılara karşı, Mevlâna'nın doyurucu, gür bir kaynak olduğunu söyleyenler vardır.”

6. cümlesinde hangi öge vurgulanmıştır?

- A) Özne
- B) Belirtili nesne
- C) Belirtisiz nesne
- D) Zarf tümleci
- E) Dolaylı tümleç

I. Sizce Türk müziğinin en büyük bestekârı kimdir?

II. Farabi'yi yeterince tanıdığınızı söyleyebilir misiniz?

III. Hızır Bey, hangi şehre tayin edilmiştir?

IV. Atatürk, Millî Mücadele'ye hangi tarihte başlamıştır?

V. Gençler, başarılı olmak için kimleri örnek almalıdır?

7. Numaralanmış sorulardan hangileri aynı türden öğeleri buldurmaya yöneliktir?

- A) I ve II. B) I ve III. C) II ve IV.
- D) III ve V. E) IV ve V.

(I) Yaşadığımız dünyayı doğru değerlendirmenin başta gelen koşulu, kuşkusuz bilimi yeterince anlamaktır. (II) Kitaplarla öğretilenler, çoğu kez bir yığın ezber bilgi olduğundan araştırma etkinliğini algılamaya elvermiyor. (III) Deneyimsel bir süreç olan bilim, beyinlere doldurulacak hazır bilgi değildir. (IV) Bilim doğruyu bulma, olup bitenleri açıklama arayışı sürecinde ussal olduğu kadar imgesel ve duygusal tüm yetilerimizi içeren bir etkinliktir. (V) Kişi, bu etkinliğe katılabildiği ölçüde bilimi anlama imkânı bulur.

8. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde özne, sıfat tamlamasından oluşmuştur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(I) Anadolu'nun güzelliklerinin peşine genellikle yaz aylarında düşülür.

(II) Dağları, ormanları, gölleri ve sahilleriyle Anadolu, kış mevsiminin de çok yakıştığı bir coğrafyadır.

(III) Kar, beyaz bir örtü hâlinde kentlerin üzerine iner.

(IV) Köyler, kasabalar bambaşka bir güzelliğe bürünür.

(V) Beyaz kubbeli camilerden başlayıp cumbalı evlerin yorgun çatılarına tüy tüy yağar.

9. Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinin öge dizilişi “özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç, yüklem” şeklindedir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap Anahtarı:

1) B 2) E 3) E 4) B 5) B

6) A 7) A 8) D 9) C

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

CÜMLE TÜRLERİ

Yüklemine Göre Cümleler

Cümleler, yüklemlerinin sözcük türüne göre ikiye ayrılır:

1. Fiil cümlesi:

Yüklemi fiil olan ve haber ya da fiil cümleleriyle çekimlenmiş cümlelerdir.

Örnek

- + “Geçen hafta arkadaşlarımla pikniğe gittik.” cümlesinde yüklem (gitmek) sözcüğü fiil olduğu için cümlemiz fiil cümlesidir.
- + Çocuklara kitap hazırlamak için Amasra’da toplandık.
- + Telefonunun şarjı bittiği için haber verememiş.
- + Güneş etrafı ısıtmaya başladı.
- + Yaratılanı sev yaratandan ötürü.

2. İsim cümlesi:

Yüklemi isim ve isim soylu kelimelerden oluşan cümlelerdir.

Örnek

- + “İlgi duyduğu meslek öğretmenlikmiş.” cümlesinde yüklem (öğretmenlikmiş) sözcüğü isim olduğu için cümlemiz isim cümlesi olur.

- ✦ Dün deniz çok sıcaktı.
- ✦ Evde hiç ekmek yoktu.
- ✦ Dün morali çok bozuktu.

ÖGE DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe’de cümleler, yüklemlerinin cümle içindeki yerine göre üçe ayrılır:

1- Kurallı Cümle 2- Devrik Cümle 3- Eksiltili Cümle

1. Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda bulunan cümlelerdir.

Örnek

✦ “Yusuf, masanın başında oturmuş bilgisayarla oynuyordu.” cümlesinde yüklem (oynuyordu) sözcüğü cümlelerin sonunda yer aldığı için cümlemiz devrik cümledir.

- ✦ Öğretmenin verdiği ödevleri zamanında bitirdim.
- ✦ Hava düşündüğümüzden daha sıcakmış.
- ✦ Keşke, Bilge Öğretmen de bizimle gelseydi.
- ✦ Türkler tarih boyunca dünya düzenine yön vermişlerdir.
- ✦ Havanın aydınlanmasıyla birlikte balıkçı tekneleri denize açıldı.

2. Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda bulunmayan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde yüklem cümlelerin başında veya ortasında bulunabilir.

Örnek

✦ “Uyur iken gördüm bir düş.” cümlesinde yüklem (gördüm) sözcüğü cümlelerin sonunda olmadığı için cümlemiz devrik bir cümledir.

- ✦ Sarı saçlarına deli gönlümü, bağlamışım **çözölmüyor** Mihriban.
- ✦ Çiçekler **uyandırdı** bizi uzun bir kış uykusundan.
- ✦ **Bilmezdim** şarkıların bu kadar güzel olduğunu.
- ✦ Hala **bekliyorum** seni en son bulduğumuz yerde.
- ✦ Yanımıza **geldi** elinde kocaman bir çay bardağıyla.
- ✦ Rasim Abi arkadaşlarına not kâğıtları **dağıtıyordu** çalışma salonunun köşesinde.

3. Eksiltili Cümle

Yüklemi yazılmayıp yüklemine okuyucunun, zihninde tamamlaması beklenen cümledir. Eksiltili cümlelerin sonuna üç nokta konur.

+ “Öğretmen sınıfa dönüp...” cümlesinde eylem tamamlanmamıştır. Bu tür cümlelere “eksiltili cümle” denir.

+ Öyle bir baktı ki...

+ Bir elinde cımbız bir elinde ayna...

Uygulama

CÜMLE	KURALLI	DEVİRİK	EKSİLTİLİ	İSİM	FİİL
Onunla tanışmayı ben de çok istiyorum.					
Bütün işlerini son dakikaya bırakıyordu.					
Ne söylesem avutamıyorum gönlümü.					
Şu karlı dağların ardında...					
Öğretmendir bir topluma yön veren.					
İnsan sevdikçe benliğini bulur.					

Çözümlü Soru

“Genetiğiyle oynanmış tohumların kullanımı hızla yaygınlaşıyor.”

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yüklemine yerine göre bu cümleyle özdeştir?

- A) Doğu kültüründe önemli bir yeri vardır masalların.
- B) Usta bir ressamın elinden çıkmış resim gibidir İstanbul.
- C) Türk edebiyatının önde gelen mutasavvıflarından biridir Mevlana.
- D) Kitap satışları ve dergi abonelikleri günden güne düşüyor.
- E) Her zaman tam hâkim olamaz yazarlar ve şairler konularına.

Çözüm

Yukarıdaki cümlede yüklem sonda olduğu için kurallı cümledir. A,B,C,E seçeneklerinde yüklem ortada olduğu için devrik cümledir. Fakat D seçeneğinde yüklem sondadır. Bu nedenle cevap “D” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

- I. Bağ bayırda, tarla çayırda
- II. Borç vermekle, düşman kırmakla
- III. Her şeyin yenisi, dostun eskisi
- IV. Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu
- V. El elin eşeğini türkü çağırarak...

1. Numaralanmış atasözlerinden hangisi tamamlanmamış cümle özelliği taşımaz?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

1. Ankara'dan gelen haberlerin hepsi birbirinden iyi.

2. Daracık ve bozuk kaldırımlardan çamurlu sular akıyordu.

3. Köy yaşamından çeşitli sahneleri canlandıran bir oyundu.

4. Boş boş baktığımı görünce öfkelenip elindekileri bir köşeye attı.

2. Numaralanmış cümlelerden hangileri isim cümlesidir?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 3. C) 2. ve 4.
D) 3. ve 4. E) 1. ve 4.

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi tür bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri andım birer birer.

B) Ankara'nın ışıkları artık çok gerilerde kalmıştı.

C) Sevgiyi tanımayanlar, ayrılığın acısını da bilmezler.

D) Bugün sahilde çok şiddetli bir rüzgâr esiyordu.

E) Hava her zamankinden daha durgundu.

Yıldızlar, gezegenlerden çok daha büyük ve sıcak olan gaz küreleridir. Örneğin Güneş sisteminin en büyük gezegeni Jüpiter'den 10 kat büyüktür Güneş. Ayrıca evrende Güneş'ten çok daha büyük milyonlarca yıldız vardır.

4. Bu parça ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Fiil cümlesi kullanılmıştır.
B) Devrik cümle vardır.
C) İsim cümlelerine yer verilmiştir.
D) Eksilteli cümleye yer verilmemiştir.
E) Kurallı cümle kullanılmıştır.

5. Aşağıdakilerden hangisi devrik bir cümledir?

A) Elleri ceplerinde deniz kenarında dolaşır.

B) Başka türlüsüne benim aklım ermez.

C) Yaşanmamış bir ömrün hesabını sorma benden.

D) Bu kuşak, dilin sadeleşmesi yolunda çok çalıştı.

E) Onunla her sabah spor yapar.

6. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi yüklemının yerine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur.
- B) Zemheride yoğurt isteyen cebinde inek taşır.
- C) Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleterek yer.
- D) İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş.
- E) Bu günlerde çok çalışıyordu.

Yüklemi sonda bulunan cümlelere kurallı (düz) cümle; yüklemi sonda bulunmayan, başta ya da ortada yer alan cümlelere devrik cümle denir.

7. Buna göre aşağıdaki cümlelerden hangisi, yüklemının yerine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) O günden sonra hayata güzel bakmayı öğrendim.
- B) Ahmet başını eğmeseydi kırlangıç ona çarpacaktı.
- C) Heyecanla annesini aradı otobüsten iner inmez.
- D) Oyun oynamak için hepimiz sabırsızlanıyorduk.
- E) Bizimle doğru dürüst ilgilenmedi.

Cevap Anahtarı:

1) D 2) B 3) E 4) A 5) C 6) D 7) C

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Cümleler, taşıdıkları anlamlara göre temelde ikiye ayrılır:

1. Olumlu Cümle
2. Olumsuz Cümle
3. Soru Cümlesi

1. Olumlu Cümle

Yüklemin bildirdiği işin, oluşun, durumun gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olduğunu, bulunduğunu bildiren cümlelerdir. İfade eden cümlelerdir.

Örnek

- ✦ “Bu akşam yemekleri babam hazırladı.” cümlesinde yemek hazırlama işi gerçekleştiği için cümlemiz olumlu bir cümledir.
- ✦ Yarın gezmeye sizinle ben de geleceğim.
- ✦ Söz verdiğimiz zaman sözümüzde durmalıyız.
- ✦ Konuları yetiştirmek için gece gündüz çalışıyordu.
- ✦ Ankara’ya gideceği için çok mutlu olmuştu.
- ✦ Bu sene ikiz bebek bekliyorlardı.
- ✦ Sabahları yürüyüş yapmayı çok severdi.

Uyarı

» “Şiddetli yağışlardan dolayı yol trafiğe kapandı. “Bu cümlede “kapanmak” eyleminin gerçekleşmesi söz konusu olduğu için, cümle anlamca olumludur.

2. Olumsuz Cümle

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleşmediğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olmadığını, bulunmadığını bildiren cümlelerdir.

Örnek

- ✦ “Bugün ofise kimse gelmedi.” cümlesinde “gelmek” fiili olumsuzluk eki alarak “gelmedi” şeklinde kullanılmıştır. Bu yüzden cümlemiz **olumsuz bir cümledir**.

- ✦ Arkadaşlarını hiçbir zaman üzmez.
- ✦ Misafirlere ikram edilen çorba, tuz**suz**muş.
- ✦ Bu insanlar hiç kurnaz **değ**ildi.
- ✦ Bugün yolda hiç araç **yok**tu.

Uyarı

- Fiil cümlesinde olumsuzluk -ma / -me (geniş zamanda – maz, -mez) ekiyle sağlanır.
- İsim cümlesinde olumsuzluk “değil / yok” sözcükleriyle ya da “-sız, -siz” ekiyle sağlanır.

a. Anlamca Olumsuz Yapıca Olumlu Cümle

Bazı cümleler yapıca olumlu olduğu halde anlam olarak olumsuz olabilirler. Dilimizde olumsuzluk ekleri fiillerde “-ma/-me” fiil dışındaki sözcüklerde ise “yok” ve “değil” gibi kelimelerdir. Yapıca olumlu cümleler içlerinde bu olumsuzluk bildiren ifadeleri barındırmazlar.

Örnek

- ✦ Bu işin içinden çık çıkabilirsen. (çıkamazsın)
- ✦ Bu karda kışta hiç dışarı çıkılır mı? (çıkılmaz)
- ✦ Ne mektup geliyor ne haber senden. (mektup da gelmiyor haber de)

b. Anlamca Olumlu Yapıca Olumsuz Cümle

Bazı durumlarda cümle içinde olumsuzluk bildiren ifadeler barındırdığı halde anlamca olumlu olabilirler. Bu tür cümlelere **anlamca olumlu yapıca olumsuz** cümleler denir.

Örnek

- ✦ Söylediklerinizi anlamıyor değilim. (anlıyorum)
- ✦ Anlattıklarında doğruluk payı yok değil. (var)
- ✦ Sen çağırırsın da ben gelmez miyim? (gelirim)

3. Soru Cümlesi

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan yani karşılığında bir cevap beklenen cümlelerdir. Bu cümlelerde soru anlamı soru zamirleri, soru zarfları, soru sıfatları ve soru edatları (mı, mi, mu, mü) ile kazandırılır.

Örnek

- ✦ Hava yarın nasıl olacakmış?
- ✦ Sevgi midir dünyayı ayakta tutan?
- ✦ Bu soruyu neden bana soruyorsun?
- ✦ Otobüs yarın kaçta hareket ediyor?
- ✦ İnsan bir şehirde yaşadıklarını unutabilir mi?

Çözümlü Soru

- I. Ne kendin gel ne de haber yolla.
- II. Sanki onu saatlerce aramadık mı?
- III. Ben de sizinle gelmeyecek değilim.
- IV. Gel de bu adama güven artık!
- V. Sizi bu konuda kandırıyor değilim.

Numaralanmış cümlelerden hangileri biçimce olumsuz, anlamca olumludur?

A) I ve II. B) I ve IV. C) II ve III. D) III ve V. E) IV ve V.

Çözüm

III ve V numaralı cümleler yapıca olumsuz olduğu halde anlam olarak olumlu cümlelerdir. “gelmeyecek değilim” derken geleceğim, “kandırıyor değilim” derken ise kandırmıyorum anlamında kullanılmıştır.

4. Ünlem Cümlesi

İnsanlar korku, sevinç, üzüntü, acı gibi yaşadıkları ani duygu ve düşünceleri ifade etmek için çeşitli ifadeler kullanır. Bu tür cümlelere “**ünlem cümlesi**” denir.

Örnek

- ✦ Aman, yemek ocakta kaldı!
- ✦ Allah'ım, bu ne güzel sürpriz!
- ✦ Hey, buraya gelsene ufaklık!

Uygulama

Aşağıdaki cümleleri anlamlarına göre uygun şekilde işaretleyiniz.

Cümle	Olumlu	Olumsuz	Soru	Ünlem
Genel müdür bize çeşitli hediyeler gönderdi.				
Havanın kararmasıyla yağmur başladı.				
Güneş bugün bize yüzünü göstermedi.				
Buzullardaki erimeler dünyayı olumsuz etkiliyor.				
Kısa da olsa bir hatırlar sorarsın diye bekledim.				

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerden hangisi biçimce olumlu anlamca olumsuzdur?

- A) Onunla artık ortak bir çalışma yapmama kararı aldık.
- B) Okul konusunda ne beni ne de öğretmenini dinliyor.
- C) Edebiyat, aklına ilk geleni olduğu gibi söylemek değildir.
- D) Son maçta takım hiç de fena oynamadı.
- E) Tarihî tiyatro, son oyunla perdelerini kapatıyor.

Çözüm

Ne..... ne de bağlacı cümleleri yapıcı olumlu fakat anlamca olumsuz yaparlar. Cümlemize baktığımızda da öğretmenini de beni de dinlemiyor anlamı vardır ancak cümlede olumsuzluk bildiren bir ifade yoktur. Sorunun doğru cevabı “B” seçeneğidir.

Yapısına Göre Cümleler

Cümlelerde; yargı (yüklem) sayısına ya da yan cümlecik olup olmamasına bakılır. Cümleler yapısı yönüyle dörde ayrılır.

1. Basit Cümle 2. Bileşik Cümle 3. Sıralı Cümle 4. Bağlı Cümle

► Yapılarına göre cümlelere geçmeden önce “temel cümle” ve “yan cümlecik” kavramları üzerinde durmak gerekir.

Temel cümle: Cümlede asıl yargıyı bildiren bölüm cümlelerin yüklemidir.

Bundan dolayı yükleme temel cümle diyebiliriz. Uzun ve çetin bir kış mevsiminin ardından doğa uyanıyordu.

Yan Cümlecik: Temel cümleyi tamamlayan yargı(lar)dır. Yan cümlecik genellikle “fiilimsi”nin bulunduğu bölümdür. Fiilimsi haricinde yan cümlecik temel cümleye “şart kipi”, “ki bağlacı” ve “doğrudan aktarılan cümleler”le bağlanır.

Aşağıdaki cümlelerde **koyu** olarak yazılan **yan cümleciklerin oluşturduğu ögeler** ayraç içinde belirtilmiştir.

Onun bu sınavı kazanması hepimizi sevindirdi. (yan cümlecik özne görevinde)

Rüzgâr, sararmış yaprakları sağa sola savuruyor. (yan cümlecik nesne görevinde)

Konferans için gelenlere birer kitapçık verildi. (yan cümlecik dolaylı tümleç görevinde)

Görevliler, **havalarda soğuyunca** kaloriferleri yaktı. (yan cümlecik zarf tümleci görevinde)

1. Basit Cümle:

Bir tane yükleme bulunan, içinde yan cümlecığı olmayan cümlelerdir.

Örnek

- + Yolcuların çoğu, uçağa vaktinde **bindi**.
- + Uzun ve yorucu bir günün ardından hepimiz **uyuyakalmıştık**.
- + Dedemin, köyün hemen yakınında kocaman bir çiftliği **vardı**.
- + **Yürüyorum**.
- + Hepimiz sizi **bekliyorduk**.
- + Karşımızdaki adalar, denizin ortasında kule gibi **duruyordu**.
- + Kadıncağıza **yardım ettim**.

2. Birleşik Cümle:

Bir yükleme bağlı yardımcı yağıların yani yan cümlelerin bulunduğu cümlelerdir. Bu cümleler yan cümlecığın niteliğine göre dörde ayrılır:

a. Girişik Birleşik Cümle:

Yan cümlelerin temel cümleye fiilimsi ile bağlandığı cümlelerdir. Bu tür cümlelere içinde fiilimsi olan cümleler de denilebilir.

Örnek

- + Şiir **dinlemeyi** çok seviyorum.
- + Seni **arayanlara** evde olmadığını söyledim.
- + Zeynep odasına **gidip** oyuncaklarıyla oynamaya başlamış.

Uyarı

- » Bir cümlede birden fazla yan cümlecik bulunabilir.

Örnek

- + Çocukları **görünce koşarak** yanlarına gitti.
- + **Unutulan** eşyaları yoğunluk **azalınca** sahiplerine ileticeğiz.

b. Şartlı Birleşik Cümle:

Yan cümlecğin temel cümleye “-sa, -se” şart kipiyle bağlandığı cümlelerdir.

Örnek

- + Çalışmamız erken **biterse** Ankara’da gezeceğiz.
- + Yanımıza biri **yaklaşsa** ona neler yapacağımızı biliyorduk.

c. –ki’ li Birleşik (İlgili) Cümle:

Yan cümlelerin temel cümleye “-ki bağlacı”yla bağlandığı cümlelerdir. İlgili cümlelerinde yan cümlecik, çekimli bir fiille kurulur. Bu cümlelerde temel cümle “ki bağlacı” ndan önceki kısımdır.

Örnek

- + Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.
- + Sanma ki ben de çok mutluyum.
- + Anladım ki sen de beni yanlış anlamışsın.
- + Gördüm ki bahar buralara erken geliyormuş.

d. İç İçe Birleşik Cümle:

Temel cümlelerin içine başka bir cümlelerin girmesiyle oluşan birleşik cümlelerdir. Başka bir deyişle bu cümleler, bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümlelerdir.

Örnek

- + “Filmin etkisinden uzun süre kurtulamadım.” dedi.
- + Boş zamanlarımda balığa gitmeyi çok severim, dedi.

3. Sıralı Cümle

Birden çok cümlelerin virgül ya da noktalı virgülle art arda sıralandığı cümlelerdir.

Örnek

- ✦ Bugüne kadar birçok kitap **okudum**, okuduğum her kitaptan ayrı bir **zevk aldım**.
- ✦ At ölür, meydan **kalır**; yiğit ölür, şan **kalır**.
- ✦ İnsanlar, zaman zaman aceleci **davranırlar**; bundan dolayı da **pişmanlık duyarlar**.

4. Bağlı Cümle:

Birden fazla cümlelerin bağlaçla birbirine bağlanması ile oluşan cümlelerdir.

Örnek

- ✦ Sizi aradım **ama** annen evden erken çıktığını söyledi.
- ✦ Aralıktaki çalışmaya gelirim **ama** bu sefer daha fazla yer gezelim.
- ✦ **Hem** yürüyüş yapıyor **hem de** yediklerine dikkat ediyor.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerle ilgili yapılan açıklamaları Doğru (D) Yanlış (Y) olarak değerlendiriniz.

1) Alışveriş işlerine ben bakıyorum, temizlik işlerine ev arkadaşım bakıyor. (Birden fazla yüklemli fiil cümlesidir.)	Doğru	Yanlış
2) Rüyasında gördüğü peri kızının söylediklerini bir türlü unutamıyordu. (İçinde fiilimsi olan olumsuz cümledir.)		
3) Öğretmenimiz “söz sanatları” konusunu tüm ayrıntılarıyla anlattı. (İçinde fiilimsi olan isim cümlesidir.)		
4) Merhamet ve sözüne bağlılık onun en önemli özelliğiydi. (Bağlacı olan filler cümlesidir.)		
5) Seni inandırabileceğim bir şey kalmadı. (Birden fazla yüklemli olumlu cümledir.)		
6) O işi hem çok istediğini söylüyorsun hem de o işe başvuruyorsun. (Bağlacı olan fiil cümledir.)		
7) Başkalarının işleriyle ve sorunlarıyla uğraşmaktan kendine zaman ayıramıyordu. (Bağlacı olan olumlu cümlesidir.)		

Çözümlü Soru

(I) Pinokyo'yu ilk defa kırk beş yaşında okudum. (II) Ama filmini çok daha önce-
den izlemiştim. (III) Bunca sene sonra ancak şimdi anlıyorum ki benim Pinokyo
sandığım şey ile asıl Pinokyo arasında dağlar kadar fark varmış. (IV) Buna biraz
içerlediğimi itiraf etmeliyim; bugün romanda okuyup etkilendiğim ve hatırlamaya
değer bulduğum pek çok olay, filminde yok. (V) Dahası çoğu karakter filminde
tahrif edilmiş.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi sıralı cümledir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

Sıralı cümle öğeleri arasında virgül ya da noktalı virgül bulunan cümlelerdir. IV
numaralı cümle sıralı cümledir. I, II ve “V” numaralı cümleler basit, III numaralı
cümle ki’li birleşik cümledir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi kurallı bir fiil cümlesidir?

- A) Yalımızın arkasındaki korulukta bir taş havuzvardı.
- B) Kuru bir öksürüğe tutulmuştu, zavallı ihtiyar!
- C) O akşam eve, demet demet yaban gülleriyle döndüler.
- D) En sevdiği oyuncak dedesinin ona verdiği arabaydı.
- E) Babası, gözünü budaktan sakınmayan bir adamdı.

I. Yüzünde uzak bir hatıranın tatlı tebessümleri salınıyordu.

II. Cesaret, tehlike karşısında aklın kullanılmasıdır.

III. Yüreksizlerin tabiatında af diye bir şey yoktur.

IV. Gözleri, yağmurlardan önceki gökyüzü gibi bulanıktı.

2. Numaralanmış cümlelerden hangileri olumlu isim cümlesidir?

- A) I ve II. B) I ve III. C) II ve IV.
- D) III ve IV. E) I ve IV.

(I) Deniz suyunun neden tuzlu olduğunu biliyor musunuz? (II) Deniz sularındaki tuzun kaynağı, yer kabuğunu oluşturan kayalardır. (III) Yağmur yer yüzüne düştüğünde bu kayaları aşındırır. (IV) Aşınan kayalardan çıkan tanecikler yani tuzlar da akarsular yoluyla denizlere ve okyanuslara ulaşır.

3. Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I numaralı cümle soru cümlesidir.
- B) II numaralı cümle isim cümlesidir.
- C) III numaralı cümle olumsuz cümledir.
- D) III numaralı cümle birleşik cümledir.
- E) IV numaralı cümle kurallı cümledir.

4. "Bir ailenin yatırım yapacağı en önemli alan, çocuğunun geleceğidir." cümlesinin özellikleri hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) Kurallı, olumlu, isim cümlesi
- B) Kurallı, olumlu, fiil cümlesi
- C) Devrik, olumlu, fiil cümlesi
- D) Kurallı, olumlu, soru cümlesi
- E) Devrik, olumsuz, isim cümlesi

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisi olumsuz bir fiil cümlesidir?

- A) Kurallar, insanların hayatlarını kolaylaştırmalıdır.
- B) Gideceğin yeri bilmiyorsan vardığın yerin önemi yoktur.
- C) Bu mahallede yaşayanlar, iyi bir gazete okuru değildi.
- D) Artık bizimle gelmezsin diye düşünüyorum.
- E) Hedefi olmayan insanlar, çalışmaktan zevk almazlar.

6. Aşağıdakilerden hangisi olumsuz ve devrik bir fiil cümlesidir?

- A) Çocuklarını mutlu edebilmektir anne ve babaların en önemli görevi.
- B) Beynin gizemini tam olarak çözemedi bilim insanları.
- C) Top oynarken çok fazla enerji üretmek zorundadır vücudumuz.
- D) Gül geç şu dünyanın yalan haline be dostum.
- E) Mikroplar, sağlıklı bir derinin içinden geçemez.

Yüklemi fiil olan cümlelere fiil cümlesi, yüklemi ek fiil almış isim ya da isim soylu sözcük olan cümlelere ise isim cümlesi denir.

7. Buna göre aşağıdakilerden hangisi fiil cümlesidir?

- A) Yaşlı adam bahçeye meyve fidanları dikmiş.
- B) Burası ben çocukken hiç araba geçmeyen bir yoldu.
- C) 2016, onun her konuda sıkıntı çektiği bir yıl olmuş.
- D) Bütün işi gücü benimle uğraşmaktı.
- E) Müdürümüzün boyu uzun, saçları aktı.

8. Aşağıdakilerden hangisi yapısına göre basit, söz dizimine göre devrik bir isim cümlesidir?

- A) Heyetler arası görüşmelerde iş birliğini artırma kararı alınmıştır.
- B) Bu şehirde rüyada gibiydim tam elli beş yıldır.
- C) Hayat hiç de kolay değil herkesin zannettiği gibi.
- D) Akıldır insana verilen en büyük sermaye.
- E) Burası bünyesinde barındırıyor doğanın tüm güzelliklerini.

“En uzun yola bir adım atarak başlanılır.” denmiş. Adımladıkça tükenir yollar. En önemli yarışların final çizgisi bir adımla geçilir. Bir adım kala tanışılır acıların en büyüğüyle. Mutluluk bir adımla...

9. Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Devrik cümle
- B) İç içe birleşik cümle
- C) Eksiltili cümle
- D) Basit cümle
- E) Sıralı cümle

Tam bir yargı bildirmeyen temel cümlelerin ögesi olarak görev yapan söz ya da söz öbeklerine yan cümle denir. Yan cümle temel cümledeki yargıyı güçlendiren, açıklayan, bütüneyen ve türlü yollarla temel cümleye bağlanan cümledir.

10. Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili söz öbeği yan cümledir?

- A) Bir milletin sanatı, yansıttığı toplumun yaşam biçimine uygun olmalıdır.
- B) Çoğumuz Malkoçoğlu filmlerini küçüklüğümüzde izlemiş, Malkoçoğlu gibi olmaya özenmişizdir.
- C) Bir yere zulmün eli uzandığında oralarda dudakların gülüp açıldığını göremezsiniz.
- D) Anadolu, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış en eski medeniyetlerden biridir.
- E) İnsanın, bilimsel araştırmaları ana dilinde daha rahat yapacağına inanıyorum.

Cevap Anahtarı:

- 1) C 2) C 3) C 4) A 5) E
6) B 7) A 8) D 9) D 10) B

NOTLAR

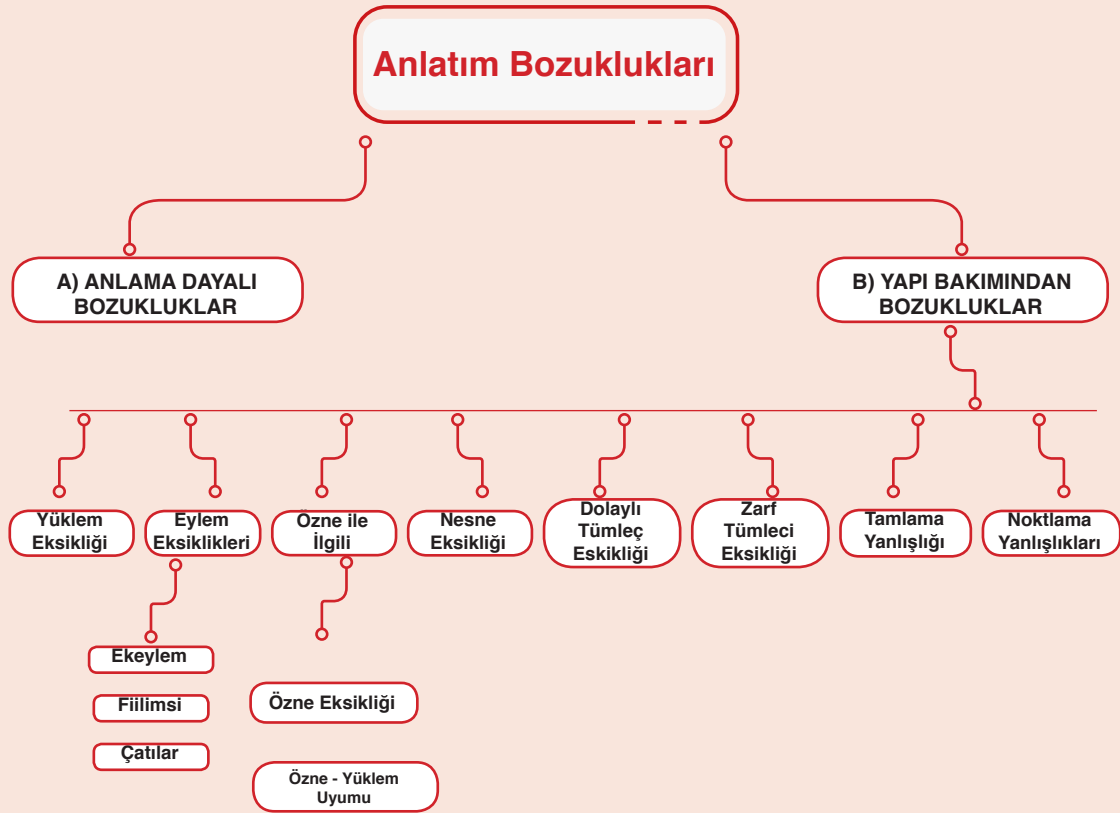
Blank lined area for notes.

NOTLAR

Blank lined area for notes.

ANLATIM BOZUKLUĞU

Anlatım bozukluğu ikiye ayrılır:

A. Yapıya Dayalı Anlatım Bozuklukları

Cümlelerin yapısını oluşturan kelimelerin cümlede olmaması anlatım bozukluğuna sebep olur. O zaman cümlede gerekli öğelerin hepsi olmalıdır. Aynı zamanda öğeleri oluşturan kelimelerin de birbiriyle ve yüklemle uyumlu olması gerekir. Cümledeki öğelerin uyumsuz olması da anlatımı bozar.

Yapıya dayalı anlatım bozukluklarını yedi başlıkta inceleyeceğiz.

1) Özne Yüklem Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Anlatım Bozukluğu

Cümlede özne ve yüklem uyumsuzsa bir anlatım bozukluğu oluşur. Mesela özne çoğul birinci kişiye yüklem de çoğul birinci kişi olmalıdır.

Örnek

+ Özne insan ve tekil ise; anlamı saygı, sitem, küçümseme içermişse yüklem tekil olmalı.

doğru → Mehmet Bey geldi.

yanlış → Mehmet Bey geldiler.

» Özne insan ve tekil ise; anlamı saygı, sitem, küçümseme içermişse yüklem çoğul olmalı.

+ Kerem Bey teşrif etmişler (!) Bu cümle içinde Kerem Bey'in geç kalması dolayısıyla yönelik bir sitem vardır. Dolayısıyla yüklem çoğul yazılmalıdır.

» Özne insan ve çoğulsa, yüklem hem tekil hem çoğul olur.

+ Arkadaşlar geldi / geldiler.

» Özne insan değil ve çoğulsa yüklem tekil olmalı.

doğru → Kuşlar uçtu.

yanlış → Kuşlar uçtular.

» Özne insan değil ancak kişileştirme yapıldıysa yüklem hem tekil hem çoğul olabilir.

+ Ağaçlar ağıtlar yakar / yakarlar.

» Özne belgisiz zamir veya sıfat ise yüklem tekil olmalıdır.

+ doğru → Herkes gitti. Birkaç kişi gitti. yanlış → Herkes gittiler. Birkaç kişi gittiler.

» Özne topluluk ismi ve çoğul eki aldıysa yüklem tekil de çoğul da olabilir.

+ Takımlar sahaya gitti / gittiler.

» Özne topluluk ismi ancak çoğul eki almadıysa yüklem tekil olmalıdır.

+ doğru → Takım sahaya gitti. yanlış → Takım sahaya gittiler.

2) Kişi Uyumsuzluğu

Bir cümlede birden fazla yüklem varsa cümledeki yüklemelerin kişi eklerinin uyumlu olması gerekir. Yüklemdeki işi yapan kişiler farklıysa her iki yüklemdeki kişi ekleri yazılmalıdır.

Örnek

+ Ben sana bir sır verecek, sen de bu sırrı saklayacaksın.

+ Biz kütüphaneye yeni kitaplar alıyor, öğrencilerimiz de merakla bu kitabı okuyordu.

3) Çatı Uyumsuzluğu

Bir cümledeki eylem ve eylemsilerin çatı yönünden uyuşmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek

+ Pastalar hazırlayıp konuklara ikram edildi.

+ Davetlileri arayarak haber verildi.

4) Noktalama İşareti Eksikliği

Noktalama işaretinin kullanılmaması ya da yanlış yerde kullanılması anlam belirsizliğine yol açar.

Örnek

- + Yaşlı doktora derdini anlattı.
- + Genç kadına otobüste yer verdi.
- + Hasta adamdan bir bardak su istedi.

5) Öge Eksikliğinden Kaynaklı Anlatım Bozukluğu

Bir cümlede, ögelerden birinin kullanılmaması anlatım bozukluğu oluşturur.

Örnek

- + Dağcıların sesi, rüzgâra karışıyor, birbirlerini duyamıyorlardı.
- + Sevdiklerinden uzun süre ayrı kalmış, çok özlemişti.
- + Okulumuza yaptıklarınızdan dolayı sizi kutluyor ve başarılar diliyorum.
- + Dergi okumayı çok az, kitap okumayı hiç sevmezdi.

6) Ek Fiil Eksikliği

Yüklemi isim soylu olan cümlelerde, yüklemlerden biri olumlu diğeri olumsuz ise bu durumda iki yüklemde de kendi eklerini alması gerekir.

Örnek

- + Gezdiğimiz villalardan biri çok geniş, diğeri geniş değildi.
- + Yaylada hava çok sıcak ama nemli değildi.
- + Yürüdüğünüz yoldan biri az kısa, diğeri uzun değildi.

7) Tamlama Yanlışları

İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlananın doğru kullanılması gerekir.

Bazen tamlayan ya da tamlananı söylemeyiz. Bu da anlatım bozukluğuna sebep olur. İsim ve sıfat tamlamasını bir arada kullandığımızda tamlama eklerini mutlaka yazmalıyız. Eğer ekler eksik olursa ya da sıfat tamlamasına isim tamlaması eki getirirsek yine anlatım bozukluğu yaparız.

Örnek

- + Toprağa bir şey ekmeden ürün vermesini bekleme.
- + Kültürel etkinliklerin devamı toplumun gelişmesinde önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Uygulama

Tabloda verilen cümlelerdeki anlatım bozukluğunun nedenini işaretleyiniz.

		Öge Eksikliği	Tamlama Yanlışlığı	Ek Fiil Eksikliği	Çatı Uyuşmazlığı
1	Birçok aileler çocuklarının spor yapmasını teşvik ediyor.				
2	Gece dişlerini fırçalayıp erkenden yatıldı.				
6	Herkes baharın tadını çıkarıyor, parktan ayrılmak istemiyordu.				
4	Arkadaşım salıncakların yanına, ben kaydırağa doğru koştum.				
5	Deniz çok soğuk fakat temiz değildi.				
6	Ne kadar çok çalışılırsa o kadar çok kazanırsın.				

Çözümlü Soru

“İnsanlık tarihi boyunca Ay’a altı kez gidilmiş hatta golf bile oynanmıştır. “

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dolaylı tümleç eksikliği
- B) Özne eksikliği
- C) Özne-yüklem uyumsuzluğu
- D) Yüklem eksikliği
- E) Ek eylem eksikliği

Çözüm

Yukarıdaki cümlede golfün nerede oynandığı belirtilmiyor. Dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu bulunmaktadır. Anlatım bozukluğunun giderilmesi için cümle “İnsanlık tarihi boyunca Ay’a altı kez gidilmiş hatta Ay’da golf bile oynanmıştır.” şeklinde olmalıdır.

B. Anlam Yönünden Anlatım Bozuklukları

Cümle sözcüklerden ve söz öbeklerinden oluşur. Cümleyi oluşturan kelimelerin anlamlarının cümlenin anlana uygun olması gerekir. Aşağıdaki kusurlar cümlede anlam yönünden bozukluk oluşturur.

- » Sözcüğün gereksiz kullanımı,
- » Sözcüğün yanlış anlamda kullanımı,
- » Sözcüğün cümlede yanlış yerde kullanımı,
- » Atasözü ve deyimlerin yanlış anlamda kullanımı,
- » Anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanımı,
- » Sıralama yanlışlığı ve mantık hataları,
- » Anlam belirsizliği.

1) Sözcüğün Gereksiz Kullanımı

Bir sözcüğü cümleden çıkardığımızda, cümlede anlam kaybı olmuyorsa o sözcük gereksizdir. Bu anlatım bozukluğu iki durumda karşımıza çıkar:

a) Aynı anlamda sözcükler kullanırsak bu sözcüklerden biri cümleden çıkarılmalıdır.

Örnek

“Fabrikanın bu ağır, güç çalışma koşullarına ancak bir ay dayanabildi.”

Ağır ve güç sözcükleri aynı anlamda olduğu için bir tanesinin kullanılması yeterli olacaktır. Eş anlamlı kelimelerin bir arada kullanımı gereksiz kelime kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Uyarı

» “Etmek, eylemek, olmak, yapmak” yardımcı eylemlerinin gereksiz yere kullanılması sık yapılan yanlışlardandır. Bu yardımcı eylemlerin yaptığı işi başka bir ek yapabiliyorsa yardımcı eylem kullanmamıza gerek yoktur.

» “Bizlere bu sıkıntılı zamanımızda destek olacağını umut etmiştim.” “Destek olacağını” yerine “destekleyeceğini” şeklinde kullanmak gerekir. Ayrıca “etmek” eylemini “umut etmek” şeklinde kullanmak gereksizdir. Bunun yerine “ummuştum” ifadesini kullanabiliriz.

» Sizi işten çıkarıyorum almanız gereken parayı muhasebe hesap etsin
“Hesap etsin” sözü yerine “hesaplasın” sözü getirilmeli.

Uyarı

» "Etmek, eylemek, olmak, yapmak" yardımcı eylemlerinin gereksiz yere kullanılması sık yapılan yanlışlardır. Bu yardımcı eylemlerin yaptığı işi başka bir ek yapabiliyorsa yardımcı eylem kullanmamıza gerek yoktur.

Örnek

"Bizlere bu sıkıntılı zamanımızda destek olacağını umut etmiştim." "Destek olacağını" yerine "destekleyeceğini" şeklinde kullanmak gerekir. Ayrıca "etmek" eylemini "umut etmek" şeklinde kullanmak gereksizdir. Bunun yerine "ummuştum" ifadesini kullanabiliriz.

Sizi işten çıkarıyorum almanız gereken parayı muhasebe hesap etsin. "Hesap etsin" sözü yerine "hesaplasın" sözü getirilmeli.

» İyelik ekinin gereksiz kullanılması anlatım bozukluğu sebebidir.

"Oyuncu, ağlamasını beceremediği gibi bizi de suçlu çıkarıyordu." cümlesinde "ağlamasını" ifadesi yerine ağlamayı" kelimesi kullanılmalıdır. Çünkü "s" kaynaştırma ekinin sonradan gelen "i" iyelik eki gereksiz bir aitlik bildirmektedir.

Sözcüğün anlamı, başka kelimedeki ekle karşılanmışsa o sözcük gereksiz olur.

Örnek

+ Bu yolda yapılan kazanın nedeni dikkatsiz olmaktan dolayıdır

2) Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı

Yazılışı veya okunuşu birbirine benzeyen sözcüklerle yakın anlamlı sözcüklerin anlamlarının karıştırılması anlatımı bozar.

Örnek

- + Bu lastikler kaza yapmamı sağladı.
- + Parklara pek çok fidan ekildi.
- + Boyu bu aralar epey büyüdü.
- + Bu üstündeki gömleğin ücreti ne kadar?
- + Birlikte fotoğraf çekinelim.
- + Yetkililer ülkemizde anlaşmazlıkların meydana gelmesini sağlayan bu tür açıklamalardan kaçınmalıdır."

» Cümlesinde "sağlamak" sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Çünkü "sağlamak" kelimesi olumlu durumlar için kullanılmaktadır. Cümlede olumsuz bir yargı verildiği için ifadenin "gelmesine neden olan, gelmesine sebep olan" yargılarından biriyle bitirilmesi gerekir.

Uyarı

» “neden olmak, sebep olmak, yol açmak, yüzünden vb. gibi kelimeler olumsuz; “sağlamak, sayesinde, borçlanmak vb.” gibi kelimeler olumlu yargılar için kullanılır.

Sultanahmet Cami’nin kapısının üzerine yazılmış desenler bizlere bir tarihi anlatıyor.” “Yazılmış” sözcüğü anlamına uygun kullanılmamıştır. Çünkü yazılan “desen” değil “yazıdır”. Bu sebepten “yazılan yazılar” ya da “çizilen desenler” şeklinde kullanılması gerekir.

3) Sözcüğün Cümlede Yanlış Yerde Kullanımı

Sözcüğün yanlış yerde kullanılması anlam karışıklığına neden olmaktadır.

Örnek

- + Sabah yeni okula geldim ki ders zili çaldı.
- + Dün sabahtan beridir çok başım ağrıyor.
- + Halı sahadaki çocuklar, fazla topla oynuyor.

“**Göktürkler ilk Türk adını taşıyan devlettir.**” cümlesinde değerlendirelim. Bu şekildeki bir kullanım anlam karmaşasına sebebiyet vermektedir. Kastedilmek istenen şey Göktürklerin bu adı taşıyan ilk devlet olduğuysa “Göktürkler Türk adını taşıyan ilk devlettir.” şeklinde cümle düzenlenmelidir.

4) Atasözü ve Deyimlerin Yanlış Anlamda Kullanımı

Deyim ve atasözlerinin yanlış kullanımından veya kelimelerinin değiştirilmesinden kaynaklanır.

Örnek

- + Haydi bakalım canım arkadaşım, seç pirincin taşını!
- + Melis’in sevinçten etekleri tutuşmuştu.
- + Bir koyundan iki deri çıkmaz.

5) Anlamca Çelişen Sözcüklerin Bir Arada Kullanımı**Örnek**

- + Erikleri yedikten sonra yavaş yavaş kaçiverdik.
- + Eminim, söz verdiği gibi oraya gitmiş olmalı.

6) Sıralama Yanlışlığı ve Mantık Hataları

Kavramların önem sırasının karıştırılması ya da cümlelerin mantığa aykırı olmasından kaynaklanır.

Örnek

- ✦ O, değil iğne tutmak dikiş bile dikemez.
- ✦ Bırak soğan doğramayı, yemek bile yapamaz.

7) Anlam Belirsizliği

Kişi zamiriyle kurulan tamlamalarda kişi zamiri söylenmeyebilir. Ortaya çıkan birden çok zamir çağrışımı, anlam belirsizliğine yol açar. “Onun, Senin” zamirlerinden hangisinin geleceği kesin değildir. Bundan dolayı anlatım bozukluğu oluşur.

Örnek

- ✦ Kardeşini parkta oynarken gördüm.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde yer alan anlatım bozukluklarını bulup sebebini karşısına yazınız.

	Cümle	Anlatım Bozukluğunun Sebebi
1	Akşamki programda ekonomik ve sağlık faaliyetleri ile ilgili sunum yapıldı.	
2	Köyünden yıllarca ayrı kalmış, çok özlemişti.	
3	Göbekli Tepe’ye yapacağı ziyareti iptal etti fakat rahatsızlığı sebebiyle dinlenmesi gerekiyordu.	
4	Yazın o sıcak günlerinde evimizin kenarındaki derede serinlerdik.	
5	Bayrama yakın bir zamanda alışveriş yapıp evi temizlemeye başladılar.	
6	Martılar, kendilerine atılan simit parçalarını iştahla yiyordu.	
7	Son teknolojiyle üretilen cihazlar, insanlara pek çok kolaylık sunuyorlar.	
8	Sen ve Sezen, bugün yapılan değerlendirme sınavına katılmamışsınız.	
9	Dedesini her zaman arar, elinden geldiğince destek olurdu.	
10	Her zaman bu çorak toprakları işlemekle uğraştı, pes etmedi.	

Çözümlü Soru

Aşağıdakilerin hangisinde çelişen sözlerin bir arada kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Kar yoğun bir şekilde yağıyor, sanırım yarın okullar tatil olacak.
- B) Belki aradığın mutluluk hiç ummadığın bir yerde, yanı başındadır.
- C) Keskin bir ses geliyor kulağıma, herhâlde yol çalışması var.
- D) Otoyola zincirsiz araçları kesinlikle almayacaklar gibi geliyor bana.
- E) Bir ihtimal, beklediğiniz siparişler bugün tarafınıza ulaşır.

Çözüm

D seçeneğinde yer alan cümlede “kesinlikle” ve “gibi geliyor” ifadeleri birbirleriyle çelişmektedir. Bu neden cümle anlatım açısından düzgün bir cümle değildir. Sorumuzun doğru cevabı “D” seçeneğidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Türkçede en çok yapılan anlatım bozukluklarından biri Arapça ve Farsça sözcükleri Türkçe karşılıklarıyla birlikte aynı cümlede kullanmaktır.

1. Aşağıdakilerin hangisinde bu cümlede anlatılan türde bir kullanım söz konusudur?

A) Bizim gerçeklerimizin durduğu yere onların düşleri bile ulaşamaz, di-yordu Fatih Sultan Mehmet.

B) Kütahya'nın soğğunun ve nemi-nin çok meşhur olduğunu söylüyordu her seferinde.

C) Engelleri, barikatları tek tek aşarak başarı merdivenlerini tırmanmıştı.

D) Çocuklarınıza alaka göstererek onların dünyasına girmeye çalışmalı-sınız.

E) Karaların denizlere göre daha erken ısınıp soğduğunu biliyorsunuz.

“Çocuk, âdeta okyanuslar kadar mavi olan gözleriyle etrafı süzüyordu.”

2. Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sözcüğün yanlış anlamda kullanımı

B) Sözcüğün yanlış yerde kullanımı

C) Çelişen sözlerin bir arada kullanımı

D) Atasözü ve deyim, anlamına uygun kullanılmaması

E) Gereksiz sözcük kullanımı

I. Zincirsiz yola çıkan araçlara ekip-ler tarafından uyarı yapılıyor.

II. Raporunuza ayrıntılı şekilde göz atacak fırsatı henüz bulamadım.

III. Ahmet Bey tüm şubelerimizi kap-layan bir teftişe çıkacakmış.

IV. Konuyu anlamanızı güçlendiren etkenlerden uzak durmalısınız.

V. Oyuncunun son kaleye gönderdi-ği şut az farkla dışarı çıktı.

3. Numaralanmış cümlelerde bu-lunan anlatım bozuklukları sebep-lerine göre eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

A) I. **B)** II. **C)** III. **D)** IV. **E)** V.

Duru bir cümlede gereksiz sözcük-lere yer verilmez. Yani bir sözcüğü attı-ğımızda cümlenin anlamında değişme olmuyorsa o sözcük gereksiz, oluyorsa gereklidir.

4. Buna göre aşağıdakilerden hangisi duru bir cümle değildir?

A) Bugüne kadar gök cisimleri üze-rine sayısız araştırma yapıldı.

B) Kamp çadırımızı gölün kıyısında-ki yaşlı çınar ağaçlarının altına kurduk.

C) Yazarın yayımladığı tüm kitapları aldım, dikkatlice okudum.

D) Bu maçın sonucunun belki de böyle olacağını tahmin etmiyor olmalı-lar.

E) Özel kuruluşlar ile kamu kuruluş-larında çalışanlar öğleden sonra idari izinlidir.

Aynı cümlede anlamca çelişen ifadelerin bulunması bir anlatım bozukluğuna yol açar.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde buna örnek olabilecek bir kullanım söz konusudur?

- A) Mert Bey de açılışa kesin katılacak mıymış, öğrenebildiniz mi?
- B) Oraya gidince muhakkak velinizle de görüşmek isterim.
- C) Üç gün arka arkaya sanırım kar etkili olacak gibi.
- D) Fırtına kuşkusuz balıkçıların işini zorlaştıran en önemli engel sanırım.
- E) Belki biz de onun yaklaşımından cesaret alarak derdimizi paylaşabildik.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Adayların mazeretsiz sınava girmemeleri durumunda tekrar sınava alınmaları mümkün olmayacaktır.
- B) Tünel, Uzun süren çalışmaların sonunda bitirilerek ulaşımına açıldı.
- C) Çingene Kızı Moziği'nin yurt dışına kaçırılan parçaları ülkemize getirildi.
- D) Edebiyatımızın öykü alanında kendini geliştirmiş pek çok ustası bulunmaktadır.
- E) Kasabaya akşam çöküyor, insanlar yorgun argın bir şekilde evlerine dönüyordu.

"Bu sanatçılar, şiirlerini başka bir gözle okuyup değerlendirmenizi istiyorlar".

7. Bu cümlede bulunan anlatım bozukluğunun sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zamir eksikliği
- B) Gereksiz sözcük kullanımı
- C) Sözcüğün yanlış yerde kullanımı
- D) Sözcüğün yanlış anlamda kullanımı
- E) Mantık hatası

"Tiyatroya gelen izleyici sayısının kalabalık olması oyuncularını çok olumlu etkilemişti".

8. Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilir?

- A) "izleyici" yerine "seyirci" sözcüğünün getirilmesiyle
- B) "olumlu" sözcüğünden sonra "bir şekilde" sözünün getirilmesiyle
- C) "kalabalık" sözcüğünün yerine "fazla" sözcüğünün getirilmesiyle
- D) "çok" sözünün cümleden atılmasıyla
- E) "sayısının" sözcüğünün yerine "adedinin" sözcüğünün kullanılmasıyla

Cevap Anahtarı:

1)C 2)E 3)D 4)D 5)D 6)A 7)A 8)C

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

(I) Yabancılarla konuşmasını bilmem. (II) Birkaç kez tanıştıktan sonra ancak alışverişim. (III) Sonra pek çok şeylerden bahsetmeye başlarım. (IV) Onlara şiir okur, eğlendirmek isterim. (V) Kendimi karşımdakine beğendirmeye çalışırım.

1. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi anlam ve yapı bakımından doğrudur?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(I) Örümcekler 400 milyon yıldır ipek üretiyorlar. (II) Günümüzde birçok mühendis ve biyolog, bu mucizenin gizemini çözmeye çalışıyor. (III) Doğal bir biyopolimer olan örümcek ipeği, saç telinden ince, pamuktan hafif. (IV) Aynı zamanda plastikten esnek ancak çelikten beş kat sağlam. (V) Tüm bu özelliklere sahip örümcek ipeğini yapay olarak üretebilirsek bu, endüstri ve tıp alanında büyük bir devrim olacak.

2. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

A) Osmanlı, gittiği yerlere önem vermiş ve pek çok yapıyla donatmıştır.

B) İletişimin temel amacı “anlamak”, “anlatmak” ve “anlaşmak” olmalıdır.

C) Hayallerin hedeflere, hedeflerin gerçeğe dönüştüğü

bir yolculuktur yaşam.

D) Millet olarak tarihin en sancılı döneminde dünyaya insanlık dersi veriyoruz.

E) Hücreler; düşünme, kaydetme ve hatırlama özelliklerine sahiptir.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tamlama yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

A) Yerli ve yabancı sanatçılara bu yıl şehrimiz ev sahipliği yapacak.

B) Dergide kentsel ve toplumsal yaşamla ilgili pek çok resme yer verilmiş.

C) Klasik ve caz müziğinin ünlü sanatçısı, çok yakında konserlerine başlıyor.

D) Romanda, yalnızlığı seçmiş bir kişinin umutsuz ve gülünç serüveni anlatılıyor.

E) Sanatçılarımızın yurt dışında açtığı kişisel ve karma sergiler büyük ilgi gördü.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

A) İnsanlar arasında pek çok fiziksel, zihinsel ve duygusal farklılıklar var.

B) Çocuklarıma artık tahtadan yapılmış ahşap oyuncaklar almak istiyorum.

C) Milletler, geleceklerini ancak gençlerini eğiterek güvence altına alabilirler.

D) Sanatla iç içe olanlar daha duyarlı, daha sevecen ve daha hoşgörülü oluyor.

E) Sevdiği işi meslek edinen insanlar hayatlarında bir gün dahi çalışmış sayılmazlar

(I) Metaforlar, bilinçaltı düşüncelerin fark edilmesini sağlar. (II) Algıladığımız her şeyi yorumlamamıza yardım eder. (III) Kelimenin tam anlamıyla dünyayı algılamamıza, anlam vermemize neden olur. (IV) Metaforlar, aynı zamanda hayal gücümüzü de etkiler. (V) Onlar olmadan hayal kurmak mümkün değildir.

6. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) I. B) II.
C) III. D) IV.
E) V.

(I) Toroslardaki yoksul köylüler geçinmek için Çukurova'ya pamuk toplamaya iner. (II) Muhtar Sefer ve Koca Halil Yüzünden köylü istediği hasadı toplayamaz. (III) Köylüler kazanç sağlayamadan köylerine döner. (IV) Veresiye mal aldıklarından yine Adil Efendi'ye borçlanmışlardır. (V) Borçlarını ödeyemediklerinden Adil Efendi'nin korkusu tüm köyü sarar, Adil Efendi'yi beklemeye koyulur

7. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde özne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

- A) I. B) II.
C) III. D) IV.
E) V.

İlköğretim öğrencileri için yazılan bu oyun, çocukları hem tiyatro, opera, bale ve müzik gibi farklı sanat dallarıyla tanıştırmayı hem de eğlendirerek hoşça vakit geçirtmeyi amaçlıyor.

8. Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle düzeltilebilir?

- A) "yazılan" sözcüğü cümleden çıkarılarak
B) "ve" bağlacı yerine "veya" bağlacı kullanılarak
C) "eğlendirerek" sözü "eğlenerek" şeklinde düzeltilerek
D) "hoşça" sözcüğünden önce "onlara" sözcüğü getirilerek
E) "amaçlıyor" sözcüğü "amaç ediniyor" şeklinde değiştirilerek

I) Mizaç, uyaranlara doğuştan, yapısal olarak belli bir şekilde tepki verme eğilimidir. (II) Karakter özelliklerimizin oluşmasında ilk basamağı oluşturur. (III) Aile ortamında bebeklik döneminden itibaren gelişmesine başlar. (IV) Önce genetik faktörler devreye girer. (V) Büyüme sürecinde de anne ve baba model alınır.

9. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde ek yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

Cevap Anahtarı:

1)E 2)A 3)A 4)C 5)D 6)C 7)D 8)D 9)C

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

YAZIM KURALLARI

YAZIM KURALLARI

A. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler:

1. Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.

✦ alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, el etmek, göç etmek, ilan etmek, kabul etmek, kul etmek, kul olmak, not etmek, oyun etmek...

2. Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.

a. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar:

✦ ada balığı, ardıç kuşu, ağustos böceği, at sineği, deniz yılanı vb.

b. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar:

✦ ayırık otu, ateş çiçeği, dağ elması, çalı diken, köpek üzümü vb.

Uyarı

Çiçek dışında anlamlar taşıyan baklaçiçeği (renk), narçiçeği (renk), suçiçeği (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan ağızotu (barut), sıçanotu (arsenik); ses düşmesine uğramış olan çöreotu ve yazımı gelenekleşmiş olan semizotu, dereotu bitişik yazılır.

c. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ alçı taşı, arap sabunu, afyon ruhu vb.

ç. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler:

✦ Arnavut kaldırımı; çevre yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu, keçi yolu; köprü yol vb.

d. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ açık oturum, açık öğretim, ana dili, iş birliği, iş bölümü vb.

e. Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ anlam bilimi, dil bilimi, edebiyat bilimi, gök bilimi; dil bilgisi, halk bilgisi, ses bilgisi vb.

f. Yuvar ve küre sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ göz yuvarı, hava yuvarı, ısı yuvarı, ışık yuvarı, renk yuvarı, yer yuvarı; hava küre, ışık küre vb.

g. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ bohça böreği, ; badem yağı, ; arpa suyu, maden suyu; tulum peyniri,; ezogelin çorbası, burgu makarna vb.

ğ. Gök cisimleri:

✦ Çoban Yıldızı, Kervan Yıldızı, Kutup Yıldızı, kuyruklu yıldız vb.

h. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

✦ patlak göz, süzgün göz; aşık kemiği, elmacık kemiği; serçe parmak, şehadet parmağı vb.

ı. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler:

✦ çetin ceviz, çöpsüz üzüm; eski kurt, sarı çıyan, sağmal inek; eski toprak vb.

i. Zamanla ilgili birleşik kelimeler:

✦ bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta başı, hafta sonu vb.

3. -r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır:

✦ bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı vb.

**4. Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması ya-
pısındaki renk adları ayrı yazılır:**

✦ bal rengi, duman rengi, gümüş rengi, portakal rengi, saman rengi; ateş kırmızısı, vb.

**5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı ya-
zılır:**

✦ açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil vb.

**6. Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydo-
ğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak kelimeleri ayrı
yazılır:**

✦ Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Güneydoğu Ana-
dolu, Aşağı Ayrancı vb.

**7. Kişi adlarından oluşmuş mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb. yer
ve kuruluş adlarında, sondaki unvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır:**

✦ Yunus Emre Mahallesi; Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı;
Nene Hatun Caddesi; Fevzi Çakmak Sokağı, Cemal Nadir Sokağı; Koca Mustafa-
paşa; Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi vb.

8. Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

✦ ahlak dışı, çağ dışı, din dışı, kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta
içi, yurt içi; akli sıra, ardı sıra vb.

**9. Somut olarak yer belirten alt ve üst sözleriyle oluşturulan birleşik keli-
me ve terimler ayrı yazılır:**

✦ deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); böbrek üstü bezi, tepe üstü (en
yüksek nokta) vb.

**10. Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ,
sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan bir-
leşik kelime ve terimler ayrı yazılır:**

✦ alt kurul, alt yazı; üst kat, üst küme; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı;
art damak vb.

B. Bağlaç Olan “ki” nin Yazılışı

Bağlaç olan ki ayrı yazılır:

✦ Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer.

Uyarı

Birkaç örnekte “ki bağlacı” kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır

“belki”, “çünkü”, “hâlbuki”, “mademki”, “meğerki”, “oysaki”, “sanki”.

Şüphe ve pekiştirme göreviyle kullanılan ki sözü de ayrı yazılır

Ders bitti, zil çaldı mı ki?

Seni öyle göreceğim geldi ki.

C. Alıntı Kelimelerin Yazımı

1. Çift ünsüz harfle başlayan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konulmadan yazılır:

✦ francala, gram, gramer, gramofon, grup, Hristiyan, kral, kredi, kritik, plan, pratik, problem vb.

2. İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

✦ alafranga, apartman, biyografi, elektrik, gangster, kilogram, orkestra, paragraf, telgraf vb.

3. İki ünsüzle biten Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

✦ film, form, lüks, modern, natürmort, psikiyatr, slayt, teyp vb.

4. Batı kökenli alıntılarının içindeki ve sonundaki g ünsüzleri olduğu gibi korunur

✦ biyografi, diyagram, dogma, magma, monografi, paragraf, program; arkeolog vb.

Uyarı

“fotoğraf” ve “topoğraf” kelimelerinde g’ler, ğ’ye döner.

Aşağıdaki durumlarda Batı kökenli kelimeler özgün biçimleri ile yazılır:

1. Bilim, sanat ve uzmanlık dallarında kullanılan bazı terimler:

+ andante (müzik), cuprum (kimya), deseptyl (eczacılık), quercus, terminus technicus (teknik terim) vb.

2. Latin yazı sistemini kullanan dillerden alınma deyim ve sözler:

+ Veni, vidi, vici (Geldim, gördüm, yendim.); conditio sine qua non (Olmazsa olmaz)

Ç. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik kelime olurlar. Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik veya ayrı olarak yazılır.

Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılırlar

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

+ birbiri (< biri biri), kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için),

2. Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır:

+ emretmek, menolunmak, cemetmek, kaybolmak; darbetmek, dercetmek vb.

3. Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

a. Bitki adları:

+ aslanağzı, civanperçemi, eçiboynuzu, kuşburnu, turnagagası, açığağz, akkuyruk (çay), .

b. Hayvan adları:

+ danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), bağrı kara (kuş), beşparmak (deniz hayvanı)

c. Hastalık adları:

- ✦ itdirseği (arpacık), delibaş, karabaş, karabacak vb.

ç. Alet ve eşya adları:

- ✦ balıkgözü (halka), deveboynu (boru), domuztırnağı (kanca), horozayağı (burgu), kargaburnu (alet),

d. Biçim, tarz, tür, motif vb. adlar:

- ✦ ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış), eşeksırtı (çatı biçimi) vb.

e. Yiyecek adları:

- ✦ hanımgöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), kedidili (bisküvi), dilberdudağı (tatlı), tavukgöğsü (tatlı)

f. Oyun adları:

- ✦ beştaş, dokuztaş, üçtaş vb.

g. Gök cisimlerinin adları:

- ✦ Altıkardeş (yıldız kümesi), Arıkovanı (yıldız kümesi), Büyükayı (yıldız kümesi)

ğ. Renk adları:

- ✦ baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, gülkurusu, kavuniçi, narçiçeği, ördekbaşı,

h. Oğlu, kızı sözleri:

- ✦ çapanoğlu, eloğlu, hinoğluhin, elkızı vb.

4. -a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır:

- ✦ düşünebilmek, sevebilmek; alıvermek, gülüvermek; uyuyakalmak; gidedurmak, yazadurmak vb.

5. Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

✦ albeni, ateşkes, çalçene, çalyaka, dön Baba, gelberi, incitmebeni, sallabaş, sallasırt vb.

6. -an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

✦ alaybozan, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, demirkapan, gökdelen, yelkesen; akımtoplar, altıpatlar,

7. İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

✦ albastı, ciğerdeldi, çıtkırıldım, dalbastı, fırdöndü, gecekodu, gündöndü, hünkârbeğendi, imambayıldı,

8. Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r /-ar /-er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

✦ dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, uçtuuçtu; biçerbağlar, biçerdöver, göçerkonar, kazaratar, konargöçer vb.

9. Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

✦ ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), şuuraltı; akşamüstü, ayaküstü, bayramüstü, gerçeküstü, ikindiüstü vb.

10. İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır:

✦ Alper, Birol, Gülnihal, Gülseren vb.

11. İki veya daha çok kelimedenden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır:

✦ Çanakkale, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar; Beşiktaş, Kabataş vb.

12. Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:

- ✦ güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu

13. Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır:

a. Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:

- ✦ başağırılık, başbakan, başbayan, başçavuş, başeser vb.

b. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:

- ✦ aşçıbaşı vb.

c. Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:

- ✦ ağababa, ağabey vb.

ç. Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbir belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

14. Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

- ✦ aşevi, bakımevi, basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, kahveevi, konukevi, orduevi vb.

15. Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

- ✦ çayhane, dersane, kahvehane, yazıhane; beyanname, kanunname, seyahatname, siyasetname vb.

16. -zede ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır:

- ✦ depremzede, afetzede, selzede, kazazede vb.

17. Farsça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:

- ✦ âlemşümül, cihanşümül; darıdünya, ehlibeyit, ehvenişer, erkânıharp, gayrimenkul, gayrimeşru vb.

18. Müzikte kullanılan makam adları bitişik yazılır:

- ✦ acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi vb.

Uyarı

Bir sıfatla oluşturulan usul adlarında sıfat ayrı yazılır: ağır aksak, yürük aksak, yürük semai vb.

19. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:

- ✦ İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi vb.

20. Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır:

- ✦ akağaç, alacamenekşe, karadut, sarıçiçek; alabalık, beyazsinek, bozayı; aksu, akbasma vb.

D. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler**1. Cümle büyük harfle başlar:**

- ✦ Ak akçe kara gün içindir.
- ✦ Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir. (Atatürk)

Uyarı

İki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:

- ✦ Bir zamanlar -bu zamanlar çok da uzak değildir, bundan on, on iki yıl önce-Türk saltanatının maddi sınırları uçsuz bucaksız denilecek kadar genişti. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

a. İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:

- ✦ Menfaat sandalyeye benzer: Başında taşırsan seni küçültür, ayağının altına alırsan yükseltir. (Cenap Şahabettin)

» İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlamaz:

- ✦ Bu eskiliği siz de çok evde görmüşsünüzdür: duvarlarda çiviler, çivi yerleri, lekeler... (Memduh Şevket Esenal)

» Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz:

- ✦ 2007 yılında Türk Dil Kurumunun 75. yılını kutladık.

2. Dizeler büyük harfle başlar:

- ✦ Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
- ✦ Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. (Muhibbi)

3. Özel adlar büyük harfle başlar:**a. Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:**

- ✦ Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir, Ahmet Haşim vb.

Takma adlar da büyük harfle başlar:

- ✦ Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman), Demirtaş (Ziya Gökalp) vb.

b. Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:

- ✦ Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Erol Bey, Dr. Alâaddin Yavaşca vb.

Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar:

- ✦ Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan, Nene Hatun; Gül Baba, Susuz Dede, Telli Baba vb.

Uyarı

Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar:

Örnek

- ✦ Tülay ablama gittim.
- ✦ Ayşe teyzemin keki çok güzel.

c. Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya unvan sözleri büyük harfle başlar:

- ✦ Uzak Doğu'dan gelen heyeti Vali dün kabul etti.

ç. Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar:

- ✦ Sayın Bakan, Sayın Başkan, Aziz Dostum,

d. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:

- ✦ Boncuk, Fındık, Minnoş, Pamuk vb.

e. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:

- ✦ Alman, Arap, İngiliz, Japon, Rus vb.

f. Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:

- ✦ Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça vb.

g. Devlet adları büyük harfle başlar:

- ✦ Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vb.

h. Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar:

- ✦ Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Budizm, Budist; Hanefilik vb.

ı. Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:

- ✦ Tanrı, Allah, İlah, Cebrail, Zeus, Osiris, Kibele vb.

Uyarı

“Tanrı, Allah, İlah” sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar: Eski Yunan tanrıları. Müzik dünyasının ilahı.

- ✦ “Amerika’da kaçakçılığın allahları vardır.” (Tarık Buğra)

i. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:

- ✦ Merkür, Neptün, Satürn, Halley vb.

►► **Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar:**

- ✦ Biz dünyadan ayrı yaşarken dünya epey değişmiş. (Hüseyin Cahit Yalçın)

Uyarı

j. Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde doğu ve batı sözlerinin ilk harfleri büyük yazılır:

Örnek

✦ Batı medeniyeti, Doğu mistisizmi vb.

» **Bu sözler yön bildirdiğinde küçük yazılır:**

Örnek

✦ Bursa'nın doğusu

✦ Ankara'nın batısı vb.

k. Yer adları (kita, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar:

✦ Afrika, Asya; Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu; İstanbul, Taşkent; Turgutlu, Ürgüp; Akçaköy, Çayırbağı; Bahçelievler, Kızılay, Sarıyer vb.

Uyarı

Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar: Konya ili, Etimesgut ilçesi, Uzungöl beldesi, Taflan köyü vb.

l. Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:

✦ Ağrı Dağı, Aral Gölü, Asya Yakası, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Fırat Nehri, Süveyş Kanalı, Tuna Nehri, Van Gölü, Zigana Geçidi vb.

m. Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar:

✦ Halit Rifat Paşa Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi, Karaköy Meydanı, Zafer Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı vb.

n. Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:

✦ Dolmabahçe Sarayı, İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Ankara Kalesi, Alanya Kalesi vb.

o. Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır:

- ✦ Hisar'dan, Boğaz'dan, Köşk'e vb.

ö. Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

- ✦ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği vb.

p. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

- ✦ Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği vb.

r. Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik ve makam sözleri asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar:

- ✦ Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl 1 Ekim'de toplanır. Bu yıl ise Meclis, yeni döneme erken başlayacak.
- ✦ Türk Dil Kurumu çalışmalarını titizlikle sürdürüyor. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Kurumun 21 Mayıs 2009 tarihinde Kars'ta düzenlediği toplantıda kullanıma açıldı.
- ✦ 2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.

s. Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar:

- ✦ Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Anadolu Notları, Sinekli Bakkal; Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Asır; Kallımbağa Terbiyecisi; Yorgun Herkül; Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı vb.

Uyarı

Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:

Örnek

- ✦ Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu vb.

ş. Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar:

✦ Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Nevruz Bayramı vb.

t. Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır:

✦ VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni, Karamanlı Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı vb.

u. Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:

✦ Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Cıralı Taş Devri, İlk Çağ, Lale Devri, Cahiliye Dönemi, Buzul Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi vb.

ü. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar:

✦ Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Avrupalı, Avrupalılaşmak, Asyalılık, Darvinci, Konyalı, Bursalı vb.

Uyarı

►► Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz:

Örnek

✦ acem (Türk müziğinde bir perde) ✦ hicaz (Türk müziğinde bir makam),
✦ nihavent (Türk müziğinde bir makam)

►► Para birimleri büyük harfle başlamaz:

Örnek

✦ avro, dinar, dolar, lira, kuruş, lîret vb.

►► Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.

►► Müzikte kullanılan makam ve tür adları büyük harfle başlamaz:

Örnek

✦ acemaşiran, acembuselik, bayati, hicazkâr, türkû, varsağı, bayatı vb.

v. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar:

✦ Antep fıstığı, Brüksel lahanası, Frenk gömleği, Hindistan cevizi, İngiliz anah-tarı, Japon gülü, Maraş dondurması, Van kedisi vb.

4. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:

✦ 29 Mayıs 1453 Salı günü, 29 Ekim 1923, 28 Aralık 1982’de göreve başladı. Lale Festivali 25 Haziran’da başlayacak.

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

✦ Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar. Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.

5. Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar :

✦ Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Başkan, Doktor, Otobüs Durağı, Dolmuş Durağı, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok vb.

6. Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıktaki kelimelerin tamamı, alt başlıktaki kelimelerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.

7. Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar. Açıklayıcı yazı, cümle niteliğinde değil-se sonuna nokta konmaz.

E. Kısaltmaların Yazımı

Kısaltma; bir kelimenin, terimin veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

1. Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır:

✦ TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri); KB (Kutadgu Bilig); TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi) vb.

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür: BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) vb.

Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

2. Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır:

✦ m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolitre), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) vb.

3. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur:

✦ Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General); sf. (sıfat), haz. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya) vb.

Uyarı

Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilir:

Örnek

✦ No.lu, No.suz

Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalara gelen ekler kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin veya üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır: vb.leri, Alm.dan, İng.yi; cm³e (santimetreküpe), m²ye (metrekareye), 6⁴ten (altı üssü dörtten) vb.

F. Sayıların Yazılışı

1. Sayılar harflerle de yazılabilir:

✦ bin yıldan beri, on dört gün, haftanın beşinci günü, üç ayda bir, yüz soru, iki hafta sonra, üçüncü sınıf vb.

Buna karşılık saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır:

✦ 17.30'da, 11.00'de, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş, 1.250.000 kişi vb.

Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir:

✦ saat dokuzu beş geçe, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçe, mesela saat onda vb.

Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir:

✦ 1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem, 8 trilyon 412 milyar vb.

2. Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır:

✦ iki yüz, üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli bir vb.

3. Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:

✦ 650,35 (altıyüzelliTL, otuzbeşkr.)

4. Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz:

✦ %25, ‰50 vb.

5. Adları sayılardan oluşan iskambil oyunları bitişik yazılır:

✦ altmışaltı, ellibir, yirmibir vb.

6. Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır:

✦ II. Dünya Savaşı; XX. yüzyıl; III. Selim, XIV. Louis, II. Wilhelm, V. Karl, VIII. Edward; 1.XI.1928; I. Cilt; I)... II) ... vb.

7. Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur:

✦ 4.567, 326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500 vb.

8. Sayılarda kesirler virgülle ayrılır:

✦ 15,2 (15 tam, onda 2); 5,26 (5 tam, yüzde 26) vb.

9. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:

✦ 15., 56., XX.; 15'inci, 56'nci, XX'nci vb.

Uyarı

Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz.

Örnek

✦ 8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci vb.

10. Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:

✦ 2'şer değil ikişer, 9'ar değil dokuzar, 100'er değil yüzer vb.

11. Bayağı kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır :

✦ 4/8'i (dört bölü sekizi), 1/2'si (bir bölü ikisi) vb.

12. Bir zorunluluk olmadıkça cümle rakamla başlamaz.

G. Pekiştirmeli Sözlerin Yazılışı

Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır: apaçık, apak, büt-bütün, çepeçevre, çırılçıplak, dümdüz, düpedüz, gömgök, güpegündüz, kapkara, kupkuru, masmavi, mosmor, paramparça, sapasağlam, sapsarı, sırlıklam, sırsıklam, sipsivri, yemyeşil vb.

H. ile'nin Yazılışı

ile, ayrı olarak yazılabildiği gibi kelimelere eklenerek de yazılabilir.

ile, ünsüzle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında i ünlüsü düşer ve büyük ünlü uyumuna uyar: bulut-la (bulut ile), çiçek-le (çiçek ile), kuş-la (kuş ile) vb.

ile, ünlüyle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında araya y ünsüzü girer ve başındaki i ünlüsü düşer: arkadaşı-y-la (arkadaşı ile), çevre-y-le (çevre ile), sürü-y-le (sürü ile), yapı-y-la (yapı ile) vb.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlışlarını bularak doğru şekillerini yandaki boşluğa yazınız.

İçim yeni keşiflerin sevinçleriyle dolardı.	
Yapılan çalışmaları mutlaka kayıt edin.	
Yüz yıllar önce var olan oyun ve oyuncak, varlığını günü-müze kadar sürdürmüştür.	
Mehmet, Çanakkale savaşı sırasında çok önemli bir görev üstlendi.	
Bu orjinal fikirler, ondan başkasına ait olamazdı.	
Yorucu bir günden sonra böyle şevkat dolu bir yuva tüm çekilenleri unutturuyordu.	
İleride kendisi de şöför olmayı planlıyordu.	
İzlediği dizideki komser gibi olmak istiyordu.	

Çözümlü Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin yazımıyla ilgili yanlışlık yapılmıştır?

- A) Fırat Nehri, döküldüğü topraklara eşsiz bir bereket katmaktadır.
- B) En sevdiğim kuzenim, Ayşe teyzemin kızıdır.
- C) Kışın sıcak sobanın yanından ayrılmayan Tombik, yine uyku keyfinde.
- D) Arkadaşlarla mahallemizin sevilen ismi Baba İsmail'i ziyaret ettik.
- E) Yayımlanan son Resmî gazete ile yeni kaymakamlar atanmış.

Çözüm

E seçeneğinde yer alan Resmi gazete ifadesi yanlış yazılmıştır. Doğru yazımı "Resmi Gazete" şeklinde olmalıdır. Sorunun doğru cevabı "E" seçeneğidir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

(I) Troya için “Tüm Zamanların En Ünlü Kenti” yakıştırmalarını yapmak hiç de haksızlık olmaz. (II) Troya; efsanelerden çıkıp romanlara, duvar resimlerine, satranç taşlarına hatta bilgisayar virüsü adlarına kadar kendine yer bularak bunu haketti. (III) Bu kent, Homeros’un İlyada destanına göre, trajik bir savaşa sahne olmuştu. (IV) Çanakkale Boğazı’nın girişinde yer alan Troya, Doğu ile Batı’nın birleştiği yerdedir. (V) Ege Denizi ile Karadeniz’in, Marmara Denizi’ni aralarına alıp karıştığı bir yerde destanı ve buluntularıyla dünya kültür mirasını yüzyıllardır etkilemeye devam etmektedir.

1. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) I ve II. B) I ve IV. C) II ve III.
D) III ve V. E) IV ve V.

“Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak” yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.

2. Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uyulmamasından kaynaklanan bir yazım yanlışı vardır?

A) Tez savunmamın kabul edilmemesi üzerine yeni bir savunma hazırlamaya başladım.

B) Muhsin Bey, toplantıda bazı arkadaşlarımız için övücü sözler sarfetti.

C) Yaptığım değişiklikleri kaydetmeyi unuttuğum için yazdıklarım silindi.

D) Kötü düşünerek hayatı kendinize ve çevrenizdekilere zehretmeyi bırakmalısınız.

E) Çevrenizdeki güzellikleri fark ettiğinizde bakış açınızın değiştiğini hissedeceksiniz.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tarihlerin yazımıyla ilgili yanlışı yapılmıştır?

A) Ocağın 15’inde kardeşimin nişanını yapacağız.

B) Beldemizde bağ bozumu eylül ayında olur.

C) Her sene 1 ekimde Meclis, çalışmalarına başlar.

D) Haftaya cumartesi alışverişe gidelim beraber.

E) 27 Aralık, Ankara için özel bir anlam taşır.

I. TÜİK’in, verileri açıklaması bekleniyor.

II. TDK’nin Yazım Kılavuzu’nu dikkate alınız.

III. TMO’nun buğday alım fiyatları açıklandı.

IV. Sütümüzü AOÇ’dan alırsanız genellikle.

V. Babam DSI’nden emekli oldu.

4. Numaralanmış cümlelerin hangisinde kısaltmalara getirilen eklerin yazımıyla ilgili yanlışı yapılmıştır?

A) I. B) II.

C) III. D) IV.

E) V

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) Rize’de dün m²’ye 100 kilogram yağış düştüğü belirtildi.
- B) Muhsin Bey, yeni gömleğini 30 TL 50 kr.’ye aldığını söylüyor.
- C) Düünden beri 1100 km yol katettiğim için oldukça yorgunum.
- D) Orhan Veli, Attila İlhan vb.leri edebiyatımızın önemli şairleridir.
- E) Teyzem bizi 37 No.lu peronda beklediğini söyleyip telefonu kapattı.

Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

6. Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uyulmamasından kaynaklanan bir yazım yanlışı vardır?

- A) Annem misafirlerimiz için kedicili tatlısı yapacaktı.
- B) Bahçemizdeki akasyaya bir çalışkuşu konu.
- C) Bu işin altında da bir çapanoğlu mu var ama acaba?
- D) Her sabah yalıçapkınlarının sesiyle güne başladık çocukken.
- E) Gözümde itdirseği çıktığı için güneş gözlüğü takmaya başladım.

7. Aşağıdaki cümlelerde bulunan altı çizili sözcüklerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) Roman, kollektif bir çalışmanın ürünü olarak nitelendirilebilir.
- B) Kimi entelektüellerimizin düşüncelerinden ilham aldığım doğrudur.
- C) Bu çalışmada her alandan orijinal fikirlere açık olduğumuzu belirtelim.
- D) Espritüel anlayışa sahip insanlara hayran olmamak elde değil.
- E) Sanatçının başucundaki komodin üzerinde şiir defteri duruyordu.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kısaltmaların yazımı ile ilgili yanlışlık vardır?

- A) Bölgede birçok geniş yapraklı ağaç türü vardır. (Ör. kayın ve kestane)
- B) Yirmi cm’lik bir boşluk daha bıraktık.
- C) Buluntular tahminen MÖ 5. yüzyıldan kalma.
- D) Hakkında daha geniş bir bilgi için bkz. Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü.
- E) TV’de harika bir belgesel izledim.

Cevap Anahtarı:

- 1) C 2) B 3) C 4) E 5) B 6) B 7) A 8) E

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlelerin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere noktalama işaretleri kullanılır.

A. Nokta (.)

1. Cümlelerin sonuna konur:

- + Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.
- + Saatler geçtikçe yollara daha mahzun bir ıssızlık çöküyordu.

2. Bazı kısaltmaların sonuna konur:

- + Alb. (albay) + Dr. (doktor) + Yrd. Doç. (yardımcı doçent) + Prof. (profesör)
- + Cad. (cadde) + Sok. (sokak) + s. (sayfa) + Alm. (Almanca)

3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur:

- + 15. (on beşinci) + II. Mehmet + XIV. Louis + 2. Cadde, 20. Sokak

4. Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:

- + 3, 4 ve 7. Maddeler + XII – XIV. yüzyıllar arasında vb.

5. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:

+ I.	1.	A.	a.
+ II.	2.	B.	b.

6. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

- + 29.5.1453 + 29.X.1923

Uyarı

Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz:

Örnek

✦ 29 Mayıs 1453 ✦ 29 Ekim 1923 vb.

7. Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

- ✦ Tren 09.15'te kalktı. ✦ Toplantı 13.00'te başladı.
✦ Tören 17.30'da, hükûmet daireleri kapandıktan yarım saat sonra başlayacaktır. (Tarık Buğra)

8. Kitap, dergi vb.nin künyelerinin sonuna konur:

- ✦ Agâh Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TDK Yayınları, Ankara, 1960.

9. Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:

✦ 1.000 ✦ 326.197 ✦ 49.750.812

10. Genel ağ adreslerinde kullanılır:

✦ meb.gov.tr ✦ orgm.meb.gov.tr/ ✦ ozelegitimcocuk.meb.gov.tr

11. Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:

✦ 4.5=20 ✦ 12.6=72 ✦ 10.5=50

B. Virgül (,)**1. Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:**

✦ **Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan** ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

✦ Zindana atılan mahkûmlar gibi **titreşerek, haykırarak** geri geri kaçmaya uğraşıyorduk.

2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- ✦ Umduk, bekledik, düşündük.

3. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur:

- ✦ **Saniye Hanımefendi**, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona karpıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

4. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur:

- ✦ Zemin bu kadar koyu bir kırmızıya dönüşünce, **bir an için de olsa**, belirginliğini yitiriverdi sivilceleri.
- ✦ Şimdi, efendiler, **müsaade buyurursanız**, size bir sual sorayım. (Atatürk)

5. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

- ✦ Akşam, yine akşam, yine akşam,
- ✦ Göllerde bu dem bir kamış olsam!

6. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur:

- ✦ Adana'ya yarın gideceğim, dedi.
- ✦ Aç karnına sigara içmekle hiç de iyi etmiyorsun, dedi.

7. Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur:

- ✦ Bu akşam Datça'ya gidiyor musunuz, diye sordu.

8. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

- ✦ Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,
- ✦ Bu anahtar köşkü de açar, dedi. (Ömer Seyfettin)

9. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur:

- ✦ Peki, gideriz.
- ✦ Olur, ben de size katılırım.
- ✦ Hayhay, memnun oluruz.
- ✦ Haydi, geç kalıyoruz.

10. Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır:

- ✦ Bu, tek gözlü, genç fakat ihtiyar görünen bir adamcağızdır.
- ✦ Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

11. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:

- ✦ Efendiler, bilirsiniz ki hayat demek, mücadele, müsademe demektir. (Atatürk)
- ✦ Sayın Başkan,

12. Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır:

- ✦ 38,6 (otuz sekiz tam, onda altı)
- ✦ 0,45 (sıfır tam, yüzde kırk beş)

13. Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur:

- ✦ Ancak yemekte bir karara varıp, arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu.

Uyarı

Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konmaz:

Örnek

- ✦ Cumaları bahçede buluştukça kıza kendisinin adı bir mektep talebesi olmadığını anlatmaya çalışıyordu.
- ✦ Meydanlığa varmadan bir iki defa İsmail kendisini gördü mü diye kahveye baktı.

14. Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:

- ✦ Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.
- ✦ O, eski defterleri çoktan kapatmış, Osmanlıya kucağını açmıştı.

15. Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur:

- ✦ Falih Rıfkı ATAY, Tuna Kıyıları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

Uyarı

Metin içinde ve, veya, yahut, ya... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz:

✦ Nihat sabaha kadar uyuyamadı ve şafak sökerken Faik'e bol teşekkürlerle dolu bir kâğıt bırakarak iki gün evvelki cephe dönüşü kıyafeti ile sokağa fırladı. (Peyami Safa)

- ✦ Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül.

►► Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:

- ✦ Hem gider hem ağlar.
- ✦ Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli. (Atasözü)

►► Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da / de bağlacından sonra virgül konmaz:

✦ İmlamız lisanımız düzelince, lisanımız da kafamız düzelince düzelecek çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur, fazla değil!

►► Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi

ekinden sonra virgül konmaz:

- ✦ Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense. (Orhan Kemal)
- ✦ Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın. (Atilla İlhan)

►► Şart ekinden sonra virgül konmaz:

- ✦ Tenha köşelerde ağız ağıza konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı.
- ✦ Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlativer millete.

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde yer alan virgüllerin işlevlerini bulup eşleştiriniz.

CÜMLELER

1	Prof. Dr. Doğan Kantarcı, Salda Gölü'ndeki canlıları yerinde inceleyerek göldeki ekosistemi mercek altına aldı.
2	Evet, kırk seneden beri Türkçe merhale merhale Türkleşiyor.
3	Efendiler, yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz!
4	Eve geldi, üzerini değiştirip tekrar çıktı.
5	Emine Hanım, kızının ayak seslerini duyar duymaz oturduğu yerden fırlamış ve onu karşılamak için kapıya kadar gelmişti.
6	Zemin bu kadar koyu bir kırmızıya dönüşünce, bir an için de olsa, belirginliğini yitiriverdi güneşim kızılığını.
7	Akşam, yine akşam, yine akşam...
8	Adana'ya yarın gideceğim, dedi.
9	Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

VİRGÜLÜN İŞLEVLERİ

	Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.
	Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.
	Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.
	Kendinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren kelimelerden sonra konur.
	Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
	Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.
	Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerden sonra kullanılır.

C. Noktalı Virgül (;)

1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:

- ✦ Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.
- ✦ Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü.

2. Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- ✦ Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atmak, ağlamak istiyorum.

3. İkidenden fazla eş değer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznen sonra noktalı virgül konabilir:

✦ Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu. (Yahya Kemal Beyatlı)

Ç. İki Nokta (:)

1. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlelerin sonuna konur:

✦ Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.

2. Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlelerin sonuna konur:

✦ Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. (Atatürk)

✦ Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim. (Fali Rıfkı Atay)

3. Ses bilgisinde uzun ünlüyü göstermek için kullanılır:

✦ a:ile, ka:til, usu:le, i:cat.

4. Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur:

✦ Bilge Kağan: Türklerim, işitin!
Üstten gök çökmedikçe,
Alttan yer delinmedikçe
Ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

Koro: Göğün erer başımız
Başınla senin!

Bilge Kağan: Ulusum birleşip yücelsin diye
Gece uyumadım, gündüz oturmadım.
Türklerim Bilge Kağan der bana.
Ben her şeyi onlar için bildim.
Nöbetteyim! (A. Turan Oflazoğlu)

5. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

✦ – Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

Ziraatçı sayar:

– Yulaf, pancar, zerzevat, tütün... (Falih Rıfki Atay)

6. Genel ağ adreslerinde kullanılır:

✦ <http://meb.gov.tr>

✦ <http://orgm.meb.gov.tr>

7. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

✦ $56:8=7$

✦ $100:2=50$

✦ $25:5=5$

D. Üç Nokta (...)**1. Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur:**

✦ Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da bu yanı... (Tarık Buğra)

2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:

✦ Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.

3. Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:

✦ ... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı... (Tarık Buğra)

4. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:

✦ Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)

5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

✦ Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

✦ — Koca Ali... Koca Ali, be!.. (Ömer Seyfettin)

Uyarı

Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir:

Örnek

✦ Gök ekini biçer gibi!.. Başaklar daha dolmadan. (Tarık Buğra)

6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:

- Yabancı yok!
- Kimsin?
- Ali...
- Hangi Ali?
- ...
- Sen misin, Ali usta?
- Benim!..

Uyarı

Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

E. Soru İşareti (?)**1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur:**

- ✦ Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı? (Faruk Nafiz Çamlıbel)

2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:

- ✦ Gümrükteki memur başını kaldırdı:
— Adınız?

3. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

- ✦ Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?)
- ✦ 1496 (?) yılında doğan Fuzuli...
- ✦ Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

Uyarı

» m / mi ekini alan yan cümle temel cümlelerin zarf tümleci olduğunda cümlelerin sonuna soru işareti konmaz:

Örnek

✦ Akşam oldu mu sürüler döner. Hava karardı mı eve gideriz.

» Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

✦ Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

✦ Üsküdar'dan mı, Hisar'dan mı, Kavaklardan mı? (Yahya Kemal Beyatlı)

E. Ünlem İşareti (!)

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur:

✦ Hava ne kadar da sıcak! Aşk olsun! Ne kadar akıllı adamlar var! Vah vah!

✦ Ne mutlu Türk'üm diyene! (Atatürk)

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

✦ Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri! (Atatürk)

✦ Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle! (Yahya Kemal Beyatlı)

Uyarı

Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir:

Örnek

✦ Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken Sana uğurlar olsun...

Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)

3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır:

✦ İsteseymiş bir günde bitirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).

✦ Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

F. Kısa Çizgi (–)**1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:**

- ✦ Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bi l- mem.
- ✦ Havuzun suyu bulanık. Kapının saatleri 12'yi geçmiş.
- ✦ Kanepe - lerde kimseler yok.

2. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır:

- ✦ Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.

3. Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır:

- ✦ al-ış ✦ dur-ak ✦ gör-gü-süz-lük ✦ al-
- ✦ -ak ✦ -den ✦ -lık ✦ -imsa

4. Heceleri göstermek için kullanılır:

- ✦ a-raş-tır-ma ✦ bi-le-zik ✦ du-ruş-ma ✦ ku-yum-cu-luk

5. Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır:

- ✦ Aydın-İzmir yolu,
- ✦ Türk-Alman ilişkileri,
- ✦ 09.30-10.30

Uyarı

Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz:

Örnek

- ✦ On on beş yıl.

- ✦ Üç beş kişi geldi.

6. Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır:

$$+ 50-20=30 \quad + 85-21=64 \quad + 75-45=30$$

7. Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır:

$$+-2^{\circ}\text{C} \quad +-5 \quad +-7^{\circ}\text{C} \quad +-15^{\circ}\text{C}$$

G. Uzun Çizgi (—)

Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi de denir.

- + Frankfurt’a gelene herkesin sorduğu şunlardır:
- Eski şehri gezdin mi?

Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir:

- + Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.
- + İslam Bey — Ben daha ölmedim. (Namık Kemal)

Uyarı

Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

Örnek

- + Arabamız tutarken Erciyes’in yolunu:
- + “Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu’nu?” (Faruk Nafiz Çamlıbel)

H. Eğik Çizgi (/)**1. Dizeler yan yana yazıldığında aralarına konur:**

+ Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak

2. Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur:

+ Altay Sokağı No.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA

3. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

+ 18/11/1969 + 15/IX/1994

4. Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır:

- ✦ -a /-e, -an /-en, -lık /-lik ✦ -madan /-meden vb.

5. Genel ağ adreslerinde kullanılır:

- ✦ <http://meb.gov.tr> ✦ <http://orgm.meb.gov.tr>

6. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

- ✦ $70/2=35$ ✦ $15/3=5$ ✦ $20/4=5$

7. Fizik, matematik vb. alanlarda birimler arası orantıları gösterirken eğik çizgi araya boşluk konulmadan kullanılır:

- ✦ g/sn (gram/saniye) ✦ km/sa (kilometre/saat)

I. Ters Eğik Çizgi (\)

Bilişim uygulamalarında art arda gelen dizinleri birbirinden ayırt etmek için kullanılır:

- ✦ C:\Belgelerim\Türk İşaret Dili\Kitapçık.indd

J. Tırnak İşareti (“ ”)**1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:**

- ✦ Türk Dil Kurumu binasının yan cephesinde Atatürk'ün “Türk dili, Türk milletin kalbidir, zihnidir.” sözü yazılıdır.
- ✦ Bakınız, şair vatani ne güzel tarif ediyor: “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır.”

Uyarı

Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır

Örnek

- ✦ “İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!” diyorlar. (Yahya Kemal Beyatlı)

2. Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır:

- ✦ Yeni bir “barış taarruzu” başladı.

3. Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır:

- ✦ Bugün öğrenciler “Kendi Gök Kubbemiz” adlı şiiri incelediler.
- ✦ “Yazım Kuralları” bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

Uyarı

Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir:

Örnek

- ✦ Höyük sözü Anadolu’da tepe olarak geçer.
- ✦ Cahit Sıtkı’nın Şairin Ölümü şiirini Yahya Kemal çok sevmişti. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

► **Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz:**

Örnek

- ✦ Atatürk’ün “Nutuk” adlı eseri Cumhuriyet Dönemi hakkında birçok bilgi veriyor.

4. Bilimsel çalışmalarda künye verilirken makale adları tırnak içinde yazılır.

- ✦ Leyla KARAHAN, Terimlerde Kapsam Sorunu, “Zarf” Örneği, Bildiri Kitabı, Bursa, 2014.

K. Tek Tırnak İşareti (‘ ’)

Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır:

- ✦ Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi ve Faruk Nafiz’in bu güzel şiirini okumaya başladı.

L. Denden İşareti (“)

Bir yazıdaki maddelerin sıralanmasında veya bir çizelgede alt alta gelen aynı sözlerin, söz gruplarının ve sayıların tekrar yazılmasını önlemek için kullanılır:

- + a. Etken fiil
- + b. Edilgen “
- + c. Dönüşlü “
- + ç. İşteş “

M. Yay Ayraç (())

1. Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur:

+ Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz. (Nurullah Ataç)

2. Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır:

- + Yunus Emre’nin (1240?-1320)...
- + İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

3. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

+ İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam’a yaklaşıyor.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın... (Reşat Nuri Güntekin)

4. Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır:

+ Cihanın tarihi, vatani uğrunda senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir ya kimsenin. (Ahmet Hikmet Müftüoğlu)

5. Alıntılarda, alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir.

6. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayraç içine alınır:

+ Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

7. Bir bilginin şüpheyile karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayraç içine alınır:

+ 1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

8. Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur:

+ I) 1) A) a)

+ II) 2) B) b)

N. Köşeli Ayraç ([])

1. Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır:

+ Halikarnas Balıkcısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

2. Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır:

+ "Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tı-ğını] söyledikten sonra..."

3. Kaynak olarak verilen kitap veya makalelerin künyelerine ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır:

+ Reşat Nuri [Güntekin], Çalıkuşu, Dersaadet, 1922. Server Bedi [Peyami Safa]

O. Kesme İşareti (')

1. Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır:

+ Kurtuluş Savaşı'nı, + Atatürk'üm,

+ Türkiye'mizin, + Fatih Sultan Mehmet'e,

Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır:

- ✦ Hisar'dan ✦ Boğaz'dan

Özel adlar için yay ayraç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır:

- ✦ Yunus Emre'nin (1240?-1320) ✦ Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) vb.

Uyarı

Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz:

- ✦ Boğaz Köprümüzün güzelliği,
✦ Amik Ovamızın bitki örtüsü,
✦ Kuşadamızdaki liman vb.

►► **Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:**

- ✦ Türkiye Büyük Millet Meclisine, ✦ Millî Eğitim Bakanlığına,
✦ Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, ✦ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının

►► **Başbakanlık, Rektörlük vb. sözler ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde Başbakanlığa, Rektörlüğe vb. biçimlerde yazılır.**

Uyarı

Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz:

- ✦ Türklük ✦ Türkleşmek ✦ Türkçü ✦ Müslümanlık,
✦ Hristiyanlık ✦ Avrupalı ✦ Aydınli ✦ Ahmetler

►► Sonunda p, ç, t, k ünsüzlerinden biri bulunan Ahmet, Çelik, Halit, Şahap; Bosna-Hersek; Kerkük, Sinop, Tokat, Zonguldak gibi özel adlara ünlüyle başlayan ek getirildiğinde kesme işaretine rağmen Ahmedî, Halidî, Şahabî; Bosna-Herseği; Kerküğü, Sinobu, Tokadı, Zonguldağı biçiminde son ses yumuşatılarak söylenir.

►► Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

2. Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur:

✦ Nihat Bey'e ✦ Ayşe Hanım'dan ✦ Mahmut Efendi'ye

3. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:

✦ TBMM'nin ✦ TDK'nin ✦ ABD'de

4. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur:

✦ 1985'te ✦ 8'inci madde, ✦ 7,65'lik

5. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur:

✦ Başvurular 17 Aralık'a kadar sürecektir.

6. Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır:

✦ Bir ok attım karlı dağın ardına / Düştü m'ola sevdiğimin yurduna
✦ İl yanmazken ben yanarım derdine / Engel aramızı açtı n'eyleyim (Karacaoğlan)

7. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:

✦ a'dan z'ye kadar ✦ Türkçede -lık'la yapılmış sözler

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerde parantez () ile belirtilen yerlere gelecek uygun noktalama işaretlerini cümlelerin yanındaki kutucuğa yerleştiriniz.

	Abasıyanık, Sait Faik, Mahalle Kahvesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003 ()
	Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder... () Gölgende bana da, bana da yer ver.
	Bu eserdeki () Yazım Kuralları () bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.
	Yeni usul şiirimiz () zevksiz, köksüz, acemice görünüyor.
	Sayın Başkan () ilçemize katkılarınız için teşekkürler
	Kazanmamız için yapmamız gereken şudur () Birbirimize güvenmek
	Ahmet () uzun zamandır bu kadar mutlu olmadığını fark etti.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

() Bir dost bulunca delilik etmek hoşuma gider () diyor Horatius () Bu sözü herkes onaylar mı () bilemiyorum ama hiç şüphesiz benim sloganlarımdan biri ()

1. Bu parçada yay ayraçla belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (“) (”) (.) (,) (.)
- B) (“) (”) (.) (?) (.)
- C) (—) (,) (.) (,) (.)
- D) (“) (”) (.) (,) (...)
- E) (—) (,) (.) (,) (...)

Behçet Necatigil, “Barbaros Meydanı” adlı şiirinde Barbaros Meydanından sahile kadar inen anne kız çevresinde şehri sosyal ve kültürel tezatları ve değişimleri ile yansıtır.

2. Noktalama işaretleri eksik bırakılan bu parçada aşağıdakilerden hangisi kullanılamaz?

- A) Tırnak işareti
- B) Virgöl
- C) Kısa çizgi
- D) Üç nokta
- E) Kesme işareti

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde iki noktanın kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) Kamp için en gerekli malzemeler şunlardır: çadır, kafa feneri, uyku tulumu ve ilk yardım seti.

B) Bundan dolayıdır ki: bölgede hububat üretimi oldukça fazladır.

C) Sözleri hâlâ kulağımdadır: “Hepimiz en çok zaman geçirdiğimiz beş kişinin ortalamasıyız evlat.”

D) Fatma Hanım: (Çaydanlığı masaya bırakır.) Niye söylemedin? Neredeyse kopuk düğmeyle gidecektin yine.

E) Sözlüklere <http://tdk.gov.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

Hiçbirini unutamam (I) Ciciya’nın domates, ceviz (II) turunç ve bergamot reçelleri (III) Gül Abla Mantı Salonu’ndaki zeytinyağlıları (IV) kızartmaları (IV) kekikleri (V)

4. Bu parçada numaralanmış yerlerden hangisine noktalı virgül getirilmelidir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı yoktur?

A) Dünya, yüzeyinde sıvı hâlde su bulunmasıyla öteki gezegenlerden ayrılıyor. Yaşamın temel gereksinimi olan su, gezegenimizin %71'ini kaplıyor. Güneş sistemindeki öteki gezegenlerde sıvı hâlde suya rastlanmadı. Ancak araştırmalar devam ediyor.

B) Dünya yüzeyinde sıvı hâlde su bulunmasıyla öteki gezegenlerden ayrılıyor. Yaşamın temel gereksinimi olan su, gezegenimizin %71'ini kaplıyor. Güneş sistemindeki öteki gezegenlerde sıvı hâlde suya rastlanmadı; ancak araştırmalar devam ediyor.

C) Dünya, yüzeyinde sıvı hâlde su bulunmasıyla öteki gezegenlerden ayrılıyor. Yaşamın temel gereksinimi olan su, gezegenimizin %71'ini kaplıyor. Güneş sistemindeki öteki gezegenlerde sıvı hâlde suya rastlanmadı. Ancak, araştırmalar devam ediyor.

D) Dünya yüzeyinde sıvı hâlde su bulunmasıyla öteki gezegenlerden ayrılıyor. Yaşamın temel gereksinimi olan su, gezegenimizin %71'ini kaplıyor. Güneş sistemi'ndeki öteki gezegenlerde sıvı hâlde suya rastlanmadı. Ancak araştırmalar devam ediyor.

E) Dünya, yüzeyinde sıvı hâlde su bulunmasıyla öteki gezegenlerden ayrılıyor. Yaşamın temel gereksinimi olan su, gezegenimizin %71'ini kaplıyor. Güneş sistemi'ndeki öteki gezegenlerde sıvı hâlde suya rastlanmadı. Ancak araştırmalar devam ediyor.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama hatası vardır?

A) Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak/Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak

B) Halikarnas Balıkcısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

C) Peki, bu bazlamayı da mı Sarı Begonvil Bakkaliyesinden aldın?

D) Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

E) Yazar, 6. ve 7. sınıfları Şebinkarahisar'da okumuş

7. Aşağıda ayraçla gösterilen yerlerden hangisine kesme işareti getirilemez?

A) Diğer maddelerin bir kısmının, c () nin ise tamamının altını çizdim.

B) Türkiye Türkçe () sindeki bir diğer kural, iki ünlünün yan yana gelmesidir.

C) BM () ye oy birliği ile yeni bir genel sekreter seçildi.

D) Halit Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah'ı 1897 () de tefrika edilmiştir.

E) Bahçeden 2 () nci kata doğru seslenmiş.

Afrika'nın batısında, İspanya'ya bağlı Kanarya Adaları'ndan biri olan La Gomera'da yaşayan insanlar "Silbo Gomera" adı verilen bir ısıklık dili kullanıyorlar. Bu dilin Kuzey Afrikada yaşayan Berberilerin dili olan Berbericeden köken aldığı ve 15. yy.dan daha eskiye dayandığı düşünülüyor. Silbo Gomera günümüzde İspanyolca gramer kurallarına uygun olarak kullanılıyor, buranın eski sakinlerince ise neredeyse bir cep telefonu kadar kullanışlı olduğu söyleniyor.

8. Bu parçada aşağıdakilerden hangisi ile ilgili bir noktalama hatası yapılmıştır?

- A) Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme eklerinin kesme işaretiyle ayrılması
- B) Sayılardan sonra sıra bildirmek için nokta konması
- C) Bazı kısaltmaların sonuna nokta konması
- D) Özel olarak vurgulanmak istenen sözlerin tırnak içine alınması
- E) Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için virgül konması

(I) Tasarım yaparken çeşitli araçlar ve malzemeler kullanırız, değil mi? (II) İşte; oyuncak tasarımı da böyle bir şey. (III) Bir de atık malzemelerle yapılırsa, oyuncak tasarımı bir tür "geri kazanım sanatı" hâline dönüşür. (IV) Gazoz kapakları, kavanozlar, yumurta kutuları, teller, çubuklar... (V) Hepsi bir anda bir oyuncuğa/oyun gerecine dönüşebilir.

9. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde noktalama yanlışı vardır?

- A) Yalnız I.
- B) Yalnız II.
- C) II ve III.
- D) III ve IV.
- E) IV ve V.

Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için ... kullanılır.

Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna ... kullanılır.

10. Aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi bu boşluklardan herhangi birine getirilemez?

- A) eğik çizgi
- B) virgül
- C) nokta
- D) yay ayraç
- E) kısa çizgi

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) D 3) B 4) C 5) A
6) D 7) B 8) A 9) C 10) D

NOTLAR

Blank lined area for notes.

SÖZ SANATLARI

SÖZ SANATLARI

Şiirde kullanılan kelimelerin kendine özgü bir dili vardır. Bu dil, günlük dilden farklıdır. Şiirde bu farklılığı sağlayan en önemli unsur da imgedir. İmge, şiirde yansıtılmak isteneni daha etkili ve görünür kılmak amacıyla zihinde canlandırılmaya çalışılan görüntüdür. İmge, özgün ve etkileyici olmak zorundadır. Güzel olanı ortaya koymak için orijinal bir söylem yakalama özelliği olan imgede, duygu ve düşünce sembolize edilir. İmgede gerçek, olduğu gibi kopyalanmaz; zihinsel bir süreçten geçirilip yeniden kurgulanır. Bu açıdan imge yenidir. Anlatılmak istenen şey, başka şeylerle ilişkilendirilerek tasarlanır. İmge bir veya birden fazla kelimeyle oluşturulabilir. İmgesel anlatımda kelimenin anlamı genişler, derinleşir ve çoğalır.

- » Sanatçı imge oluştururken izlenimlerinden hareketle gerçeği kendi algısına göre yeniden biçimlendirir.
- » Duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kendine özgü bir dil oluşturur.
- » Bilinen sözcüklere farklı anlamlar yüklerken çeşitli ipuçları ile çağrışım sağlar.

Örnek

+ “Uyukluyor sobada bir yığın kor.” → İmgesel söyleyiş vardır. (Korun uyuklaması etkileyici, sanatlı ve özgündür. Burada alışılmamış bir bağdaştırma kullanılmıştır.)

+ “Fırtına var dışarıda.” → İmgesel söyleyiş yoktur. (Dışarıda fırtınanın olması alışılmış bir bağdaştırmadır ve burada doğal dil kullanılmıştır.)

+ Anlama derinlik, yoğunluk katmak ya da söyleyişi daha etkili hale getirmek için başvurulan söz oyunlarına **söz sanatı** denir.

Söz sanatlarının şiire olan katkıları:

- » Anlatımı, kişinin zihninde canlı kılar.
- » Anlatımın kalıcı olmasını sağlar.
- » Az sözle çok şey anlatılmasını sağlar.
- » Anlatımı; ilgi çekici hâle getirir, sıradanlıktan kurtarır.

1. Benzetme (Teşbih)

Aralarında ilgi bulunan iki unsurdan güçsüz olanın güçlü olana benzetildiği söz sanatına **benzetme (teşbih)** denir.

1. Benzeyen: Bir benzetmede asıl öğedir ve nitelik yani özellik bakımından zayıf olandır.

2. Benzetilen: Kendisine benzetilen olarak da adlandırılır. Nitelik olarak güçlü olan unsurdur.

3. Benzetme yönü: Benzeyen ve kendisine benzetilen arasındaki ortak noktadır.

4. Benzetme edatı: Benzetme ilgisi kuran ek ya da sözcüktür. Daha çok "gibi" sözcüğü kullanılır. Sanki adeta... sözcükleri de edat olarak kullanılır.

kalecimiz kedi gibi çevik.

kendisine benzetilen: **kedi** benzeyen: **kaleci**

benzetme yönü: **çevik** benzetme edatı: **gibi**

Ah bu türküler

Köy türküleri

Ana sütü gibi candan

Ana sütü gibi temiz

kendisine benzetilen: **ana sütü**

benzetme yönü: **temiz olması**

benzeyen: **türkülerimiz**

benzetme edatı: **gibi**

Uyarı

» Benzetme yapılması için dört ögenin de kullanılması şart değildir. Bazen benzetme yönü, benzetme edatı ya da her ikisi de kullanılmayabilir. Buna kısaltılmış teşbih denir.

+ “Kutu gibi bir evde yaşıyorlardı”.

benzetme yönü söylenmediği için burada “kısaltılmış teşbih” vardır.

+ “Asılı salkımlardır çocuklar, annelerinin uzun eteklerinde

benzetme edatı söylenmediği için burada “pekiştirilmiş teşbih” vardır.

Benzetmenin yalnızca iki ana ögesiyle yapılmış olan türüne ise “teşbihi belîğ” denir.

+ cennet gibi güzel vatan → tam teşbih

+ cennet vatan → teşbihi belîğ

Bir benzetmede dört öge bulunur. Her benzetme sanatında bu dört ögenin de bulunması şart değildir.

Çözümlü Soru

Soğuk, gri bir aralık gününün öğleden sonrasıydı. Dışarıda sokaklar karla parlıyordu, pırıl pırıl kar taneleri pencere camına yapışıp eriyor ya da ağaç dallarında erimiş gümüş gibi asılı duruyordu. Her yerde küçük kar yığınları oluşmuştu. Karanlık gökyüzü koyu renk bir tenteye engin, gri bir sonsuzluk gibi gerinmişti.

Bu metindeki söz sanatının açıklaması hangisidir?

- A) İnsan dışındaki bir varlığa konuşma özelliği verilmiş
- B) İnsan dışındaki bir varlığa insana ait bir özellik yüklenmiş.
- C) Sözün etkisini artırmak için bir varlık olduğundan büyük anlatılmıştır.
- D) İki varlıktan nitelik olarak zayıf olan üstün olana benzetilerek anlatılmıştır.
- E) Hem gerçek hem mecaz anlamı olan bir sözün mecaz anlamı kastedilmiştir.

Çözüm

“gümüş gibi asılı, gri bir sonsuzluk gibi “ sözcük gruplarında özellik olarak zayıf olanı güçlü olana benzetmiştir. Doğru cevap “D” seçeneğidir.

2. Kişileştirme (Teşhis)

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insana özgü nitelikler kazandırma sanatıdır. Kişileştirme sanatında insan dışındaki varlıklar; insan gibi düşünen, duyan, tepki veren bir kişiliğe sahip olur.

Örnek

- + Rengârenk çiçekler, baharın gelişini haber veriyordu bize.”

Bu cümlede “çiçeklere” insana özgü bir nitelik olan “haber verme” özelliği kazandırılmıştır.

- + “Bir **sarmaşık** uyanıyordu uykusunda
- + Geriniyordu bir eski duvarın sıvısında

Şair bu dizelerde “sarmaşığa” insana özgü nitelikler olan “uyanmak ve gerinmek” özelliklerini kazandırarak onu kişileştirmiştir.

- + Derinden derine ırmaklar ağlar (ırmakların ağlaması)
- + Uzaktan uzağa çoban çeşmesi

Çözümlü Soru

“O çay ağır akar yorgun mu bilmem
Mehtabı hasta mı solgun mu bilmem “

Yukarıdaki dizelerde hangi edebi sanat vardır?

- A) İntak(Konuşturma)
- B) İstiare
- C) Teşbih(benzetme)
- D) Teşhis(kişileştirme)
- E) Telmih

Çözüm

Birinci dizedeki “çay” sözcüğüne “yorgun olmak, hasta ve solgun olmak “ gibi insana özgü özellikler verilmiştir. “Çay” kişileştirilmiştir. Doğru yanıt “E” seçeneğidir.

3.Konuşturma (İntak)

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların konuşturulması sanatıdır.

Örnek

+ “Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna içimde kanayan yara sensin.

→ Yukarıdaki örnekte insan dışındaki bir varlık olan “dal” konuşturulmuştur.

+ **Deniz ve mehtap sordular seni: Neredesin?”**

→ Bu dizede şair “deniz ve mehtaba” soru sordurmuştur.

Çözümlü Soru

“Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna

-Tenimde bir yara işler gibisin”

Bu dizelerde hangi edebi sanatlar vardır?

- A) Nida - Teşbih
- B) Teşbih- İntak
- C) Mübalağa - İntak
- D) İstiare - Teşbih
- E) İntak - İstiare

Çözüm

Yukarıdaki dizelerde “dal” konuşturulmuştur. Bu nedenle intak sanatı vardır. Ayrıca intak sanatının olduğu her yerde teşbih sanatı da vardır.

Uyarı

Konuşturma sanatının olduğu her yerde kişileştirme de vardır. Kişileştirme sanatının olduğu her yerde konuşturma olmayabilir.

4. Tezat (Zıtlık)

Bir mısra içinde anlam bakımından birbirinin zıttı olan kelimelerin bir arada kullanılması sanatına **tezat (zıtlık)** denir.

Zıt (karşıt) anlamlı sözcüklerden hareketle iki karşıt düşüncenin belirtilmesidir. Dikkat edilmesi gereken nokta sadece karşıt anlamlı sözcüklerle değil karşıt durumlarla da bu sanata yer verilebileceğidir.

Örnek

✦ **Güleriz** ağlanacak halimize. → Gülmek ve ağlamak sözcükleri zıt anlamlıdır ve burada tezat sanatı vardır.

✦ **Karanlık** günlerden sonra **aydınlığı** göreceğiz. → Karanlık ve aydınlık sözcüklerinde tezat vardır.

✦ “**İşkence yaptıkça** bana **gülerdi**.”

Benim sadık yârim kara topraktır.”

► Yukarıdaki örnekte zıt anlamlı kelimeler olmamasına rağmen “**ışkence yapmak**” ve “**gülmek**” kavramları arasında karşıtlık vardır. Bu nedenle de tezat sanatı vardır diyebiliriz.

Uyarı

Bazen de zıt anlamlı gibi görünen kelimeler aslında karşıt anlamlı değildir ve bu durumda tezat sanatı olmaz.

Örnek

✦ Geç yatar, erken **kalkarım**. → Sözcükler arasında zıtlık ilgisi yoktur.

✦ **Siyah beyaz** bir fular takmış. → sözcükler arasında zıtlık ilgisi yoktur.

Çözümlü Soru

Bir kere görse gözüm köyün aydınlığını
Kül bağlar içimde bu kızıl kar yığını
Senin de yolun biter, diner gözünde yaşlar
Benim uğursuz yolum bittiği yerde başlar.

Yukarıdaki şiirin son dizesinde kullanılan edebi sanat aşağıdakilerden hangisidir?

A) Benzetme B) Kişileştirme C) Telmih D) Tenviye E) Tezat

Çözüm

” Benim uğursuz yolum **bittiği** yerde **başlar**.” cümlesinde “bitmek” ve “başlamak” sözcükleri zıt anlamlıdır ve burada tezat sanatı vardır. Sorumuzun doğru cevabı “E” seçeneğidir.

5. Ad Aktarması (Mecazı Mürsel)

Bir sözün benzetme amacı güdülmeksizin bir ilgi dolayısıyla başka bir sözün yerine kullanılmasıdır.

Parça-bütün, iç-dış, eser-yazar, yer-insan, sebep-sonuç, soyut-somut, genel-özel ilişkileri şeklinde karşımıza çıkar.

İç-dış: Bu akşam sofradan tabağını bitirmeden kalkmamalısın. Tabak verilerek içindeki yemek anlatılmak istenmiştir.

Yazar-eser: Orhan Veli’yi okumayı severim. Orhan Veli diyerek onun eserleri kastedilmiş. Usta kalemler gelişmeleri yorumluyor. à Kalemler derken onu kullanan yazarları kastetmiştir.

Yer-insan: Evden izin alıp gelirim. (Evden değil orada yaşayan insanlardan izin alıyor.) Ege bizi bağrına bastı. (Ege’de yaşayan insanlar.)

Parça –bütün: Bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor. Hilal bayrağın bir parçasıdır, parçası verilerek bütün olan bayrak kastedilmiştir.

Sebep-sonuç: Gökten ölüm yağıyordu. Sonuç olan ölüm verilmiş fakat sebep olan bomba verilmemiştir.

Çözümlü Soru

Aşağıdaki mecazı mürsel örneklerinden hangisinde anlam ilişkisi yanlış verilmiştir?

- A) Bu kalp seni unutmaz, buna inan. (parça-bütün)
- B) Sait Faik'i okumayı severim. (yazar-eser)
- C) Köy erkenden uyanıp çalışmaya gitti. (sebep-sonuç)
- D) Tabağını bitirmeyi unutma. (iç-dış)
- E) Sobayı yakacağı zaman misafirler geldi. (iç-dış)

Çözüm

“Köy erkenden uyanıp çalışmaya gitti” yer-insan ilişkisi vardır. Köy derken orada yaşayan insanlar kastedilmiştir. Doğru cevap “C” seçeneğidir.

6. Dolaylama

Anlatıcı, yazar ya da şair tarafından söze etkileyicilik katmak, anlatımı güzelleştirmek için tek sözcükle ifade edilebilen bir kavramı birden çok sözcükle ifade etmeye **dolaylama** denir.

- + File bekçisi (kaleci) + Altın boynuz (Haliç) + Ulu önder (Atatürk)
- + Mega star (Tarkan) + Yavru vatan (Kıbrıs) + Kara elmas (kömür)

7. Güzel Adlandırma

Dilimizde yer alan, fakat gündelik yaşantımızda kullanılması uygunsuz ve kaba buluna bazı kelime ve deyişleri daha nazik olarak ifade etmeye **güzel adlandırma** denir.

Örnek

+ Toplumda önemli bir yeri olan veya sevilen bir insan için “öldü” sözcüğü yerine “**hayata gözlerini yumdu, sizlere ömür, son yolculuğuna çıktı, onu kaybettik**” sözlerinin kullanılması.

8. Abartma (Mübalağa)

Bir varlığı, olayı ya da durumu gerçekte olduğundan daha fazla ya da az göstermektir.

Örnek

- + **Alem sele gitti gözüm yaşımdan** (Karacaoğlu)
- » Yukarıdaki dizede gözünün yaşını sel sözcüğüyle abartmıştır.
- + **Elim değse akan sular tutuşur** → Aşkın ateşinden suların tutuşması abartmadır.

Çözümlü Soru

1. “Özgür uçmaya kalkma

Seller geçemez gözyaşını”

2. “ Ben ki toz kanatlı bir kelebeğim

Minicik gövdeme kilitli Kafdağı”

Yukarıdaki dizelerde sırasıyla hangi sanatlar vardır?

- A) Teşbih (Benzetme)- Teşhis (Kişileştirme)
- B) Mübalağa (Abartma) – İntak (Konuşturma)
- C) Mübalağa (Abartma – Teşhis (Kişileştirme)
- D) Teşhis (Kişileştirme) – İstiare
- E) Teşbih (Benzetme) – Mübalağa (Abartma)

Çözüm

Şiirde “gözyaşını sellerin geçememesi “ bir kavramın olduğundan fazla gösterilmesi, yani abartma sanatıdır. 2. şiirde ise “kelebek” “ben ki toz kanatlı bir kelebeğim” diyerek konuşturulmuştur. Cevap: “**B**” seçeneğidir.

Uygulama

Aşağıda söz sanatları ile ilgili verilen etkinlikleri yapınız.

Aşağıdaki tanımlarda boş bırakılan yerlere uygun olan söz sanatını yazınız.

kişileştirme
(teşhis)

konuşturma
(intak)

benzetme
(teşbih)

İnsan dışındaki varlıklara, insana ait özelliklerin verilmesine..... denir.

İnsan dışındaki varlıklara, insanlara onların ağzından söz söyletme sanatına denir.

Anlatımı kuvvetlendirmek sözün etkisini artırmak için aralarında değişik yönlerden ilgi bulunan iki varlıktan birini diğerine benzetmeye..... denir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Dost ile ye, iç; alışveriş etme.
- B) Az veren candan, çok veren mal-dan.
- C) Bin bilsen de bir bilene danış.
- D) İsteddiğini söyleyen, istemediğini işitir.
- E) Danışan dağları aşmış, danışma-yan yolu şaşmış.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayrıç içinde verilen söz sanatı yoktur?

- A) Soğuktan titreyen serçe “Çok açım.” diyordu. (Konuşurma)
- B) Zeytin gözlü küçük çocuk bizimle birlikte gelmek istedi. (Benzetme)
- C) Kozasını yırtan kelebek neşeyle kanat çırpıyordu. (Kişileştirme)
- D) Ege bizi bağrına bastı(Ad aktar-ması)
- E) Yıllar öyle hızlı geçti ki hiçbir şey anlamadım. (Karşıtlık)

Anadolu’nun sirke gibi keskin sözleri vardır. Bu sözleri ilk kimin söylediği bilinmez. Atalarımız söylemiştir, denip geçilir. Bu sebeple, dillerden düşme-yen bu özlü sözlere atasözü denir.

3. Bu parçada “atasözü” aşağıdakilerden hangisine benzetilmiştir?

- A) “Anadolu”ya B) “Sirke”ye
- C) “Dil”e D) “Dünya”ya
- E) “Atalarımız”a

“Kendinle baş başa yaşamak istersen Pırıl pırıl yanan karanlıklara dal.”

4. Bu dizelerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) Benzetme (Teşbih)
- B) Karşıtlık (Tezat)
- C) Kişileştirme (Teşhis)
- D) Konuşurma (İntak)
- E) Hatırlatma(Telmih)

“Dokunsam, martı gibi uçup gidecek sanki, Solgun yüzlü bir avuç kar. Orada, bir gece yarısı bir hasta çocuk sayıklar, Burada ben...”

5. Bu şiirde aşağıdaki söz sanatlarından hangilerine başvurulmuştur?

- A) Benzetme - Kişileştirme
- B) Konuşurma - Karşıtlık
- C) Karşıtlık - Kişileştirme
- D) Benzetme – Konuşurma
- E) Karşıtlık - Uygunluk

6.“Onu görünce dünyalar benim oldu .” dizesinde hangi sanat vardır?

- A) Teşbih
- B) Mübalağa
- C) Tezat
- D) İntak
- E) Telmih

Cevap Anahtarı:

1) B 2) E 3) B 4) A 5) A 6) B

NOTLAR

Blank lined area for notes.

SÖZEL MANTIK

SÖZEL MANTIK

Mantık, doğru düşünme sanatı ve bilimi şeklinde tanımlanır. Sözel mantık soruları; okuduğunu anlama, analiz yapma, akıl yürütme, çıkarımda bulunma becerilerini ölçmeye yöneliktir.

Sözel bilgiler arasında bir bağ kurma, verilen bilgilerden yararlanarak problem çözme, yöntem geliştirme veya doğru düşünerek bilgileri sınıflandırma gibi yetenekleri ortaya çıkarmak için sözel mantıktan yararlanılabilir.

Sözel mantık sorularının çözümü için belirli bir çözüm tekniği yoktur. Fakat aşağıdaki aşamaları takip etmek soruların çözümüne ulaşmaya yardımcı olacaktır:

- » Soru kökünde verilen bilgiler bir tablo yaparak yerleştirilir.
- » Verilen bilgilerden istifade ederek tablo üzerinde gerekli sınıflandırmalar ve işaretleme yapılır.
- » İşaretleme yaparken kesin olan bilgileri tabloya yerleştirip kesin olmayan fakat alakalı bilgileri tablo dışında bir kısma yazılır.
- » Tabloda her yeri doldurma çabasına girilmeyip, verilen bilgileri yerleştirerek bu bilgiler ışığında şıklar üzerinde çalışmaya geçilir.
- » Öncüllerdeki “da/de bağlaçları, sadece yalnız, aynı zamanda” gibi anlamı tamamen değiştiren ifadelere dikkat edilmelidir.

Uyarı

Sorular tabloyu tamamen doldurmanızı gerektirmeyecektir.

Çözümlü Soru

1. Bir futbol turnuvasına katılan “Türkiye, Almanya, Belçika, İspanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Portekiz” takımları çekilen kura ile kendi aralarında eşleşmişlerdir. Bu eşleşme sonucu yapılan maçlarda galip gelen dört takım bir üst tura çıkmıştır ve yine kura ile kendi aralarında eşleşmiştir. Galip gelen iki takım aralarında final maçı yapmıştır. Final maçını kazanan takım turnuvanın şampiyonu olmuştur.

Bu takımların yaptıkları maçlarla ilgili bilinenler şunlardır:

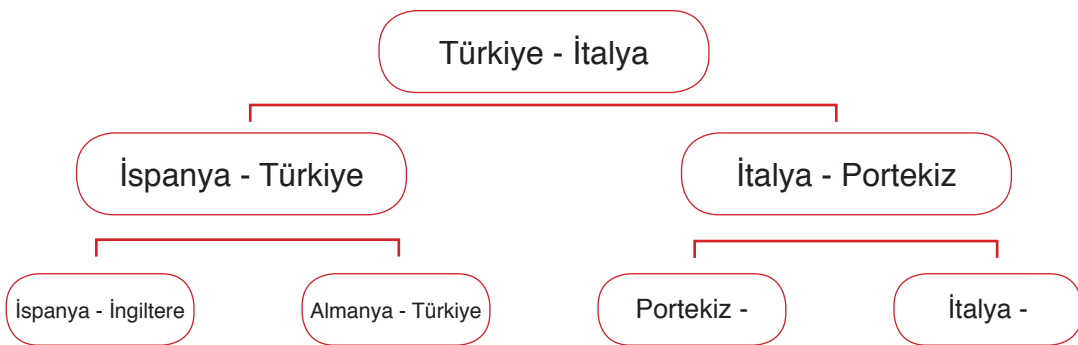
- İtalya ikinci maçında Portekiz’i elemiştir.
- Türkiye finalde kaybetmiştir.
- İspanya ilk maçında İngiltere’yi yenmiştir.
- Almanya, Türkiye’yle oynadığı maçı kaybetmiştir.

Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi kesin yanlıştır?

- A) Belçika ilk maçında elenmiştir.
- B) Almanya-Türkiye maçı ikinci turda oynanmıştır.
- C) İtalya, Fransa’yı elemiştir.
- D) Portekiz, Belçika’yı elemiştir.
- E) İspanya, Türkiye ile yaptığı maçı kaybetmiştir.

Çözüm

Soruda verilenleri tablo haline getirdiğimizde aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır.

Almanya ile Türkiye ikinci turda değil, birinci turda karşılaşmışlardır. Sorunun doğru cevabı “B” seçeneğidir.

Çözümlü Soru

Alttan üste doğru numaralandırılmış ve her katında bir dairenin bulunduğu yedi katlı bir apartmanda oturan “Asuman, Bilge, Can, Durmuş, Engin, Fatih ve Gizem” adlı kişilerin hangi katta oturdukları ile ilgili bilinenler şunlardır:

- » Can, Fatih’in bir üst katında oturmaktadır.
- » İkinci katta Gizem, son katta Asuman oturmaktadır.
- » Durmuş’un bir üst ve bir alt katında bayanlar oturmaktadır.
- » Engin ve Fatih’in arasında bir daire vardır.

Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi kesin yanlıştır?

- A) Engin’in üst katında bir bayan oturmaktadır.
- B) Fatih’in üst komşusu Can, alt komşusu Gizem’dir.
- C) Durmuş beşinci katta oturmaktadır.
- D) Bilge, Can’ın bir üst katındadır.
- E) Bilge ile Gizem arasında iki kişi vardır.

Çözüm

Verilen bilgileri tabloya yerleştirdiğimizde

7	Asuman
6	Durmuş
5	Bilge
4	Can
3	Fatih
2	Gizem
1	Engin

Şeklinde olmaktadır. Buna göre Durmuş 5. Katta değil 6. Katta oturmaktadır. Sorunun doğru yanıtı “C” seçeneğidir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME TESTİ

Bir sebze toptancısı Tokat ilinin Erbaa ve Niksar ilçeleri ile Samsun ilinin Bafra ve Çarşamba ilçelerinden “domates, biber, salatalık, patlıcan, soğan ve patates” almaktadır.

Bu tüccarın sebzeleri aldıkları yerlerle ilgili şunlar bilinmektedir:

- Domatesi farklı illerdeki iki ilçeden almaktadır. Diğer sebzeleri tek yerden almaktadır.
- Tokat’tan dört değişik ürün almaktadır.
- Soğanı Erbaa’dan, patatesi Çarşamba’dan almıştır.
- Bafra’dan aldığı sebzelerden biri patlıcandır.
- İki çeşit sebze aldığı Niksar’dan domates almamıştır.

1. Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi kesin yanlıştır?

- A) Domatesi Erbaa ve Bafra’dan almıştır.
- B) Niksar’dan biber ve salatalık almıştır.
- C) Bafra’dan patlıcan ve biber almıştır.
- D) Çarşamba’dan sadece bir çeşit sebze almıştır.
- E) Çarşamba’dan iki çeşit sebze almıştır.

1’den 6’ya kadar numaraları olan “Aslı, Berat, Ceren, Demet, Erkan ve Furkan” adlı öğrenciler el ele tutuşarak bir halka oluşturmuşlardır.

Kurulan halkada kimin nerede olduğuyla ilgili bilinenler şunlardır:

- İki numarada Furkan, altı numarada Ceren vardır.
- Aslı ile Ceren’in ortasında Berat vardır.
- Erkan’ın yanındakilerden biri Aslı’dır.

2. Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi kesin yanlıştır?

- A) Erkan beş numaradadır.
- B) Ceren ile Furkan’ın ortasında Demet vardır.
- C) Erkan’ın yanındakilerden diğeri Furkan’dır.
- D) Ceren, Berat’la Demet’in arasındadır.
- E) Erkan altı numaradadır.

Bir sinema salonunun son sırasında 1'den 7'ye kadar numaralandırılmış koltuklarda oturan "Ayla, Buket, Ceyda, Defne, Esra, Funda ve Gonca" adlı kişilerin oturdukları yerlerle ilgili bilinenler şunlardır:

- 6 numarada Buket, 4 numarada Esra oturmaktadır.
- Ceyda ve Ayla, Funda'dan önceki koltuklardan ikisinde yan yana oturmaktadır.
- Yanında bir kişi oturan Gonca, Defne'den önceki koltukların birindedir.
- Funda'nın yanındakilerden biri Esra'dır.

3. Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi kesin yanlıştır?

- A) Esra ve Buket'in arasında Funda oturmaktadır.
- B) Defne yedi numaralı koltukta.
- C) Bir numaralı koltukta Gonca vardır.
- D) Ceyda iki numaradaysa Ayla bir numaradadır.
- E) Funda üç numaralı koltukta oturmaktadır.

Yusuf, Özgür, Meral, Nurcan, Osman, Pakize ve Rıfki adlı sporcular bir yüzme yarışmasına katılmıştır. Yarışma sonuçlarıyla ilgili şunlar bilinmektedir:

- Meral dördüncü olmuştur.
- Osman birinci olmamıştır.
- Özgür'ün derecesi Meral'den daha yüksek, Nurcan'dan daha düşüktür.
- Yusuf yalnızca Rıfki'yi geçebilmiştir.

4. Pakize üçüncü olmuşsa aşağıdakilerden hangisi kesinlikle yanlıştır?

- A) Osman'ın derecesi Meral'den daha düşüktür.
- B) Özgür'ün derecesi Pakize'den daha yüksektir.
- C) Son üç dereceyi alanlar erkek yarışmacılardır.
- D) Osman'ın derecesi, Özgür'den daha yüksektir.
- E) Nurcan'ın derecesi, Pakize'den daha yüksektir.

Cevap Anahtarı: 1) C 2) A 3) D 4) D

NOTLAR

Blank lined area for notes.

KAYNAKÇA

- » <https://www.eba.gov.tr/> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- » <https://odsgm.meb.gov.tr/> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- » <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/Default.aspx> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- » GÜÇCÜK Murat, K. DURNA, Ş. AYTAN, A. AKTEPE, Köprü Projesi - Türkçe 2. Fasikül, Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü, Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Sivas, 2020.
- » GÜÇCÜK Murat, K. DURNA, Ş. AYTAN, A. AKTEPE, Köprü Projesi - Türkçe 3. Fasikül, Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü, Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Sivas, 2020.
- » GÜÇCÜK Murat, K. DURNA, Ş. AYTAN, A. AKTEPE, Köprü Projesi - Türkçe 4. Fasikül, Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü, Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Sivas, 2020.
- » GÜÇCÜK Murat, K. DURNA, Ş. AYTAN, A. AKTEPE, Köprü Projesi - Türkçe 9. Fasikül, Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü, Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Sivas, 2020.